

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS AGRICULTURE AND FOOD SECTOR IN LITHUANIA 2012

LIETUVOS AGRARINĖS EKONOMIKOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF AGRARIAN ECONOMICS

LIETUVOS
ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIS

AGRICULTURE AND FOOD SECTOR
IN LITHUANIA

2012

VILNIUS, 2013

UDK 338.43(474.5)

Li 334

Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2012. Autorių kolektyvas: R. Melnikienė – vadovė... [et. al.]. – V.: Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2013. – 192 p.; iliustr., lent., reziumė (angl.).

(online) ISSN 2029-4980

ISSN 1822-5101

Leidinyje pateikta Lietuvos žemės ir maisto ūkio 2008–2012 metų analitinė apžvalga. „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2012“ skirtas valdymo ir savivaldos, mokslo ir mokymo institucijų atstovams, visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkiu, žuvininkyste ir kaimo plėtra.

Leidinį parengė Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas

Autorių kolektyvo vadovė dr. Rasa Melnikienė

Mokslinė redaktorė dr. Nijolė Pelanienė

Recenzentė prof. dr. Neringa Stončiuvienė

Redaktorė ir korektorė K. Petkevičienė

Maketavo ir į anglų kalbą vertė V. Girgždienė

Cituojant būtina nurodyti šaltinį.

© Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas, 2013

TURINYS

CONTENTS

PRATARMĖ	6
<i>FOREWORD</i>	
I. LIETUVOS AGRARINIO SEKTORIAUS PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI	7
<i>I. ACHIEVEMENTS OF LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM</i>	
1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje. Rasa Melnikienė	7
<i>1. Importance of agricultural and food sector in the national economy</i>	
2. Bendroji žemės ūkio produkcija. Irena Kriščiukaitienė, Virginia Namiotko	16
<i>2. Gross agricultural production</i>	
3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai. Artiom Volkov	22
<i>3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector</i>	
4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai. Aldona Stalgienė.	33
<i>4. Economic entities in agriculture and food industry</i>	
5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai	46
<i>5. Main agricultural resources</i>	
5.1. Žmogiškieji ištekliai. Dalia Vidickienė	46
<i>5.1. Human resources</i>	
5.2. Žemės ištekliai. Gediminas Kuliešis	53
<i>5.2. Land stock</i>	
5.3. Techniniai ištekliai. Vaida Šapolaitė	60
<i>5.3. Technical resources</i>	
II. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE	66
<i>II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS</i>	
1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje. Albertas Gapšys	66
<i>1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market</i>	
2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais. Tamara Petuchova, Audronė Laskauskienė	70
<i>2. Foreign trade in agricultural and food products</i>	
3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose	86
<i>3. Changes in production of agricultural and food products</i>	
3.1. Grūdai. Albertas Gapšys	86
<i>3.1. Cereals</i>	
3.2. Pienas. Deiva Mikelionytė	94
<i>3.2. Milk</i>	

3.3. Mėsa. Albertas Gapšys	106
3.3. <i>Meat</i>	
3.4. Cukriniai runkeliai. Viktoras Vaikutis	115
3.4. <i>Sugar beet</i>	
3.5. Bulvės. Ingrida Lukošiu­tė	118
3.5. <i>Potatoes</i>	
3.6. Daržovės. Ingrida Lukošiu­tė	124
3.6. <i>Vegetables</i>	
3.7. Vaisiai ir uogos. Laura Petrauskaitė-Senkevič	131
3.7. <i>Fruit and berries</i>	
3.8. Rapsai. Albertas Gapšys	138
3.8. <i>Rapeseed</i>	
III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI	143
<i>III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR</i>	
1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai. Arvydas Kuodys, Vaidotas Kučas, Rima Daunytė	143
1. <i>Farm business survey</i>	
2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla.	
Aldona Stalgienė	160
2. <i>Survey of manufacture of food products and beverages</i>	
3. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse.	
Erika Ribašauskienė	169
3. <i>Development of alternative businesses in rural areas</i>	
4. Žuvininkystės ūkio veiklos apžvalga. Viktoras Vaikutis, Vilija Girgždienė	180
4. <i>Survey of the fisheries sector</i>	
REZIUMĖ	190
<i>SUMMARY</i>	
SANTRUMPOS	192
<i>ABBREVIATIONS</i>	

PRATARMĖ

Leidiny „Lietuvos žemės ir maisto ūkis 2012“ yra keturioliktasis iš Lietuvos agrarinės ekonomikos instituto (LAEI) kasmetinių leidinių. Tai analitinė ekonominė žemės ūkio, perdirbamosios pramonės ir žuvininkystės apžvalga, parengta pagal statistinę informaciją, žemės ūkio surašymo, įmonių atskaitomybės duomenis, LAEI darbuotojų atliktų tyrimų rezultatus.

2012 metai Lietuvos žemės ir maisto ūkiui buvo vieni sėkmingiausių per visą analizuojamąjį laikotarpį. Dėl gerų klimatinių sąlygų padidėjo daugelio žemės ūkio produktų, ypač grūdų, gamybos apimtys, pakilo supirkimo kainos. Bendrosios žemės ūkio produkcijos, skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, buvo pagaminta 13,8 proc. punkto daugiau nei 2011-aisiais. 2012 metais Lietuvos žemės ir maisto ūkis net 26,9 proc. padidino eksportą. Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų yra teigiamas. 2012 metais jis buvo 1391 mln. Lt didesnis nei 2011-aisiais ir sudarė 3388 mln. Lt. Šalies žemės ūkio plėtrą skatino Europos Sąjungos (ES) ir nacionalinio biudžeto parama. 2012 metais Lietuvos biudžete lėšų dalis, skirta žemės ūkio tiesioginei ir investicinei paramai, intervencinėms ir kitoms rinkos reguliavimo priemonėms finansuoti, sudarė 2,79 mlrd. Lt.

Leidinyje pateikti penkerių metų laikotarpio žemės ir maisto ūkio plėtos rodiklių pokyčiai, daugiau dėmesio skiriant 2012 metų įvykiams ir rezultatams, išskyrus „Techninius išteklius“ (remiamasi 2003 ir 2010 metų žemės ūkio surašymo duomenimis) ir „Ūkių ekonominės veiklos pokyčius“ (2012 m. respondentinių ūkių tyrimų rezultatai bus tik metų pabaigoje). Siekiant išsaugoti pagrindinių tendencijų lyginimo galimybę, visose apžvalgose duomenys pateikiami laikantis bendros metodologijos ir struktūros.

Kaip ir kiekvienais metais, naudotasi kai kuriais išankstiniais 2012 metų statistiniais rodikliais. Galutiniai ekonominiai ir finansiniai rezultatai atsispindės vėliau išleistuose Statistikos departamento leidiniuose ir kitų metų LAEI apžvalgoje. Statistiniuose duomenyse galimi nedideli nukrypimai dėl skaičių apvalinimo.

Leidiny skiriamas visiems, kas domisi žemės ir maisto ūkio laimėjimais ir problemomis. Naudingos medžiagos jame ras žemės ūkio specialistai ir mokslininkai, ūkininkai ir verslininkai, dėstytojai ir studentai.

Nuoširdžiai dėkojame Statistikos departamento, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos (ŽŪM), Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro (ŽŪIKVC) vadovams ir darbuotojams už statistinę informaciją bei patarimus. Laukiame ir Jūsų, gerbiami skaitytojai, pastabų bei siūlymų.

Lietuvos agrarinės ekonomikos
instituto direktorė

Dr. Rasa Melnikienė

I. LIETUVOS AGRARINIO SEKTORIAUS PASIEKIMAI IR JUOS LEMIANTYS PAGRINDINIAI VEIKSNIAI

I. ACHIEVEMENTS OF LITHUANIAN AGRARIAN SECTOR AND KEY FACTORS INFLUENCING THEM

1. Žemės ir maisto ūkio sektoriaus reikšmė šalies ekonomikoje

1. Importance of agricultural and food sector in the national economy

Žemės ūkis ir jame užaugintą produkciją perdirbanti pramonė yra ne tik svarbus ekonominės gerovės šaltinis, aprūpinantis šalies gyventojus kokybišku maistu ir tam tikrais energijos ištekliais. Šis sektorius turi didelę įtaką Lietuvos kaimo, kuriame gyvena trečdalis šalies gyventojų, raidai. Nors pastaraisiais metais Lietuvos ūkyje vyko spartūs struktūriniai pokyčiai – sparčiai didėjo pramonės ir paslaugų sektoriaus indėlis į šalies BPV, tačiau žemės ūkis vis dar išlieka vienu svarbiausių eksporto sektorių, taip pat jis suteikia pajamas beveik dešimtadaliui šalies užimtųjų.

Žemės ūkio ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gaminių gamybos bendroji pridėtinė vertė. 2012 metais Lietuvos ekonomikai buvo būdingas gamybos apimčių augimas, rodantis, kad verslas sugebėjo susidoroti su 2008–2009 metų krizės padariniais. Šalies bendrasis vidaus produktas, vertinant to meto kainomis, 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 3,7 proc. ir viršijo ikikrizinį lygį. Lietuvos žemės ūkiui 2012 metai buvo vieni sėkmingiausių per visą nepriklausomybės laikotarpį. Žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurta pridėtinė vertė siekė 4,0 mlrd. Lt, palyginti su 2011-aisiais, išaugo net penktadaliu ir buvo didžiausia per 2008–2012 metų laikotarpį (1.1 lentelė). Bendrosios pridėtinės vertės, sukuriamos žemės ūkyje ir susijusių paslaugų veiklose, augimą lėmė 2012 metais Lietuvoje užaugintas rekordinis javų derlius – 4,7 mln. t, net 36 proc. daugiau nei 2008 metais. Ir padidėjus grūdų pasiūlai jų supirkimo kainos išliko aukštos – 708 Lt/t. 2012 metais grūdų supirkimo kainos buvo didžiausios per 2008–2012 metų laikotarpį.

Daržovių supirkimas 2012 metais prilygo 2008 metų apimtims ir sudarė 55,6 tūkst. t. Tačiau supirkimo kainos buvo vienos mažiausių per 2008–2012 metų laikotarpį – viršijo tik 2009 krizės metus: vidutinė daržovių kaina siekė 1065 Lt/t. Gyvulininkystės produkcijos supirkti kiekiai ir kainos 2012 metais išliko 2008 metų lygio ir įtakos pridėtinės vertės augimui taip pat neturėjo.

1.1 lentelė. Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės makroekonominiai rodikliai 2008–2012 metais

Table 1.1. Macroeconomic indicators of agriculture, forestry and fisheries in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011*	2012**
Bendrasis vidaus produktas to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross domestic product, at current prices, LTL mill.</i>	111 920,1	92 032,4	95 323,2	106 369,9	113 471,5
Bendroji pridėtinė vertė to meto kainomis, mln. Lt / <i>Gross value added, at current prices, LTL mill.</i>	100 342,0	82 910,3	85 561,7	95 543,0	102 414,6
Bendrosios pridėtinės vertės indeksas palyginamosiomis 2005 m. kainomis, proc. <i>Changes in the gross value added, at constant prices of 2005, %</i>	121,8	103,5	105,3	111,5	115,7
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, mln. Lt <i>Gross value added created in agriculture, forestry and fisheries, LTL mill.</i>	3 665,2	2 318,1	2 815,4	3 350,2	4 025,6
Žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. <i>Share of agriculture, forestry and fisheries in gross value added, %</i>	3,6	2,8	3,3	3,5	3,9
Bendroji pridėtinė vertė, sukurta maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamyboje, mln. Lt / <i>Gross value added created in manufacture of food products, beverages and tobacco products, LTL mill.</i>	3 429,0	3 727,2	3 878,1	4 445,3	4 885,3
Maisto produktų, gėrimų ir tabako gaminių gamybos dalis nuo bendrosios pridėtinės vertės, proc. / <i>Share of manufacture of food products, beverages and tobacco products in gross value added, %</i>	3,4	4,5	4,5	4,7	4,8

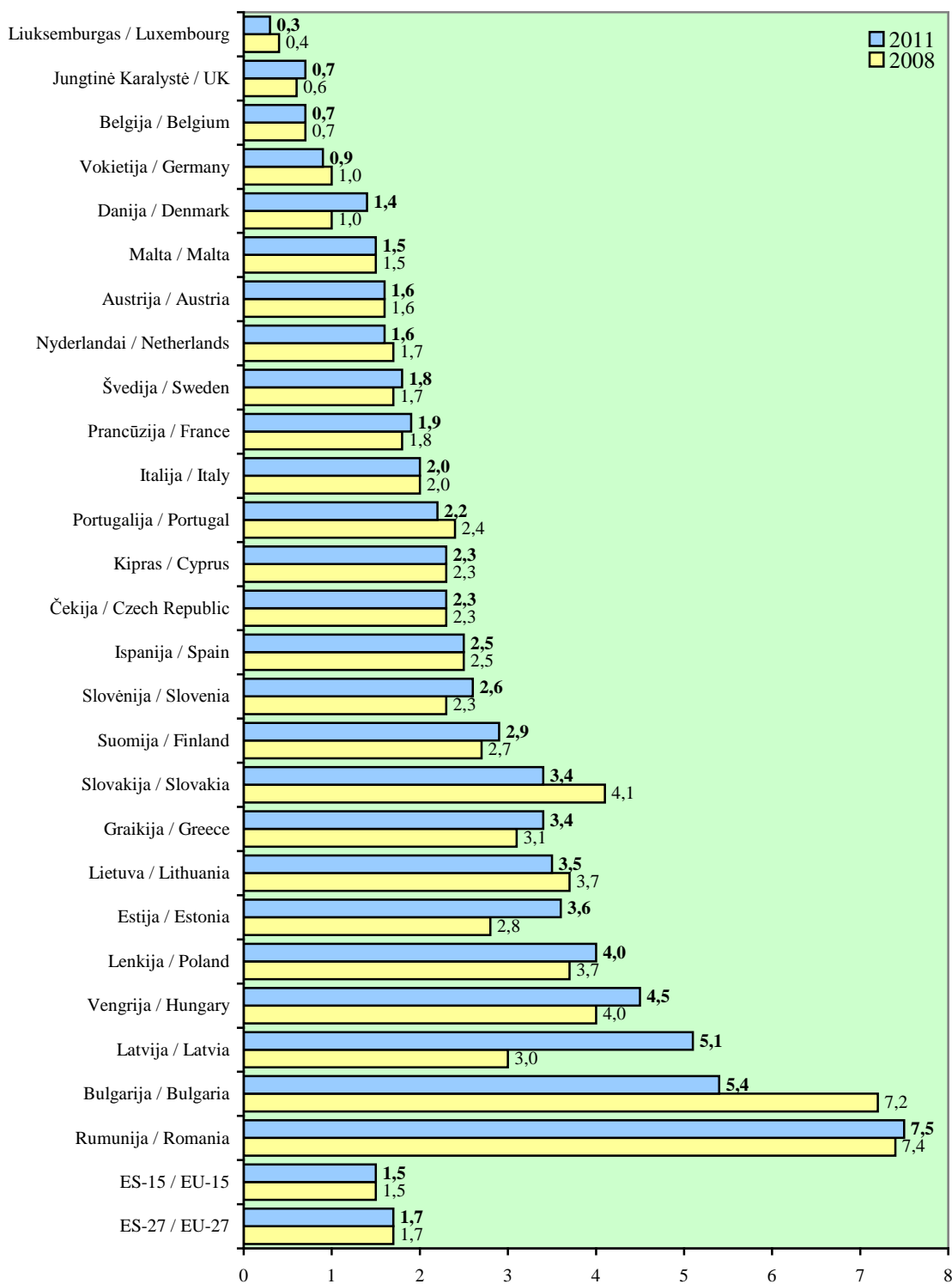
* Negalutiniai duomenys / *Provisional data.*

** Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Vertinant Lietuvos ūkio struktūros pokyčius nuo nepriklausomybės atkūrimo, keletą metų pastebėta tendencija, kai sparčiai augant pramonės ir paslaugų sektoriams, žemės ūkio indėlis į BPV mažėjo. Lietuvoje iki 2011 metų taip pat vyravo nuosekli žemės ūkio indėlio į šalies pridėtinės vertę mažėjimo tendencija. 2008 metais žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis buvo 3,6 proc., o 2011 metais – 3,5 proc. 2012 metais išaugusios gamybos apimtys lėmė, kad ir žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis, palyginti su 2011 metais, padidėjo ir siekė 3,9 proc.

Šiuo metu pridėtinės vertės dalis, tenkanti Lietuvos žemės ūkiui, miškininkystei bei žuvininkystei, išlieka žymiai didesnė nei senosiose ES šalyse (1.1. pav.).

1.1 pav. Lietuvos ir kitų ES šalių žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sukurtos bendrosios pridėtinės vertės dalis nuo šalies pridėtinės vertės 2008 ir 2011 metais, proc.

Fig. 1.1. The share of value added created in agriculture, forestry and fisheries in the total country's value added in Lithuania and other EU countries in 2008 and 2011, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2011 metais mažiausia bendrosios pridėtinės vertės, kuriamos žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, dalis buvo Liuksemburge – 0,3 proc., Jungtinėje Karalystėje ir Belgijoje – 0,7 proc., Vokietijoje – 0,9 proc. Tačiau tarp naujų ES šalių Lietuvos žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės bendrosios pridėtinės vertės dalis 2011 metais buvo mažesnė nei Rumunijoje (7,5 proc.), Bulgarijoje (5,4 proc.), Latvijoje (5,1) proc., Vengrijoje (4,5 proc.), Lenkijoje (4,0 proc.), Estijoje (3,6 proc.).

Maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės produkcijos apimčių augimas rodo šio sektoriaus atsigavimą po krizės. Sektoriaus sukurta bendroji produkcija 2008 metais siekė daugiau kaip 12 mlrd. Lt, o 2012 metais – jau 14 mlrd. Lt, t. y. padidėjo 18,0 proc. Augo ir bendroji pridėtinė vertė, 2012 metais ji siekė 4 885,3 mln. Lt ir, skaičiuojant palyginamosiomis kainomis, buvo 6,5 proc. didesnė nei prieš metus. Per penkerių metų laikotarpį nuo 2008 metų šiame sektoriuje sukurta bendroji pridėtinė vertė padidėjo 20,6 proc. Dėl spartesnio pridėtinės vertės augimo nei šis rodiklis didėjo vidutiniškai šalies ūkyje, maisto produktų, gėrimų ir tabako pramonės indėlis į bendrosios pridėtinės vertės kūrimą taip pat didėjo ir 2012 metais buvo 4,8 proc.

Svarbiausios užsienio prekybos tendencijos. Žymus produkcijos gamybos apimčių augimas maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių gamybos ir žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose lėmė ir užsienio prekybos apimčių augimą. Vertinant žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir importo kitimo tendencijas, galima konstatuoti, kad šio sektoriaus užsienio prekybos apimtys buvo mažiau veikiamos krizės nei kitų ūkio šakų užsienio prekybos rodikliai. Nors 2009 metais 27 proc. kritus Lietuvos ūkio eksporto apimtims, žemės ūkio ir maisto pramonės produkcijos gamyba taip pat neišvengė mažėjimo tendencijų, tačiau jų eksportas nukentėjo mažiau nei kitų sektorių. Dėl šios priežasties žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis padidėjo iki 19,6 proc. (1.2 lentelė). Be to, būtina pažymėti, jog 2009 metais dėl kritusių kainų užsienio rinkose mažėjo žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertė, tačiau eksportuojamos produkcijos apimtys buvo didesnės nei 2008 metais, pavyzdžiui, sūrių ir varškės buvo eksportuota 1,2 proc. daugiau, o pajamų gauta 17 proc. mažiau, grūdų eksportuota 11 proc. daugiau, pajamų gauta 23 proc. mažiau.

Net ir atsigaunant kitų sektorių produkcijos eksportui, žemės ūkio ir maisto pramonės indėlis į šalies eksportą išliko svarus. 2010 metais jis sudarė 18,0 proc., 2011-aisiais – 16,6 proc., 2012-aisiais – 18,4 proc. Vertine išraiška 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, eksportas išaugo net 27 proc. Svarbų indėlį į eksporto augimą įnešė javų augintojai, kaip jau buvo minėta, 2012 metais užauginę rekordinį derlių. Du kartus daugiau eksportuota Lietuvoje užaugintų rapsų. Tačiau kitos eksportuojamos produkcijos vertė augo lėčiau: pieno produktų – 15 proc., mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų – 8,7 proc.

1.2 lentelė. Žemės ir maisto ūkio produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2008–2012 metais

Table 1.2. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Eksportuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of exported products, LTL mill.</i>	8893,5	7979,4	9710,3	11529,8	14631,8
dalis nuo šalies eksporto, proc. <i>share in total export, %</i>	16,0	19,6	18,0	16,6	18,4
Importuotų produktų vertė, mln. Lt <i>Value of imported products, LTL mill.</i>	8139,8	6650,2	7977,6	9580,2	11244,1
dalis nuo šalies importo, proc. <i>share in total import, %</i>	11,2	14,7	13,1	12,2	13,0
Užsienio prekybos balansas, mln. Lt <i>Foreign trade balance, LTL mill.</i>	753,7	1329,3	1732,7	1949,6	3387,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vertinant 2012 metais vykusius pokyčius žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje, galima išskirti keturias svarbiausias tendencijas:

- Lietuviškos kilmės produktų eksporto dalis nuo viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto nuolat mažėja. Reeksportas visais metais, išskyrus 2009-uosius, augo sparčiau nei lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas. Eksportuojamų produktų vertė didėjo tiek dėl lietuviškos kilmės, tiek dėl nelietuviškos kilmės produktų vertės augimo, tačiau nelietuviškos kilmės produktų eksporto, kuris remiasi kitose šalyse pagamintų žemės ūkio ir maisto produktų importu, vertė augo greičiau nei produktų, pagamintų Lietuvoje. 2012 metais pastarųjų eksportas, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 1,25 karto, reeksportas – 1,31 karto. Per 2008–2012 metų laikotarpį lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo 1,6 karto, o reeksportas – 1,8 karto. 2012 metais lietuviškos kilmės produktai sudarė 66 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.
- Dėl pokyčių žemės ūkio gamybos struktūroje keitėsi lietuviškos kilmės produktų eksporto struktūra. Analizuojant laikotarpį nuo nepriklausomybės atkūrimo, svarbiausia Lietuvos žemės ūkio ir maisto eksporto prekė buvo ir yra pienas ir pieno produktai. Tačiau jau 2006 metais svarbi vieta pagal eksporto vertę teko grūdams (lietuviškos kilmės grūdai eksporto struktūroje sudarė 7,2 proc.). Mažėjant gyvulių skaičiui ir pašarinių grūdų paklausai vidaus rinkoje, grūdų eksporto dalis didėjo per visą nagrinėjamą laikotarpį. 2004 metais pienas ir jo produktai sudarė 30 proc. viso lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, grūdai – 9,2 proc., 2008 metais pienas – 22 proc., grūdai – 18 proc., o 2012 metais – atitinkamai 19 proc. ir 18 proc. Augant rapsų pasėlių plotams, didėjo ir rapsų eksportas. Aliejinių kultūrų sėklos, šiaudai ir pašarai 2012 metais sudarė 7,4 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto. Šios tendencijos leidžia teigti, kad keičiasi tradicinė šalies specializacija.

- Lietuvos eksporto struktūroje didėja žaliaviniams produktams tenkanti dalis. Nors grūdų ir rapsų eksportas yra pelningas ūkininkams ir eksportuotojams, tačiau užsienio rinkose parduodama grūdus Lietuva išveža žaliavą, t. y. produkciją, duodančią mažiausią pridėtinę vertę. Didėja ir kitos neperdirbtos produkcijos eksportas – eksportuoto žaliavinio pieno kiekis, palyginti su 2008 metais, išaugo 22 kartus, mėsos ir valgomųjų mėsos subproduktų – 1,4 karto.
- Lietuva išsaugojo svarbiausias žemės ūkio ir maisto produktų eksporto rinkas ir išplėtė eksporto geografiją. 2012 metais svarbiausia žemės ūkio ir maisto produktų eksporto partnerė išliko Rusija. Šiai šaliai teko net 30 proc. visos žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės, o per metus išaugo net 27 proc. Antroje vietoje Latvija – eksportas į šią šalį per tą patį laikotarpį padidėjo 17 proc., o jai tenkanti dalis eksporto struktūroje pasiekė 12 proc. Trečioji pagal svarbą eksporto partnerė buvo Vokietija, į kurią išvežta produktų 9,3 proc. daugiau nei 2011-aisiais (už 1293,8 mln. Lt), o jai tenkanti eksporto dalis sudarė 8,8 proc. Svarbu pažymėti, kad toliau plečiama eksporto geografija: eksportas į Saudo Arabiją išaugo 42 proc., pradėta eksportuoti į Iraną. 2011 metais Lietuva žemės ūkio ir maisto produktus eksportavo į 127 šalis, o 2012 metais – į 131 šalį.

2012 metais toliau stiprėjo žemės ūkio ir maisto produktų importo augimo tendencijos. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, importas išaugo 17 proc. Žemės ūkio ir maisto produktų importo augimą paskatino kai kurių įsivežamų produktų reeksporto į kaimynines rinkas galimybė, atsiradusi gerėjant ekonominei situacijai tose šalyse. Lietuva 2012 metais importavo 39 tūkst. t sušaldytų žuvų, iš kurių 23 proc. buvo reeksportuota, 29 tūkst. t žuvų filė (reeksportuota 18 proc.). Daugiausia reeksportuojama vaisių bei riešutų.

Kitos svarios importo augimo priežastys yra susijusios su mėsos ir pieno perdirbimo įmonių poreikiais apsirūpinti žaliava. Kiaulienos importo apimtys nuo 2008 metų pradžios mažėjo, tačiau vis dar išliko nemažos, palyginti su gamybos mastais Lietuvoje. 2012 metais, išankstiniais LAEI duomenimis, kiaulienos buvo pagaminta 74,2 tūkst. t (skerdenos svorio), o importuota 61 tūkst. t. Jautienos pagaminta 40 tūkst. t, o importuota 1,3 tūkst. t, bet eksportuota 25 tūkst. t lietuviškos kilmės jautienos. Paukštienos eksporto ir importo apimtys beveik vienodos, bet importuojamos paukštienos vidutinė kaina 31 proc. mažesnė nei eksportuotos. Neigiamos tendencijos ir toliau ryškėja pieno rinkoje, kai dėl mažų pieno supirkimo kainų Lietuvos rinkoje žemdirbiai ieško žaliavinio pieno pardavimo alternatyvų, o pieno perdirbėjai tuo metu didina žaliavinio pieno importo apimtį. Nuo 2005 metų, pradėjus importuoti pieną perdirbimui, iki 2012 metų žaliavinio pieno importas išaugo 9,6 karto (nuo 39 iki 381 tūkst. t), o jo vidutinė kaina – 11 proc. (nuo 950 iki 1055 Lt/t). 2012 metais 69 proc. žaliavinio pieno įvežta iš Latvijos, 31 proc. – iš Estijos. Pieno perdirbėjams importuojant žaliavą, pastaraisiais metais sparčiai augo ir žaliavinio pieno eksportas: 2009-aisiais jo išvežta 10,4 tūkst. t, 2010-aisiais – 23,6 tūkst. t, 2011-aisiais – 70,7 tūkst. t, 2012-aisiais – 78,8 tūkst. t. Svarbiausios eksporto rinkos – kaimyninės šalys: 2012 metais 90 proc. pieno išvežta į Lenkiją, 9,4 proc. – į Latviją.

Žaliavos importas rodo, kad maisto produktų ir gėrimų bei tabako pramonės pajėgumai yra didesni nei Lietuvos žemės ūkio pagaminamos žaliavos pasiūla ir dėl susiklosčiusių disproporcijų maisto produktų ir gėrimų bei tabako gaminių pramonė tampa vis labiau priklausoma nuo įvežamos žaliavos apimčių ir kokybės.

Užimtumas, darbo našumas. Lietuvoje žemės ūkis vis dar išlieka svarbus darbdavys šalies gyventojams. Darbo rinkos pokyčiai rodo, kad šalyje užimtumo struktūra palaipsniui artėja prie poindustrinės šalims būdingos užimtumo struktūros, tačiau šio sektoriaus vaidmuo darbo rinkoje vis dar reikšmingas. Nors per 2008–2012 metų laikotarpį užimtųjų žemės ūkyje, miškininkystėje, žuvininkystėje dalis nuo visų šalies užimtųjų sumažėjo 1,0 proc. punkto, iki 8,9 proc., tačiau ji vis dar smarkiai viršija daugelio ES šalių atitinkamą rodiklį. 2012 metais ES-27 šalyse užimtieji žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sudarė 4,9 proc., o ES-15 – 3,0 proc. visų šalies užimtųjų.

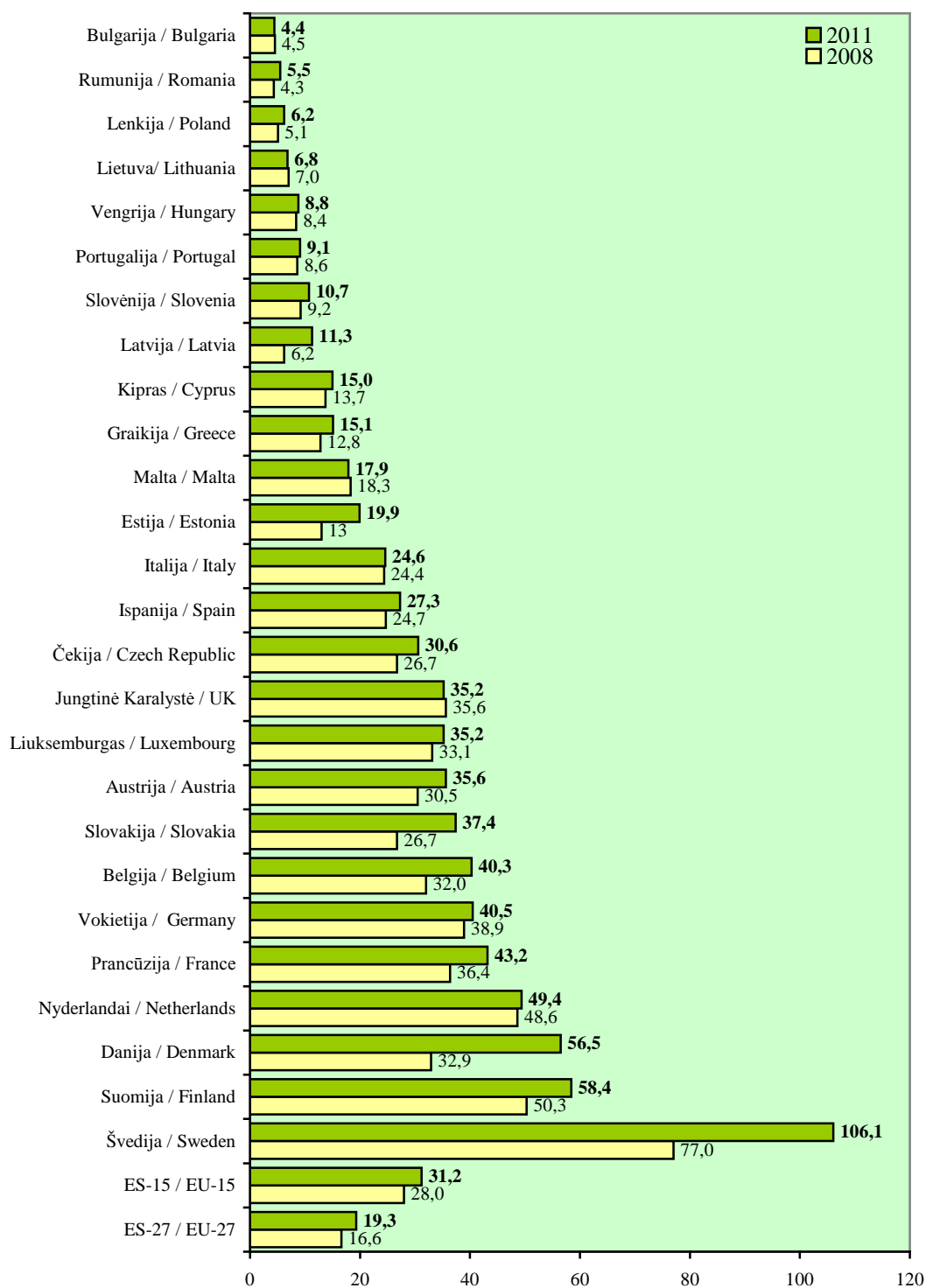
Vertinant užimtumo situaciją pagal ilgalaikes Lietuvos ekonominės raidos tendencijas, tenka konstatuoti, kad dėl gyventojų emigracijos visame ūkyje darbo jėgos skaičiaus mažėjimas neaplenkė ir žemės ūkio. 2012 metais šalies ūkio užimtieji sudarė 1278,5 tūkst., palyginti su 2008-aisiais, jų skaičius sumažėjo 241,5 tūkst., arba 15,9 proc. Dirbančiųjų žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje skaičius mažėjo lėčiau – atitinkamai 5,2 tūkst. ir 6,2 proc. Sparčios užimtumo žemės ūkyje kitimo tendencijos, susiformavusios nuo Lietuvos narystės ES pradžios, 2008 metais stabilizavosi, o 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, užimtųjų žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje skaičius net padidėjo nuo 108,7 iki 113,6 tūkst. Ekonominė krizė pristabdė užimtumo žemės ūkyje mažėjimą, nes dalis darbingo amžiaus kaimo gyventojų, ekonomikos pakilimo metais įsidarbinę statybų, paslaugų ar pramonės sektoriuose, praradę darbą dėl krizės, vėl įsiliejo į ūkininkaujančiųjų gretas.

Stabilizavusios užimtumo žemės ūkyje mažėjimo tendencijos sustabdė darbo našumo augimą šiame sektoriuje, nors per visą analizuojamą laikotarpį vieno sąlyginio darbuotojo (SD) žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukuriama pridėtinė vertė labai svyravo: 2008 metais – 30,7 tūkst. Lt, 2009 metais – 17,8 tūkst. Lt, 2010-aisiais – 23,2 tūkst. Lt, 2011 metais – 28,8 tūkst. Lt, 2012-aisiais – 31,2 tūkst. Lt ir, palyginti su 2011-aisiais, darbo našumas padidėjo 11,8 proc., o palyginti su 2008-aisiais, išliko beveik tokio pat lygio.

Nors našumas žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje auga, jis vis dar išlieka gerokai mažesnis nei vidutiniškai šalyje ir šis skirtumas didėja. 2008 metais darbo našumas žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje buvo mažiausias tarp sektorių ir tesudarė tik 46 proc. vidutinio našumo šalies ūkyje. 2012 metais šis santykis dar sumažėjo ir siekė 40 proc.

Mažesnę nei kitose ūkio šakose darbo našumą žemės ūkyje lemia technologinių procesų priklausomybė nuo gamtinių veiksnių. Pavyzdžiui, tokiose stiprios ekonomikos ir sėkmingai žemės ūkį plėtojančiose ES šalyse senbuvėse kaip Danija ir Vokietija 2011 metais žemės ūkyje, miškininkystėje ir žuvininkystėje sukurta pridėtinė vertė vienam užimtajam sudarė atitinkamai 58 ir 59 proc. vidutinio šalies darbo našumo. Pagal darbo našumo žemės ūkyje lygį iš ES šalių išsiskiria Švedija ir Nyderlandai, kur šiame sektoriuje sukurta pridėtinė vertė, tenkanti vienam SD, siekė atitinkamai 84 ir 69 proc. vidutinio šalies darbo našumo rodiklio.

Lyginant darbo našumo rodiklius Lietuvoje su analogiškais rodikliais kitose ES šalyse, matyti, kad našumas mūsų šalies žemės ūkyje gerokai atsilieka ir nuo kitų ES šalių (1.2 pav.).

1.2 pav. Pridėtinė vertė, tenkanti vienam sąlyginiam darbuotojui, Lietuvos ir kitų ES šalių ūkyje ir žemės ūkyje, miškininkystėje bei žuvininkystėje 2008 ir 2011 metais, tūkst. Lt

Fig. 1.2. Value added per annual working unit in national economy and in agriculture, forestry and fisheries in Lithuania and other EU countries in 2008 and 2011, LTL thousand

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Kaip matyti, kitos šalys sugeba geriau išnaudoti pridėtinės vertės žemės ūkyje didinimo veiksnius. Lietuvai pranašumo nesuteikia net tai, jog apskaičiuojant bendrąją pridėtinę vertę yra įtraukiama su gamyba susietų subsidijų vertė. Eurostato žemės ūki ekonominių sąskaitų duomenys rodo, kad 2008 metais bendrojoje pridėtinėje vertėje, sukurtoje žemės ūkyje ir susijusiose veiklose, subsidijos gamybai sudarė 2008 metais – 23,1 proc., 2009 metais – 26,8 proc., 2010 metais – 19,8 proc., 2011 metais – 22,8 proc., 2012 metais – 17,3 proc. Pagal su gamyba susietų subsidijų dalies dydį 2008 metais Lietuva užėmė vieną pirmaujančių vietų po Suomijos ir Slovakijos ir šį rodiklį sumažino mažiausiai. ES-15 su gamyba susietoms išmokoms tenkanti pridėtinės vertės dalis per 2008–2012 metų laikotarpį sumažėjo 2,5 proc. punkto, o ES-12 – 5,5 proc. punkto.

1.3 lentelė. Su gamyba susietų išmokų dalis kai kurių ES šalių žemės ūkio ir susijusių veiklų bendrojoje pridėtinėje vertėje 2008–2012 metais, proc.

Table 1.3. The share of subsidies on products in the gross value added in agricultural industry in some EU countries in 2008–2012, per cent

Šalis / Country	2008	2009	2010	2011	2012
Suomija / Finland	32,7	22,6	21,9	19,6	18,8
Lietuva / Lithuania	23,1	26,8	22,8	19,8	17,3
Portugalija / Portugal	8,3	9,8	10,0	12,8	10,0
Lenkija / Poland	14,5	18,4	16,2	11,6	5,9
Bulgarija / Bulgaria	4,0	7,5	5,8	5,4	4,3
Belgija / Belgium	5,4	7,1	4,6	5,2	4,2
Graikija / Greece	6,1	5,7	3,9	3,6	4,0
Vengrija / Hungary	2,6	3,5	3,5	3,3	4,0
Prancūzija / France	9,6	11,0	4,4	3,9	3,5
Austrija / Austria	3,7	4,8	4,1	3,4	3,4
Malta / Malta	17,0	7,8	5,8	3,1	2,7
Latvija / Latvia	14,7	22,5	5,7	3,1	2,7
Slovėnija / Slovenia	2,8	2,8	2,6	2,3	2,6
Ispanija / Spain	7,0	8,1	3,2	3,0	2,4
Švedija / Sweden	5,0	6,9	4,6	4,7	2,3
Čekija / Czech Republic	7,9	11,1	5,1	3,8	1,9
Airija / Ireland	2,2	3,6	2,3	1,7	1,6
Danija / Denmark	1,9	2,0	1,3	1,2	0,5
Italija / Italy	1,6	2,2	1,7	1,2	1,2
Estija / Estonia	7,5	5,8	1,9	1,2	1,1
Nyderlandai / Netherlands	2,0	2,7	1,2	0,8	0,6
Slovakija / Slovakia	28,6	21,6	17,1	9,2	0,3
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	0,8	0,5	0,4	0,3	0,3
Rumunija / Romania	6,0	6,4	0,9	0,0	0,0

Šaltinis: Eurostato ekonominių sąskaitų duomenys.

Lietuvoje nuo narystės ES pradžios darbo našumo didinimo svarbiausiu veiksmu tapo technikos ir įrengimų plėtra ir modernizavimas. Augalininkystės ūkiai, įsigiję modernios technikos ir nuosavybės ar nuomos pagrindu išplėtę dirbamos žemės plotus,

galėjo pasitelkti galingą techniką ir pasinaudoti masto ekonomijos pranašumu. Darbo našumas augo mažėjant užimtumui žemės ūkyje, tačiau pridėtinei vertei didinti nebuvo skiriama dėmesio. 2008–2012 metų darbo našumo kitimo tendencijos rodo, kad būtina išnaudoti ir kitus darbo našumo didinimo veiksnius, ypač daugiau dėmesio skiriant toms sritims, kurios leistų padidinti pridėtinę vertę mažuose ir vidutiniuose ūkiuose ir perskirstyti ją tarp maisto tiekimo grandinės dalyvių ūkininkų naudai.

Siekiant padidinti žemės ūkyje sukuriama pridėtinę vertę, būtina atsižvelgti, kad žemdirbiams neužtenka paramos priemonių gamybos stadijoje. Ūkininkai vis labiau suinteresuoti parama kitose pridėtinės vertės kūrimo grandinės dalyse. Tai ypač aktualu mažiems ir vidutiniams ūkiams. Pastaruoju metu vartotojai vis daugiau dėmesio kreipia į maisto kokybę, jie nori valgyti ekologišką, šviežią, jų gyvenamojoje vietoje pagamintą maistą. Todėl dabartinė situacija ypač palanki ūkininkų mėginimams dalį žemės ūkio produktų parduoti tiesiogiai galutiniam vartotojui. Paramos priemonės turi būti grindžiamos idėja paskatinti ūkininkus kuo didesnę dalį savo produkcijos parduoti ne žaliavos perdirbėjams ar kitiems tarpininkams, bet galutiniam vartotojui.

2. Bendroji žemės ūkio produkcija

2. *Gross agricultural production*

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis, bendrosios žemės ūkio produkcijos 2012 metais, skaičiuojant to meto kainomis, buvo pagaminta už 9,43 mlrd. Lt, t. y. 16,0 proc. daugiau nei 2011-aisiais. Tai lėmė geresnis žemės ūkio produktų derlius. Per visą analizuojamą laikotarpį augalininkystės produkcija sudarė didesnę dalį bendrosios žemės ūkio produkcijos vertės negu gyvulininkystės produkcija. Tam įtakos turėjo palankesnis augalininkystės produktų ir jiems pagaminti reikalingų žaliavų kainų santykis, palyginti su gyvulininkystės produktais, taip pat didesnė parama šiai šakai. Bendrojoje žemės ūkio produkcijoje augalininkystės dalis 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 5,2 proc. punkto (1.4 lentelė).

1.4 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos* struktūra 2008–2012 metais

Table 1.4. Structure of gross agricultural production in 2008–2012*

Produkcija <i>Output</i>	2008		2009		2010		2011		2012**	
	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%	mln. Lt <i>LTL mill.</i>	%
Iš viso / <i>Total</i>	7340,0	100	5707,0	100	6388,2	100	8128,0	100	9426,7	100
augalininkystės <i>crop production</i>	4125,5	56,2	3239,5	56,8	3476,2	54,4	4825,1	59,4	6093,7	64,6
gyvulininkystės <i>animal production</i>	3214,5	43,8	2467,5	43,2	2912,0	45,6	3302,9	40,6	3333,0	35,4

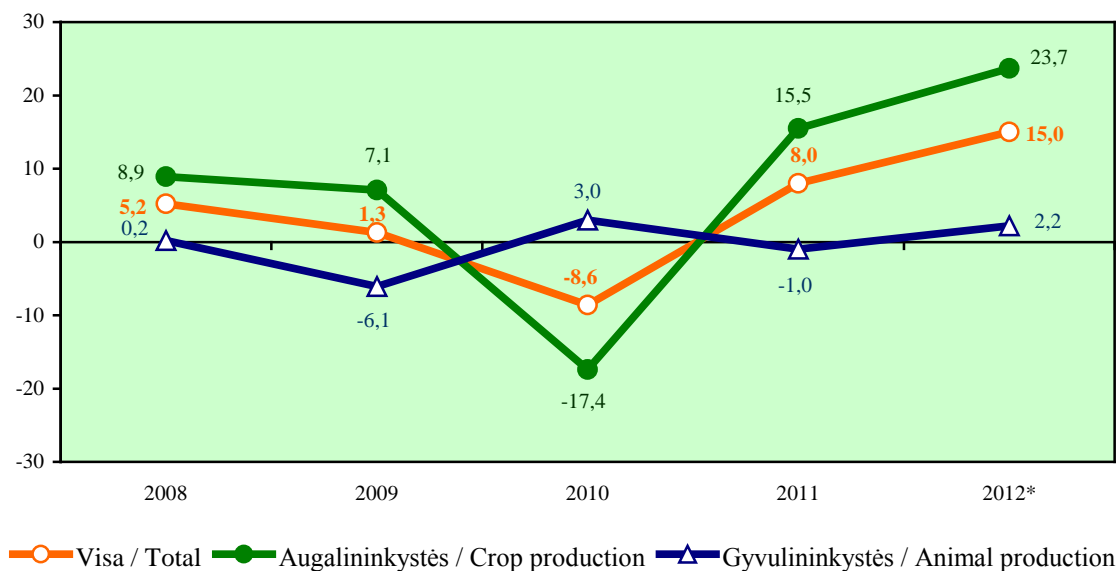
* To meto kainomis / *At current prices.*

** Išankstiniai duomenys / *Preliminary data.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Skaičiuojant palyginamosiomis kainomis bendrosios žemės ūkio produkcijos augimas šiek tiek mažesnis (13,8 proc.). Svarbu pažymėti, kad per visą 2008–2012 metų

laikotarpį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos apimties pokyčiai, palyginti su ankstesniais metais, nevienodi (1.3 pav.). 2010 metais augalininkystės produkcija sumažėjo daugiausia – 17,4 proc. Didžiausias jos prieaugis buvo 2012 metais. Gyvulininkystės produkcijos apimtis daugiausia sumažėjo 2009 metais – 6,1 proc., o labiausiai išaugo 2010 metais – 3,0 proc. Gyvulininkystės produkcijos apimtis 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 2,2 proc.

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.3 pav. Žemės ūkio produkcijos apimties pokyčiai 2008–2012 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

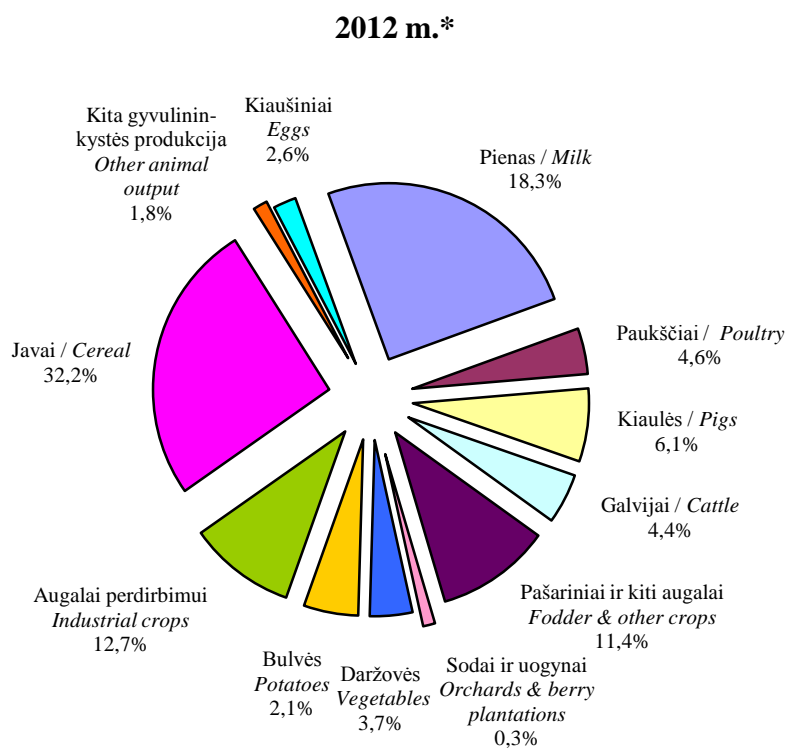
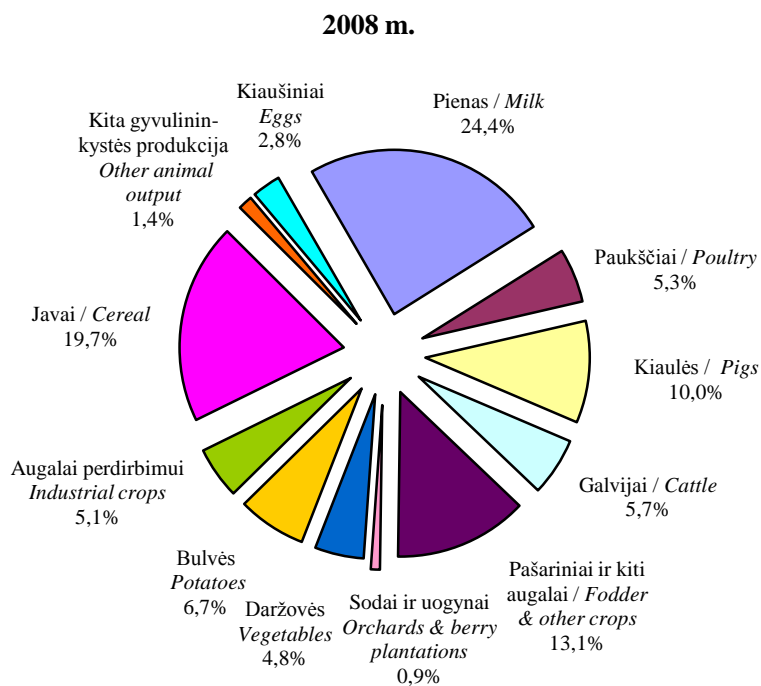
Fig. 1.3. Changes in gross agricultural output in 2008–2012 (compared to the previous year), per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Augalininkystės produkcijos vertė 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, buvo gerokai didesnė. Tai lėmė padidėjęs derlius: grūdų – 43,4 proc. (dėl 8,3 proc. didesnio nuimto ploto ir 32,2 proc. didesnio derlingumo), rapsų – 30,7 proc. (atitinkamai 4,2 ir 25,3 proc.), cukrinių runkelių – 14,3 proc. (9,1 ir 5,0 proc.). Prie augalininkystės produkcijos vertės padidėjimo taip pat prisidėjo aukštesnės minėtų produktų supirkimo kainos. Rapsų ir grūdų supirkimo kaina buvo atitinkamai 8,2 ir 7,9 proc., cukrinių runkelių – 4,3 proc. didesnė.

Gyvulininkystės produkcijos vertė 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 0,9 proc. Tai lėmė padidėjusi kai kurių gyvulininkystės produktų gamyba ir supirkimo kainos. Kiaušinių, kiaulių, galvijų ir paukščių supirkimo kainos išaugo atitinkamai 36,9 proc., 12,9 proc., 7,8 proc. ir 2,4 proc.

Didžiausią bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūros dalį Lietuvoje 2008 ir 2012 metais sudarė javai (atitinkamai 19,7 ir 32,2 proc.) ir pienas (24,4 ir 18,3 proc.) (1.4 pav.).

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

1.4 pav. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra 2008 ir 2012 metais

Fig. 1.4. Structure of gross agricultural production in 2008 and 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, bendrojoje žemės ūkio produkcijos struktūroje daugiausia išaugo grūdinių ir perdirbti skirtų augalų (atitinkamai 12,5 ir 7,6 proc. punkto), o labiausiai sumažėjo pieno, bulvių ir kiaulių dalis (atitinkamai 6,1, 4,6 ir 3,9 proc. punkto). Pagrindinės neigiamų tendencijų pieno sektoriuje priežastys yra mažos pieno supirkimo kainos ir, palyginti su augalininkystės produktais, santykinai mažesnės tiesioginės išmokos.

Atskirose ES šalyse bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra skiriasi. Pagal bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūrą visas ES šalis galima suskirstyti į tris grupes. Pirmąją grupę sudaro šalys, kuriose vyrauja gyvulininkystės produkcija (pvz., Airija, Danija), antrąją – šalys, kuriose augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos dalis yra beveik vienoda (pvz., Slovakija, Slovėnija), trečiąją – šalys, kuriose vyrauja augalininkystės produkcija (pvz., Rumunija, Graikija). Lietuva patenka į trečiąją šalių grupę. 2012 metais Lietuvoje augalininkystės produkcija sudarė panašią žemės ūkio produkcijos dalį kaip Čekijoje, Latvijoje ar Prancūzijoje (1.5 lentelė).

1.5 lentelė. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūra ES šalyse 2008 ir 2012 metais
Table 1.5. Structure of gross agricultural production in EU countries in 2008 and 2012

Šalis / Country	2008			2012*		
	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>
Airija / Ireland	28,3	71,7	4246	27,2	72,8	4799
Danija / Denmark	37,3	62,7	11796	36,9	63,1	14290
Suomija / Finland	38,5	61,5	5592	40,9	59,1	6602
Malta / Malta	39,7	60,3	40470	40,5	59,5	37243
Estija / Estonia	42,2	57,8	2243	49,0	51,0	3029
Jungtinė Karalystė <i>United Kingdom</i>	43,4	56,6	5303	40,5	59,5	6219
Belgija / Belgium	43,5	56,5	18944	46,0	54,0	21706
Švedija / Sweden	45,7	54,3	5367	53,0	47,0	6162
Liuksemburgas <i>Luxembourg</i>	45,9	54,1	9223	51,8	48,2	9832
Austrija / Austria	46,0	54,0	7314	49,0	51,0	8278
Kipras / Cyprus	50,6	49,4	17632	50,6	49,4	20133
Slovakija / Slovakia	51,6	48,4	4095	56,2	43,8	3732
Slovėnija / Slovenia	51,9	48,1	8418	52,9	47,1	8668
Vokietija / Germany	52,3	47,7	10318	51,5	48,5	11485
Nyderlandai <i>Netherlands</i>	53,9	46,1	44096	55,1	44,9	47962
Čekija <i>Czech Republic</i>	54,4	45,6	4671	61,0	39,0	4688
Lenkija / Poland	54,4	45,6	5178	54,0	46,0	5506
Portugalija / Portugal	56,0	44,0	5959	53,7	46,3	5864
Lietuva / Lithuania	56,2	43,8	2755	64,6	35,4	3394

Šalis / Country	2008			2012*		
	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>	augalininkystės dalis, proc. <i>crop production, %</i>	gyvulininkystės dalis, proc. <i>animal production, %</i>	bendroji žemės ūkio produkcija, Lt/ha ŽŪN <i>gross agricultural production, LTL/ha UAA</i>
Latvija / Latvia	56,7	43,3	1841	62,7	37,3	2360
Prancūzija / France	59,6	40,4	8266	62,7	37,3	9187
Italija / Italy	63,4	36,6	12365	60,3	39,7	12621
Bulgarija / Bulgaria	64,4	35,6	3200	68,4	31,6	3186
Vengrija / Hungary	64,5	35,5	5642	62,0	38,0	5454
Ispanija / Spain	64,5	35,5	5866	60,6	39,4	6097
Graikija / Greece	71,6	28,4	10138	71,7	28,3	10092
Rumunija / Romania	74,5	25,5	4380	68,9	31,1	3464

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Eurostato duomenys.

2012 metais didžiausia bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo Nyderlanduose, Maltoje, Belgijoje ir Kipre. Šios šalys racionaliai išnaudojo savo gamtinius ir gamybos išteklius, prioritetus pasirinko pagal savo konkurencinius pranašumus ir rinkos konjunktūrą. 2012 metais Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo viena mažiausių ES. Palyginti su Lenkija, šis rodiklis buvo beveik perpus mažesnis, o su panašias sąlygas turinčia Danija – net 4 kartus. Giliau paanalizavus matyti, kad tam įtakos turi mažesnės nei kitose šalyse žemės ūkio produktų supirkimo kainos ir parama.

Kaip matyti iš pateiktų duomenų, ryškaus skirtumo tarp atskirų grupių nėra. Bendrajai žemės ūkio produkcijai, tenkančiai 1 ha ŽŪN, tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės šaka yra reikšminga. Pavyzdžiui, Airijoje, kurioje beveik tris ketvirtadalius bendrosios žemės ūkio produkcijos sudaro gyvulininkystės produkcija, bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, yra beveik tokio pat dydžio kaip ir Čekijoje, kurioje gyvulininkystės produkcija sudaro 39,0 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. 2012 metais Lietuvoje bendroji žemės ūkio produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, buvo šiek tiek didesnė nei Estijoje, kurioje daugiau nei pusę bendrosios žemės ūkio produkcijos sudaro gyvulininkystės produkcija.

Bendrosios žemės ūkio produkcijos apimtims didžiausią įtaką turi žemės ūkio produktų supirkimo kiekis ir kainos bei jiems pagaminti reikalingų materialinių išteklių kainos. Lietuvoje žemės ūkio produkcijos gamybos apimtis ir struktūrinius pokyčius lėmė ir nuolat besikeičianti rinkos konjunktūra. Atskirų žemės ūkio produktų supirkimo apimtys per 2008–2012 metų laikotarpį kito netolygiai. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, grūdų supirkta 86,2 proc., rapsų – 47,2 proc., vaisių ir uogų – 21,4 proc., daržovių – 17,3 proc., bulvių – 15,7 proc. daugiau. Gyvulių ir gyvulininkystės produktų, palyginti su augalininkystės, supirkimo apimtys didėjo mažesniais tempais. Gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio) supirkta 4,5 proc., pieno – 3,2 proc. daugiau. Šiems pokyčiams daug įtakos turėjo žemės ūkio produktų ir jiems pagaminti reikalingų išteklių kainos.

Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksų kitimo tendencijos per 2008–2012 metų laikotarpį šiek tiek skyrėsi. Tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės produktų, tiek materialinių išteklių kainų indeksas didžiausias buvo 2011 metais, o mažiausias – 2009-aisiais. Tačiau 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, augalininkystės kainos sumažėjo 6,4 proc., o gyvulininkystės produkcijos ir materialinių išteklių padidėjo atitinkamai 1,8 ir 4,8 proc. Šių kainų indeksų pokyčiai 2008–2012 metų laikotarpiu lėmė disproporciją (vadinamąsias kainų žirkles) tarp žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų (1.6 lentelė).

1.6 lentelė. Žemės ūkio produkcijos ir jai pagaminti reikalingų išteklių kainų indeksai 2008–2012 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Table 1.6. Price indices of agricultural products and inputs in 2008–2012 (compared to the previous year), per cent

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012*
Kainų žirklys / Price scissors	85,3	104,0	116,5	97,0	94,1
Žemės ūkio produkcijos supirkimo kainų indeksai <i>Purchase price indices of agricultural products</i>					
bendras / total	110,0	77,8	116,3	118,4	98,6
augalininkystės / crop products	105,8	69,1	125,6	127,4	93,6
gyvulininkystės / livestock products	112,6	83,1	111,7	113,3	101,8
Materialinių išteklių kainų indeksas <i>Price index of inputs</i>	129,0	74,8	99,8	122,0	104,8

* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepalankiausi žemės ūkio produkcijos gamintojams buvo 2008 metai, kai augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos kainos, palyginti su ankstesniais metais, padidėjo atitinkamai 5,8 ir 12,6 proc., o materialinių išteklių kainos – net 29,0 proc. 2011 ir 2012 metais žemės ūkio produkcijos supirkimo ir materialinių išteklių kainų pokyčiai žemdirbiams vėlgi buvo nepalankūs, tačiau mažiau nei 2008-aisiais. Per visą 2008–2012 metų laikotarpį palankiausi žemdirbiams buvo 2010 metai.

Svarbu pažymėti, kad kainų žirklys turėjo skirtingą poveikį augalininkystės ir gyvulininkystės produkcijos gamintojams. 2012 metai palankesni buvo gyvulininkystės produkcijos gamintojams, nes jų produkcijos supirkimo kainos buvo 3,0 proc. punkto mažesnės nei materialinių išteklių, o augalininkystės sektoriuje šis skirtumas buvo žymiai didesnis ir sudarė 11,2 proc., tačiau nepalankų žemės ūkio produktų kainų žirklių poveikį gamintojams kompensavo tiesioginės išmokos.

3. ES ir nacionalinė parama Lietuvos žemės ir maisto ūkio plėtrai

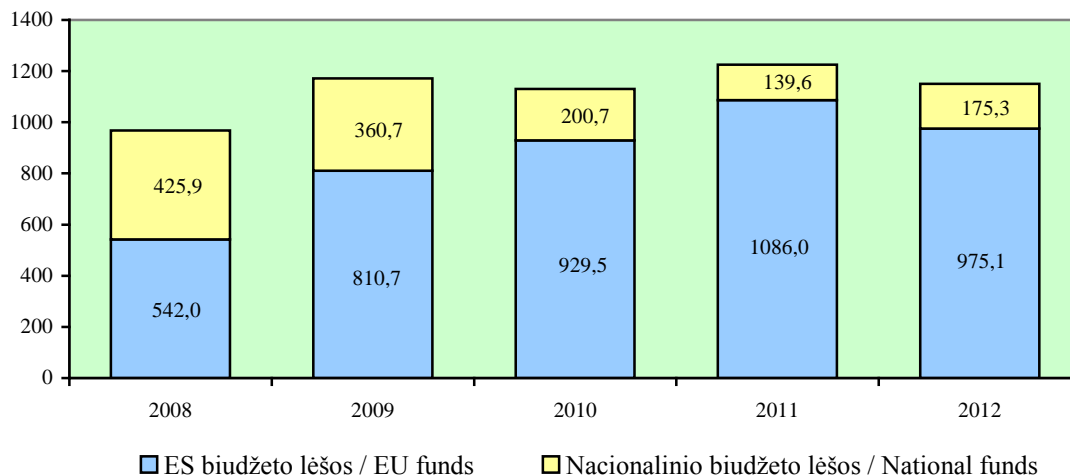
3. EU and national support for the development of Lithuania's agricultural and food sector

Nuo Lietuvos įstojimo į Europos Sąjungą Lietuvos ūkio subjektai ir kaimo gyventojai dalyvauja įvairiose Bendrosios žemės ūkio politikos (BŽŪP) rėmimo programose, kurios apima klausimus, susijusius su kaimo plėtra, ūkininkų pajamų palaikymu, rinkos reguliavimu, eksporto, žuvininkystės skatinimu ir kt. Siekiant užtikrinti šių rėmimo programų veikimą, ūkininkams bei kaimo gyventojams teikiama parama iš ES ir nacionalinio biudžeto lėšų. 2012 metais lėšos, skirtos Lietuvos žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2790,6 mln. Lt, t. y. 2,3 proc. daugiau nei 2011-aisiais (2728 mln. Lt).

Tiesioginės išmokos. Pagrindinis BŽŪP paramos elementas – tiesioginės išmokos, kurios daugiau kaip 20 metų yra neatsiejamos nuo ES ūkininkų pajamų dalies. ES tiesioginėms išmokoms skiriamos lėšos sudaro daugiau kaip 70 proc. viso BŽŪP finansavimo. Šios išmokos skirtos palaikyti žemės ūkio veiklą, siekiant minimizuoti praradimus, t. y. jos atlieka žemės ūkio subjektų pajamų palaikymo funkciją ir prisideda mažinant ūkių ekonominio gyvybingumo pažeidžiamumą. Lietuvoje tiesioginės išmokos yra mokamos žemės ūkio veiklos subjektams už deklaruotus pasėlius, gyvulius ir kvotinį pieną pagal vienkartinės išmokos už plotus įgyvendinimo schemą. 2012 metais šalyje didžiausia lėšų (apie 90 proc.), skirtų tiesioginėms išmokoms finansuoti, dalis buvo mokama iš Europos žemės ūkio garantijų fondo (EŽŪGF), likusi lėšų dalis – iš valstybės biudžeto, mokant papildomas nacionalines tiesiogines išmokas (PNTI). Didėjant EŽŪGF lėšų, skirtų Lietuvos tiesioginėms išmokoms finansuoti, daliai, PNTI lėšų dalis mažėja. Finansavimo proporcijos reguliuojamos ES BŽŪP teisės aktais. PNTI lėšų dalis kiekvienais metais derinama su Europos Komisija (EK).

Nuo 2012 metų Lietuvoje pradėta tiesioginių išmokų moduliacija (išmokų dydžio, viršijančio nustatytas ribas, mažinimas, o sumoduliuotų lėšų perkėlimas į kaimo plėtros fondą). Senosiose ES valstybėse išmokų mažinimas buvo pradėtas nuo 2005 metų. Remiantis dabar galiojančiu Tarybos reglamentu (EB) Nr. 73/2009, nuo 2012 metų tiesioginės išmokos Lietuvoje, kurios mokamos iš EŽŪGF, mažinamos 4 proc. tiems ūkio subjektams, kurių gaunamų išmokų suma iš EŽŪGF viršija 300 tūkst. eurų (1,04 mln. Lt). Pagal minėtą reglamentą, be EŽŪGF išmokų mažinimo, nuo 2012 metų Lietuvoje numatytas PNTI mažinimas. Bendra ūkio subjektams mokėtina tiesioginių išmokų, finansuojamų iš EŽŪGF, ir PNTI suma, viršijanti 5000 eurų (17,26 tūkst. Lt), mažinama 10 proc., o viršijanti 300 tūkst. eurų (1,04 mln. Lt) – dar 4 proc. Šiuos procentus atitinkančios sumos išskaičiuojamos iš PNTI. Tiesioginių išmokų iš EŽŪGF už 2012 metais deklaruotus gyvulius ir žemės ūkio naudmenas moduliacija turėtų sudaryti apie 560 tūkst. Lt ir pritaikyta 36 ūkiams Lietuvoje, nuo kiekvieno sumoduliuojant vidutiniškai apie 15,5 tūkst. Lt.

2012 metais Lietuvos žemės ūkio subjektams buvo išmokėta 975,1 mln. Lt (iš viso skirta 1,2 mlrd. Lt) tiesioginių išmokų iš ES biudžeto (1.5 pav.). Tiesioginės išmokos buvo mokamos už deklaruotas žemės ūkio naudmenas, cukrų, mėsinius galvijus ir mėsines avis. Palyginti su 2011 metais, ES biudžeto skirta dalis padidėjo 6 proc., o išmokėta sumažėjo 10,2 proc.

1.5 pav. Tiesioginių išmokų finansavimas 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 1.5. Funds for direct payments in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Atsižvelgiant į moduliacijos taikymą PNTI už 2012 metais deklaruotus gyvulius ir ŽŪN Lietuvoje, 2012 metais buvo patvirtinta maksimali leistina mokėti PNTI suma po moduliacijos – 106 mln. Lt, t. y. 45,4 proc. mažesnė nei 2011-aisiais (194 mln. Lt). 2012 metais PNTI moduliacija apytiksliai turėtų sudaryti apie 32,3 mln. Lt. 2012 metais PNTI dalis, išmokėta už 2011-aisiais ir ankstesniais metais deklaruotus gyvulius ir žemės ūkio naudmenas, sudarė 175,3 mln. Lt, t. y. 25,6 proc. daugiau negu išmokėta 2011-aisiais (139,6 mln. Lt).

2012 metais bazinės tiesioginės išmokos, mokamos už žemės ūkio naudmenų (neatsižvelgiant į augalų rūšį) hektarą, dydis sudarė 406,9 Lt, t. y. 10 proc. daugiau nei 2011 metais (369,8 Lt/ha) (1.7 lentelė). Šis padidėjimas tiesiogiai susietas su kasmet didėjančiu tiesioginių išmokų finansavimu iš EŽŪGF. Atsižvelgiant į BŽŪP paramos skyrimo taisykles, tiesioginis žemės ūkio subjektų, užsiimančių gyvulininkyste, rėmimas didžiaja dalimi galimas tik iš PNTI. Daugiausia šių išmokų 2012 metais buvo skirta būtent gyvulininkystės sektoriui paremti, o tai nulėmė PNTI už grūdinius augalus, rapsus, baltyminius augalus, daugiamečių žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinius panaikinimą. Taip pat nuo 2012 metų nebeliko išmokų už skerdžiamus suaugusius galvijus.

1.7 lentelė. Tiesioginių išmokų dydžiai Lietuvoje 2008–2012 metais
Table 1.7. Direct payments in Lithuania in 2008–2012

Išmokos rūšis / <i>Kind of payment</i>	2008	2009	2010	2011	2012
Išmokos iš ES biudžeto / <i>EU budget payments</i>					
bazinė išmoka, Lt/ha / <i>basic payment, LTL/ha</i>	248	291	341	370	407
kvotinio cukraus išmoka, Lt/t <i>quota sugar payment, LTL/t</i>	318	344	344	344	344
išmoka už energetinius augalus, Lt/ha <i>energy crops, LTL/ha</i>	155	155	–	–	–
išmoka už mėsinius galvijus, Lt/gyv. <i>beef cattle payment, LTL/head</i>	–	–	–	426–546	511–648
išmoka už mėsines avis, Lt/gyv. <i>sheep (meat breeding) payment, LTL/head</i>	–	–	–	38–67	38–68
Papildomos nacionalinės tiesioginės išmokos už produkciją* <i>Complementary national direct payments for production*</i>					
grūdinius augalus, rapsus, Lt/ha <i>grain crops, rape LTL/ha</i>	144	99	60	33	–
baltyminius augalus, Lt/ha <i>protein crops, LTL/ha</i>	251	180	100	75	–
pluoštinius linus, Lt/ha / <i>fibres flax, LTL/ha</i>	348	297	247	217	150
daugiametės žolės sėklai ir pašarinių augalų mišinius, Lt/ha / <i>perennial herbs for seed and fodder crop mix, LTL/ha</i>	100	99	60	33	–
energetinius augalus, Lt/ha <i>energy crops LTL/ha</i>	144	99	–	–	–
karves žindenes, Lt/gyv. <i>suckler cows, LTL/head</i>	610	590	590	400	310
bulius, Lt/gyv. / <i>bulls, LTL/head</i>	593	593	593	543	600
skerdžiamus suaugusius galvijus, Lt/gyv. <i>slaughtered adult cattle, LTL/head</i>	250	220	213	30	0
ėriavedes, Lt/gyv. / <i>ewes, LTL/head</i>	48	48	48	40	39
kvotinį pieną, Lt/t / <i>quota milk, LTL/t</i>	87	87	87	70	70

* Bendra susietos ir atsietos dalių suma / *Total sum of coupled and decoupled payments.*

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

2012 metais PNTI numatytos gyvulininkystės krypties ūkio subjektams už karvių žindenių, bulių laikymą, už ėriavedes ir kvotinį pieną, augalininkystės krypties ūkio subjektams – už pluoštinius linus.

2012 metais, kaip ir 2011-aisiais, siekiant paskatinti auginti mėsinius galvijus ir mėsines avis Lietuvoje tęsiama speciali paramos schema pagal Tarybos reglamento (EB) Nr. 73/2009 68(1) straipsnį. Ši schema finansuojama iš EŽŪGF lėšų, persikirstant 2011–2013 metų tiesioginių išmokų finansinį voką.

Mėsinių galvijų augintojams, atitinkantiems reikalavimus išmokoms gauti pagal specialią paramos schemą, buvo papildomai išmokėta nuo 511 iki 648 Lt už gyvulį, o mėsinų avių augintojams užtikrinta papildoma išmoka nuo 38 iki 68 Lt už avį (1.8 lentelė).

1.8 lentelė. Tiesioginės išmokos už mėšinius galvijus ir mėšines avis Lietuvoje 2012 metais

Table 1.8. Direct payments for beef cattle and sheep (meat breeds) in Lithuania in 2012

Mėšinių galvijų grupės pagal galvijų skaičių <i>Beef cattle groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. <i>Payment by group, LTL/head</i>	Mėšinių avių grupės pagal avių skaičių <i>Sheep (meat breeding) groups by number of heads</i>	Išmokų dydis, Lt/gyv. <i>Payment by group, LTL/head</i>
1–5	648	1–50	68
6–50	625	51–100	47
51–100	578	101–150	44
101–150	555	>150	38
>150	511		

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

Pagal minėtą paramos schemą išmokos diferencijuojamos taip, kad didesnis mėšinių gyvulių skaičius nulemtų mažesnę vidutinę išmoką už gyvulį.

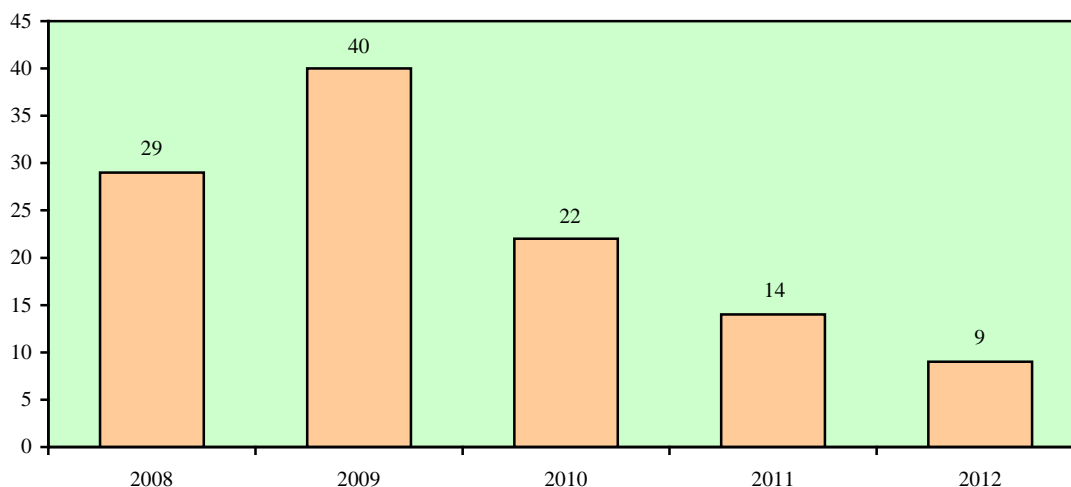
Nuo 2012 metų ES teisės aktuose numatytas reikalavimas Lietuvai pritaikyti moduliaciją PNT išmokoms už 2012 metais deklaruotus ŽŪN plotus, gyvulius ir kvotinį pieną nulėmė spartesnę PNTI finansavimo mažėjimą. Moduliacijos pritaikymas išmokoms iš EŽŪGF, viršijančioms 300 tūkst. eurų, bei EŽŪGF lėšų perskirstymas palaikant mėšinių galvijų ir avių auginimo skatinimą nulėmė lėtesnę 2012 metų bazinės tiesioginės išmokos didėjimą. Palyginti su 2011 metais, buvo atsisakyta papildomos paramos už grūdinius augalus, rapsus, daugiametes žoles sėklai ir pašarinių augalų mišinius, baltyminius augalus. Be to, sumažėjo parama už pluoštinius linus apie 31 proc. (nuo 217 iki 150 Lt/ha), už karves žindenes apie 23 proc. (nuo 400 iki 310 Lt už gyvulį), tačiau padidėjo išmokos dydis už bulius apie 10,4 proc. (nuo 543 iki 600 Lt už gyvulį). Išmokos dydis už kvotinį pieną 2012 metais liko toks pat kaip ir 2011-aisiais – 70 Lt už toną.

Eksperto gražinamosios išmokos. Siekiant, kad ES pagaminti produktai būtų konkurencingi trečiųjų šalių rinkose, jau ilgą laiką ES šalys taiko eksperto gražinamosios išmokas už produkciją, išvežamą už ES ribų į trečiąsias šalis. Lietuvoje pagamintiems produktams taikomos tokio paties dydžio eksperto gražinamosios išmokos kaip ir kitose ES valstybėse.

Igyvendinant įsipareigojimus ES, pagal kuriuos Pasaulio prekybos organizacijai (toliau – PPO) priklausančios šalys sutinka užtikrinti lygiagretų visų eksperto subsidijų formų (tiesioginės eksperto subsidijos, eksperto kreditai ir kt.) panaikinimą iki 2013 metų, 2012-aisiais eksperto gražinamosios išmokos mažėjo. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2012 metų nebeskiriamos eksperto gražinamosios išmokos už pieno produktus, buvo juntama neigiama įtaka eksportuojamų pieno produktų į trečiąsias šalis apimtims.

2012 metais Lenkija pateikė Europos Komisijai siūlymą dėl išmokų už pieno produktų eksportą į trečiąsias šalis skyrimo iš ES biudžeto, tačiau EK pasiūlymą vetavo.

Lietuvoje 2012 metais eksperto gražinamosios išmokos buvo mokamos tik už mėsos produktus – galvijieną, jautieną, kiaulieną ir už gyvus galvijus. Palyginti su 2011-aisiais, bendra eksperto gražinamų išmokų suma sumažėjo apie 36,5 proc., nuo 14,3 mln. Lt 2011 metais iki 9,1 mln. Lt 2012-aisiais (1.6 pav.).

1.6 pav. Išmokėtos eksporto subsidijos 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 1.6. Export subsidies paid in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

2012 metais Lietuvoje 52 proc. visų eksporto gražinamųjų išmokų, t. y. šiek tiek daugiau nei 4,7 mln. Lt, buvo sumokėta už jautieną. O už galvijieną sumokėta apie 47,4 proc., t. y. apie 4,3 mln. Lt. Likusi eksporto gražinamųjų išmokų dalis sumokėta už gyvus galvijus – 45,2 tūkst. Lt ir už kiaulieną – 7,8 tūkst. Lt.

Kitos rinkos reguliavimo priemonės. Be eksporto subsidijų, labai svarbus rinkos kontrolės, apsaugos ir žemės ūkio sektoriaus stabilumo garantas yra tokios BŽŪP rinkos reguliavimo priemonės (toliau – RRP) kaip produkcijos gamybos kvotos, intervenciniai pirkimai, privatus saugojimas, vartojimo skatinimas.

2012 metais Lietuvoje nebuvo pateikta paraiškų parduoti grūdus intervencijai dėl rinkoje susiklosčiusių palankių supirkimo kainų.

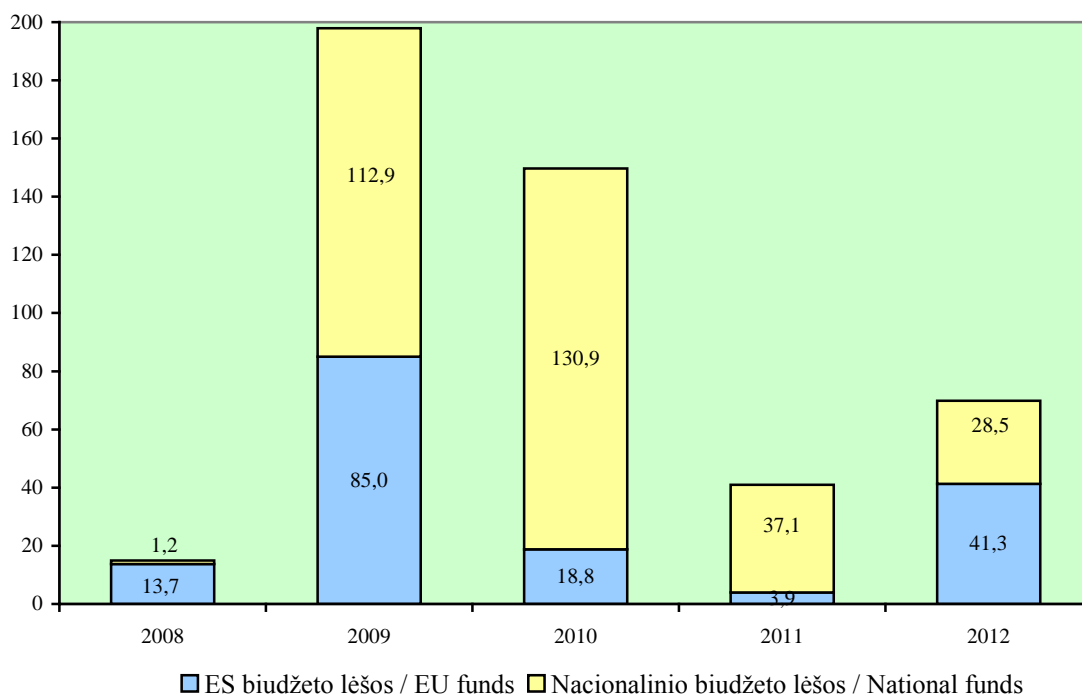
Be to, 2012 metais tik viena Lietuvos pieno perdirbimo įmonė naudojo privataus saugojimo priemonę. Privačiai buvo saugoma 751 t sviesto, išmokėta 71 tūkst. Lt ES paramos lėšų.

Kaip ir ankstesniais, taip ir 2012 metais „Maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims Bendrijoje“ programa – viena aktualiausių tarp RRP. 2012 metais programai įgyvendinti Lietuvoje EK skyrė 25,9 mln. Lt (3 proc. mažiau nei 2011 m.), už kurios buvo išdalyta daugiau nei 6,5 tūkst. t maisto produktų 444,7 tūkst. asmenų.

Palyginti su 2011 metais, maisto produktų vartojimo skatinimo programos buvo įgyvendinamos intensyviau. Siekiant pagerinti visuomenės sveikatą, rinkos reguliavimo priemonėmis, kaip ir ankstesniais metais, buvo gerinami vaikų ir paauglių valgymo įpročiai per ugdymo įstaigas. Paramos programos „Pienas vaikams“ pasinaudojimo aktyvumas padidėjo daugiau nei dvigubai – nuo 7,1 mln. Lt (iš kurių 1,3 mln. Lt iš ES lėšų) 2011 metais iki 15,8 mln. Lt (iš kurių 2,4 mln. Lt iš ES lėšų) 2012 metais. Remtinų vaikų skaičius padidėjo daugiau nei 46 proc., nuo 136,3 tūkst. 2011 metais iki 199,1 tūkst. 2012-aisiais.

Labai išpopuliarėjo paramos programa „Vaisių vartojimo skatinimas mokyklose“. Už 2011/2012 mokslo metus suvartotus vaisius ir daržoves suteikta 10,7 mln. Lt paramos (nacionalinių lėšų dalis – 7,0 mln. Lt, ES paramos – 3,7 mln. Lt), t. y. beveik 10 kartų daugiau nei 2010/2011 mokslo metais (1,2 mln. Lt). Ikimokyklinio ugdymo įstaigose ir bendrojo ugdymo mokyklose vaikams vaisių ir daržovių (obuolių, kriaušių, bananų, citrusinių vaisių – apelsinų, mandarinų, greipfrutų, citrinų – ir morkų) 2011–2012 metais išdalyta daugiau negu 2,5 tūkst. t, t. y. beveik 7 kartus daugiau nei 2010–2011 metais (372 t).

Lietuvoje išmokėta RRP skirta lėšų dalis kasmet tikslinama atsižvelgiant į gražinimus į biudžetą (ES arba nacionalinį) už administracinius ar kitokius neatitikimus paramai gauti. 2012 metais RRP be eksporto gražinamųjų išmokų finansavimas (69,8 mln. Lt) Lietuvoje padidėjo 70,2 proc. palyginti su 2011 metais (41 mln. Lt) (1.7 pav.). Tokį finansavimo padidėjimą nulėmė vis labiau populiarėjančios vidaus vartojimo programos. Didžioji RRP dalis įgyvendinama bendrojo finansavimo lėšomis – tiek iš ES fondo, tiek iš valstybės biudžeto. ES lėšų dalis finansuojant RRP be eksporto gražinamųjų išmokų 2012 metais sudarė apie 41,3 mln. Lt, 10 kartų daugiau negu 2011-aisiais. Didžiausia minėtų lėšų dalis (apie 62,7 proc.) skirta „Maisto iš intervencinių atsargų tiekimo labiausiai nepasiturintiems asmenims Bendrijoje“ programai įgyvendinti.

1.7 pav. Rinkos reguliavimo priemonių be eksporto gražinamųjų išmokų finansavimas 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 1.7. Funds for intervention market regulation measures excluding subsidies for export in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

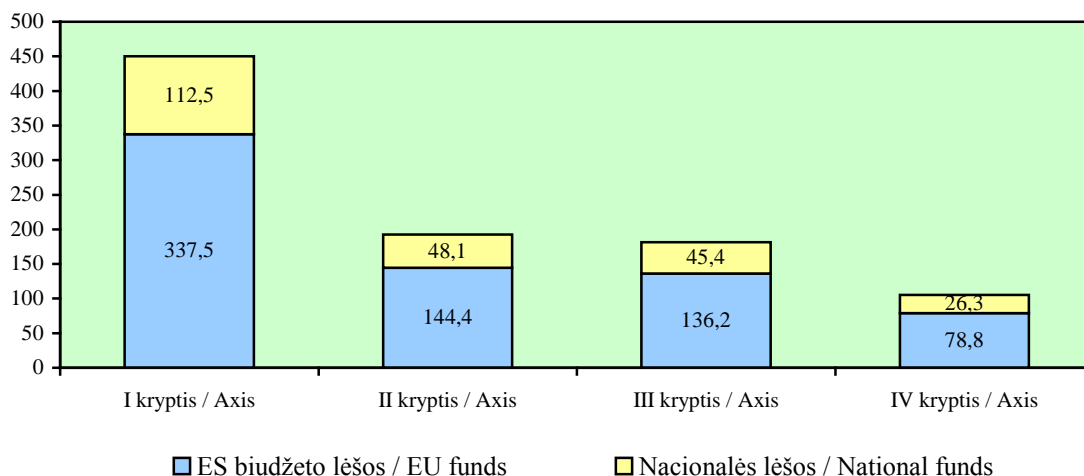
2012 metais nacionalinė lėšų dalis, skirta minėtoms priemonėms, buvo apie 23,2 proc. mažesnė negu 2011 metais ir sudarė apie 28,5 mln. Lt. Didžiausia šių lėšų dalis (apie 47 proc.) buvo skirta paramos programai „Pienas vaikams“ įgyvendinti.

Kaimo plėtros priemonės. Lietuvos žemės ūkio subjektai, be tiesioginės paramos, taip pat turi galimybę gauti investicinę bei kompensacinę paramą pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą (toliau – KPP), kurią sudaro daugiau kaip 50 paramos priemonių. Per 2007–2013 metus šiai programai numatyta skirti apie 7,9 mlrd. Lt paramos žemės ūkio subjektams.

Parama skiriama žemės ūkio valdoms modernizuoti, žemės ūkio produktų gamybos būdams, skirtiems apsaugoti aplinką ir išlaikyti tradicinę kaimo aplinką, taikyti, ūkininkų ir kaimo gyventojų mokymui, informavimui, konsultavimui ir pajamų palaikymui, mokant kompensacinio pobūdžio paramą ūkininkaujantiems mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse, *Natura 2000* vietovėse bei tausojantiems aplinką.

Per 2007–2012 metų laikotarpį pagal visas KPP priemones (be techninės pagalbos) surinkta daugiau nei 784,7 tūkst. paraiškų, kuriose prašomos paramos suma sudarė beveik 8,3 mlrd. Lt. Patvirtintų paraiškų dalis sudarė 97,1 proc. (t. y. 762,1 tūkst. paraiškų), kurių bendra paramos suma siekė 6,6 mlrd. Lt. Iki 2013 metų išmokėta 4,8 mlrd. Lt, t. y. 61 proc. KPP skirtų lėšų.

2012 metais pagal KPP priemones buvo paskelbti 29 kvietimai teikti paraiškas, pagal kuriuos pateikta 131,2 tūkst. paraiškų paramai gauti, t. y. vos 2 proc. mažiau nei 2011 metais. Tačiau pagal 2012 metais pateiktas paraiškas buvo prašoma dvigubai mažiau paramos (977,8 mln. Lt) nei 2011-aisiais (2 mlrd. Lt), iš kurių patvirtintų suma siekė 600 mln. Lt. 2012 metais išmokėta 929,2 mln. Lt paramos (pagal I krypties priemones – 450 mln. Lt, II – 192,5 mln. Lt, III – 181,6 mln. Lt ir IV – 105,1 mln. Lt), arba 12 proc. visam 2007–2013 metų KPP laikotarpiui skirtos sumos. Iš ES biudžeto lėšų išmokėta 696,9 mln. Lt paramos, o nacionalinio biudžeto dalis sudarė 232,3 mln. Lt (1.8 pav.).

1.8 pav. Lėšos kaimo plėtros priemonėms finansuoti 2012 metais, mln. Lt

Fig. 1.8. Funds for rural development measures in 2012, LTL million

Šaltinis: NMA duomenys.

Daugiausia paramos 2012 metais išmokėta Kauno, Vilniaus ir Panevėžio apskrityse – atitinkamai 136,6 mln. Lt, 135,6 mln. Lt ir 135,1 mln. Lt, mažiausiai Alytaus apskrityje – 46,4 mln. Lt. 2012 metais daugiausia paraiškų buvo pateikta Utenos ir Vilniaus apskrityse – atitinkamai 23,4 ir 22,8 tūkst., mažiausia – Marijampolės apskrityje – apie 4,6 tūkst.

2012 metais pagal pirmos krypties „Žemės, maisto ūkio ir miškininkystės sektoriaus konkurencingumo didinimas“ priemonės buvo ne tik pateikta mažiau paraiškų (16,7 tūkst.) negu 2011 metais (24 tūkst.), bet ir vidutinė paraiškose nurodyta paramos suma (13 tūkst. Lt) buvo 3,8 karto mažesnė negu 2011 metais (48,9 tūkst. Lt). Iš viso pagal pirmos krypties priemones 2012 metais pateikta paraiškų už 217,9 mln. Lt. Vertinant pirmos krypties priemones, 2012 metais daugiausia paraiškų (15,1 tūkst.) buvo surinkta pagal priemonę „Ankstytas pasitraukimas iš prekinės žemės ūkio gamybos“, kuriose prašoma suma sudarė beveik 47,5 mln. Lt. 99,8 proc. šių paraiškų atitiko reikalavimus ir buvo patvirtintos. Atsižvelgiant į kai kurių priemonių paramos lėšų panaudojimo lygį, pradėti taikyti tam tikri apribojimai pareiškėjams. Pagal KPP priemonės „Žemės ūkio valdų modernizavimas“ antrąją veiklos sritį į paramą galėjo pretenduoti tik pienininkystės ūkiai. 2012 metais pagal šią priemonę pateikta 39 paraiškos, kuriose prašoma paramos suma siekė 14,4 mln. Lt. Pagal priemonę „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ paraiškas galėjo teikti jaunieji ūkininkai, įgyvendinantys projektus mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse bei užsiimantys gyvulininkyste. 2012 metais nebuvo renkamos paraiškos pagal priemonę „Miškų ekonominės vertės didinimas“ ir priemonės „Žemės ūkio ir miškininkystės plėtra ir pritaikymo infrastruktūra“ veiklos sritį „Žemės ūkio vandentvarka“, nes šioms priemonėms įgyvendinti skirtos paramos lėšos buvo išnaudotos.

2012 metais populiariausios buvo KPP antros krypties „Aplinkos ir kraštovaizdžio gerinimas“ kompensacinio pobūdžio priemonės, pagal kurias mokamos kompensacinės išmokos už tam tikrus veiklos apribojimus. 2012 metais pagal antros krypties priemones buvo pateikta 106,1 tūkst. paraiškų už 513,7 mln. Lt. 2012 metais pagal populiariausią priemonę „Išmokos ūkininkams vietovėse, kuriose yra kliūčių, išskyrus kalnuotas vietoves“ buvo pateikta 83,8 tūkst. paraiškų (63,9 proc. nuo visų 2012 m. pateiktų paraiškų), kuriose prašoma 154,9 mln. Lt išmokų. Pagal tos pačios krypties priemonę „Agrarinės aplinkosaugos išmokos“ 2012 metais pateikta daugiau kaip 17 tūkst. paraiškų (daugiausia, apie 14,2 tūkst., pagal „Kraštovaizdžio tvarkymo“ programą), kuriose prašoma paramos suma siekė 176,3 mln. Lt.

Pagal KPP trečios krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemonės 2012 metais buvo pateikta 8,3 tūkst. paraiškų, kuriuose prašoma paramos suma siekė 194,3 mln. Lt. Daugiausia paraiškų pateikta pagal priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ (2012 m. pateikta 8,1 tūkst. paraiškų). Tokį populiarumą nulėmė 2012 metų pradžioje pirmą kartą paskelbtas paraiškų rinkimas pagal minėtos priemonės „Asbestinių stogų dangos keitimas“ veiklą. Galimybe pasikeisti seną asbestinę stogo dangą nusprendė pasinaudoti daugiau kaip 8 tūkst. kaimo gyventojų, kurie prašė apie 50,4 mln. Lt paramos. Priemonei „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“ 2012 metais buvo skirta 43 mln. Lt paramos lėšų. Palyginti su 2011 metais, šios priemonės populiarumas buvo šiek tiek mažesnis. Iš viso praėjusiais metais ja susidomėjo 103 pareiškėjai (2011 m. – 121 pareiškėjas), iš jų 82 teikė paraiškas nesupaprastinta tvarka ir 21 supaprastinta tvarka. Iš viso kaimo turizmo projektams įgyvendinti pareiškėjai prašė 52,9 mln. Lt. 2012 m. nebuvo renkamos paraiškos pagal priemonę „Parama verslo kūrimui ir plėtrai“, nes priemonei įgyvendinti skirtos paramos lėšos buvo išnaudotos.

Įgyvendinant ketvirtos krypties priemones 2012 metais buvo pateiktos 72 paraiškos (beveik 7 kartus daugiau nei 2011 m. – 11 paraiškų), kurių prašoma paramos suma sudarė apie 13,9 mln. Lt (8 kartus daugiau nei 2011 m.). Visos 72 paraiškos pateiktos pagal priemonę „Tarptertitorinis ir tarptautinis bendradarbiavimas“.

Tęsiant 2007–2013 metų KPP priemonių įgyvendinimą Lietuvoje, 2012 metais iš ES biudžeto lėšų buvo išmokėta 696,9 mln. Lt paramos, o nacionalinio biudžeto dalis sudarė 232,3 mln. Lt.

Kaip ir ankstesniais metais, 2012 metais buvo parengti teisės aktų pakeitimai, kuriais mažinama administracinė našta pareiškėjams: įgyvendinant tam tikras priemones atsisakyta Ūkininko ūkio registravimo ir žemės ūkio valdos registravimo pažymėjimų. Taip pat atsisakyta pareiškėjo ir jo sutuoktinio tapatybę patvirtinančio dokumento kopijos, juridinio asmens registravimo pažymėjimo. Panaikintas reikalavimas pateikti asmens tapatybės dokumento kopiją įgyvendinant priemonę „Pusiau natūrinis ūkininkavimas“.

Įgyvendinant priemonę „Miškininkystės potencialo atkūrimas ir prevencinių priemonių įdiegimas“ atsisakyta reikalavimo miškų urėdijoms pateikti stichinių nelaimių ar gaisrų pažeisto miško ploto atkūrimo projektą ir miško pažeidimo faktą įrodančius dokumentus. Apsiribota, kad miškų urėdijos pateikia išrašą iš Pažeidimų miškui registracijos žurnalo arba išrašą iš Miško gaisrų registracijos žurnalo.

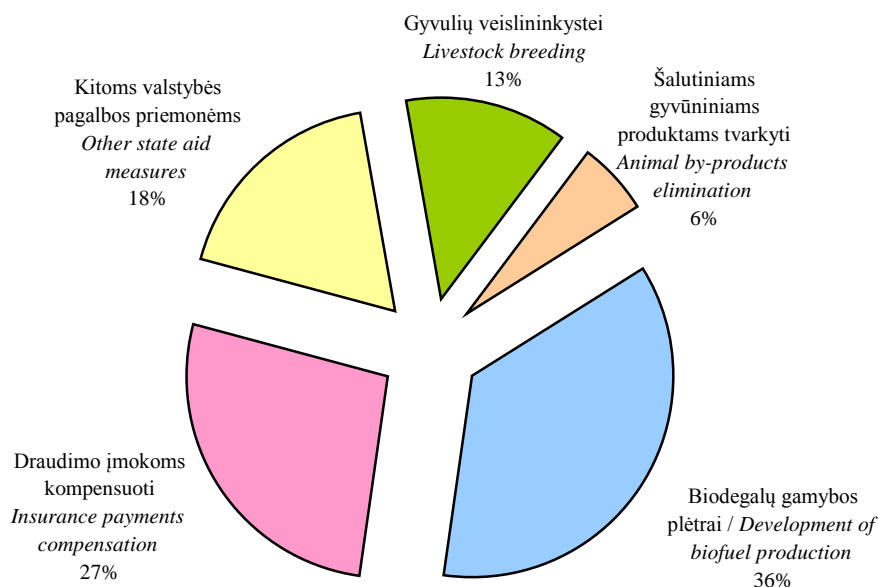
Įgyvendinant priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“ leista savivaldybėms (kaip viešojo sektoriaus subjektams) teikti mokėjimo prašymus ir kitus dokumentus ne tik asmeniškai ar per įgaliotą asmenį, bet ir paštu arba per kurjerį.

Valstybės pagalba. Atsižvelgiant į jautrius rinkos pokyčiams sektorius ir siekiant paremti mažesnę konkurencinę pranašumą turinčius žemės ūkio subjektus, iš nacionalinio biudžeto finansuojamos valstybės pagalbos priemonės. 2012 metais valstybės pagalbos priemonėms įgyvendinti buvo skirta daugiau nei 74 mln. Lt.

2012 metais, panašiai kaip ir 2011-aisiais, buvo finansuojamos šios valstybės pagalbos priemonės: biodegalų gamyba, dalies draudimo įmokų kompensavimas žemės ūkio veiklos subjektams, gyvulių veislininkystė, šalutinių gyvūninių produktų tvarkymas, sertifikuotų tautinio paveldo produktų išsaugojimas, kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamybos, populiarinimo ir realizavimo skatinimas, žemės ūkio konsultavimo, mokslo, mokymo sistemos plėtra, tarptautinių ir respublikinių parodų, profesinių, kultūrinių ir švietėjiškų renginių organizavimas ir kt.

2012 metais pasibaigus priemonės „Kompensacinės išmokos žemės savininkams ir valdytojams už saugomose teritorijose, kurias įsteigė valstybės institucijos, nustatytus veiklos apribojimus“ finansavimo laikotarpiui buvo nutrauktas paramos mokėjimas.

Siekiant paskatinti biodegalų gamybą, mažinti priklausomybę nuo importuoto kuro bei šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją, 2012 metais tęsiamas valstybės pagalbos priemonės „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ finansavimas. Pagal minėtą priemonę valstybės pagalba teikiama kompensuojant dalį rapsų aliejaus ir dehidratuoto etanolio gamybai nupirktų rapsų ir javų grūdų kainos. Iš visų valstybės pagalbos priemonių 2012 metais priemonės „Parama biodegalų gamybos plėtrai“ finansavimas buvo didžiausias – 36 proc. (1.9 pav.), arba 26,7 mln. Lt, kuris, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo beveik 10 proc.

1.9 pav. Valstybės pagalbos priemonių struktūra 2012 metais

Fig. 1.9. Structure of state-financed measures in 2012

Šaltinis: ŽŪM duomenys.

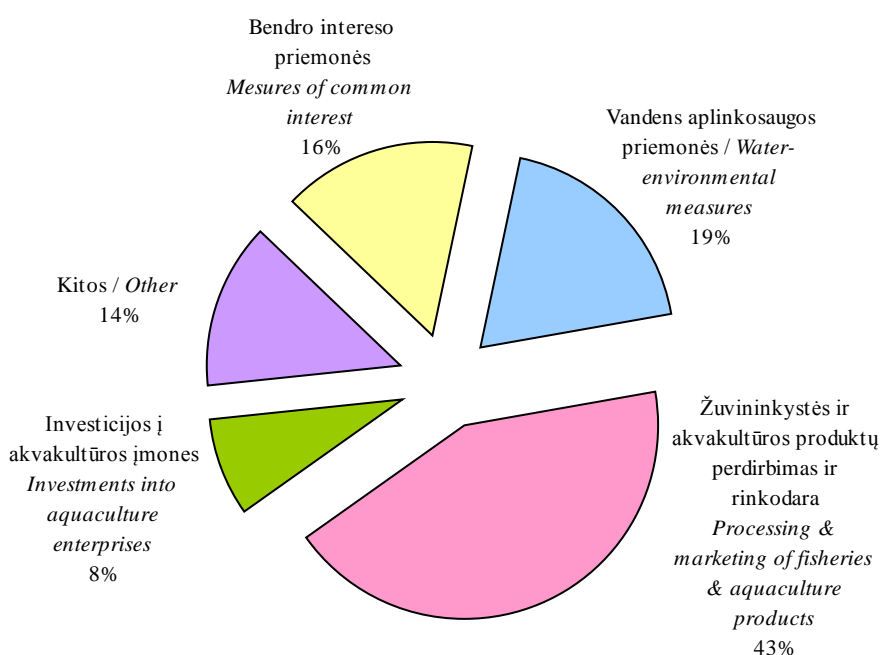
Pasėlių draudimas Lietuvoje nėra naujovė ūkininkams. Po tam tikrų stichinių nelaimių – krušos, liūtis, audros, sausros, šalnos, speigo ar kt. – ūkininkai vis aktyviau draudė turimus pasėlius. 2012 metais vienintelė pasėlius draudžianti įmonė „VH Lietuva“ brangino draudimo paslaugas – tam tikrais atvejais ūkininkams teko mokėti dvigubai didesnes įmokas negu 2011-aisiais. Šis padidėjimas buvo grindžiamas didžiuliu skirtumu tarp ūkininkų mokamų draudimo įmokų ir draudimo įmonės išmokamų sumų ūkininkams. Atsižvelgiant į tai, 2012 metais daugiau nei dvigubai sumažėjo tiek ūkio subjektų, besinaudojančiųjų pasėlių draudimu, tiek apdraustųjų pasėlių plotas (nuo 270 tūkst. ha 2011 m. iki 126 tūkst. ha 2012 m.), tačiau priemonei skirtų lėšų buvo išmokėta (20,3 mln. Lt) tik 25 proc. mažiau nei 2011 metais (27 mln. Lt). Tai sudarė 27 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms skirtų lėšų.

Kita valstybės pagalbos priemonė, turinti didelę įtaką augančiam konkurenciniam pranašumui Lietuvoje – „Parama gyvulių veislininkystei“. Didėjantys reikalavimai šalies ir užsienio rinkose priverčia didinti gyvulių produktyvumą ir genetinį potencialą bei gerinti produkcijos kokybę. Šis procesas spartinamas nuosekliai plėtojant gyvulių selekciją, auginant aukštos veislinės vertės gyvulius, todėl pastaraisiais metais vis daugiau lėšų skiriama veislininkystės sistemos plėtrai. 2012 metais gyvulių veislininkystei remti išleista 9,7 mln. Lt, t. y. 9 proc. daugiau negu 2011 metais (8,9 mln. Lt) ir 21 proc. daugiau nei 2010-aisiais (7,7 mln. Lt). 2012 metais gyvulių veislininkystei remti išleista 12,9 proc. visų valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų.

2012 metais beveik 4,4 mln. Lt, arba apie 6 proc. valstybės pagalbos priemonėms finansuoti numatytų lėšų buvo skirta paramos priemonei „Parama šalutiniams gyvūniniams produktams tvarkyti“. Ši parama gyvulių augintojams leido su mažesniais nuostoliais utilizuoti nugaišusius gyvulius.

Žuvininkystės sektoriaus plėtros skatinimo priemonės. Lietuvos žuvininkystės sektoriaus konkurencingumui ir plėtrai palaikyti teikiama parama pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programos įgyvendinimo taisyklės. Lėšos programai įgyvendinti skiriamos iš Europos žuvininkystės fondo ir LR valstybės biudžeto. Tam tikslui įgyvendinamos ilgalaikės Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programoje numatytų keturių prioritetinių krypčių priemonės.

Pagal Veiksmų programos priemones per 2012 metus pateiktos 42 paramos paraiškos, t. y. 36 proc. mažiau nei 2011-aisiais, tačiau 2012 metais buvo išmokėta 36,9 mln. Lt, apie 75 proc. daugiau negu 2011-aisiais (21 mln. Lt) (1.10 pav.).

1.10 pav. Žuvininkystės skatinimo priemonių struktūra 2012 metais

Fig. 1.10. Structure of fishery measures funding in 2012

Šaltinis: NMA duomenys.

2012 metais, kaip ir 2011-aisiais, pagal pirmosios prioritetinės krypties „Jūrų žvejybos laivyno pritaikymo priemonės“ priemonės parama nebuvo mokama (iki 2011 m. buvo įgyvendinti šios Veiksmų programos krypties numatyti tikslai ir siekis išsaugoti turimus žvejybos laivyno pajėgumus).

Daugiausia paraiškų 2012 metais pateikta pagal Veiksmų programos antrąją prioritetinę kryptį „Akvakultūra, žvejyba vidaus vandenyse, žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“. 2012 metais pagal šios krypties priemones išmokėta 28,2 mln. Lt – 57 proc. daugiau nei 2011 metais (17,9 mln. Lt) paramos lėšų. Skirtingai negu 2011 metais, 2012-aisiais daugiausia buvo sumokėta pagal antrosios krypties „Žuvininkystės ir akvakultūros produktų perdirbimas ir rinkodara“ priemonę – 16,2 mln. Lt (t. y. 2,5 karto daugiau nei 2011 m.). Šį skirtumą

nulėmė administracinės kliūtys, todėl nemaža 2011 metais pateiktų paraiškų dalis buvo baigta administruoti 2012 metais. Pagal antrosios krypties priemonę „Vandens aplinkosaugos priemonės“ 2012 metais buvo sumokėta 7 mln. Lt, t. y. 14 proc. mažiau nei 2011-aisiais.

Pagal Lietuvos žuvininkystės sektoriaus 2007–2013 metų veiksmų programos trečiosios prioritetinės krypties „Bendro intereso priemonės“ priemonės 2012 metais išmokėta 6,1 mln. Lt, t. y. du kartus daugiau nei 2011-aisiais (3,0 mln. Lt). Tokį padidėjimą nulėmė Žuvininkystės tarnybos prie Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos projekto „Parama europinių ungurių išteklių valdymo planui Lietuvoje įgyvendinti“ pagal trečiosios prioritetinės krypties priemonę „Vandens faunos ir floros apsaugai ir plėtojimui skirtos priemonės“ įgyvendinimas.

Pagal žuvininkystės regionų vietos veiklos grupėms skirtą ketvirtąją prioritetinę kryptį „Tvari žuvininkystės regionų plėtra“ 2012 metų paramos lėšos pasiekė pareiškėjus tik pagal vieną priemonę – „Žuvininkystės regionų plėtros strategijų įgyvendinimas“. Šios priemonės finansavimas 2012 metais sudarė 1,9 mln. Lt, t. y. 68 proc. daugiau nei 2011-aisiais – 1,1 mln. Lt.

2012 metais dalies KPP ir Lietuvos žuvininkystės sektoriaus veiksmų programos priemonių nutraukimą nulėmė 2007–2013 metams skirtų paramos lėšų panaudojimo lygis. Bendras visos paramos Lietuvos žemės ūkio ir žuvininkystės sektoriams skatinti įsisavinimas didėja ir prisideda prie konkurencingesnio ir pranašesnio šių ūkio šakų vystymosi.

4. Žemės ūkio ir maisto pramonės subjektai

4. Economic entities in agriculture and food industry

Žemės ūkio subjektai. Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2008–2012 metus kito netolygiai. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 5,3 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 2,4 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 32,2 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 21,3 proc. (1.9 lentelė).

1.9 lentelė. Žemės ūkio subjektų skaičius 2008–2012 metais

Table 1.9. Number of agricultural entities in 2008–2012

Žemės ūkio subjektai <i>Agricultural entities</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Registruoti ūkininkų ūkiai, tūkst. <i>Registered farmer farms, thou.</i>	108,0	107,0	108,7	111,1	113,8	5,4
ŽŪB ir kitos žemės ūkio įmonės <i>Agricultural companies and enterprises</i>	602	632	662	734	796	32,2
Gyventojų asmeniniai ūkiai, tūkst. <i>Households, thou.</i>	108,7	103,2	99,2	94,0	85,5	–21,3

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, pagal visų žemės ūkio subjektų 2012 metais deklaruotas ŽŪN ir pasėlių plotus vidutinis ūkio dydis Lietuvoje buvo 17,5 ha (1.10 lentelė), t. y. 7,4 proc. didesnis nei 2011-aisiais ir 21,5 proc. – nei 2008-aisiais. Iš viso 2012 metais ŽŪN deklaravo 4,7 proc. mažiau ūkių nei 2011-aisiais, bet deklaruojamas plotas išaugo 2,2 proc. Nors 2012 metais, kaip ir 2011-aisiais, ūkiai iki 5 ha sudarė daugiau kaip 50 proc. visų deklaravusių ŽŪN ūkių, tačiau jų skaičius 2012 metais sumažėjo 6,9 proc. Palyginti su 2008 metais, tokių ūkių sumažėjo 14,4 tūkst., arba 14,8 proc. Kasmet mažėja ir 5,1–10 ha ūkių grupė. Per nagrinėjamą laikotarpį šios grupės ūkių skaičius sumažėjo 17,1 proc., tačiau dalis struktūroje pakito nežymiai. Ūkių skaičius grupėse tiek nuo 10,1 iki 20 ha, tiek nuo 20,1 iki 50 ha mažėjo ir 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo atitinkamai 11,5 ir 6,2 proc. Tačiau ūkių struktūroje šių grupių dalis nežymiai išaugo. Per penkerius metus ūkių skaičius išaugo 50,1–100 ha ir 100,1–500 ha ūkių grupėse, atitinkamai 20,5 proc. ir 36,7 proc. Didžiausiųjų – daugiau nei 500 ha – grupėje ūkių skaičius ir dalis struktūroje per 2008–2012 metus pakito nežymiai.

1.10 lentelė. Ūkių struktūra pagal deklaruotų žemės ūkio naudmenų plotą 2008–2012 metais

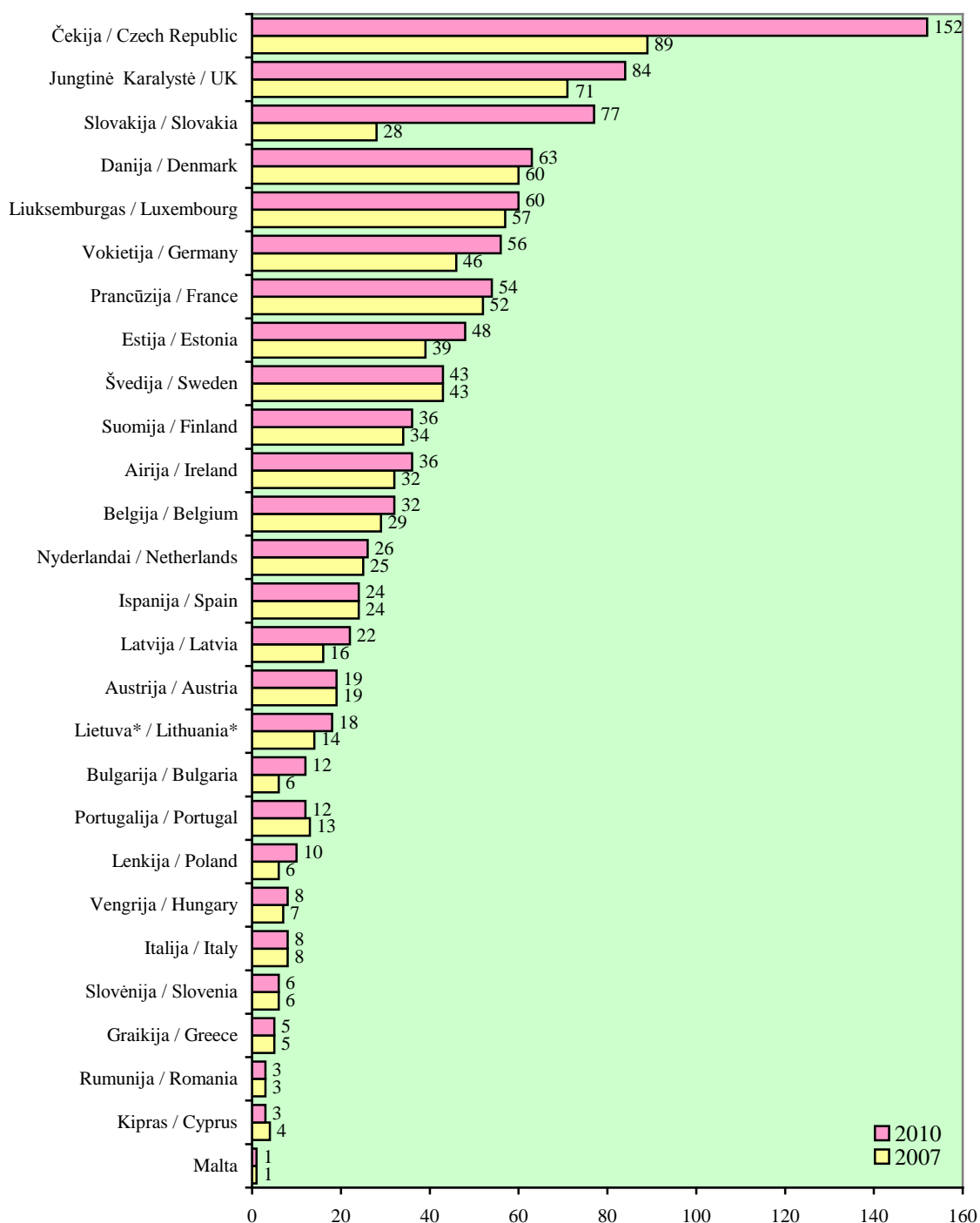
Table 1.10. Structure of farms by declared agricultural area in 2008–2012

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2008		2009		2010		2011		2012	
	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>	skaičius, tūkst. <i>number, thou.</i>	dalis, % <i>share, %</i>
< 5	97,1	53,3	94,6	53,6	92,1	53,6	88,8	53,1	82,7	51,8
5,1–10	42,0	23,0	39,3	22,3	37,4	21,7	36,3	21,7	34,8	21,8
10,1–20	22,7	12,4	21,7	12,3	20,9	12,2	20,6	12,3	20,1	12,6
20,1–50	12,9	7,1	12,8	7,2	12,6	7,4	12,2	7,3	12,1	7,6
50,1–100	4,4	2,4	4,6	2,6	4,9	2,9	5,1	3,0	5,3	3,3
100,1–500	3,0	1,6	3,2	1,8	3,4	2,0	3,8	2,3	4,1	2,6
> 500	0,4	0,2	0,4	0,2	0,4	0,3	0,4	0,3	0,5	0,3
Visi ūkiai <i>All farms</i>	182,5	100	176,6	100	171,8	100	167,3	100	159,5	100,0
Vidutinis <i>Average</i>	14,4		15,0		15,6		16,3		17,5	

Šaltiniai: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registro (Valdų registro), Supaprastintų tiesioginių išmokų informacinės sistemos duomenys.

Ūkių skaičiaus mažėjimą lėmė keletas veiksnių. Dėl restruktūrizacijos procesų ūkiai stambėja. Dalis vyresnio amžiaus žemdirbių, gaunančių ES paramą, pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos. Be to, kai kurie žemdirbiai atsisako deklaruoti plotus dėl geros agrarinės ir aplinkosauginės būklės griežtų reikalavimų.

Nors vidutinis ūkio dydis Lietuvoje per pastaruosius penkerius metus auga, tačiau ūkiai yra smulkesni negu kaimyninėse šalyse. 2010 metais Latvijoje ūkiai vidutiniškai buvo didesni 1,2 karto, o Estijoje – 2,7 karto (1.11 pav.). Tačiau Lietuvos ūkininkų ūkiai vidutiniškai buvo stambesni tiek už ūkius Lenkijoje (1,8 karto), tiek už Slovėnijos, Vengrijos ūkius.

* 2008, 2012 m.

1.11 pav. Vidutinis ūkio dydis Lietuvoje ir kitose ES šalyse 2007 ir 2010 metais, ha
Fig. 1.11. Average farm size in Lithuania and other EU countries in 2007 and 2010, hectares

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

86 proc. Lietuvos ūkių yra smulkūs, iki 20 ha, jie apima 27 proc. visų šalies ūkių ploto. Santykinai blogesnė situacija Rumunijoje (pagal skaičių – 99 proc., pagal plotą – 43 proc.), Bulgarijoje (pagal skaičių – 96 proc., pagal plotą – 15 proc.), Slovėnijoje (pagal skaičių – 95 proc., pagal plotą – 80 proc.), Lenkijoje (pagal skaičių – 92 proc., pagal plotą –

53 proc.). Daugiausia stambių ūkių (per 100 ha) yra Jungtinėje Karalystėje (pagal skaičių – 21 proc., pagal plotą – 71 proc.), Liuksemburge (pagal skaičių – 20 proc., pagal plotą – 49 proc.), Danijoje (pagal skaičių – 19 proc., pagal plotą – 65 proc.) bei Čekijoje (pagal skaičių – 19 proc., pagal plotą – 89 proc.). Lietuvoje ūkių, didesnių nei 100 ha, yra 3 proc. ir jiems priklauso 47 proc. visų ŽŪN (1.11 lentelė).

1.11 lentelė. Lietuvos ir kitų ES šalių ūkių struktūra pagal plotą ir skaičių 2010 metais, proc.

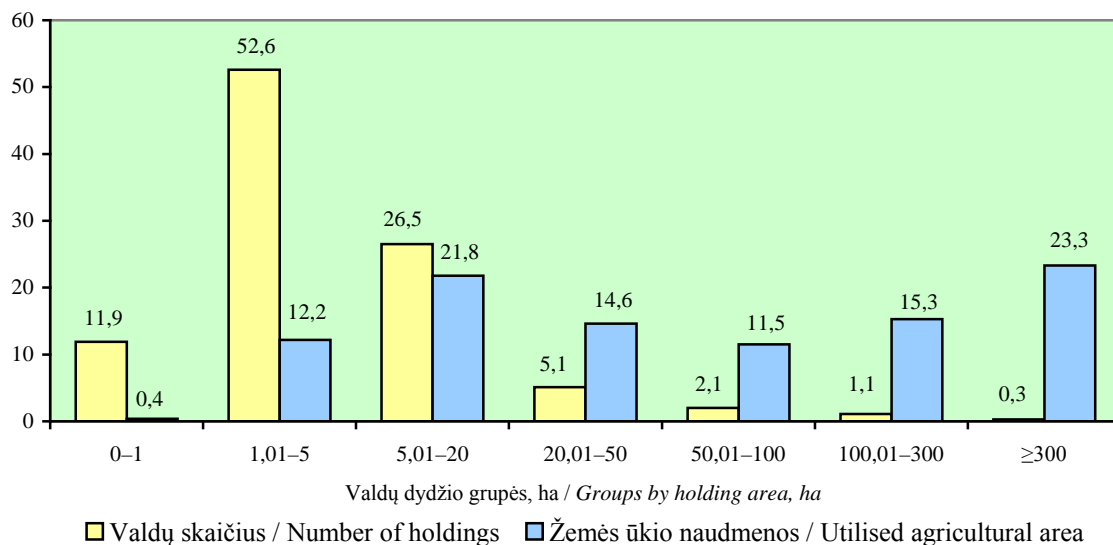
Table 1.11. Farm structure by area and number in Lithuania and other EU countries in 2010, per cent

Šalis Country	≤4,9 ha		5–19,9 ha		20–49,9 ha		50–99,9 ha		≥100 ha	
	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number	plotas area	skaičius number
Belgija / <i>Belgium</i>	2	23	10	28	30	28	34	16	24	5
Bulgarija / <i>Bulgaria</i>	10	91	5	5	5	2	5	1	75	1
Čekija / <i>Czech Republic</i>	0	15	2	36	4	19	5	11	89	19
Danija / <i>Denmark</i>	0	7	8	38	11	22	16	14	65	19
Vokietija / <i>Germany</i>	0	9	8	38	15	25	22	17	55	11
Estija / <i>Estonia</i>	4	34	11	37	14	14	16	6	55	9
Airija / <i>Ireland</i>	1	7	13	35	36	40	28	15	22	3
Graikija / <i>Greece</i>	28	77	34	18	21	4	10	1	7	0
Ispanija / <i>Spain</i>	4	53	23	26	16	11	10	5	47	5
Prancūzija / <i>France</i>	2	27	4	19	11	17	25	19	57	18
Italija / <i>Italy</i>	15	73	22	19	19	5	14	2	29	1
Kipras / <i>Cyprus</i>	38	89	22	8	15	2	11	1	14	0
Latvija / <i>Latvia</i>	11	34	21	48	14	12	12	3	42	3
Lietuva* / <i>Lithuania*</i>	8	52	19	34	13	8	13	3	47	3
Liuksemburgas <i>Luxembourg</i>	1	17	3	18	10	16	36	29	49	20
Vengrija / <i>Hungary</i>	9	87	7	8	7	3	7	1	70	1
Nyderlandai <i>Netherlands</i>	11	29	13	28	10	27	8	13	58	3
Austrija / <i>Austria</i>	8	32	25	39	29	21	17	6	20	2
Lenkija / <i>Poland</i>	16	55	37	37	18	6	8	1	21	1
Portugalija / <i>Portugal</i>	16	76	15	17	10	4	8	1	51	2
Rumunija / <i>Romania</i>	30	93	13	6	4	0	4	0	49	1
Slovėnija / <i>Slovenia</i>	28	61	52	34	13	4	3	1	4	0
Slovakija / <i>Slovakia</i>	1	64	2	18	2	6	2	3	93	9
Suomija / <i>Finland</i>	3	10	20	33	34	34	26	17	16	6
Švedija / <i>Sweden</i>	4	13	23	42	20	21	18	13	35	11
Jungtinė Karalystė <i>United Kingdom</i>	1	9	4	29	9	24	15	17	71	21

* 2012 m.

Šaltiniai: Eurostato, ŽŪIKVC duomenys.

ŽŪIKVC duomenimis, 2012 metų pabaigoje Valdų registre buvo įregistruota 199,2 tūkst. fizinių asmenų – valdų savininkų. Palyginti su 2011 metais, įregistruotų valdų skaičius sumažėjo 5,0 proc. Tokių valdų sumažėjimą lėmė supaprastinta tvarka, leidžianti išregistruoti valdas mirus valdytojui, trejus metus nevykdant žemės ūkio veiklos arba tiek pat metų neatnaujinant duomenų. Dėl šių pataisų 2012 metais buvo išregistruota arba inicijuota išregistruoti 11,0 tūkst. valdų, kuriose kelerius metus nebuvo vykdoma žemės ūkio veikla ir kurių duomenys neatitiko realios padėties. Nors valdų skaičius gerokai sumažėjo, tačiau valdytojų valdomas žemės plotas pakito labai nežymiai – tik 0,1 proc., iki 2,83 mln. ha bendro žemės ploto, kuriame jų valdomas ŽŪN plotas nepakito (siekė 2,3 mln. ha). Tai rodo, kad išregistruotose valdose nebuvo vykdoma žemės ūkio ar alternatyvi veikla. Vidutinis valdos dydis 2012 metais pagal bendrą valdos plotą buvo 14,1 ha, pagal ŽŪN – 11,8 ha. Valdos iki 5 ha ŽŪN sudarė 64,5 proc. visų valdų (12,6 proc. visų ŽŪN) (1.12 pav.). 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, tokio dydžio valdų sumažėjo 6,6 proc., nes dauguma išregistruotų valdų buvo smulkios. 5–20 ha valdų skaičius struktūroje išaugo nežymiai – 0,5 proc. punkto, o pagal ŽŪN dalį sumažėjo 0,5 proc. punkto. 2012 metais ŽŪN padaugėjo 100–300 ha grupėje. Bendras šios grupės ŽŪN plotas ir valdų skaičius išaugo daugiau nei 2,8 proc. Daugiau nei 300 ha grupėje bendras valdų skaičius ir bendras ŽŪN plotas išaugo – atitinkamai 3,6 ir 3,9 proc.

1.12 pav. Įvairaus dydžio valdų ir joms tenkančių žemės ūkio naudmenų pasiskirstymas Lietuvoje 2012 metais, proc.

Fig. 1.12. Distribution of holdings and their agricultural area by group of different size in Lithuania in 2012, per cent

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Palankiose ūkininkauti vietovėse įregistruota 54,8 proc. visų registruotų valdų ŽŪN. 2012 metais 44,0 proc. visų valdų savininkų buvo vyresni nei 60 metų. Ši tendencija išlieka ir nagrinėjant valdų savininkų skaičių pagal regionus, kur didelio nepalankumo teritorijose vyresnių nei 60 metų dalis viršija 51,2 proc. Jauniesiems, iki 40 metų amžiaus, ūkininkams teko 13,0 proc. visų šalies valdų, didžiausia jų dalis palankiose ūkininkauti vietovėse – 13,5 proc. (1.12 lentelė).

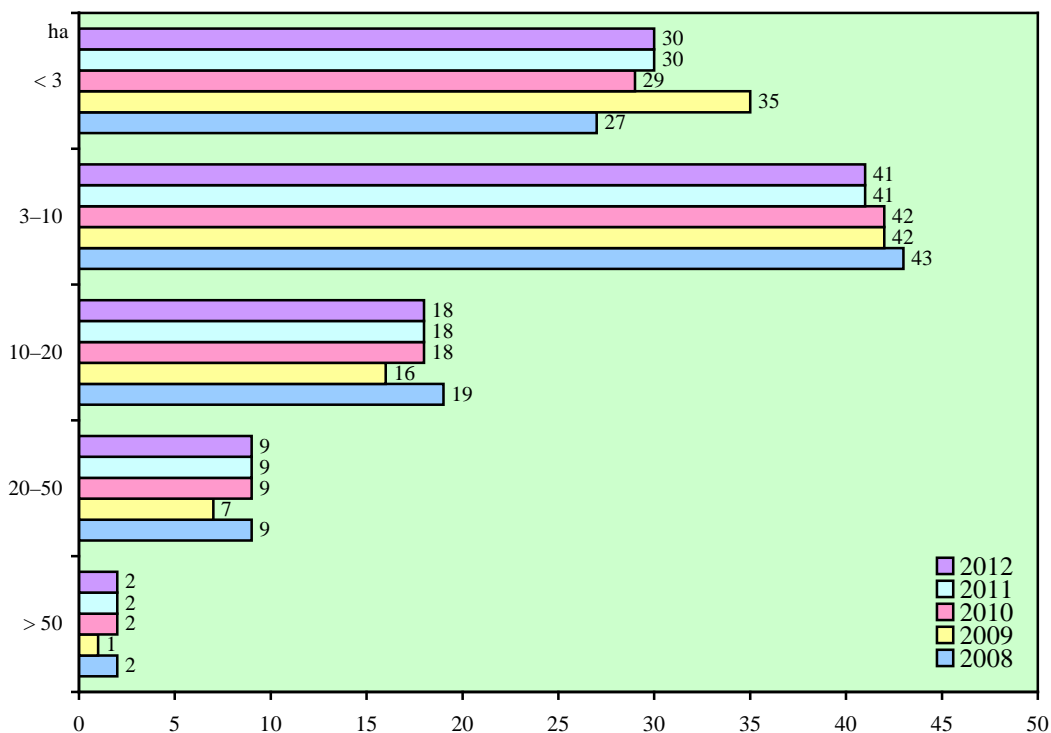
1.12 lentelė. Valdų pasiskirstymas pagal palankumo ūkininkauti vietoves ir savininkų amžių 2012 metais

Table 1.12. Distribution of holdings by type of farming area and owners' age in 2012

Rodikliai / Indicators	Vietovės / Areas		
	didelio nepalankumo highly disadvantaged	mažo nepalankumo less disadvantaged	palankios ūkininkauti normal
Valdų skaičius, proc. Number of holdings, %	11,0	41,1	47,9
Valdų plotas, proc. Area of holdings, %	8,5	36,7	54,8
Vidutinis valdos dydis, ha Average size of holding, ha	11,0	12,8	16,4
Valdų savininkų skaičius pagal amžių, proc. Number of holding owners by age, %	< 40 m.	11,2	13,0
	40–60 m.	37,6	42,4
	> 60 m.	51,2	44,6

Šaltinis: LR žemės ūkio ir kaimo verslo registras.

Beveik pusę ŽŪN valdo 113,8 tūkst. registruotų ūkininkų ūkių savininkų – 57,6 proc. visų valdų valdytojų. 2012 metais registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 2,4 proc., palyginti su 2011-aisiais. Per 2011–2012 metus ūkininkų ūkių struktūra nekito, tačiau buvo nežymus augimas visose grupėse. Lietuvoje vyravo ūkiai, naudojantys nuo 3 iki 10 ha žemės (41 proc.), ūkiai iki 3 ha struktūroje sudarė 30 proc., stambiausi ūkiai sudarė 2 proc. Tai rodo, kad vyksta nežymus ūkių stambėjimo procesas (1.13 pav.).

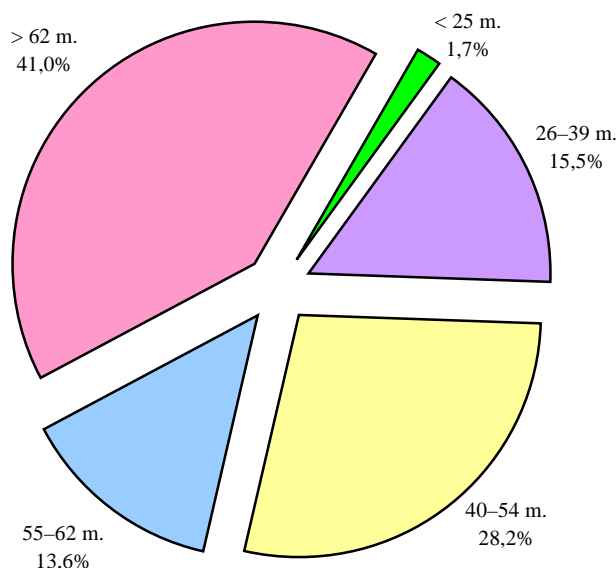

1.13 pav. Registruoti ūkininkų ūkiai pagal dydį 2008–2012 metais, proc.

Fig. 1.13. Number of registered family farms by size in 2008–2012, per cent

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Registruotų ūkininkų ir valdų valdytojų struktūra pagal amžių panaši, nes 41 proc. registruotų ūkininkų sudaro pensinio amžiaus (vyresni nei 62 metų) ir 17,2 proc. – asmenys iki 40 metų, t. y. jaunieji ūkininkai (1.14 pav.).

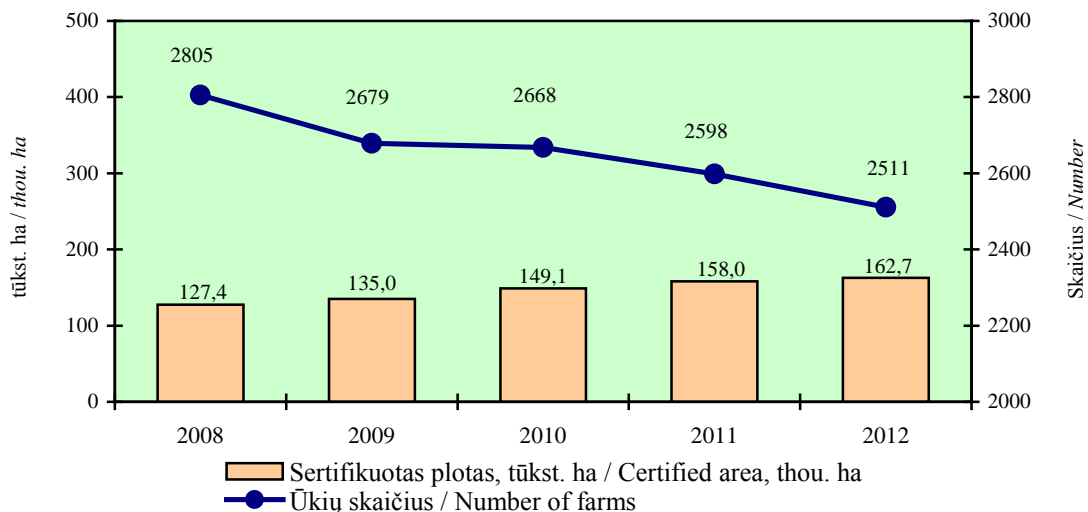
1.14 pav. Registruotų ūkininkų struktūra pagal amžių 2012 metais

Fig. 1.14. Structure of registered farmers by age in 2012

Šaltinis: LR ūkininkų ūkių registras.

Ūkių restruktūrizacijos procesui įtakos turi ES BŽŪP priemonės. Pagal Kaimo plėtros 2007–2013 metų programą, kaip ir ankstesniu laikotarpiu, vyresniems ūkininkams sudaromos sąlygos pasitraukti iš prekinės žemės ūkio gamybos ir žemės valdas perduoti jaunesniems. Siekiant paspartinti ūkių restruktūrizacijos procesą, parama teikiama pusiau natūriniam ūkiams, pertvarkant juos į prekinius. Be to, teikiama parama žemės ūkio subjektams, įgyvendinantiems ES veterinarijos, sanitarijos ir gamtosaugos reikalavimus. 2012 metais ES paramai pagal kaimo plėtros priemones gauti NMA surinko 132,8 tūkst. paraiškų. Prašyta suma buvo 51,3 proc. mažesnė negu ankstesniais metais – 0,98 mlrd. Lt. Kaimo žmonės labiausiai domino dvi I krypties priemonės – „Naudojimas konsultavimo paslaugomis“ ir „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“.

Lietuvoje 2012 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 162,7 tūkst. ha. Per analizuojamą 2008–2012 metų laikotarpį sertifikuotas plotas išaugo 27,7 proc., o ūkininkaujančiųjų nuo 2008-ųjų sumažėjo 10,5 proc. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, plotas padidėjo 3,0 proc., ūkių skaičius nežymiai sumažėjo – 3,3 proc. (1.15 pav.). Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo nuo 60,8 iki 64,8 ha.

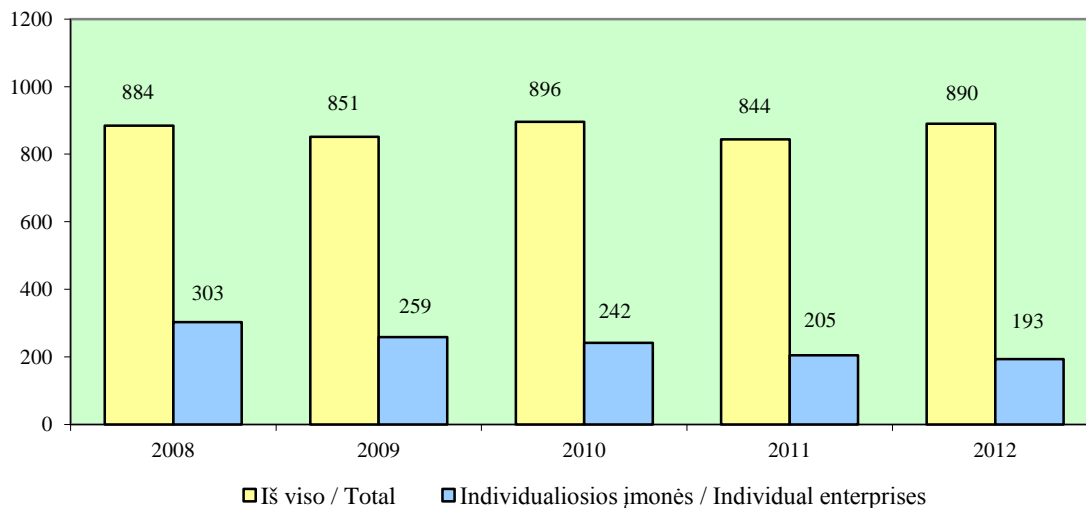

1.15 pav. Ekologinių ūkių skaičius ir sertifikuotas plotas Lietuvoje 2008–2012 metais

Fig. 1.15. Number of organic farms and certified area in Lithuania in 2008–2012

Šaltinis: VŠĮ „Ekoagros“ duomenys.

Maisto pramonės įmonės. 2012 metais Lietuvoje veikė 890 maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių. 21,7 proc. visų įmonių buvo individualiosios. Per 2008–2012 metus bendras įmonių skaičius išaugo 0,7 proc., o individualiųjų sumažėjo daugiau nei 36,3 proc. (1.16 pav.).

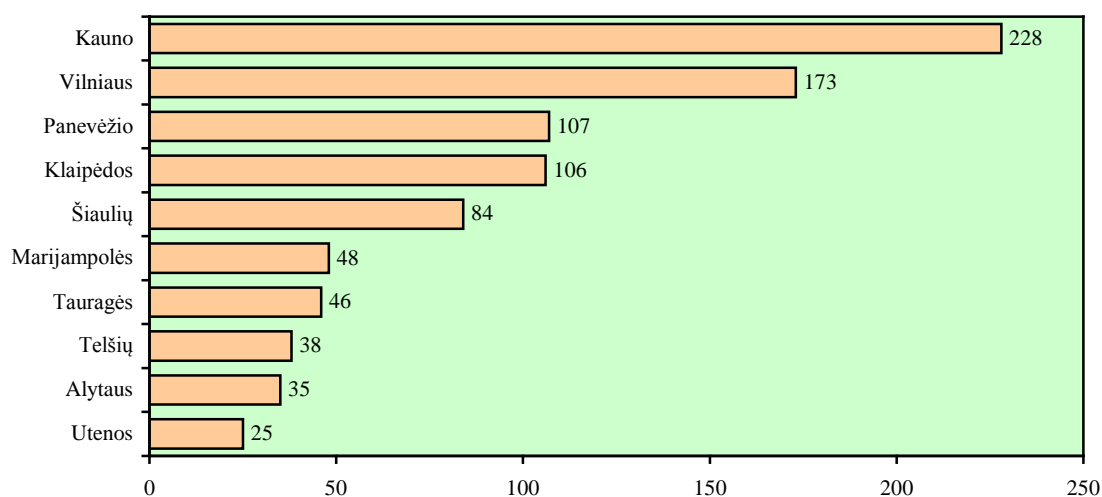

1.16 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius 2008–2012 metais

Fig. 1.16. Number of enterprises of manufacture of food products and beverages in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, daugiausia maisto produktų gamybos įmonių išsidėsčiusios netoli didžiųjų miestų. Kauno apskrityje yra 25,6 proc., Vilniaus – per 19,4 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių (1.17 pav.). Mažiausiai maisto pramonės įmonių – Utenos ir Alytaus apskrityse, atitinkamai 2,8 ir 3,9 proc. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, beveik visose apskrityse įmonių skaičius išaugo. Labiausiai maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius išaugo Vilniaus, Kauno ir Tauragės apskrityse – atitinkamai 13,8 proc., 7,5 proc. ir 4,5 proc.

1.17 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius apskrityse 2012 metų pabaigoje

Fig. 1.17. Number of enterprises of manufacture of food and beverages by county in 2012 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamą 2008–2012 metų laikotarpį išaugo kai kurių maisto produktų gamybos sektorių įmonių skaičius – žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo, vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo – atitinkamai 2,1 proc. ir 1,4 proc. Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos, mėsos ir jos produktų gamybos ir pieno ir jo produktų gamybos įmonių skaičius sumažėjo – atitinkamai 17,6 proc., 8,2 proc. ir 7,4 proc. (1.13 lentelė).

1.13 lentelė. Maisto pramonės subjektai 2008–2012 metais

Table 1.13. Entities of the food industry in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Maisto produktų ir gėrimų gamyba <i>Production of food products and beverages</i>					
Įmonių skaičius / Number of enterprises	884	851	896	844	890
Darbuotojų skaičius / Number of employees	47183	49465	42957	41000	40828
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	6405,5	5552,6	6337,6	7341,5	7877,7
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	3359,0	3099,5	4247,5	4971,7	5728,3

Lietuvos agrarinio sektoriaus pasiekimai ir juos lemiantys pagrindiniai veiksniai

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2008	2009	2010	2011	2012
Grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamyba <i>Production of grain milling products and starch</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	34	30	31	28	28
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1091	1134	1229	1245	1063
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	180,9	118,8	176,6	298,2	274,83
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	167,2	154,0	214,1	353,2	355,3
Mėsos ir jos produktų gamyba <i>Production of meat and meat products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	182	170	182	159	167
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	10421	10355	9103	8726	8372
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1571,1	1221,8	1151,6	1306,4	1779,6
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	420,1	351,0	407,9	522,7	591,2
Pieno ir jo produktų gamyba <i>Production of milk and dairy products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	27	30	33	29	25
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	6346	8899	5848	5526	5713
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	1662,9	1227,0	1525,8	1903,2	1892,0
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	1330,2	903,9	1288,1	1608,1	1822,1
Žuvų ir jų produktų paruošimas ir perdirbimas <i>Preservation and processing of fish and fish products</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	48	46	52	44	49
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	4601	4529	4582	4181	4565
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, mill. Lt</i>	234,1	205,1	234,5	256,1	265,0
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, mill. Lt</i>	659,0	701,9	898,0	989,2	1025,3
Vaisių, uogų ir daržovių paruošimas, perdirbimas ir konservavimas <i>Preparation, processing and conservation of fruit, berries and vegetables</i>					
Įmonių skaičius / <i>Number of enterprises</i>	34	34	36	32	39
Darbuotojų skaičius / <i>Number of employees</i>	1033	972	985	934	1053
Parduota produkcijos vidaus rinkoje, mln. Lt <i>Sales in domestic market, LTL mill.</i>	131,3	104,5	89,3	100,1	137,3
Eksportuota produkcijos, mln. Lt <i>Export value, LTL mill.</i>	56,8	50,0	52,1	74,8	103,0

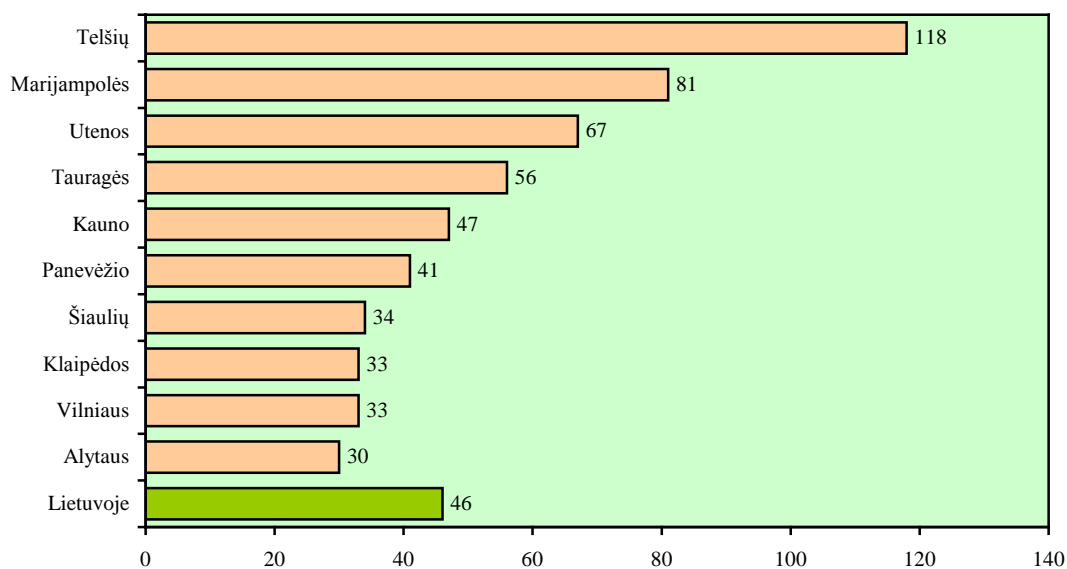
* Su PVM ir akcizais / *VAT and excise duty incl.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Bendras maisto produktų ir gėrimų pramonės darbuotojų skaičius 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo nežymiai – 0,4 proc., o palyginti su 2008-aisiais – 13,5 proc. Per analizuojamą 2008–2012 metų laikotarpį didžiausias darbuotojų skaičiaus sumažėjimas užfiksuotas 2012 metais. Atskiruose sektoriuose tendencijos buvo nevienodos. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, daugiausia darbuotojų sumažėjo mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuje – 19,7 proc. bei pieno ir jo produktų sektoriuje – 10,0 proc. Palyginti su 2011 metais, darbuotojų skaičius išaugo vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos įmonėse (1,9 proc.). 2012 metais pagal sektorius daugiausia įmonių veikė miltinių produktų (349 įmonės), mėsos ir jos produktų gamybos sektoriuose, tačiau pagal darbuotojų skaičių jos buvo santykinai mažesnės nei kitų sektorių įmonės.

Gamybos koncentracijos procesas Lietuvos maisto produktų ir gėrimų pramonėje nors ir lėtai, bet tęsiasi. Per 2008–2012 metus bendras gamybos įmonių skaičius įvairavo ir pastaraisiais metais išaugo, tačiau sumažėjus darbuotojų skaičiui, 14,1 proc. sumažėjo ir vidutinis vienos įmonės darbuotojų skaičius. Įvairiuose sektoriuose 2012 metais vidutinis įmonės darbuotojų skaičius buvo labai skirtingas: mažiausias – gyvulinių ir augalinių riebalų bei aliejaus ir vaisių, uogų, daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo gamybos sektoriuose (atitinkamai 16 ir 27), didžiausias – pieno ir jo produktų gamybos bei žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo (atitinkamai 229 ir 93 darbuotojai).

Gausiausios pagal darbuotojų skaičių 2012 metais buvo Telšių, Marijampolės, Utenos apskričių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės. Ši tendencija nekinta ilgus metus. Pagal vidutinį darbuotojų skaičių įmonėje pirmauja Telšių, Utenos ir Marijampolės apskritys ir lenkia Lietuvos vidurkį atitinkamai 2,6; 1,8 ir 1,5 karto (1.18 pav.).

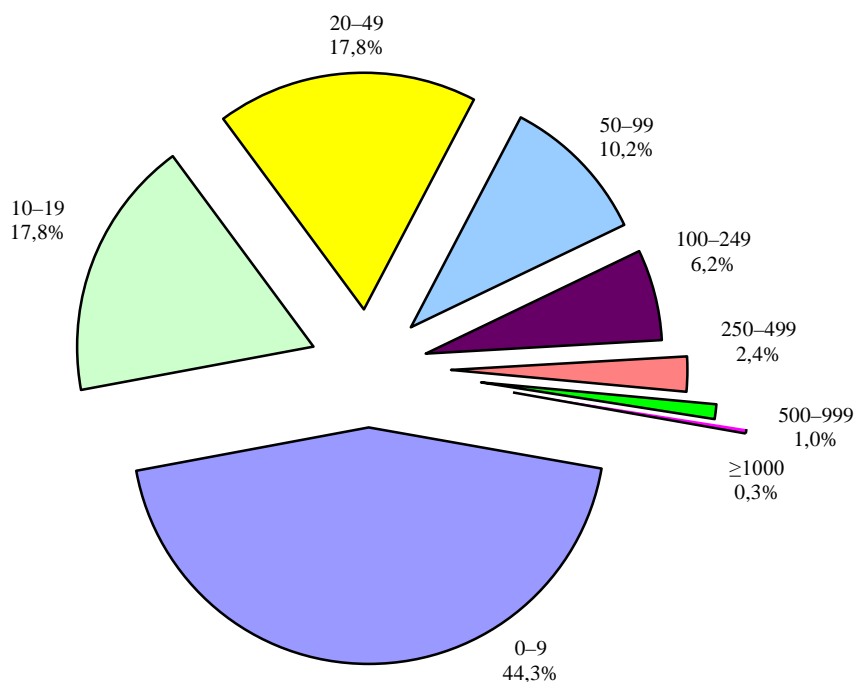

1.18 pav. Vidutinis vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės darbuotojų skaičius apskrityse 2012 metų pabaigoje

Fig. 1.18. Average number of employees per enterprise of manufacture of food and beverages by county in 2012 (at the end of the year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

44,3 proc. visų Lietuvoje veikiančių maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių pagal darbuotojų skaičių priskirtinos prie labai mažų (mažiau kaip 10 darbuotojų), 35,6 proc. – prie mažų (10–49 darbuotojai) ir 16,4 proc. – prie vidutinių įmonių (50–249 darbuotojai) (1.19 pav.). Įmonės, kuriose dirba daugiau kaip 250 darbuotojų, 2012 metais tesudarė 3,7 proc., tačiau jose dirbo beveik 42,3 proc. visų maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus darbuotojų.

1.19 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių struktūra pagal darbuotojų skaičių 2012 metais

Fig. 1.19. Structure of enterprises of manufacture of food and beverages by number of employees in 2012

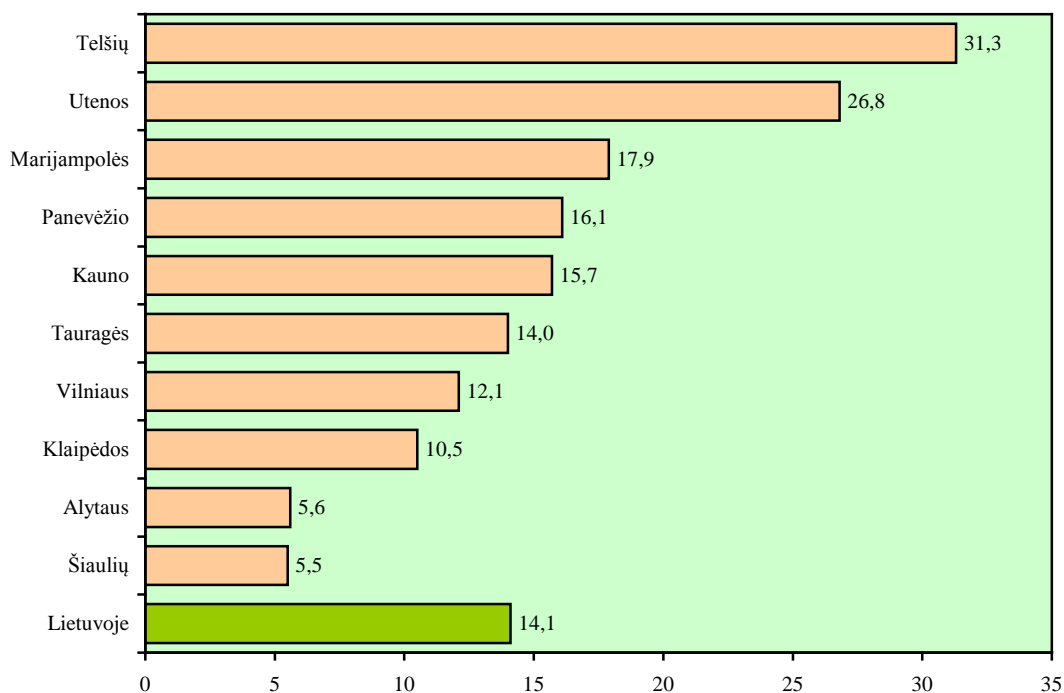
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gamybos koncentracijos pokyčius bei lygį rodo ir įmonių realizuojamos produkcijos apimtys. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, vidutiniškai vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimai išaugo 19,6 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 10,5 proc.

Sparčiausiai gamybos koncentracija didėjo grūdų malimo produktų, krakmolo ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės įmonės gamybos apimtys per penkerius metus išaugo 1,8 karto, žuvų ir jų produktų paruošimo ir perdirbimo – 1,4 karto, vaisių, uogų ir daržovių paruošimo, perdirbimo ir konservavimo – 1,3 karto.

Didžiausia gamybos koncentracija užfiksuota pieno ir jo produktų gamybos sektoriuje, kur vidutinės vienos įmonės realizavimo apimtys 2012 metais buvo 148,6 mln. Lt, o keturios stambiausios įmonės gavo 79 proc. visų sektoriaus pajamų. Daugiau kaip 1,7 karto didesnės nei vidutinės vienos maisto produktų gamybos įmonės pardavimo apimtys buvo ir žuvų bei jų produktų paruošimo ir perdirbimo pramonėje.

Vertinant pagal apskritis, 2012 metais vidutinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos didžiausios buvo Telšių, Utenos, Marijampolės ir Panevėžio apskrityse. Viena Telšių apskrities maisto produktų įmonė gavo 2,2 karto daugiau pajamų nei vidutiniškai viena įmonė šalyje ir per 5,7 karto daugiau – nei viena Šiaulių apskrities įmonė. Santykinai didelės ir Utenos apskrities analizuojamos šakos įmonių pajamos. Šalies vidurkį jos viršijo 1,9 karto (1.20 pav.). Tokį aukštą vidutinį įmonės pajamų lygį lėmė minėtose apskrityse veikiančios didžiausios maisto produktų gamybos įmonės, tokios kaip AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“.

1.20 pav. Vidutinės metinės vienos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonės pardavimo pajamos Lietuvos apskrityse 2012 metais, mln. Lt

Fig. 1.20. Average annual income from sales per enterprise of manufacture of food and beverages in Lithuania by county in 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių vidutinės pajamos buvo 3,7 proc. didesnės nei ankstesniais metais. Svarbiausias veiksnys, lėmęs tokias tendencijas – išaugęs vartojimas vidaus ir užsienio rinkose. Vidaus ir užsienio rinkų išlaikymas ir naujų paieška užtikrins maisto ir gėrimų pramonės plėtrą ir ateityje.

5. Žemės ūkio pagrindiniai ištekliai

5. Agricultural resources

5.1. Žmogiškieji ištekliai

5.1. Human resources

Žmogiškasis kapitalas kasmet tampa vis svarbesniu veiksniu, nuo kurio priklauso regionų vystymosi ekonominiai ir socialiniai skirtumai bei jų raidos tvarumas. Be to, pastaruoju metu svarbiausios darosi ne kiekybinės darbo jėgos apimtys, bet kokybinės žmogiškųjų išteklių charakteristikos. Regiono gyventojų žinios, gautos iš švietimo ir profesinio mokymo sistemos, ir jų taikymo įgūdžiai, įgyti kaip gyventojų darbinės bei gyvenimiškos patirties rezultatas, tampa esminiu ekonomikos varikliu.

Bendras gyventojų skaičius Lietuvos kaime 2012 metų pradžioje sudarė 999 tūkst. Nors per 2008–2012 metų laikotarpį kaimo gyventojų dėl emigracijos ir natūralios kaitos procesų sumažėjo 6 proc., gyventojų skaičiaus mažėjimo tempas buvo toks pat, kaip ir mieste, taigi kaimo gyventojų dalis išliko stabili. 2012 metais, kaip ir kasmet nuo 1990-ųjų, ji sudarė lygiai trečdalį visų šalies gyventojų.

Analizuojant vidaus migracijos procesus pastebimas augantis kaimo gyventojų mobilumas. Skaičiuojant 1000-iui gyventojų, kaimiečiai pastaruoju metu buvo mažiau sėslūs nei miestiečiai ir Lietuvos teritorijoje migravo aktyviau. 2012 metais iš 1000-io kaimo gyventojų gyventi į kitą šalies vietovę persikraustė 25 žmonės, o iš miesto gyventojų – 17 žmonių. Nors ir susilpnėjusi, išliko tendencija keltis gyventi iš miesto į kaimą. 2012 metais tarp atvykusiųjų gyventi į kaimą vidaus migrantų net 84 proc. sudarė buvę Lietuvos miestų gyventojai. Iš viso 2012 metais iš kaimo į miestą gyventi persikėlė 21,3 tūkst., o į kaimą iš miesto – 18,4 tūkst. žmonių (1.14 lentelė).

1.14 lentelė. Gyventojų vidaus migracijos srautai 2008–2012 metais, tūkst.

Table 1.14. Internal population migration in 2008–2012, thousand

Migracijos kryptis / <i>Migration direction</i>	2008	2009	2010	2011	2012
Atvykusieji į miestus / <i>Arrivals to urban areas</i>					
iš viso / <i>total</i>	33,2	30,1	30,3	31,8	38,0
iš miestų / <i>from urban areas</i>	15,9	13,6	13,7	14,3	16,7
iš kaimų / <i>from rural areas</i>	17,3	16,5	16,6	17,5	21,3
Atvykusieji į kaimus / <i>Arrivals to rural areas</i>					
iš viso / <i>total</i>	23,4	19,4	19,5	20,3	22,0
iš miestų / <i>from urban areas</i>	19,2	15,8	16,3	17,0	18,4
iš kaimų / <i>from rural areas</i>	4,2	3,6	3,2	3,3	3,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Demografiniai Lietuvos kaimo gyventojų pokyčiai 2008–2012 metų laikotarpiu pastebimos įtakos žmogiškųjų išteklių dydžiui ir kokybei neturėjo. Gyventojų struktūra pagal lytį analizuojamuoju laikotarpiu buvo stabili. Kaip ir 2008 metais, 2012-aisiais 51 proc. kaimo gyventojų sudarė moterys. Moterys dominuoja vyriausiųjų gyventojų pogrupyje. 2012 metų pradžioje 65 metų ir vyresnių amžiaus grupėje 1000-iui kaimo vyrų teko 1899 tokio amžiaus moterys. Svarbiausi demografiniai pokyčiai susiję su kaimo senėjimu. Vaikų ir jaunimo iki 15 metų dalis iš kaimo gyventojų skaičiaus šiek tiek sumažėjo – nuo 16,7 proc. 2008 metais iki 15,4 proc. 2012 metais. Tačiau gyventojų, sulaukusių 65-erių ir daugiau, dalis per šį laikotarpį padidėjo nuo 18,2 iki 19,3 proc.

52,6 proc. kaimo gyventojų buvo aktyvūs darbo rinkos dalyviai, be to, aktyvumo lygis 2008–2012 metais kasmet didėjo (1.15 lentelė). 2012 metais Lietuvos kaime buvo 354,7 tūkst. užimtų gyventojų ir bendras užimtumo lygis sudarė 42,2 proc. Mieste užimtumo lygis visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis (iki 2002 m. situacija buvo priešinga – kaime pastebėtas didesnis užimtumas nei mieste) ir per krizę sumažėjo ne taip žymiai kaip kaime.

1.15 lentelė. Darbo jėgos aktyvumo ir užimtumo lygis kaime ir mieste 2008–2012 metais

Table 1.15. Labour force activity and employment rates in urban and rural areas in 2008–2012

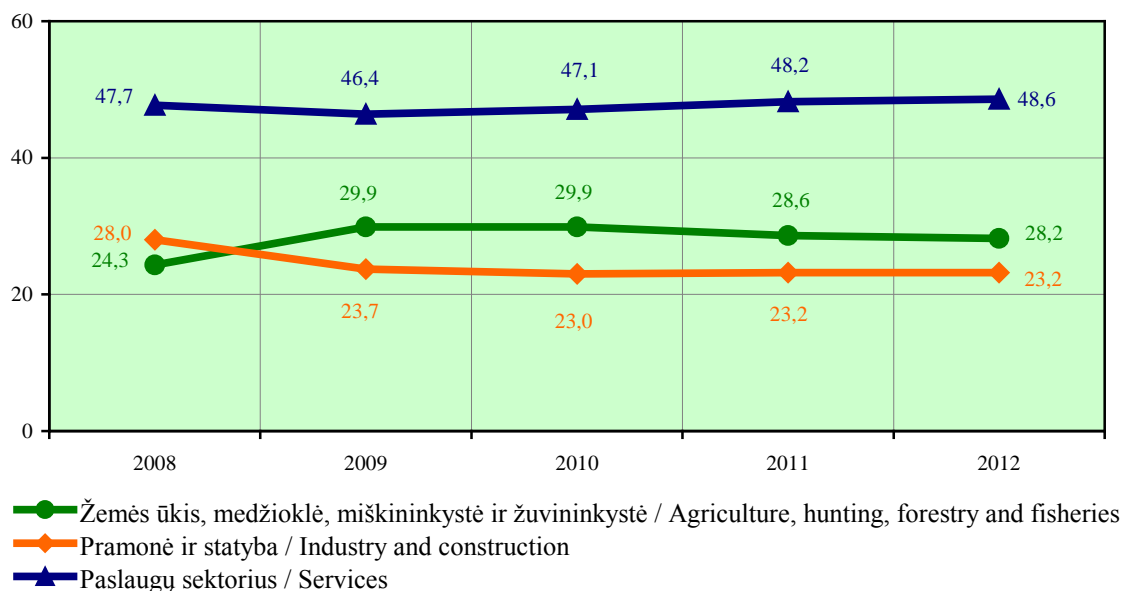
Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
<i>Kaime / Rural areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	929,2	928,1	917,7	851,9	841,3
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	47,9	49,6	50,7	52,0	52,4
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	45,0	41,4	39,3	41,0	42,2
<i>Mieste / Urban areas</i>					
Gyventojų (15 m. ir vyresnių) skaičius, tūkst. <i>Population (aged 15+), thou.</i>	1920,2	1916,8	1896,3	1729,8	1708,9
Aktyvumo lygis, proc. / <i>Activity rate, %</i>	60,9	61,6	61,7	60,1	60,4
Užimtumo lygis, proc. / <i>Employment rate, %</i>	57,4	53,8	51,8	52,4	54,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per analizuojamą laikotarpį ypač sumažėjo kaime gyvenančių vyrų užimtumas. Darbingo amžiaus (15–64 m.) grupėje 2012 metais šis rodiklis sudarė 55,1 proc. ir, palyginti su 2008 metais, sumažėjo 6,7 proc. punkto, o moterų – sudarė 51,8 proc. ir sumažėjo tik 0,8 proc. punkto. Vyrų užimtumo kritimas labiausiai pasireiškė tarp jaunesnio amžiaus asmenų. Pavyzdžiui, 15–24 metų amžiaus grupėje vyrų užimtumas per penkmetį sumažėjo nuo 33,8 iki 22,4 proc.

Ypač svarbiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti kardinalų kaimo gyventojų užimtumo struktūros pasikeitimą. Iki 2006 metų daugiausia kaimo gyventojų dirbo žemės ūkyje, medžioklėje, miškininkystėje ir žuvininkystėje, tačiau nuo 2006-ųjų tradicinė kaimo gyventojų veikla – agrarinis sektorius – buvo nustumtas į antrą, o 2008-aisiais – net į paskutinę vietą, pirmenybę užleisdamas

paslaugų sektoriui, kuriame 2008 metais dirbo beveik pusė kaimo užimtųjų. 2009 metais dėl ekonominės krizės sumažėjus statybos darbų ir apdirbamosios pramonės produkcijos paklausai, kaimo užimtųjų agrariniame sektoriuje dalis vėl padidėjo iki 29,9 proc. ir tokia pati išliko 2010 metais. Tačiau šalyje gerėjant ekonominei situacijai užimtųjų dalis žemės ūkyje vėl ėmė mažėti, o paslaugų sektoriuje – didėti (1.21 pav.).

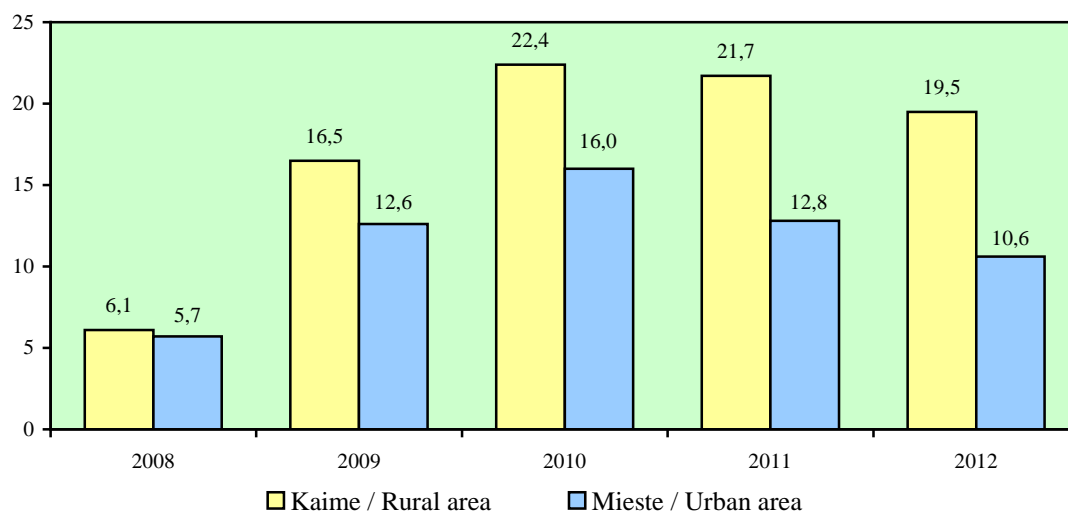

1.21 pav. Kaimo gyventojų užimtumas pagal ekonominės veiklos sektorius 2008–2012 metais, proc.

Fig. 1.21. Employment rate of rural population by economic activity in 2008–2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Smarkiai sumažėjęs užimtumas žemės ūkyje nesukėlė didelių problemų tarp šioje srityje dirbančių kaimo gyventojų. Kaime gyvenančių bedarbių, anksčiau dirbusių agrariniame sektoriuje, dalis nuo visų bedarbių 2008 metais sudarė 17,7 proc., o 2012 metais – 16,8 proc. Analizuojamo laikotarpio pradžioje nedarbo lygis kaime tebuvo 6,1 proc. Tačiau 2008 metai buvo pirmieji, kai dėl ekonominės krizės bedarbių skaičius kaime pradėjo augti, jų buvo 27,1 tūkst., t. y. 1,3 karto daugiau nei 2007-aisiais. 2010 metais bedarbių kaime jau buvo 104,2 tūkst., taigi, palyginti su 2008-aisiais, jų skaičius išaugo 3,8 karto, o nedarbo lygis siekė 22,4 proc. Gerėjant šalies ekonominei situacijai bedarbių skaičius ir nedarbo lygis pradėjo mažėti ir 2012 metais sudarė atitinkamai 86 tūkst. žmonių ir 19,5 proc. Per visą analizuojamą laikotarpį kaime nedarbo lygis buvo didesnis nei mieste ir atotrūkis vis augo (1.22 pav.).

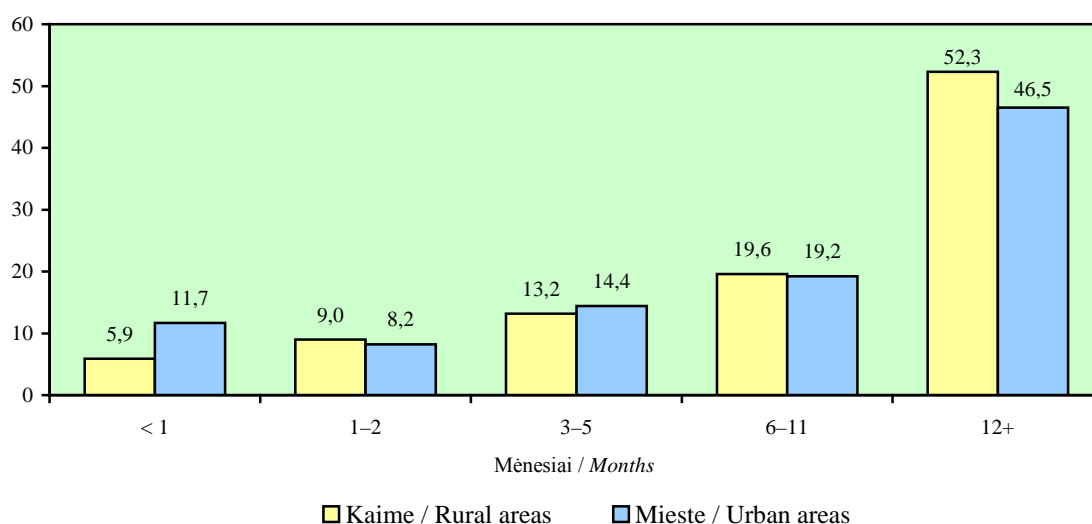

1.22 pav. Nedarbo lygis kaime ir mieste 2008–2012 metais, proc.

Fig. 1.22. Unemployment rate in rural and urban areas in 2008–2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nedarbas kaime trunka ilgiau nei mieste. Ši tendencija būdinga visam analizuojamam 2008–2012 metų laikotarpiui. 2012 metais rasti darbą greičiau nei per vienus metus labiau sekėsi mieste gyvenantiems bedarbiams. Ilgalaikių bedarbių (neturinčių darbo vienus metus ar ilgiau) tarp kaimo gyventojų dalis sudarė 52,3 proc. visų kaimo bedarbių, o mieste – 46,5 proc. (1.23 pav.).

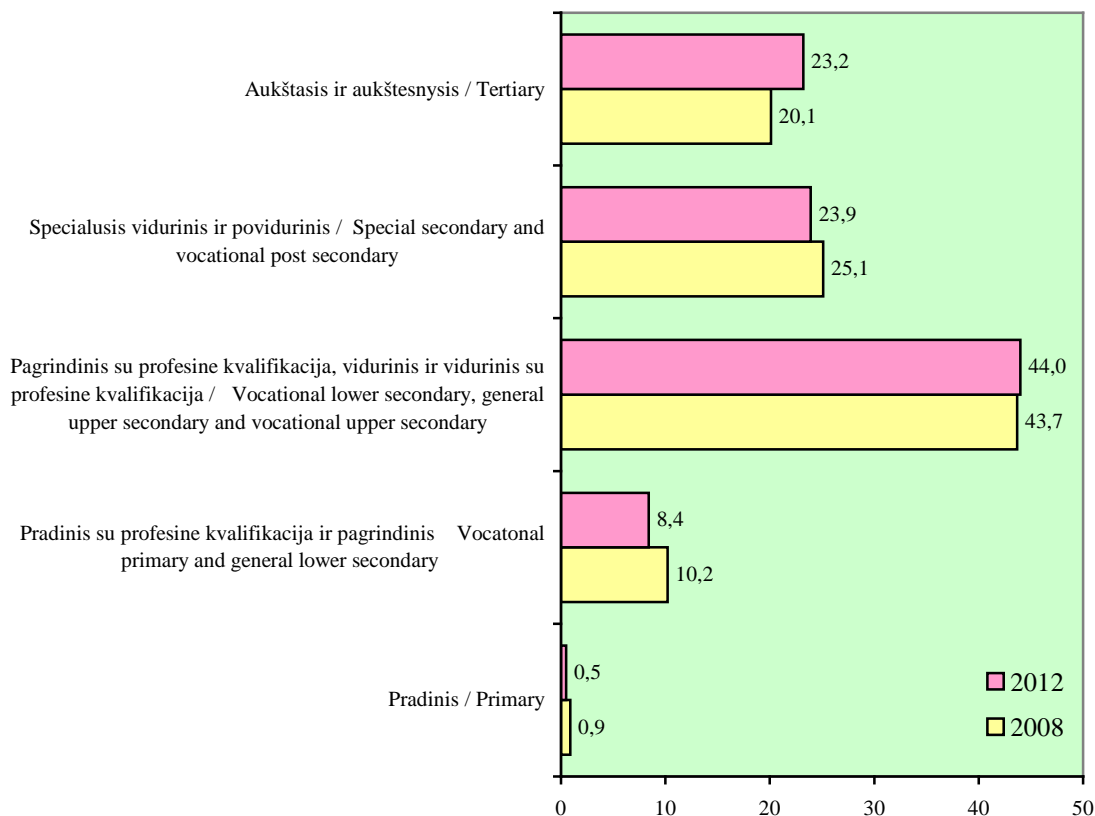

1.23 pav. Bedarbių dalis pagal nedarbo trukmę kaime ir mieste 2012 metais, proc.

Fig. 1.23. Share of the unemployed in rural and urban areas by unemployment duration in 2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Gerinti ekonominę situaciją kaime labiausiai trukdo tai, kad užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra išliko daug prastesnė nei mieste. Kaime užimtų su aukštesniu ir aukštesniu išsilavinimu gyventojų dalis 2012 metais sudarė 23,2 proc., o mieste – 47,0 proc. Nors per 2008–2012 metų laikotarpį buvo palankių pokyčių – tokių užimtųjų dalis kaime išaugo 3,1 proc. punkto (1.24 pav.) – sumažinti atotrūkį nuo miesto nepavyko, nes mieste aukštąjį ir aukštesnį išsilavinimą turinčių užimtųjų dalis augo sparčiau – per analizuojamą laikotarpį padidėjo 6,8 proc. punkto.

1.24 pav. Užimtų kaimo gyventojų išsilavinimo struktūra 2008 ir 2012 metais, proc.

Fig. 1.24. The employed rural population by education level in 2008 and 2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Bedarbių struktūros pagal išsilavinimą palyginimas Lietuvos kaime ir mieste rodo, kad 2012 metais labiau išsilavinę kaimo gyventojai turėjo daugiau galimybių darbo rinkoje. Bedarbiai, turintys aukštąjį arba aukštesnį išsilavinimą, Lietuvos kaime 2012 metais sudarė tik 7,9 proc., o mieste jų dalis siekė net 21,4 proc. Be to, turintieji tik pradinį išsilavinimą kaimo gyventojai taip pat sudarė daug didesnę bedarbių dalį nei mieste (1.16 lentelė).

1.16 lentelė. Bedarbių struktūra pagal išsilavinimą kaime ir mieste 2012 metais, proc.
 Table 1.16. The unemployed structure by education level in rural and urban areas in 2012, per cent

Išsilavinimas / Education level	Kaime Rural areas	Mieste Urban areas
Aukštasis, aukštesnysis / Tertiary	7,9	21,4
Specialusis vidurinis ir povidurinis Special secondary and vocational post secondary	16,2	19,4
Pagrindinis su profesine kvalifikacija, vidurinis ir vidurinis su profesine kvalifikacija Vocational lower secondary, general upper secondary and vocational upper secondary	58,1	50,0
Pradinis su profesine kvalifikacija ir pagrindinis Vocational primary and general lower secondary	17,0	8,6
Pradinis / Primary	0,8	0,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kad žemas išsilavinimas yra viena pagrindinių Lietuvos kaimo gyventojų nedarbo priežasčių, rodo ir bedarbių struktūra pagal profesijų grupes. 2012 metais net 44,3 proc. kaimo bedarbių sudarė nekvalifikuoti darbininkai.

Analizuojant daugiausia įtakos kaimo gyventojų išsilavinimo pokyčiams darančią 20–24 metų amžiaus grupę matyti, kad išliko skirtumas tarp kaimo ir miesto jaunimo požiūrio į išsilavinimo svarbą. 2012 metais kaime vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą buvo įgiję 82,1 proc. šios amžiaus grupės jaunuolių, o mieste – 92,8 proc. Aukštesnio išsilavinimo mažiau linkę siekti jauni kaimo vyrai. Jaunų kaimo moterų, įgijusių vidurinį ir aukštesnį išsilavinimą, dalis 2012 metais buvo didesnė 5,2 proc. punkto. Ši tendencija pastebima ir mieste (1.17 lentelė).

1.17 lentelė. 20–24 metų jaunimo, įgijusio vidurinį ar aukštesnį išsilavinimą, dalis kaime ir mieste 2008–2012 metais, proc.

Table 1.17. Share of young population, aged 20–24 with secondary and higher education, in rural and urban areas in 2008–2012, per cent

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	85,8	79,4	74,6	79,2	82,1
vyrai / males	81,8	74,0	70,8	74,1	79,8
moterys / females	90,2	85,2	78,7	85,5	85,0
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	90,8	91,0	93,7	91,8	92,8
vyrai / males	88,2	88,0	91,9	89,5	90,7
moterys / females	93,3	94,0	95,5	94,1	94,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis Lietuvos kaime taip pat žymiai didesnė nei mieste (1.18 lentelė).

1.18 lentelė. 18–24 metų jaunimo, neturinčio vidurinio išsilavinimo ir nesimokančio, dalis kaime ir mieste 2008–2012 metais, proc.

Table 1.18. Share of young population, aged 18–24 having lower than secondary education level and not studying, in rural and urban areas in 2008–2012, per cent

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	10,5	14,8	15,7	12,2	11,7
vyrų / males	13,8	19,5	18,2	15,5	14,4
moterų / females	6,8	9,8	12,9	8,2	8,6
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	5,8	5,3	3,7	4,6	3,6
vyrų / males	7,8	7,0	4,9	6,5	4,7
moterų / females	3,7	3,6	2,6	2,8	2,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vyresnių kaimo gyventojų mokymąsi atspindi „Mokymosi visą gyvenimą“ lygio rodiklis, rodantis 25–64 metų amžiaus gyventojų, dalyvavusių formaliame arba neformaliame mokyme, dalį nuo visų to paties amžiaus gyventojų. Palyginti su miestu, Lietuvos kaime šio rodiklio reikšmės labai mažos. Ypač mažą suinteresuotumą mokytis rodo kaimo vyrai. 2012 metais besimokančių 25–64 metų amžiaus kaimo moterų dalis sudarė 3,7 proc., o vyrų – tik 1,8 proc., nors šiais metais atotrūkis šiek tiek sumažėjo (1.19 lentelė).

1.19 lentelė. 25–64 metų amžiaus gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis kaime ir mieste 2008–2012 metais, proc.

Table 1.19. Lifelong learning of the population aged 25–64 in rural and urban areas in 2008–2012, per cent

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Kaime / Rural areas					
iš viso / total	3,4	2,3	1,9	2,4	2,2
vyrų / males	2,6	1,5	1,2	1,2	1,8
moterų / females	4,2	3,1	2,7	3,7	2,6
Mieste / Urban areas					
iš viso / total	5,6	5,5	5,0	7,4	6,5
vyrų / males	4,3	4,6	4,2	6,2	5,7
moterų / females	6,7	6,3	5,6	8,4	7,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Aptartos tendencijos, susiklosčiusios Lietuvos kaimo gyventojams siekiant išsilavinimo, rodo, kad žmogiškųjų išteklių kokybinių savybių formavimo ir valdymo problemos pastaruoju metu tapo ypač dideliu iššūkiu Lietuvos kaimo politikos formuotojams. Atsižvelgiant į dabartinio ekonomikos vystymosi laikotarpio ypatumus, kaimo politikoje daugiau dėmesio turėtų būti skirta visų amžiaus grupių kaimo gyventojų žinioms gilinti, nes būtent žinios XXI amžiuje laikomos svarbiausiu regionų ekonominio klestėjimo ir gyvenimo kokybės gerinimo veiksmu.

5.2. Žemės ištekliai

5.2. Land stock

Žemės fondo struktūra ir naudojimas. Lietuvos Respublikos žemės fondas – 6 530,0 tūkst. ha (65,3 tūkst. kv. km). Pagal tikslią žemės naudojimo paskirtį šalies teritorija skirstoma į tam tikras kategorijas (1.20 lentelė).

1.20 lentelė. Žemės fondo sudėtis pagal tikslią paskirtį 2008 ir 2013 m. sausio 1 d.
Table 1.20. Total land area by land category as of 1 January 2008 and 2013

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure</i> 2013, %	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2008</i>	
	2008	2013		tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	6 530,0	6 530,0	100,0	0,0	0,00
žemės ūkio paskirties <i>land used for agricultural purposes</i>	3 956,1	3 946,1	60,4	-10,0	-0,15
miškų ūkio paskirties <i>land of forestry</i>	1 970,6	1 976,0	30,3	5,3	0,08
vandens ūkio paskirties ¹ <i>land for aquaculture</i>	176,5	175,3	2,7	-1,2	-0,02
konservacinės paskirties ² <i>conservation land</i>	43,1	43,6	0,7	0,5	0,01
kitos paskirties ³ <i>other land</i>	379,0	386,0	5,9	7,0	0,11
laisvos valstybinės žemės fondo <i>state stock of land</i>	4,9	3,2	0,1	-1,7	-0,03

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

2008–2012 metais žemės sudėtis pagal tikslią paskirtį beveik nekito. Didžiausią žemės fondo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,4 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,3 proc.) žemė. Pastaruosius penkerius metus nors ir nežymiai, bet didėjo miškų ūkio, konservacinės ir kitos paskirties žemių plotai daugiausia mažėjant žemės ūkio

¹ Žemė, kuriai priskiriami Kuršių marių, upių, ežerų, tvenkinių, taip pat prieplaukų, elingų, kitų vandens ūkio objektų, pakrančių ir salų plotai.

² Saugomų teritorijų žemė, kuriai priskiriami rezervatai, rezervatinės apyrbės ir kultūros paveldo objektų žemės sklypai.

³ Žemė, skirta gyvenamosioms, visuomeninės paskirties, bendro naudojimo, pramonės ir sandėliavimo, komercinių objektų, inžinerinės infrastruktūros teritorijoms bei naudojama naudingųjų iškasenų, atliekų saugojimo, krašto apsaugos ir kitiems tikslams.

paskirties plotui. Tokias žemės fondo struktūros tendencijas reikėtų vertinti teigiamai, nes buvo nuosekliai vykdoma LR Vyriausybės politikos nuostata dėl miškų plotų ir saugomų teritorijų, žemės plotų, kuriuose yra kultūros paveldo objektų, didinimo.

Pagal tikslinę žemės panaudojimo paskirtį žymių struktūrinių pokyčių per minėtus metus neįvyko, tačiau žemės nuosavybės struktūra kito sparčiai. Pagrindinė pokyčio esmė – 408 tūkst. ha (14,3 proc.) padidėjęs privačios žemės plotas ir dėl to jos dalis žemės struktūroje išaugo nuo 56,2 proc. 2008 metais iki 62,3 proc. 2013 metų pradžioje. Tiriant šiuos procesus pagal žemės fondo kategorijas matyti, kad labiausiai sumažėjo valstybinės žemės ūkio paskirties (344,6 tūkst. ha), miškų ūkio paskirties (43,9 tūkst. ha) žemės plotų (1.21 lentelė).

1.21 lentelė. Valstybinės žemės dalis Žemės fonde 2008 ir 2013 m. sausio 1 d.

Table 1.21. Share of state-owned land in total land area as of 1 January 2008 and 2013

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Valstybinė <i>State-owned,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2008</i>	
	2008	2013	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Bendras žemės plotas <i>Total land area</i>	43,8	37,5	-408,0	-14,3
iš jos: / <i>of which:</i>				
žemės ūkio paskirties žemė <i>land used for agricultural purposes</i>	25,5	16,8	-344,6	-34,2
miškų ūkio paskirties žemė <i>land of forestry</i>	68,0	65,6	-43,9	-3,3
vandens ūkio paskirties žemė <i>land for aquaculture</i>	99,4	98,5	-2,6	-1,5
kitos paskirties žemė <i>other land area</i>	75,7	70,3	-15,7	-5,5

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Tiriamuoju laikotarpiu mažėjo visų tipų valstybinės nuomojamos ir naudojamos žemės ūkio paskirties žemės (1.22 lentelė). Daugiausia sumažėjo gyventojų asmeninio ūkio (104 tūkst. ha, arba beveik 65 proc.) ir nesuteiktos naudotis bei neišnuomos žemės (105 tūkst. ha, arba 26,5 proc.) plotų. Dėl to privačios žemės ūkio paskirties žemės plotas padidėjo 334,7 tūkst. ha, arba 11,3 proc., o iš jos daugiausia padidėjo fizinių ir juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų – atitinkamai 9,1 ir 72,4 proc. Spartus juridinių asmenų žemės plotų didėjimas buvo susijęs su priimtais teisės aktais, kurie leido juridiniams asmenims įsigyti žemės nuosavybės teise. Nors juridinių asmenų nuosavybės teise valdomų žemės plotų sparčiai daugėjo, jie tesudarė 4,6 proc. visos privačios žemės.

**1.22 lentelė. Žemės ūkio paskirties žemės pagal naudotojus pokyčiai
2008 ir 2013 m. sausio 1 d.**

Table 1.22. Land used for agricultural activities by users as of 1 January 2008 and 2013

Žemės fondo kategorija <i>Category of land area</i>	Plotas, tūkst. ha <i>Area, thou. ha</i>		Struktūra <i>Structure,</i> %		Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2008</i>	
	2008	2013	2008	2013	tūkst. ha <i>thou. ha</i>	%
Žemės ūkio paskirties žemė, iš viso <i>Total land used for agricultural purposes</i>	3 956,1	3 946,1	100,0	100,0	-10,0	-0,3
valstybinė, iš viso <i>total state-owned land</i>	1 006,9	662,3	25,5	16,8	-344,6	-34,2
gyventojų asmeninio ūkio <i>land of households</i>	161,5	57,3	4,1	1,5	-104,2	-64,5
fizinių asmenų nuomojama <i>land of natural entities leased from the state</i>	335,8	233,1	8,5	5,9	-102,6	-30,6
valstybės įmonių, mokslo ir mokymo įstaigų naudojama <i>land of state enterprises, science and scholastic institutions</i>	15,0	12,9	0,4	0,3	-2,0	-13,7
žemės ūkio bendrovių ir kt. juridinių asmenų nuomojama <i>land of agricultural companies and other legal entities leased from the state</i>	82,5	52,4	2,1	1,3	-30,1	-36,5
sodininkų bendrijų ir jų narių naudojama / <i>land used by horticulturist societies</i>	6,9	6,4	0,2	0,2	-0,4	-6,4
nesuteikta naudotis ir neišnuomota / <i>land non-granted for usage and non-leased</i>	405,3	300,1	10,2	7,6	-105,2	-26,0
privati, iš viso <i>total private land</i>	2 949,0	3 283,7	74,5	83,2	334,7	11,3
fizinių asmenų <i>land of natural entities</i>	2 829,1	3 086,8	71,5	78,2	257,7	9,1
juridinių asmenų <i>land of legal entities</i>	105,9	182,5	2,7	4,6	76,6	72,4
sodininkų bendrijų narių / <i>land owned by horticulturist societies</i>	14,1	14,4	0,4	0,4	0,4	2,6

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Žemės naudotojų struktūros pokyčius pastaraisiais metais reikėtų vertinti teigiamai, nes šiuo laikotarpiu daugiau kaip 335 tūkst. ha perėjo iš valstybinės į privačią nuosavybę, kuri sudaro prielaidas labiau atsakingiems ir įpareigojantiems savininko santykiams su nuosavybės objektu – žeme, o tai sukuria sąlygas racionaliau ją panaudoti.

Pažymėtina, kad Žemės fondo sudėties, valstybinės žemės dalies ir žemės ūkio paskirties žemės pokyčiai visu tiriamuoju laikotarpiu vyko tolygiai, t. y. minėtu laikotarpiu nepastebėta žymesnių procesų sulėtėjimų ar paspartėjimų.

Valdų skaičius ir plotas. Statistinė informacija apie žemės ūkio valdas yra kaupiama Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo verslo registre, kuris yra Integruotos administravimo ir kontrolės sistemos dalis. Registro tikslas – dalyvauti užtikrinant veiksmingą Europos Sąjungos ir nacionalinės paramos žemės ūkiui ir kaimo plėtrai administravimą, operatyviai teikti informaciją apie žemės ūkio struktūrinius pokyčius.

Iki 2011 m. sausio 1 d. valdų skaičius buvo stabilus. Pastebimi tik nedideli (iki 1 proc.) valdų skaičiaus svyravimai. Tačiau 2013 metų pradžioje, palyginti su 2011 m. sausio mėn., valdų skaičius sumažėjo net 145 tūkst., arba 42,1 proc. (1.23 lentelė). Tokį žymų įregistruotų Registre valdų sumažėjimą lėmė LR Vyriausybės 2011 metais nutarimu įteisinta galimybė išregistruoti valdą mirus valdytojui ir per nustatytą laikotarpį neatsiradus paveldėtojui bei supaprastintas valdos išregistravimas neatnaujinus valdos duomenų per paskutiniuosius trejus metus. Šios naujovės leido išregistruoti arba inicijuoti išregistravimą tų valdų, kuriose kelerius metus nebuvo vykdoma žemės ūkio veikla ir kurių duomenys neatitiko realios padėties. Dabar įregistruotos žemės ūkio valdos yra veikiančios, t. y. jų nariai vykdo žemės ūkio arba alternatyviąją veiklą.

1.23 lentelė. Valdų skaičiaus ir ploto kaita 2011–2013 m. sausio 1 d.

Table 1.23. Number and area of holdings as of 1 January 2011–2013

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2011	2012	2013	Pokytis / <i>Change</i> 2013, palyginti su <i>compared to 2011,</i> %
Valdų skaičius, tūkst. <i>Number of holdings, thou.</i>	344,2	209,7	199,2	-42,1
Valdų plotas, tūkst. ha <i>Area of holdings, thou. ha</i>	3 892,6	2 825,6	2 826,9	-5,7
Vidutinis valdos dydis, ha <i>Average area of holding, ha</i>	8,7	13,5	14,2	63,2
Valdų struktūra pagal valdos plotą, % <i>Structure of holdings by area, %</i>				
≤ 10 ha	x	78,9	77,6	x
10,01–50 ha	x	17,6	18,4	x
50,01–100 ha	x	2,1	2,3	x
> 100 ha	x	1,4	1,7	x

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

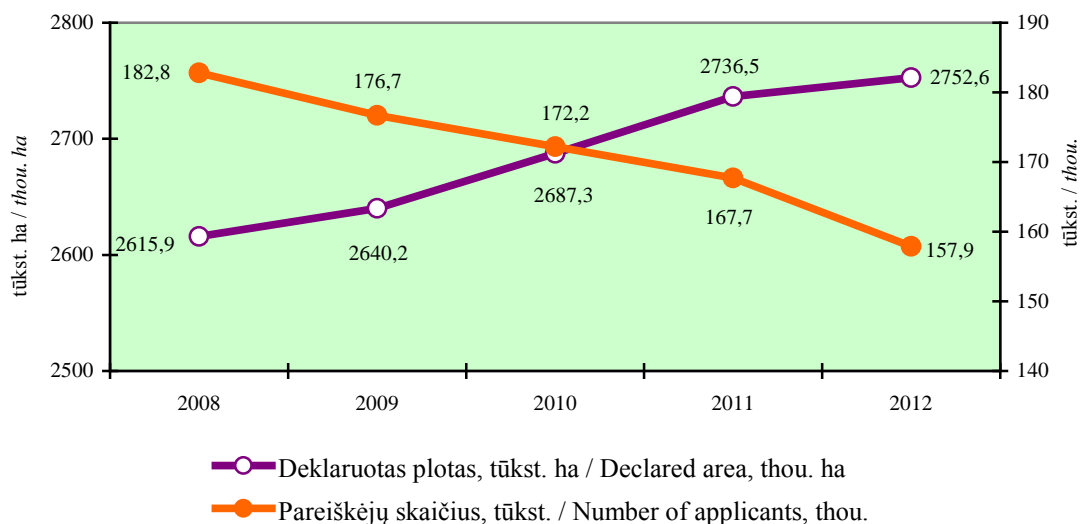
Valdų žemės plotui minėtu laikotarpiu sumažėjus 5,7 proc., vidutinis valdos dydis, priešingai, padidėjo 63,2 proc. – nuo 8,7 ha 2011 m. pradžioje iki 14,2 ha 2013 m. pradžioje. Šį faktą galima paaiškinti tuo, kad absoliuti dauguma išregistruotų iki 2012 m. sausio 1 d. valdų, kuriose nebuvo vykdoma žemės ūkio arba alternatyvioji veikla, buvo smulkiausios. Sumažėjus bendram valdų skaičiui padidėjo vidutinių ir stambesnių valdų dalis. Lietuvoje vyrauja valdos, kurių žemės plotas mažesnis nei 10 ha. Tai vienintelė valdų kategorija, kurių dalis 2013 m. sausio 1 d. sumažėjo nuo 78,9 iki 77,5 proc. atitinkamai padidėjus visų kitų valdų kategorijų dalims.

Pažymėtina, kad nuo 2011 metų Lietuvoje vėl pradėta rengti žemės konsolidacijos projektus. Tokie įgaliojimai suteikti LR Vyriausybės įsteigta valstybės įmonei Valstybės žemės fondui. Vykdamas žemės konsolidaciją, kompleksiskai pertvarkomos tam tikroje kaimo vietovės teritorijoje esančių žemės sklypų ribos, juos sujungiant taip, kad būtų suformuotos racionaliai valdomos žemės ūkio valdos, sukuriama tinkama kaimo infrastruktūra. Taip sudaromos prielaidos kompleksiskai pertvarkyti žemės sklypus juos stambinant, suformuojant racionaliai tvarkomas žemės ūkio valdas ir pagerinant jų struktūrą, sukuriant konkurencingus ūkius, sutvarkant likusią laisvą valstybinę žemę ir įgyvendinant kitus žemės ūkio ir kaimo plėtros bei aplinkosaugos tikslus ir uždavinius.

2012 metais buvo tęsiami 2011-aisiais pradėtų rengti 23 žemės konsolidacijos projektų rengimo darbai. Projektai rengiami šių rajonų teritorijose: Telšių – 5, Mažeikių – 3, Kelmės, Akmenės ir Ukmergės – po 2, Šiaulių, Radviliškio, Rokiškio, Pasvalio, Biržų, Skuodo, Tauragės ir Šakių – po vieną ir Rietavo savivaldybėje – vienas žemės konsolidacijos projektas. Įvertinus visus žemės konsolidacijos projektus, bendras numatomas konsoliduoti plotas yra 26 tūkst. ha, didžiausias projektas apima 2513 ha (Telšių rajone), mažiausias – 317 ha (Skuodo rajone). Iš viso žemės konsolidacijos projektuose dalyvauja beveik 2,5 tūkst. suinteresuotų asmenų.

Pasėlių deklaravimas. Siekiant užtikrinti sklandų ŽŪN ir pasėlių deklaravimo procesą pagal ES reikalavimus, sudaryti žemdirbiams sąlygas pasinaudoti tiesioginėmis išmokomis už ŽŪN ir pasėlius bei pasinaudoti bendra bazine kartografinė medžiaga nekilnojamojo turto kadastro, žemėtvarkos, teritorijų planavimo ir kitose srityse, atnaujinti visos Lietuvos Respublikos teritorijos spalvoti ortofotografiniai žemėlapiai, pagal juos – ir pasėlių duomenų bazė.

Pasėlius deklaravusiųjų skaičius per pastaruosius 5 metus nuolat mažėjo, o deklaruotų pasėlių plotas vis didėjo (1.25 pav.). Dėl šių priežasčių vidutinis deklaruotas pareiškėjo pasėlių plotas išaugo nuo 14,3 iki 17,4 ha, arba daugiau kaip penktadaliu.

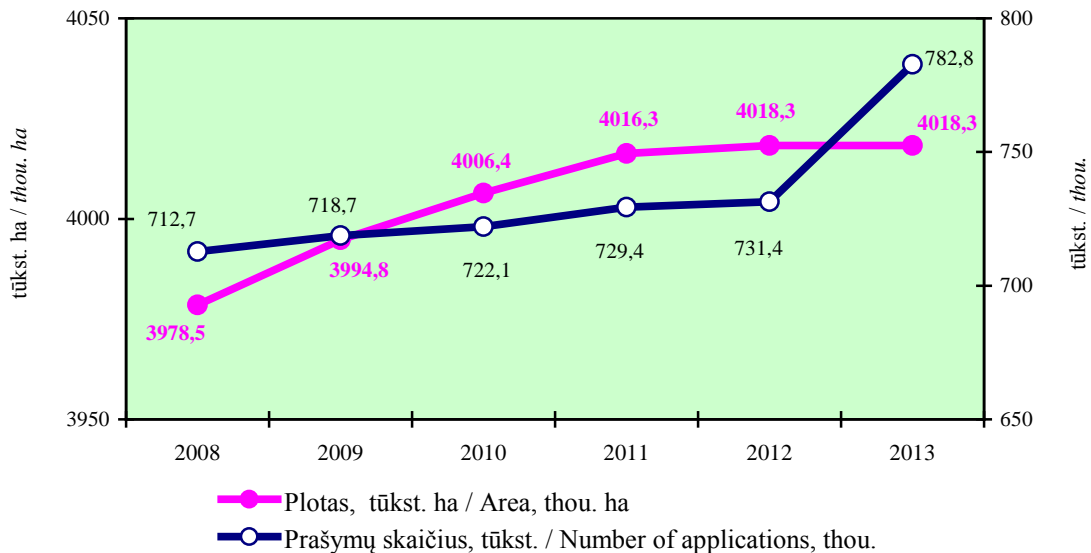
1.25 pav. Pareiškėjų skaičius ir deklaruotas plotas 2008–2012 metais

Fig 1.25. Number of applicants and declared area in 2008–2012

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Pareiškėjų skaičius mažėja dėl keleto veiksnių. ES teikia paramą vyresnio amžiaus žemdirbiams, kurie pasitraukia iš prekinės žemės ūkio gamybos, o savo ūkius ne visada perleidžia jaunesniems ūkininkams. Be to, deklaruojamiems žemės plotams keliami geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės reikalavimai, todėl dalis pareiškėjų, negalinčių įvykdyti šių reikalavimų, paraiškų nebeteikia.

Žemės reformos eiga. Nuo žemės reformos pradžios 1991 metais iki 2013 m. sausio 1 d. iš viso pateikta 782,8 tūkst. piliečių prašymų šalies kaimo vietovėse atkurti nuosavybės teises į 4,02 mln. ha turėtos žemės. Iki šios datos nuosavybės teisės jau atkurtos į 3,971 mln. ha žemės, miško ir vandens telkinių. Žemės grąžinimas šalies rajonų savivaldybių teritorijose, išskyrus kai kurias priemiestines teritorijas, artėja prie pabaigos, nes jau priimta 731,4 tūkst. sprendimų atkurti nuosavybės teises į turėtą žemę, o tai sudaro 98,84 proc. piliečių prašymuose nurodyto turėtos žemės ploto (1.26 pav.).

1.26 pav. Nuosavybės teisių į žemę, mišką ir vandens telkinius atkūrimas 2008–2013 m. sausio 1 d.

Fig. 1.26. Restoration of ownership rights to land, forests and water bodies as of 1 January 2008–2013

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Per pastaruosius 5 metus asmeninio ūkio žemės naudotojų skaičius sumažėjo 13 tūkst., o šios kategorijos žemės plotas – 65,2 tūkst. ha (1.24 lentelė). Privatizuotos asmeninio ūkio žemės ir žemės, dėl kurios sudarytos valstybinės žemės nuomos sutartys, padaugėjo nuo 82,4 proc. 2008 m. sausio 1 d. iki 96,2 proc. 2013 m. sausio 1 d. Tai reikėtų vertinti kaip teigiamą procesą, kuris sudaro sąlygas fiziniams asmenims geriau panaudoti žemės potencialą.

1.24 lentelė. Asmeninio ūkio žemės privatizavimas ir nuoma 2008 ir 2013 m. sausio 1 d.
Table 1.24. Privatisation and lease of land of households as of 1 January 2008 and 2013

Rodikliai / Indicators	2008	2013	Pokytis / Change	
			vnt. / units	%
Asmeninio ūkio žemės naudotojai, tūkst. <i>Number of users of land of households, thou.</i>	312,2	298,9	-13,3	-4,3
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	678,3	613,1	-65,2	-9,6
iš jų: / <i>of which:</i>				
gyventojų, privatizavusių asmeninio ūkio žemę, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who privatised land of households, thou.</i>	228,1	243,1	14,9	6,5
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	499,7	528,8	29,1	5,8
gyventojų, sudariusių valstybinės žemės nuomos sutartis, skaičius, tūkst. / <i>number of residents who leased the state-owned land under contracts, thou.</i>	17,1	21,5	4,4	25,5
žemės plotas, tūkst. ha / <i>land area, thou. ha</i>	36,0	45,0	9,0	24,9
Privatizuotos arba iš valstybės išnuomos žemės dalis nuo naudojamo asmeninio ūkio žemės ploto, proc. / <i>Share of private or leased from the state land in total area of land of households, %</i>	82,4	96,2	x	x

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Vykdamas žemės reformą, buvo sudarytos palankios sąlygos fiziniams ir juridiniams asmenims įsigyti žemės iš valstybės. Atsižvelgiant į tai, kad statistiniai duomenys 2011 metais buvo koreguoti, 1.25 lentelėje pateikiama informacija tik už pastaruosius trejus metus. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas 2010–2012 metais fiziniams ir juridiniams asmenims nuolat didėjo ir 2013 m. sausio 1 d. buvo 3,5 karto didesnis, palyginti su 2011 m. sausio 1 d., o nupirktas plotas minėtu laikotarpiu išaugo 2,16 karto. Poreikio žemės ūkio paskirties žemei įsigyti patenkinimo procentas minėtu laikotarpiu nuo penktadalio padidėjo beveik iki 50 proc.

1.25 lentelė. Valstybinės žemės ūkio paskirties žemės pardavimas
2011–2013 m. sausio 1 d.

Table 1.25. Sale of state-owned land used for agricultural purpose as of 1 January 2011–2013

Rodikliai / Indicators	2011	2012	2013	Pokytis / Change
				2013, palyginti su compared to 2010, kartai / times
Patenkinta prašymų pirkti, tūkst. <i>Number of satisfied applications to purchase, thou.</i>	8,00	11,67	28,01	3,50
Nupirktas plotas, tūkst. ha <i>Purchased area, thou. ha</i>	96,98	143,50	209,20	2,16
Parduoto žemės ploto dalis nuo viso pageidaujamo pirkti ploto, proc. <i>Share of sold land area in the total area applied to purchase, %</i>	20,6	28,1	46,5	x

Šaltinis: Nacionalinės žemės tarnybos duomenys.

Apleista žemė. Nors Lietuvoje vyksta teigiamų žemės struktūros pokyčių – didėja privačios žemės, sklypų dydžiai ir pan., vis dar yra apleistų žemių. Apleista žemė – tai nuotoliniais kartografavimo metodais nustatyti sumedėjusiais augalais (išskyrus želdinius) apaugę žemės sklype ar jo dalyje esančių žemės naudmenų plotai. Įvairiais metais atlikti apleistų žemių tyrimai Lietuvoje, remiantis skirtingomis apleistos žemės sąvokomis, parodė, kad jų gali būti 150–800 tūkst. ha. Taip yra dėl to, kad atkuriant nuosavybės teises gražinamos žemės, kurias dalis savininkų laiko kaip nekilnojamąjį turtą ir nesirengia naudoti žemės ūkio ar kitokiai veiklai. Be to, kaimas sensta, o senyvi žmonės nebegali intensyviai ūkininkauti ir ekonominė aplinka ne itin skatina vystyti veiklos, kuriai reikia žemės. Žemė nenaudojama nei privačioms, nei viešosioms gėrybėms kurti, todėl neigiamai veikiama biologinė įvairovė, prastėja kraštovaizdis, blogėja šalies įvaizdis, neišnaudojamas šalies turizmo potencialas.

3.3. Techniniai ištekliai

3.3. *Technical resources*

Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių žemės ūkio produkcijos konkurencingumą, yra darbo našumo, savikainos, kokybės ir kitų rodiklių gerinimas, jų priartinimas prie ES šalių senbuvių rodiklių. Tam būtina diegti pažangias technologijas, didinti apsirūpinimą techniniais ir energetiniais ištekliais. Specialistų nuomone, 60–80 proc. darbo našumo nulemia apsirūpinimo minėtais ištekliais lygis. Per analizuojamąjį laikotarpį (trūkstant statistinių duomenų, apžvalgoje analizuojami 2003 ir 2010 metai pagal atitinkamų metų visuotinio žemės ūkio surašymo ir 2003, 2010 ir 2011 metų ūkių apskaitos tyrimo duomenis) dėl teikiamos paramos iš ES ir nacionalinio biudžetų investicijos į ūkių ilgalaikį turtą žymiai išaugo.

Ūkių veiklos apskaitos rezultatų tyrimo duomenimis, 2011 metais ūkininkų ūkiuose metinės investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, vidutiniškai sudarė 940 Lt ir, palyginti su 2003-aisiais, išaugo net 4,5 karto, o palyginti su 2010-aisiais – 12 proc. 2011 metais daugiausia investicijų 1 ha ŽŪN teko 50,1–100 ha ūkininkų ūkiams. Santykinai didelės investicijos buvo ir smulkiuose, turinčiuose iki 10 ha žemės, ūkiuose (1.26 lentelė).

1.26 lentelė. Žemės ūkio investicijos 1 ha ŽŪN 2003 ir 2010–2011 metais, Lt

Table 1.26. Agricultural investment per hectare UAA in 2003 and 2010–2011, LTL

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2003	2010	2011	Pokytis / <i>Change</i>	
				2011, palyginti su / <i>compared to</i> 2003, kartai / <i>times</i>	2010, %
<i>Ūkininkų ūkiai / Farmers' farms</i>					
<10,1	504	1107	1072	2,1	–3,2
10,1–20,0	100	706	699	7,0	–1,0
20,1–30,0	76	563	1001	13,2	77,8
30,1–40,0	76	817	712	9,4	–12,9

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	2003	2010	2011	Pokytis / <i>Change</i> 2011, palyginti su / <i>compared to</i>	
40,1–50,0	106	940	944	8,9	0,4
50,1–100,0	188	935	1106	5,9	18,3
100,1–150,0	317	917	1049	3,3	14,4
>150,0	445	786	879	2,0	11,8
Vidutiniškai / <i>Average</i>	209	839	940	4,5	12,0
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>					
< 500	236	1929	698	3,0	–63,8
50–1000	147	399	709	4,8	77,7
>1000	335	352	624	1,9	77,3
Vidutiniškai / <i>Average</i>	274	472	646	2,4	36,9

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2011 metais 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 646 Lt investicijų. Palyginti su 2003-aisiais, jos išaugo 2,4 karto, o palyginti su 2010-aisiais – 36,9 proc.

Žemdirbiai daugiausia investuoja į aktyviają turto dalį – techniką. 2003–2011 metais ūkininkų ūkiuose investicijos į traktorius padidėjo vidutiniškai nuo 57 iki 266 Lt 1 ha ŽŪN ir 2011 metais, palyginti su 2003-aisiais, išaugo 4,7 karto, į kombainus atitinkamai – nuo 6 iki 115 Lt 1 ha ŽŪN (išaugo 19 kartų). Didėjo ir investicijos į pasyvųjį turtą – gamybinius pastatus – nuo 16 iki 68 Lt – 4,3 karto. Investicijų į techniką ir gamybinius pastatus apimtys labai priklauso ir nuo ūkių ūkininkavimo krypties.

1.27 lentelė. Investicijos į žemės ūkio techniką 1 ha ŽŪN 2003 ir 2010–2011 metais, Lt
Table 1.27. Investments into agricultural machinery per hectare UAA in 2003 and 2010–2011, LTL

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	Traktoriai / <i>Tractors</i>				Kombainai / <i>Combine harvesters</i>			
	2003	2010	2011	pokytis / <i>change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2003,</i> <i>kartai / times</i>	2003	2010	2011	pokytis / <i>change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2003,</i> <i>kartai / times</i>
<i>Ūkininkų ūkiai / Family farms</i>								
<10,1	–	288	–	–	–	175	33	–
10,1–20,0	26	235	153	5,9	6	50	239	39,8
20,1–30,0	17	139	483	28,4	()	39	40	()
30,1–40,0	18	293	207	11,5	2	5	24	12,0
40,1–50,0	29	343	455	15,7	()	129	14	()
50,1–100,0	56	302	371	6,6	13	147	76	5,8
100,1–150,0	121	263	295	2,4	22	41	117	5,3
>150,0	108	187	151	1,4	115	115	177	1,5
Vidutiniškai <i>Average</i>	57	249	266	4,7	6	98	115	19,2

Ūkio dydis, ha <i>Farm size, ha</i>	Traktoriai / <i>Tractors</i>				Kombainai / <i>Combine harvesters</i>			
	2003	2010	2011	pokytis / <i>change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2003,</i> <i>kartai / times</i>	2003	2010	2011	pokytis / <i>change</i> 2011, palyginti su <i>compared to 2003,</i> <i>kartai / times</i>
<i>Žemės ūkio bendrovės / Agricultural companies</i>								
< 500	41	148	()	()	33	–	–	–
50 –1000	55	13	15	0,3	65	0,2	83	1,3
>1000	58	74	73	1,3	161	31	187	1,2
Vidutiniškai <i>Average</i>	55	62	57	1,0	118	20	156	1,3

() Nepakankamas statistinio vertinimo tikslumas.

Šaltinis: ŪADT duomenys.

Žemės ūkio bendrovėse didesnės investicijos buvo kombainams įsigyti. Per analizuojamąjį laikotarpį jos padidėjo 1,3 karto.

Didžiausios investicijos 1 ha ŽŪN buvo traktoriams įsigyti ūkiuose, kurių dydis nuo 20 iki 30 ha (2011 m., palyginti su 2003-aisiais, jos išaugo 28,4 karto) ir nuo 40 iki 50 ha (15,7 karto). Mažiausiai investicijų teko 150 ha ir didesniems ūkiams – 151 Lt/ha ŽŪN (padidėjo 1,4 karto). Išaugo investicijos kombainams įsigyti. Sparčiausiai investicijos augo ūkininkų ūkiuose, kurių dydis nuo 10 iki 20 ha – 39,8 karto, mažiausiai – 150 ha ir didesniuose ūkiuose – 1,5 karto.

Investicijos į gamybinius pastatus daugiausia didėjo ūkininkų ūkiuose, kurių dydis nuo 20 iki 30 ha – 8,4 karto, mažiausiai – ūkiuose nuo 100 iki 150 ha – 1,8 karto, o ūkiuose nuo 10 iki 20 ha į gamybinius pastatus nebuvo investuojama

Dėl ES ir nacionalinės paramos, skirtos ūkiams modernizuoti, 2003–2010 metais gerėjo apsirūpinimas žemės ūkio technika ir įrengimais. Technikos parkas pasikeitė tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai. Iki Lietuvai tariant ES nare ratiniai traktoriai traktorių parke sudarė apie 88 proc., o 2012 metais, ŽŪMPRIS duomenimis, per 95 proc.

Bendras traktorių skaičius per 2003–2010 metų laikotarpį išaugo 31 proc. ir 2010 metais siekė 122,8 tūkst. Pastaraisiais metais, sumažėjus ES paramai, naujų traktorių įsigijama mažiau. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, jų nupirka 23,5 proc. mažiau. Javų kombainų per 2010 metų surašymą buvo 14,4 tūkst. ir, palyginti su 2003-aisiais, jų skaičius išaugo 6,6 proc. Pažymėtina, kad 2012 metais dėl gero grūdų derliaus investicijos į kombainus buvo 20 proc. didesnės nei 2011-aisiais.

Įvairaus dydžio ūkiuose žemės ūkio technikos poreikiai labai skiriasi. Pagrindinis veiksnys – vidutinis dirbamos žemės sklypo dydis, taip pat laukų reljefas, akmenuotumas, dirvos sudėtis ir kiti veiksniai.

Visuotinio žemės ūkio surašymo duomenimis, 2010 metais vienam traktoriui teko 22,5 ha ŽŪN (4,6 ha mažiau nei 2003-aisiais). Specialistų nuomone, siekiant agrotechniniais terminais atlikti visus žemės ūkio darbus, smulkiuose ir vidutiniuose ūkiuose vidutiniškai 12–15 ha ŽŪN, o dideliuose ūkiuose 20-iai ha reikėtų vieno traktoriaus. Skaičiai sąlyginiai, nes traktorių poreikį lemia ir jų galingumas, tenkantis ŽŪN ploto vienetui. Šia kryptimi pastebima teigiamų poslinkių – ūkininkai vis dažniau renkasi galingesnius traktorius, prie kurių būtų galima kabinti nemažą dirvos plotį užgriebiantį padargą, žemės kultivatorių ar sėjamąją. Per 2003–2010 metų laikotarpį

didesnio galingumo traktorių skaičius didėjo sparčiau nei visas traktorių parkas – visam traktorių parkui išaugus 31 proc., didesnio galingumo – 100–180 kW ir 180 kW bei galingesnių – traktorių skaičius padidėjo atitinkamai 2 kartus ir 78 proc. (1.28 lentelė). Nepaisant spartaus didesnio galingumo traktorių skaičiaus augimo, ūkiuose vis dar vyrauja mažo ir vidutinio galingumo traktoriai. 2010 metais mažesni nei 40 kW traktoriai sudarė 40,3 proc. viso parko, 40–60 kW – 42,4 proc., 60–100 kW – 9,1 proc., 100–180 kW – 6,9 proc., 180 kW ir galingesni – 1,3 proc.

1.28 lentelė. Žemės ūkio technikos parkas ūkiuose 2003 ir 2010 metais

Table 1.28. Agricultural machinery in farms in 2003 and 2010

Rodikliai / Indicators	2003	2010	Pokytis / Change 2010, palyginti su compared to 2003, %
Traktorių skaičius iš viso, tūkst. <i>Total number of tractors, thou.</i>	93,7	122,8	31,1
iš jų: / of which:			
<40 kW	38,5	49,5	28,6
40–60 kW	40,2	52,1	29,6
60–100 kW	9,8	11,2	14,3
100–180 kW	4,2	8,4	100,0
>180 kW	0,9	1,6	77,8
Žemės ūkio naudmenų tenka vienam traktoriui, ha / UAA per tractor, ha	27,1	22,5	–17,0
Javų kombainų skaičius, tūkst. <i>Total number of combine harvesters, thou.</i>	13,5	14,4	6,6

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento visuotinio žemės ūkio surašymo duomenys.

Lietuvos ūkiuose 3–4 kartus daugiau nei traktorių ir kombainų yra įvairių žemės ūkio padarų, kultivatorių, purkštuvų ir kitokios ūkininkams būtinos technikos.

Lietuvos žemės ūkis pagal apsirūpinimo traktoriais lygį, kurį rodo jų skaičius, tenkantis žemės ūkio naudmenų ploto vienetui, atsilieka nuo ES šalių. 2003 metais Lietuvoje vienam traktoriui teko 27,1 ha ŽŪN. Per 2003–2010 metų laikotarpį šis rodiklis sumažėjo iki 22,5 ha (17 proc.), tačiau išliko vis dar didesnis nei ES šalyse senbuvėse. Suomijoje analizuojamojo laikotarpio pradžioje vienam traktoriui teko 13 ha ŽŪN, Nyderlanduose – 14, Belgijoje – 15, Graikijoje – 16.

2010 metų surašymo duomenimis, traktoriais geriausiai apsirūpinę Alytaus, Telšių ir Klaipėdos apskričių ūkiai (1.29 lentelė).

1.29 lentelė. Ūkių apsirūpinimo traktoriais ir javų kombainais lygis apskrityse 2003 ir 2010 metais

Table 1.29. Provision level of tractors and combine harvesters by county in 2003 and 2010

Apskritys Counties	Vienam traktoriui tenka ŽŪN, ha <i>Utilised agricultural area per tractor, ha</i>		Vienam javų kombainui tenka grūdinių augalų ploto, ha <i>Grain crop area per combine harvester, ha</i>	
	2003	2010	2003	2010
Iš viso / <i>Total</i>	27,1	22,5	63,7	72,3
Alytaus	21,7	15,5	46,4	44,8
Kauno	28,3	23,2	74,1	79,7
Klaipėdos	25,4	20,3	50,0	65,4
Marijampolės	24,1	27,4	69,0	70,9
Panevėžio	27,7	21,9	66,8	80,9
Šiaulių	31,7	26,0	78,7	91,5
Tauragės	28,3	22,6	61,6	67,5
Telšių	27,0	20,1	54,7	63,4
Utenos	26,3	23,5	34,1	47,1
Vilniaus	28,7	21,8	56,1	64,5

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento visuotinio žemės ūkio surašymo duomenys.

Nuo 2003 iki 2010 metų javų kombainų skaičius žemės ūkyje padidėjo 832 vnt. Specialistų nuomone, norint laiku nuimti grūdų derlių 60 ha pasėlių, reikėtų vieno kombaino. Atskirose apskrityse šis skaičius labai skirtingas – svyravo nuo 44,8 ha ŽŪN Alytaus iki 91,5 ha Šiaulių apskrityje.

Per analizuojamąjį laikotarpį augo žemės ūkio produkcijos saugyklų ir sandėlių talpa. Daržovių ir vaisių saugyklų talpa per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo daugiau kaip 45 proc. Išaugo ir grūdų sandėlių talpa – 32 proc. (1.30 lentelė)

1.30 lentelė. Žemės ūkio specializuoti pastatai 2003 ir 2010 metais

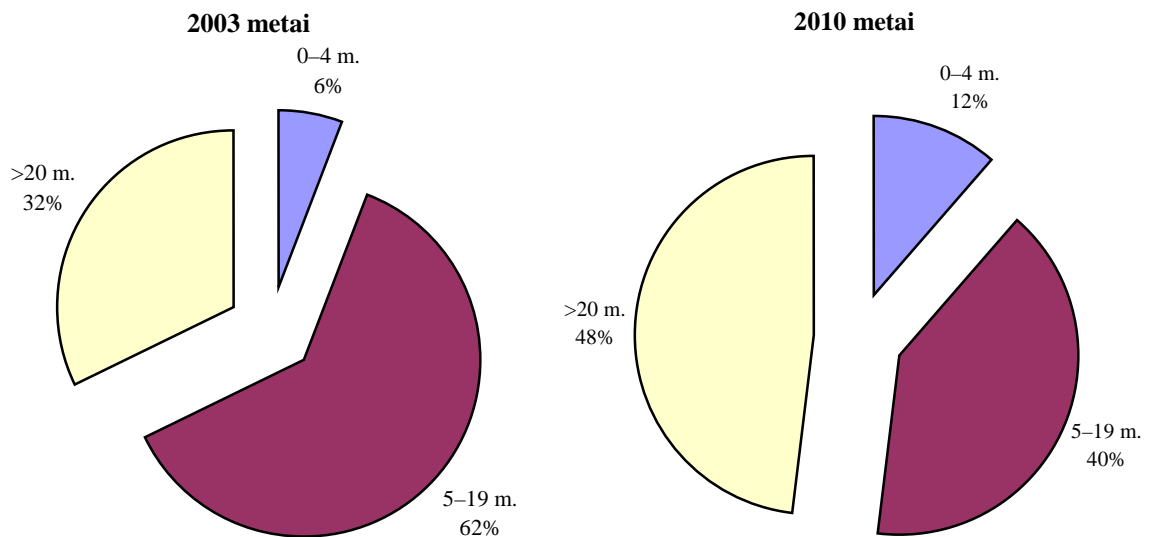
Table 1.30. Farm buildings in 2003 and 2010

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2003	2010	Pokytis / <i>Change</i> 2010, palyginti su <i>compared to 2003,</i> %
Grūdų sandėlių talpa, tūkst. kub. m <i>Warehouses for grain, thou. m³</i>	6669,9	8805,3	32,0
Daržovių saugyklų talpa, tūkst. kub. m <i>Warehouses for vegetables, thou. m³</i>	140,9	204,9	45,4
Vaisių saugyklų talpa, tūkst. kub. m <i>Warehouses for fruit, thou. m³</i>	218,2	318,2	45,8
Veršidžių plotas, tūkst. kv. m <i>Calf barns, thou. m²</i>	855,4	685,6	-20,0
Karvidžių plotas, tūkst. kv. m <i>Cowsheds, thou. m²</i>	1631,8	2552,5	56,4
Kiaulidžių plotas, tūkst. kv. m <i>Pigsties, thou. m²</i>	1837,5	1122,1	-39,0

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamento visuotinio žemės ūkio surašymo duomenys.

Kitų specializuotų pastatų ploto pokytis vertintinas nevienareikšmiškai, nes, didėjant karvidžių plotui (56 proc.), veršidžių ir kiaulidžių plotas gerokai sumažėjo (atitinkamai 20 ir 39 proc.). Tai susiję su auginamų kiaulių skaičiaus mažėjimu ir padidėjusiu veršelių eksportu.

Nors bendros žemės ūkio technikos parko kitimo tendencijos teigiamos, tačiau nagrinėjant pagal amžių pokyčiai skirtingi. Teigiama, kad didėja naujos technikos dalis, neigiama – kad senesnės nei 20 metų technikos augimo tempai žymiai spartesni. Antai, 2010 metais, palyginti su 2003-iaisiais, 5,8 proc. punkto padaugėjo naujų iki 5 metų amžiaus traktorių, tačiau senesnių nei 20 metų traktorių dalis padidėjo net 11,8 proc. punkto. (1.27 pav.). Javų kombainų parkas dar senesnis. Neigiamą įtaką žemės ūkio technikos parkui daro ir tai, kad pastaruosiu metu žemdirbiai dėl lėšų stokos vis dažniau perka naudotą techniką.

1.27. pav. Traktorių parko struktūra pagal amžiaus grupes 2003 ir 2010 metų sausio 1 d., proc.

Fig. 1.27. Structure of tractors number by age group as of 1 January 2003 and 2010

Šaltinis: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Vienas svarbiausių veiksnių, lemiančių žemės ūkio produkcijos gamybos efektyvumą, yra investicijos į žemės ūkio techniką. Nors jos parkas sparčiai kinta tiek kiekybiškai, tiek kokybiškai, fiziškai ir morališkai pasenusios technikos dalis didėja. Ūkiuose, turinčiuose pasenusią žemės ūkio techniką, didėja išlaidos jų remontui ir eksploatacijai, nėra sąlygų taikyti pažangias gamybos technologijas, taupyti energetinius ir materialinius išteklius.

II. ŽEMĖS ŪKIO IR MAISTO PRODUKTŲ GAMYBA BEI PARDAVIMAI VIDAUS IR UŽSIENIO RINKOSE

II. PRODUCTION OF AGRICULTURAL AND FOOD PRODUCTS AND SALES IN THE DOMESTIC AND FOREIGN MARKETS

1. Prekybos žemės ir maisto ūkio produktais pokyčiai šalies rinkoje

1. Changes in trade of agricultural and food products in the domestic market

2012 metais išryškėjo eksporto augimo tendencija, o vidaus rinka netgi smuktelėjo. Eksportas augo 11,8 proc., o galutinė vidaus paklausa, kuri apima namų ūkių, valstybės išlaidas ir investicijas, skaičiuojamas palyginamosiomis kainomis, sumažėjo 0,5 proc. Nuosmukį lėmė 14 proc. sumažėjusios investicijos. Maisto ūkyje vidaus paklausos dinamika kitokia.

Maisto, gėrimų ir tabako apyvarta vertine išraiška per analizuojamąjį laikotarpį sumažėjo 8,9 proc., o skaičiuojant vienam gyventojui padidėjo 2,2 proc. Skirtingas tendencijas iš dalies lėmė gyventojų skaičiaus mažėjimas. Pažymėtina, kad 2009–2010 metais sumažėję pardavimai 2011-aisiais vėl pradėjo augti ir 2012 metais viršijo 2011-ųjų lygį 4,5 proc., o skaičiuojant vienam gyventojui – net 12,5 proc. (2.1 lentelė). Tam įtakos turėjo ne tik išaugęs darbo užmokestis, bet ir didėjančios išlaidos maistui namų ūkio biudžete.

2.1 lentelė. Mažmeninė prekyba maisto produktais, alkoholiniais gėrimais ir tabako gaminiais 2008–2012 metais

Table 2.1. Retail sales of food products, alcoholic beverages and tobacco products
in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Parduota iš viso, mln. Lt Total sales, LTL mill.	13192,4	11391,5	10717,2	11498,5	12020,4	-8,9
Vienam gyventojui, Lt Per capita, LTL	3929	3411	3261	3569	4015	2,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis padidėjo 4,1 proc., o maisto produktų kainų indeksas (2012 m. gruodį, palyginti su 2011 m. gruodžiu) buvo mažesnis – 3,8 proc. Tačiau palyginti su 2011 metais, 2012-aisiais šalies gyventojai galėjo daugiau įpirkti tik pieno produktų, o kitų maisto produktų, ypač kiaušinių, mažiau (2.2 lentelė).

**2.2 lentelė. Šalies ūkio darbuotojų neto darbo užmokesčio perkamoji galia
2008–2012 metais**

Table 2.2. Purchasing power of net earnings of employees in the whole economy in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012*	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Vidutinis neto darbo užmokestis, Lt <i>Average monthly net earnings, LTL</i>	1651	1602	1552	1595	1661	0,6
Galima buvo nusipirkti už vidutinį mėnesinį neto darbo užmokestį IV ketv. <i>Purchasing power of average monthly net earnings in IV Q</i>						
jautienos kumpio su kaulu, kg <i>beef ham with bone, kg</i>	92	86	101	91	86	-6,5
kiaulienos kumpio be kaulo, kg <i>pork ham without bone, kg</i>	124	125	130	124	117	-5,6
pieno, 2,5 proc. riebumo, l <i>milk, 2.5% fat, l</i>	703	778	773	658	662	-5,8
sviesto, 82 proc. riebumo, kg <i>butter, 82% fat, kg</i>	87	93	78	81	71	-18,4
kiaušinių, 10 vnt. / <i>eggs, 10 pcs</i>	410	400	442	459	325	-20,7
ruginės duonos, kg / <i>rye bread, kg</i>	403	379	362	342	330	-18,1
cukraus, kg / <i>sugar, kg</i>	554	521	543	424	417	-24,7

*LAEI skaičiavimai / *LIAE calculations.*

Šaltinis: *Statistikos departamento duomenys.*

Statistikos departamento duomenimis, 2012 metais Lietuvoje užaugintas rekordinis grūdų derlius – 43 proc. didesnis nei 2011-aisiais. Daugiau nei 2011-aisiais paskersta gyvulių, primelžta pieno, išauginta cukrinių runkelių, tačiau kiaušinių gamyba sumažėjo. Žemės ūkio produkcijos supirkta gerokai daugiau nei ankstesniais metais, net 87,6 proc. daugiau grūdų ir pusantro karto daugiau rapsų (2.3 lentelė).

2.3 lentelė. Žemės ūkio produktų gamyba ir supirkimas 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.3. Production and purchase of agricultural products in 2008–2012, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Gamyba / Production						
Prikulta grūdų / <i>Grain production</i>	3484	3892	2867	3304	4737	36,0
Cukriniai runkeliai perdirbimui <i>Sugar beet for industry</i>	339	682	723	878	1003	3,0*
Paskersta gyvulių ir paukščių (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry, slaughtered (l.w.)</i>	295	272	296	299	315	6,8
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1884	1791	1737	1754	1820	-3,4
Surinkta kiaušinių, mln. vnt. <i>Egg production, mill. pieces</i>	891	853	825	817	810	-9,1

*Žemės ūkio ir maisto produktų gamyba bei
pardavimai vidaus ir užsienio rinkose*

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to</i> 2008, %
Supirkimas / <i>Purchase</i>						
Grūdai / <i>Grain</i>	2398	2544	1916	1648	3092	28,9
Rapsų sėklos / <i>Rapeseed</i>	299	368	386	395	582	94,6
Bulvės / <i>Potatoes</i>	49	50	55	46	49	0,0
Daržovės / <i>Vegetables</i>	56	57	56	47	56	0,0
Vaisiai ir uogos / <i>Fruit & berries</i>	40	23	25	41	49	22,5
Gyvuliai ir paukščiai (gyv. sv.) <i>Livestock & poultry (l. w.)</i>	243	215	235	234	244	0,4
Natūralus pienas / <i>Natural milk</i>	1376	1274	1278	1317	1360	-1,2
Pienas (perskaičiuotas į bazinį) <i>Milk (equivalent of base fatness)</i>	1661	1534	1540	1587	1638	-1,4
Kiaušiniai, mln. vnt. / <i>Eggs, mill. pcs.</i>	454	448	446	412	412	-9,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais Lietuvoje gautas rekordinis grūdų derlius nesumažino supirkimo kainų, o jas net padidino dėl grūdų stygiaus pasaulyje. Mūsų šalyje maistinių kviečių supirkimo kainos II pusmetį padidėjo apie 15 proc., tačiau jų produktų – miltų ir batonų – kainos nedidėjo (2.4 lentelė). Mažesnės buvo ir pieno produktų kainos, nes vasaros laikotarpiu pieno supirkimo kainos nukrito net 20 proc. Kitų svarbiausių produktų mažmeninės kainos 2012 metais buvo 5–10 proc. didesnės nei 2011-aisiais. Išsiskyrė tik kiaušinių kainos, kurios dėl naujų ES reglamentų pritaikymo sukėlė nepagrįstą kainų augimą.

2.4 lentelė. Maisto produktų mažmeninės kainos 2008–2012 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg
Table 2.4. Retail prices of food products in December 2008–2012, LTL per kilogram

Produktai / <i>Products</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to</i> 2008, %
Jautienos kumpis su kaulu <i>Beef ham with bone</i>	18,44	18,69	16,47	18,72	19,58	6,2
Kiauliena su kaulu <i>Pork ham with bone</i>	13,09	11,88	10,63	11,36	12,43	-5,0
Išdarinėtos vištos <i>Chicken, drawn</i>	8,49	8,80	8,11	8,59	9,05	6,6
Virtos dešros, a. r. <i>Boiled sausages, best quality</i>	16,50	16,31	16,37	15,90	17,08	3,5
Pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2.5 %, LTL/l</i>	2,32	1,84	2,26	2,50	2,41	3,9
Sviestas, 82 proc. riebumo <i>Butter, 82 % fat</i>	18,26	18,98	22,09	23,96	22,91	25,5
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9 % fat</i>	11,63	9,67	11,41	12,59	12,41	6,7

*Žemės ūkio ir maisto produktų gamyba bei
pardavimai vidaus ir užsienio rinkose*

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Kiaušiniai, 10 vnt. <i>Eggs, 10 pcs</i>	4,33	4,14	3,72	3,73	5,15	18,9
A. r. kvietiniai miltai <i>Best quality wheat flour</i>	2,30	2,24	2,40	2,59	2,41	4,8
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	4,43	4,32	4,62	4,98	5,05	14,0
Batonai iš a. r. miltų / <i>Best quality wheat flour bread</i>	5,08	4,90	5,42	5,70	5,45	7,3
Bulvės / <i>Potatoes</i>	1,31	0,85	1,20	0,78	0,81	-38,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Vidaus rinkoje parduotų žemės ūkio ir maisto produktų prekybos dalis rodo, kad Lietuvos pieno gamintojai, galvijų augintojai, paukštynai ir vaisių bei daržovių perdirbėjai didelę dalį perdirbtos žemės ūkio produkcijos eksportuoja (2.5 lentelė). Tačiau kiaulienos, grūdų produktų pardavimo dalis vidaus rinkoje išlieka didelė.

**2.5 lentelė. Vidaus rinkoje parduotų pagrindinių maisto produktų dalis
2008–2012 metais, proc.**

*Table 2.5. The share of sales of key food products in the domestic market
in 2008–2012, per cent*

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012
Pieno produktai / <i>Dairy products</i>	48,7	50,3	50,0	48,9	47,2
Jautiena / <i>Beef</i>	29,3	28,3	27,0	24,6	38,9
Kiauliena / <i>Pork</i>	94,8	95,7	87,7	94,6	94,2
Paukštiena / <i>Poultry meat</i>	77,2	71,1	63,3	72,3	62,1
Kiaušiniai / <i>Eggs</i>	70,0	92,3	100,0	97,8	76,3
Ruginė duona / <i>Rye bread</i>	96,5	95,2	94,7	95,0	95,4
Gaminiai iš bulvių <i>Potato products</i>	44,8	46,1	45,5	56,7	30,1
Vaisių ir daržovių gaminiai <i>Fruit and vegetable products</i>	59,9	78,7	65,2	64,5	67,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nemažą dalį žemės ūkio produkcijos – grūdų (apie 40 proc.), veršelių (apie 40 proc.), kiaulių (apie 20 proc.) – augintojai eksportuoja tiesiogiai.

Apie 4 proc. visų maisto produktų parduodama turguose. Beveik pusę šių produktų sudaro mėsa ir mėsos produktai (2.6 lentelė).

2.6 lentelė. Maisto produktų apyvarta turgavietėse 2008–2012 metais, mln. Lt
Table 2.6. Turnover of food products in market places in 2008–2012, LTL million

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Maisto prekės <i>Food products</i>	595,4	581,0	539,8	479,4	431,8	-27,5
Mėsa ir mėsos produktai <i>Meat and meat products</i>	334,0	334,4	312,6	263,3	219,4	-34,3
Daržovės ir bulvės <i>Vegetables and potatoes</i>	128,1	124,4	111,4	108,0	111,9	-12,6
Vaisiai ir uogos <i>Fruit and berries</i>	62,0	54,6	47,5	47,4	44,0	-29,0
Pienas ir pieno produktai <i>Milk and milk products</i>	13,7	16,0	15,8	14,4	12,4	-9,5
Kiaušiniai <i>Eggs</i>	25,2	23,0	19,1	14,0	10,6	-58,0
Kitos maisto prekės <i>Other food products</i>	32,5	28,6	33,3	32,2	33,5	3,1

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

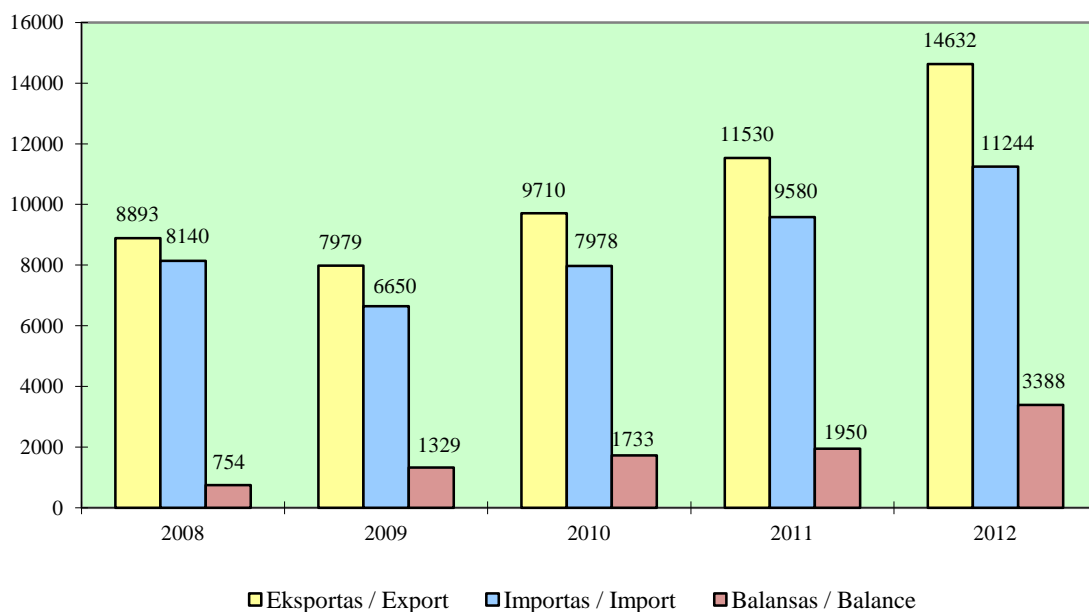
Maisto produktų apyvartos sumažėjimas turguose per 2009–2012 metus susijęs ne tik su krizės laikotarpiu, bet ir su kasos aparatų įvedimu dengtose vietose.

2. Užsienio prekyba žemės ir maisto ūkio produktais

2. Foreign trade in agricultural and food products

Analizuojamo laikotarpio pradžioje dėl ekonominės krizės sumažėjęs žemės ūkio ir maisto produktų eksportas ir importas 2010 metais atsigavo ir vėlesniais metais kasmet augo. 2012 metais, palyginti su ikikriziniais 2008-aisiais, eksporto vertė padidėjo daugiau nei 1,6, importo – beveik 1,4, užsienio prekybos apyvarta – 1,5 karto. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, eksportas išaugo beveik 1,3, importas – beveik 1,2 karto.

Statistikos departamento išankstiniais duomenimis (2013 m. vasario 15 d.), 2012 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 14,6 mlrd. Lt, importuota – už 11,2 mlrd. Lt. Lietuviškos kilmės produktų eksportas siekė 9,7 mlrd. Lt, sudarė 66 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto ir padidėjo 25 proc., o nelietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo 1,3 karto. Prekybos balansas buvo teigiamas ir, palyginti su 2011 metais, padidėjo 1,4 mlrd. Lt (2.1 pav.). Užsienio prekybos apyvarta siekė 25,9 mlrd. Lt. Importo padengimo eksportu koeficientas sudarė 130 proc.

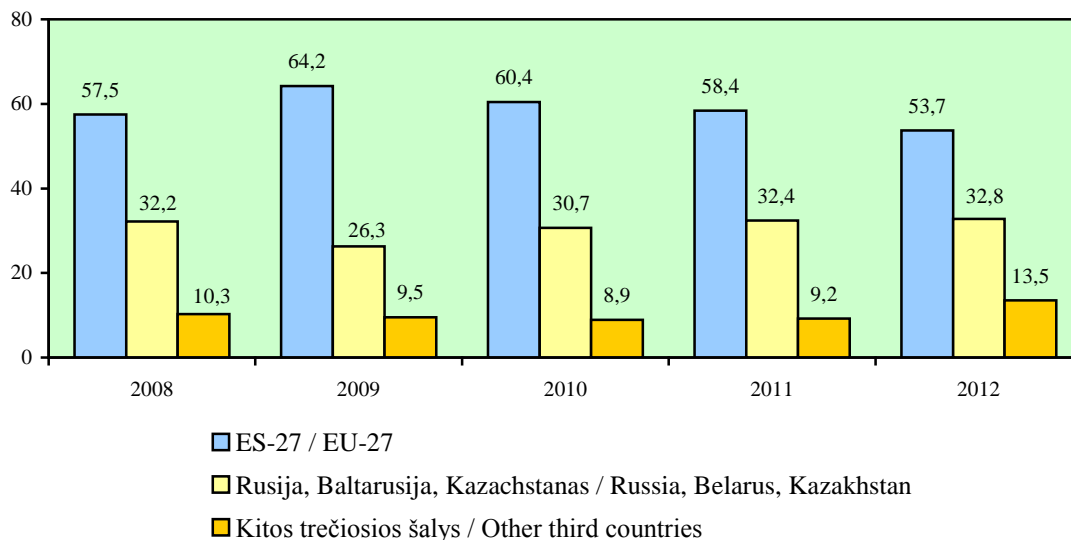
2.1 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas, importas ir užsienio prekybos balansas 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.1. Export, import and foreign trade balance of agricultural and food products in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Iki 2009 metų žemės ūkio ir maisto produktų dalis Lietuvos užsienio prekyboje kasmet didėjo. 2009-aisiais ji buvo didžiausia per daugelį metų: eksportui teko 19,6, importui – 14,7, o visai apyvartai – 17,0 proc. Didelę įtaką tam turėjo krizės metu sumažėjusi gyventojų perkamoji galia Lietuvoje ir kitose šalyse. Dėl to krito ne pirmo būtinumo prekių paklausa, o maisto produktų buvo perkama mažiau. 2010 metais, atsigaunant Lietuvos ir pasaulio ekonomikai, žemės ir maisto produktų dalis pradėjo mažėti. 2010-aisiais jų eksporto dalis sudarė 18,0 proc., importo – 13,1 proc., 2011-aisiais – dar mažiau, atitinkamai 16,6 ir 12,2 proc., tačiau 2012-aisiais vėl padidėjo (atitinkamai 1,8 ir 0,8 proc. punkto) ir sudarė 18,4 ir 13,0 proc.

Žemės ūkio ir maisto produktų eksporto dalis, tenkanti ES šalims, padidėjusi 2009 metais, vėliau kasmet mažėjo nuo 64 proc. 2009-aisiais iki 54 proc. 2012-aisiais, nors eksporto vertė visą laikotarpį didėjo ir 2012-aisiais, palyginti su 2008-aisiais, padidėjusi 1,5 karto sudarė 7852 mln. Lt. Eksporto į trečiąsias šalis dalis tuo pačiu laikotarpiu padidėjo nuo 36 iki 46 proc., 2012 metais vertė siekė 6780 mln. Lt (palyginti su 2008-aisiais išaugo 1,8 karto). Eksportas į Rusiją, Baltarusiją ir Kazachstaną (dabartinę Muitų Sąjungą) irgi padidėjo, vertė, palyginti su 2008 metais, išaugo 1,7 karto, o palyginti su 2009-aisiais – 2,3 karto ir siekė 4805 mln. Lt. Eksporto į šią šalių grupę dalis padidėjo nuo 26 proc. 2009-aisiais iki 33 proc. 2012-aisiais (2.2 pav.).

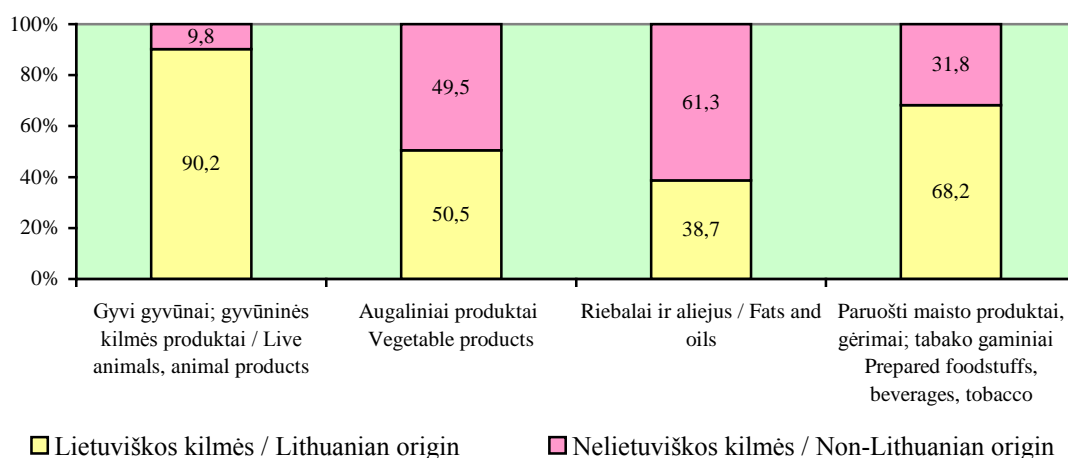
2.2 pav. Eksporto į skirtingas šalių grupes dalis nuo viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto 2008–2012 metais, proc.

Fig. 2.2. The share of export of agricultural and food products to various country groups in total Lithuania's export in 2008–2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais Lietuva eksportavo prekes į 182 šalis, žemės ūkio ir maisto produktai eksportuoti į 131 valstybę (lietuviškos kilmės – į 129). Daugiausia eksportuota augalinių produktų (II KN skyrius). Jų vertė siekė 5977 mln. Lt ir sudarė 40,8 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. 32,9 proc. sudarė paruošti maisto produktai, nealkoholiniai ir alkoholiniai gėrimai bei tabako gaminiai (IV KN skyrius, 4820 mln. Lt), 25,1 proc. – gyvi gyvūnai ir gyvūninės kilmės produktai (I KN skyrius, 3666 mln. Lt) ir tik 1,2 proc. – riebalai ir aliejus (III KN skyrius).

Lietuviškos kilmės produktų eksporto didžiausią dalį – 90 proc. – sudarė produktai, priklausantys I KN skyriui (2.3 pav.).

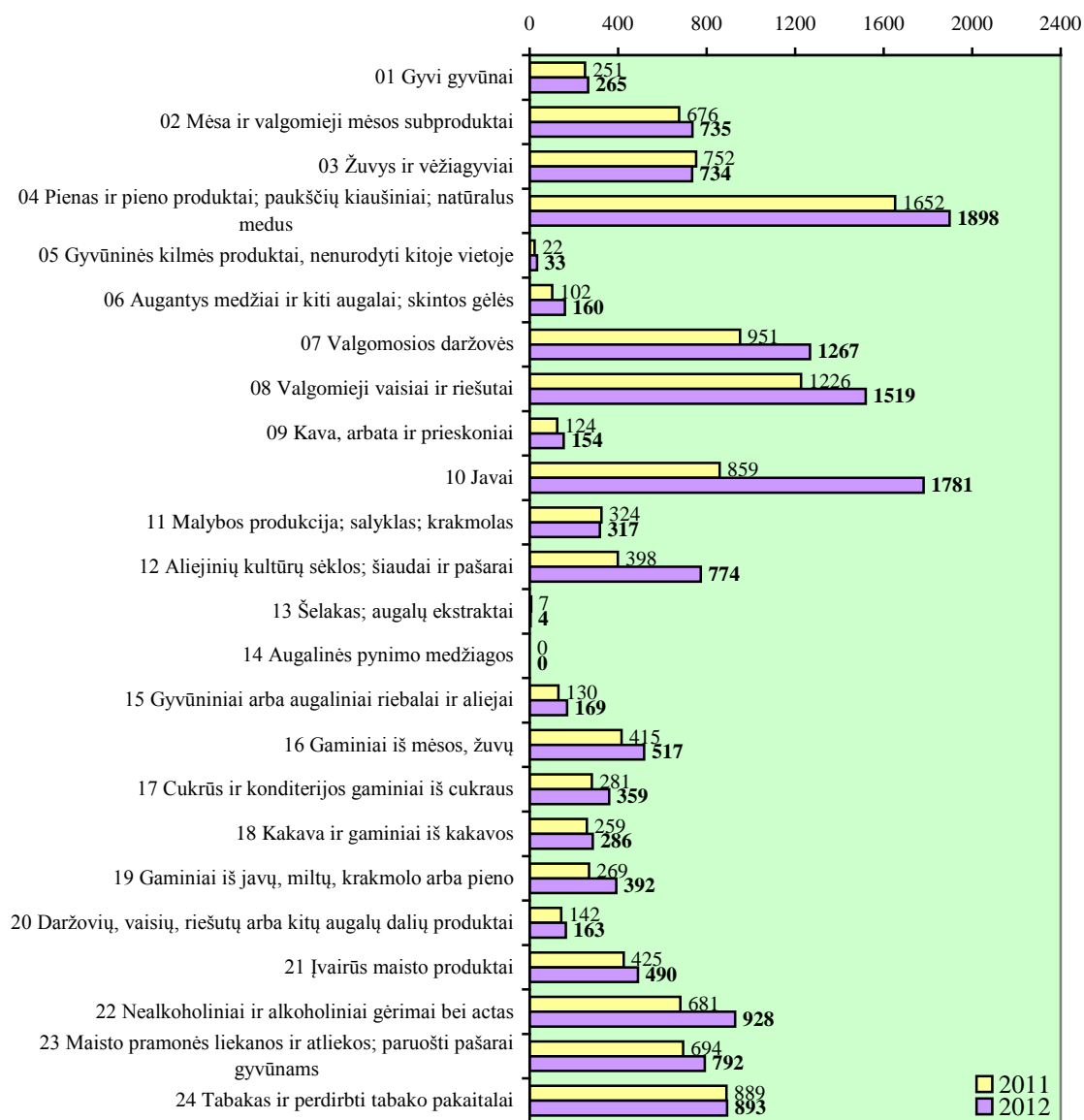

2.3 pav. Eksporto struktūra pagal KN skyrius ir produktų kilmę 2012 metais, proc.

Fig. 2.3. Structure of export by CN section and origin of products in 2012, per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Palyginti su 2011 metais, padidėjo 20 iš 24 KN produktų skirsnių eksportas. Daugiausia išaugo javų – 2,1 karto, aliejinių kultūrų sėklų – 1,9 karto, daržovių – 1,3 karto, vaisių – 1,2 karto, nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų – 1,4 karto, pieno ir pieno produktų, kiaušinių, medaus – 15 proc. eksportas (2.4 pav.).

2.4 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2011 ir 2012 metais, mln. Lt
Fig. 2.4. Exports of agricultural and food products in 2011 and 2012, LTL million

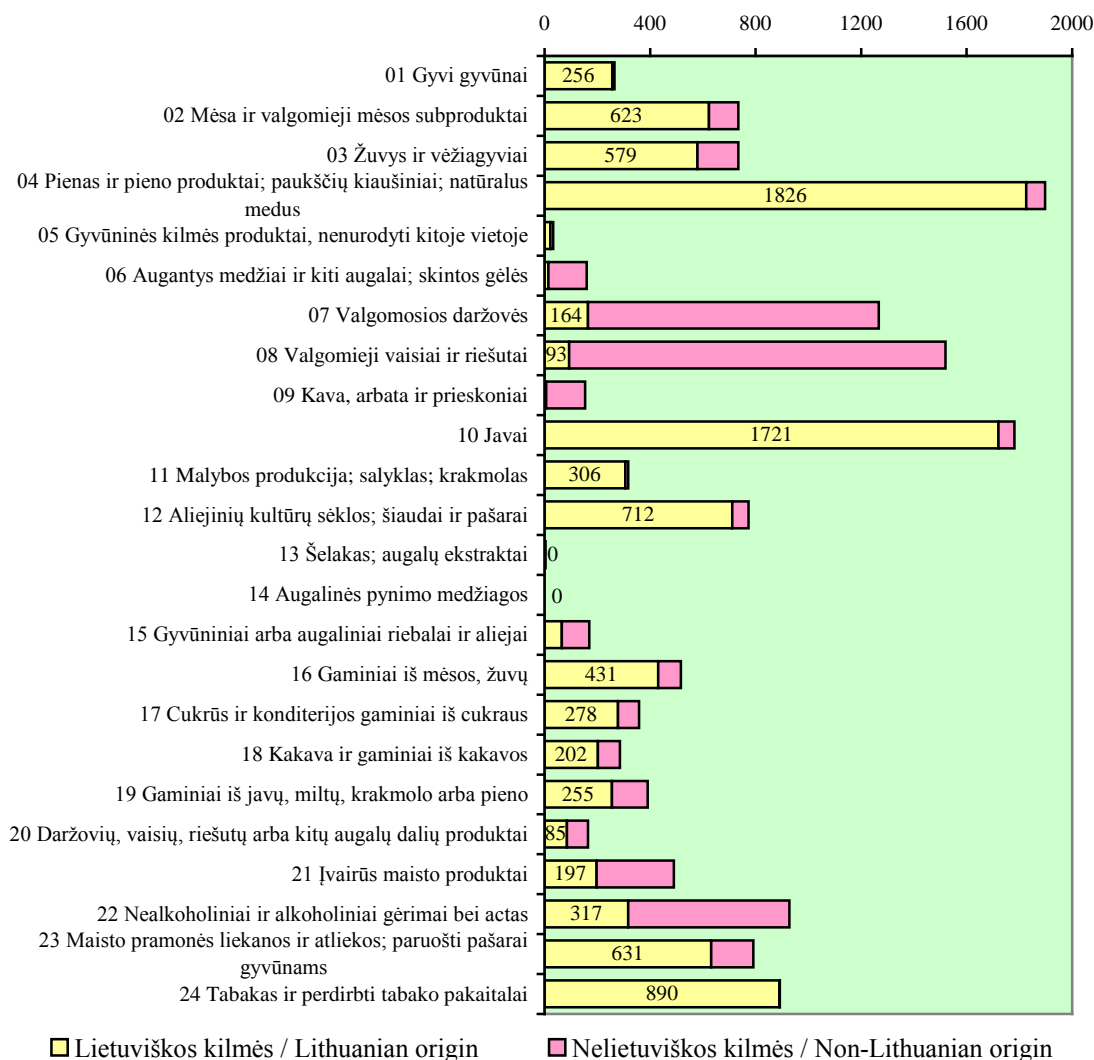
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia eksportuota pieno produktų, kiaušinių, medaus – už 1898 mln. Lt (04 KN skirsnis, sudarė 13,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Dėl išskirtinio 2012 metų javų derliaus gerokai išaugo jų eksportas, kurio vertė sudarė 1781 mln. Lt (12,2 proc. – antrą pagal dydį eksporto dalį). Daug eksportuota vaisių (už 1519 mln. Lt, sudarė 10,4 proc.) ir daržovių (1267 mln. Lt, 8,7 proc.).

Viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūra skiriasi nuo lietuviškos kilmės produktų eksporto struktūros. Pagrindiniai eksporto produktai – pieno produktai ir javai – sudarė ketvirtadalį (24,7 proc.) viso eksporto ir daugiau kaip trečdalį (36,1 proc.) lietuviškos kilmės produktų eksporto.

2012 metais eksportuotų lietuviškos kilmės produktų vertė – 9678 mln. Lt (66 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto). Palyginti su 2011-aisiais, vertė padidėjo 25 proc. 60 proc. lietuviškos kilmės produktų vertės sudarė pienas ir pieno produktai, kiaušiniai ir medus, javai, tabako gaminiai, aliejinių kultūrų sėklos, maisto pramonės liekanos ir paruošti pašarai gyvūnams.

Didesnę nei 50 proc. eksporto dalį lietuviškos kilmės produktai sudarė penkiolikoje iš dvidešimt keturių KN skirsnių produktų, daugiausia – daugiau kaip 90 proc. – tabako gaminių, javų, malybos produktų, gyvū gyvūnų, pieno ir pieno produktų, aliejinių kultūrų sėklų. Įvairūs Lietuvoje pagaminti gėrimai sudarė 34 proc. viso gėrimų eksporto, daržovės – 13 proc. viso daržovių eksporto, vaisiai – 6 proc. viso vaisių eksporto, kava, arbata ir prieskoniai – 4 proc. atitinkamų produktų eksporto (2.5 pav.).

2.5 pav. Lietuviškos ir nelietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksportas 2012 metais, mln. Lt

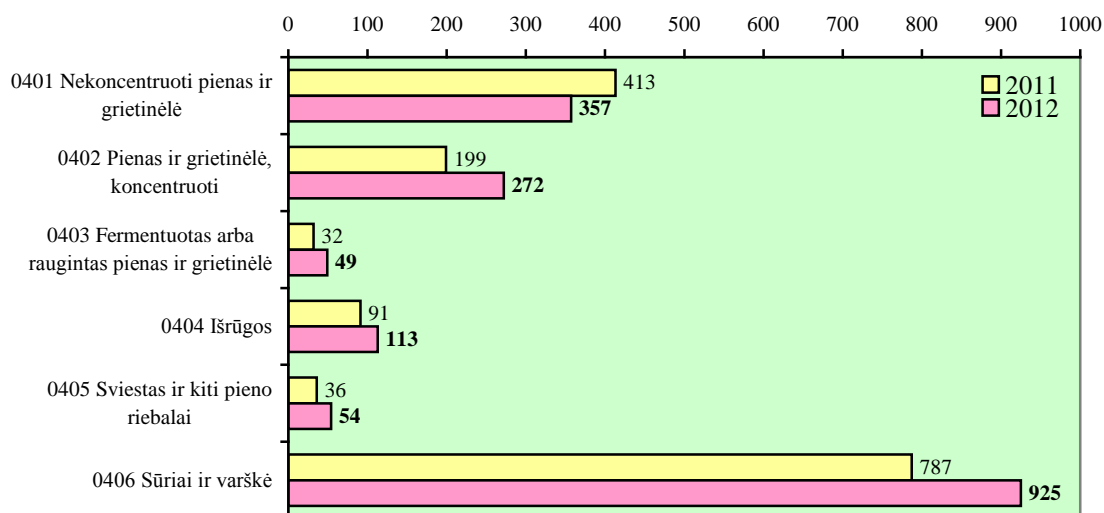
Fig. 2.5. Exports of Lithuanian and non-Lithuanian origin agricultural and food products in 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lyginamuoju laikotarpiu beveik visų lietuviškos kilmės produktų eksportas išaugo (nagrinėjant pagal dviejų KN ženklų skirsnius). Labiausiai – 2,1 karto – padidėjo javų eksportas. 2,0 karto daugiau eksportuota aliejinių kultūrų sėklų, po 1,4 karto – gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno bei nealkoholinių ir alkoholinių gėrimų, 1,3 karto – cukraus.

2012 metais pieno ir pieno produktų eksporto vertė, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 13,8 proc. Pienas ir pieno produktai sudarė 12,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, tačiau šių produktų viso eksporto dalis sumažėjo 1,6 proc. punkto. 97 proc. minėtų produktų pagaminta Lietuvoje.

Lyginamuoju laikotarpiu lietuviškų pieno ir pieno produktų eksportas padidėjo 14 proc., vertė siekė 1769 mln. Lt. 52 proc. pieno produktų eksporto sudarė sūriai ir varškė. Šių produktų eksportuota 78,6 tūkst. t, 14,9 tūkst. t daugiau nei 2011-aisiais. Eksporto vertė padidėjo 17,5 proc. Nekoncentruotų grietinėlės ir pieno išvežta 142,5 tūkst. t, 6,1 tūkst. t daugiau, tačiau vertė sumažėjo 20 proc. 15 proc. sudarė koncentruoti pienas ir grietinėlė, jų eksporto vertė išaugo 37 proc. Palyginti su 2011 metais, 24 proc. daugiau išvežta įvairaus pavidalo išrūgų. Eksportuotų sviesto ir kitų pieno riebalų kiekis padidėjo 1,7 karto (išvežta 5,1 tūkst. t), vertė išaugo 1,5 karto.

2.6 pav. Lietuviškos kilmės pieno produktų eksportas 2011 ir 2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.6. Exports of Lithuanian origin dairy products in 2011 and 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys – Rusija, Italija, Vokietija, Lenkija. Į jas eksportuota 67 proc. pieno produktų.

Išskirtinis 2012 metų javų derlius užtikrino didelį jų eksportą – vertė, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 2,1 karto, iki 1721 mln. Lt, ir sudarė 12,2 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. Eksportuota 2010 tūkst. t javų, 97 proc. jų užauginta Lietuvoje. Lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų eksporto struktūroje pagal vertę javai sudarė 18 proc. Pagrindinės eksporto partnerės – Irano Islamo Respublika, Saudo Arabija, Latvija, Vokietija. Javų eksportas į šias šalis sudarė 72 proc. viso javų eksporto.

Trečioje vietoje pagal eksporto vertę – vaisiai, jų eksportuota už 1229 mln. Lt. Tačiau lietuviškos kilmės vaisiai tesudarė 6,1 proc. (2011-aisiais – 6,6 proc.). Daugiausia eksportuota Lietuvoje surinktų ir užšaldytų mėlynių. 22 proc. lietuviškos kilmės vaisių ir uogų eksportuota į Kiniją, 18 proc. – į Vokietiją, 16 proc. – į Švediją.

2012 metais daržovių eksportuota už 1267 mln. Lt, vertė sudarė 8,7 proc. viso eksporto, tenkanti joms eksporto dalis padidėjo 0,5 proc. punkto. Lyginamuju laikotarpiu eksporto vertė padidėjo 33 proc., tačiau lietuviškos kilmės produktai sudarė tik 15 proc. 90 proc. lietuviškos kilmės daržovių eksporto – tai Lietuvoje užauginti pievagrybiai (eksportuota 11,8 tūkst. t už 57 mln. Lt), surinktos voveraitės (2,8 tūkst. t už 54 mln. Lt), įvairūs kiti grybai (0,5 tūkst. t už 8,3 mln. Lt), džiovinti žirniai (16,6 tūkst. t už 19 mln. Lt), morkos (9,8 tūkst. t už 9,1 mln. Lt).

2012 metais 6,3 proc. eksporto vertės teko nealkoholiniams ir alkoholiniams gėrimams, eksporto vertė padidėjo 36 proc. Tačiau lietuviškos kilmės gėrimams teko tik 34 proc. eksporto vertės.

Tabako gaminių eksporto dalis – 6,3 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto, visi jie pagaminti Lietuvoje. Tabako gaminiams teko 9,2 proc. lietuviškos kilmės produktų eksporto vertės.

Maisto pramonės liekanų ir paruoštų pašarų gyvūnams eksporto vertė buvo 14 proc. didesnė nei 2011 metais. Šiems produktams teko 5,4 proc. viso eksporto. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 80 proc. viso minėtų produktų eksporto ir, palyginti su 2011 metais, vertė padidėjo 6,5 proc. Daugiausia eksportuota produktų, naudojamų gyvūnų pašarams.

2012 metų aliejinių kultūrų sėklų derlius buvo didesnis nei įprasta. Palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 1,9 karto. Lietuviškos kilmės sėkloms tenkanti dalis – 92 proc. Lietuvoje užaugintų rapsų eksportuota 1,9 karto daugiau, vertė padidėjo 2,1 karto. 81 proc. rapsų sėklų eksportuota į Vokietiją, Belgiją, Lenkiją, Latviją, Nyderlandus.

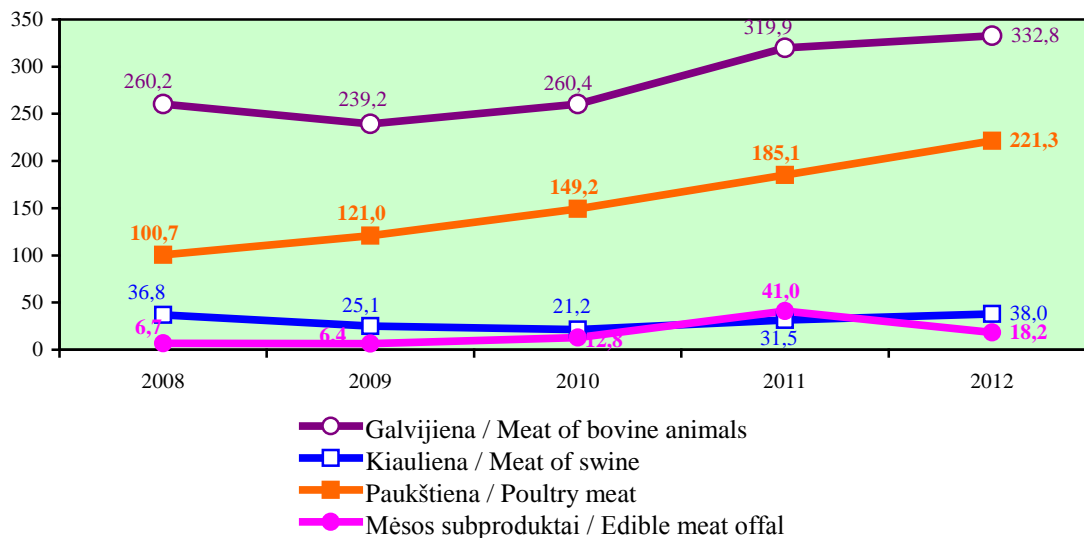
Palyginti su 2011 metais, 2012-aisiais mėsos eksportas padidėjo 8,7 proc. ir sudarė 5,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 85 proc. eksportuotos mėsos – lietuviškos kilmės. 46 proc. eksporto vertės teko galvijienai, 34 proc. – paukštienai, 11 proc. – kiaulienai.

Daugiausia eksportuota lietuviškos kilmės galvijienos – 25,0 tūkst. t, jos vertė – 333 mln. Lt (kiekis sumažėjo 1,2 proc., vertė padidėjo 4,0 proc.). Vidutinė šviežios arba atšaldytos galvijienos eksporto kaina padidėjo nuo 12678 iki 13264 Lt/t (4,6 proc.), sušaldytos – nuo 12214 iki 13653 Lt/t (11,8 proc.). Galvijiena eksportuota į 22 šalis. 80 proc. jos išvežta į Rusiją, Italiją, Nyderlandus ir Švediją.

Pagamintos Lietuvoje paukštienos 2012 metais eksportuota 19 proc. daugiau, vertė padidėjo 20 proc. 95 proc. lietuviškos paukštienos eksporto vertės sudarė vištiena. Vidutinė lietuviškos paukštienos eksporto kaina pasikeitė mažai – padidėjo nuo 6810 iki 6857 Lt/t. Paukštiena eksportuota į 26 šalis, 80 proc. jos išvežta į Nyderlandus, Latviją, Jungtinę Karalystę, Estiją ir Prancūziją.

Kiaulienos eksportuota 11 proc. daugiau nei 2011 metais. Jos išvežta už 82,2 mln. Lt, vidutinė eksporto kaina padidėjo nuo 7657 iki 8427 Lt/t. Lietuviškos kiaulienos eksporto dalis – 44 proc. 2012 metais kiauliena eksportuota į 16 šalių, 78 proc. – į Latviją, Rusiją ir Estiją.

Lietuvoje pagamintos mėsos eksporto dinamika 2008–2012 metais pateikta 2.7 pav.

2.7 pav. Lietuvoje pagamintos mėsos eksporto dinamika 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.7. Dynamics of the export of Lithuanian origin meat in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Žuvų ir vėžiagyvių eksportas sudarė 5,0 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto vertės. Palyginti su 2011 metais, vertė sumažėjo 2,3 proc. Lietuviškos kilmės produktai sudarė 83 proc. viso žuvų ir vėžiagyvių eksporto.

3,5 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto teko mėsos ir žuvies gaminiams. Palyginti su 2011 metais, eksportas padidėjo 25 proc. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 83 proc. Žuvies gaminiams teko 70 proc. eksporto vertės, mėsos gaminiams – 30 proc. Daugiausia žuvies ir mėsos gaminių eksportuota į Rusiją (15 proc.), Prancūziją (14 proc.), Vokietiją, Latviją (po 13 proc.), Estiją (10 proc.).

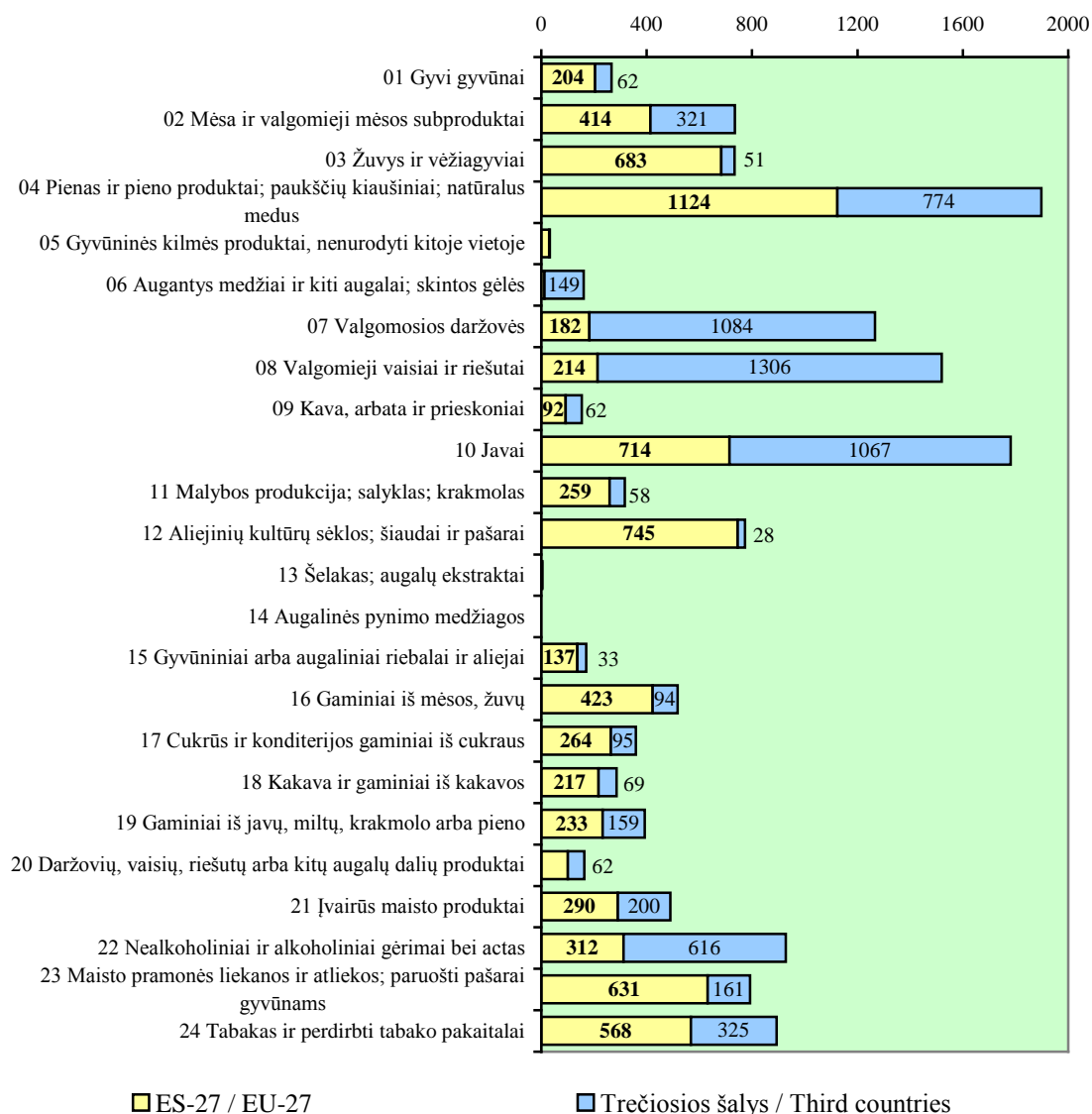
KN 21 skirsnio įvairūs maisto produktai sudarė 3,4 proc. žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, eksportas padidėjo 15 proc. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 40 proc. Pagrindiniai eksportuoti šio skirsnio produktai – maistiniai priedai, tepieji mišiniai, kavos ekstraktai, valgomieji ledai, įvairūs padažai. Daugiausia minėtų produktų eksportuota į Rusiją (32 proc.), Latviją (27 proc.), Estiją (14 proc.).

Gaminių iš javų, miltų, krakmolo arba pieno bei miltinių konditerijos gaminių eksportuota 1,5 karto daugiau nei 2011 metais. Šie gaminiai sudarė 2,7 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto. Lietuviškos kilmės produktų dalis – 65 proc. Daugiausia eksportuota duonos ir pyrago, paruoštų maisto produktų, pagamintų išpučiant arba skrudinant javų grūdus, salyklo ekstrakto. Pagrindiniai eksporto partneriai – Rusija (24 proc.), Latvija (18 proc.), Jungtinė Karalystė (14 proc.), Estija (10 proc.).

2012 metais gautas didelis cukrinių runkelių derlius. Cukraus eksportas padidėjo 28 proc. 78 proc. eksportuoto cukraus – lietuviškos kilmės. Lietuvoje pagaminto baltojo cukraus eksportuota 95,1 tūkst. t už 171 mln. Lt. 86 proc. baltojo cukraus išvežta į Latviją (56 proc.), Rusiją (16 proc.), Estiją (14 proc.).

2012 metų žemės ūkio ir maisto produktų eksporto į ES ir trečiąsias šalis analizė parodė, kad į ES šalis jų išvežta už 7852 mln. Lt (54 proc. viso eksporto), į trečiąsias šalis – už 6780 mln. Lt. 71 proc. į trečiąsias šalis išvežtų produktų teko Muitų Sąjungos šalims (Rusijai, Baltarusijai ir Kazachstanui). Palyginti su 2011-aisiais, eksportas į ES šalis padidėjo 17 proc., į trečiąsias šalis – 1,4 karto. Lietuviškos kilmės produktai sudarė

83 proc. eksporto į ES ir, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 17 proc., eksporto į trečiąsias šalis dalis – 46 proc., vertė padidėjo 45 proc.

2.8 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportas pagal šalių grupes 2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.8. Exports of agricultural and food products by country group in 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

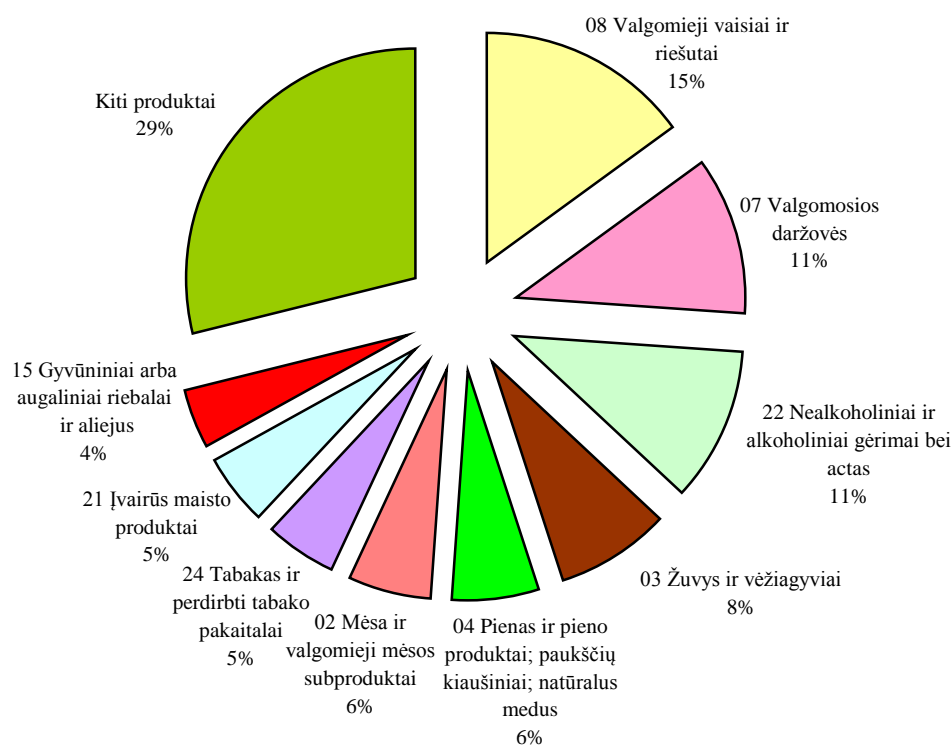
2012 metais lietuviškos kilmės produktai sudarė 26 proc. eksporto į Muitų Sąjungos šalis. Palyginti su 2011-aisiais, vertė padidėjo 7 proc. Nelietuviškos kilmės produktų eksportuota už 3543 mln. Lt, jų eksportas padidėjo beveik 1,4 karto. Į Muitų Sąjungos šalis daugiausia eksportuota lietuviškos kilmės pieno produktų – už 552 mln. Lt (iš jų sūrių ir varškės – už 501 mln. Lt), mėsos ir mėsos subproduktų – už 245 mln. Lt. Rusijai teko 90 proc. viso eksporto į Muitų Sąjungos šalis, Baltarusijai – 8,0 proc., Kazachstanui – 2,0 proc.

Svarbiausi žemės ūkio ir maisto produktų eksporto partneriai buvo Rusija, Latvija, Vokietija, Lenkija, Estija, Irano Islamo Respublika, Nyderlandai. Eksportas į šias šalis sudarė 70 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų eksporto.

Nors nagrinėjant lietuviškos kilmės produktų eksporto struktūrą pagal šalis į pagrindinių partnerių sąrašą pateko daug tų pačių šalių, kaip ir nagrinėjant pagal bendo eksporto vertę, jų eilės tvarka pasikeitė. Daugiausia lietuviškos kilmės produktų eksportuota į Vokietiją. Nedaug nuo jos atsilieka Latvija ir Rusija. Į pagrindinių partnerių sąrašą pateko ir Lenkija, Irano Islamo Respublika, Nyderlandai bei Estija. Eksportas į minėtas šalis sudarė 62 proc. viso lietuviškos kilmės produktų eksporto.

2012 metais Lietuva importavo prekes iš 159 šalių, žemės ūkio ir maisto produktai importuoti iš 103 valstybių. Į Lietuvą įsivežta žemės ūkio ir maisto produktų už 11,2 mlrd. Lt, 17 proc. daugiau nei per 2011-uosius. Žemės ūkio ir maisto produktai sudarė 13 proc. viso Lietuvos prekių importo. Iš dvidešimt keturių KN skirsnių sumažėjo keturių skirsnių produktų importas, likusių dvidešimties skirsnių produktų importas padidėjo arba išliko toks pats. Daugiausia, beveik 1,4 karto, padidėjo gyvų gyvūnų, po 1,3 karto – daržovių, augalų ir skintų gėlių, grūdų, po 1,2 karto – įvairių gėrimų, riebalų ir aliejaus, vaisių ir riešutų, gaminių iš javų, miltų, krakmolo ir miltinių konditerijos gaminių importas, 5,9 proc. sumažėjo aliejinių sėklų ir pašarų, 11 proc. – malybos produkcijos, salyklo ir krakmolo importas.

Per nagrinėjamus metus, kaip ir anksčiau, daugiausia įsivežta vaisių ir riešutų, kurių vertė sudarė 15 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Daug įsivežta daržovių, įvairių gėrimų, žuvų ir vėžiagyvių, pieno ir pieno produktų, kiaušinių bei medaus, mėsos, tabako ir tabako gaminių, įvairių KN 21 skirsnio maisto produktų (ekstraktų, maistinių priedų, tepinių). Minėtų produktų vertė sudarė daugiau nei 67 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo (2.9 pav.).

2.9 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo struktūra 2012 metais

Fig. 2.9. Structure of the import of agricultural and food products in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

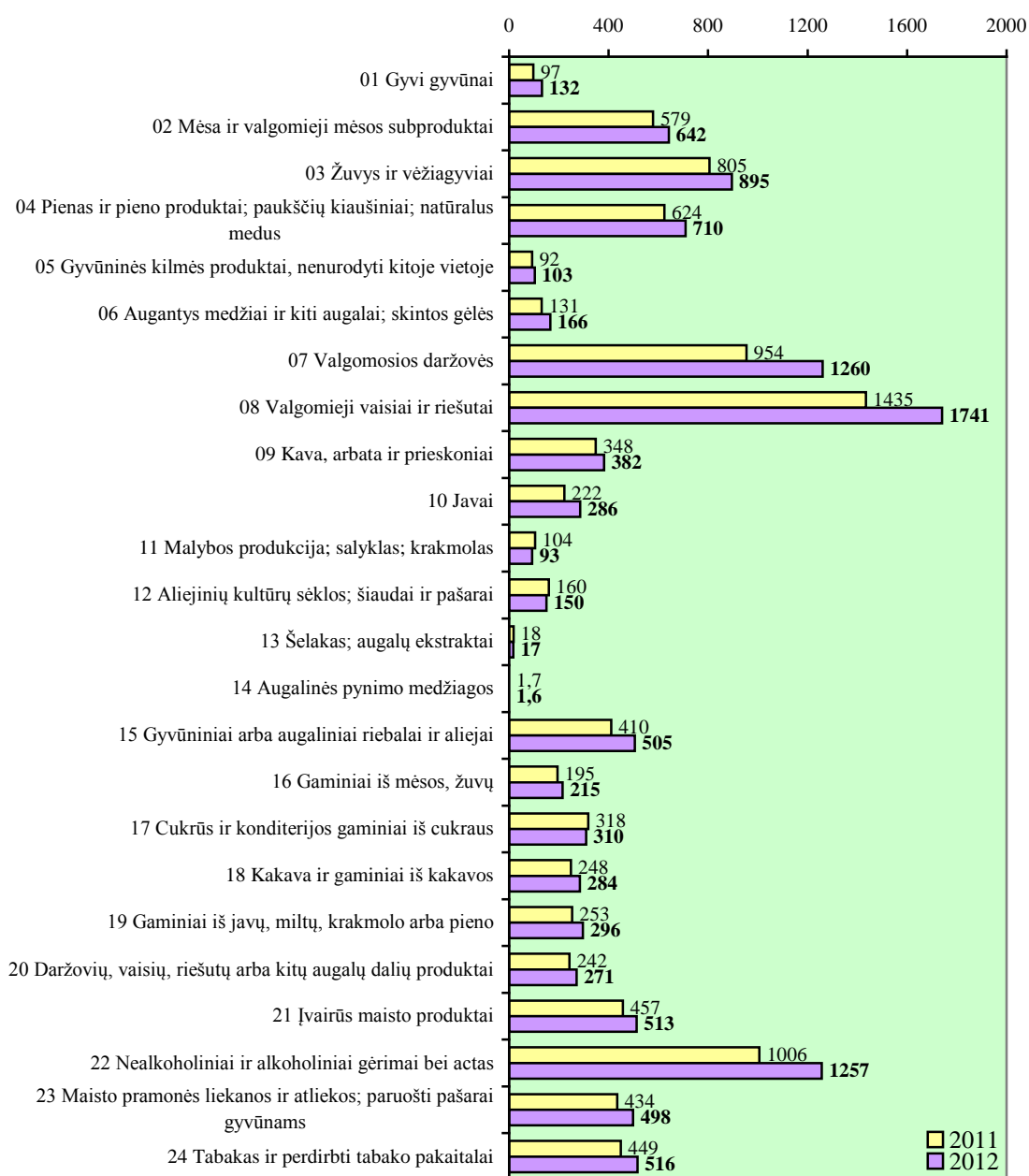
Kaip minėta, kiekvienais metais daugiausia importuojama valgomųjų vaisių ir riešutų. 2012 metais jų importas padidėjo 21 proc., 74 proc. viso vaisių ir riešutų importo vertės sudarė citrusiniai vaisiai (18 proc.), šviežios braškės, kiviai, avietės, spanguolės, mėlynės (16 proc.), obuoliai ir kriaušės (16 proc.), abrikosai, vyšnios, persikai, slyvos (13 proc.), vynuogės, šviežios arba džiovintos (12 proc.). 47 proc. vaisių ir riešutų atvežta iš Nyderlandų. Toliau seka Italija (12 proc.), Ispanija (9,9 proc.), Lenkija (4,5 proc.), Belgija (3,5 proc.). Vertinant pagal svorį, 76 proc. šio skirsnio produktų buvo reeksportuota.

2012 metais antroje vietoje pagal importo vertę buvo valgomosios daržovės. Jų importas padidėjo 32 proc. ir sudarė 11 proc. viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. Pievagrybiams, paprikoms, voveraitėms, baklažanams teko 37 proc. (reeksportuota 79 tūkst. t, 95 proc. įvežtų) šios grupės produktų importo, pomidorams – 34 proc. (reeksportuota 73 tūkst. t, 83 proc.), įvairioms salotoms – 8,0 proc. (reeksportuota 17 tūkst. t, 87 proc.). Daugiausia daržovių įvežta iš Nyderlandų (76 proc.), Lenkijos (7,3 proc.) ir Ispanijos (5,5 proc.). Vertinant pagal svorį, 81 proc. šio skirsnio produktų buvo reeksportuota.

Trečioje vietoje pagal importo apimtį – įvairūs gėrimai. Gėrimų importas padidėjo 24 proc., 45 proc. šios grupės importo vertės sudarė vynas, 24 proc. – stiprūs spiritiniai gėrimai, 10 proc. – mineraliniai ir gazuotieji vandenys su cukrumi ar saldikliais ir kitais priedais, 8,0 proc. – alus. Vynas importuotas iš 37 pasaulio šalių, tačiau importo iš Prancūzijos, Italijos ir Ispanijos dalis sudarė 78 proc. viso įvežto vyno. Stiprių spiritinių gėrimų daugiausia įvežta iš Prancūzijos, Vokietijos, Latvijos, Jungtinės Karalystės, Švedijos ir Rusijos (daugiau kaip 64 proc.), mineralinių ir gazuotųjų vandenų su įvairiais priedais – iš Lenkijos, Latvijos, Austrijos ir Vengrijos (daugiau kaip 66 proc.), alaus – iš Baltarusijos, Latvijos, Vokietijos, Estijos, Nyderlandų, Lenkijos (daugiau kaip 75 proc.).

2012 metais žuvų ir vėžiagyvių importas pagal vertę padidėjo 11 proc. Įvežta 33 tūkst. t šviežių ir atšaldytų žuvų, 29 tūkst. t žuvų filė ir kitos žuvų mėsos, 39 tūkst. t sušaldytų žuvų. Visų žuvų importo kainos lyginamuoju laikotarpiu pasikeitė nedaug (vidutinė šviežių ir atšaldytų žuvų importo kaina sumažėjo 9,0 proc., nuo 13069 iki 11949 Lt/t, žuvų filė ir kitos žuvų mėsos kaina padidėjo 6,0 proc. – nuo 8354 iki 8852 Lt/t. 30 proc. žuvų ir vėžiagyvių importuota iš Švedijos, po 11 proc. iš Norvegijos ir Vokietijos, po 6,1 proc. iš Latvijos ir Kazachstano, 4,1 proc. – iš Kinijos. Importas iš šių šalių sudarė 69 proc. visų įvežtų žuvų ir vėžiagyvių vertės.

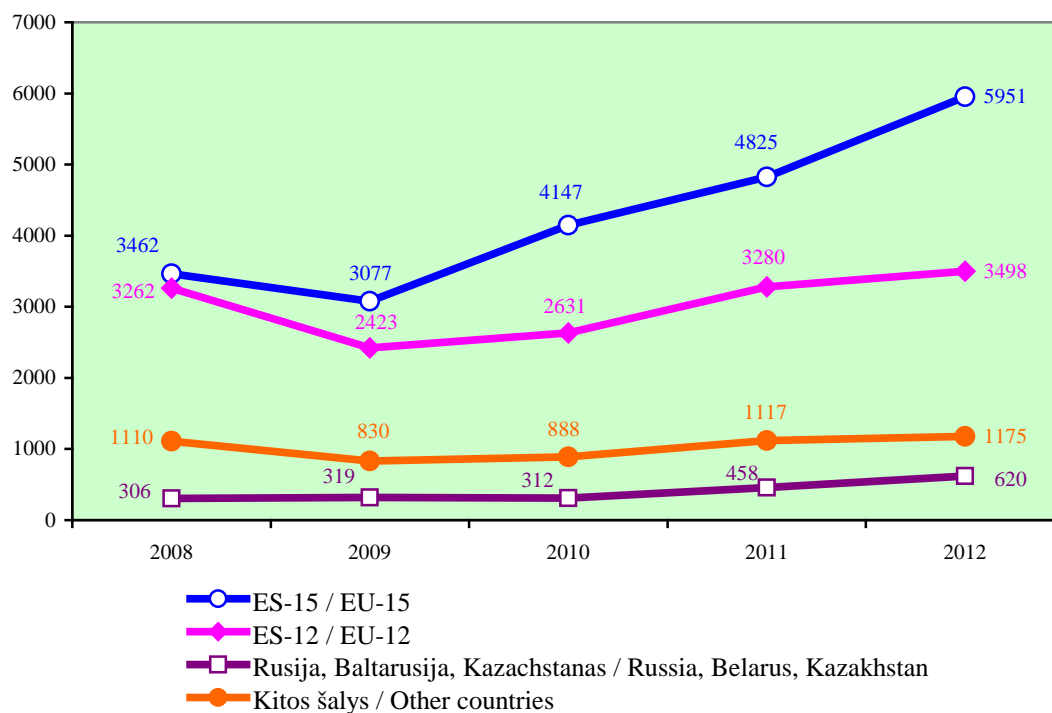
Pieno ir pieno produktų, paukščių kiaušinių, natūralaus medaus importas, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 13 proc. Kiaušiniai ir medus sudaro nedidelę 6,3 proc. šio produktų skirsnio vertės dalį, kiaušinių importas, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 48 proc., jų importuota už 30 mln. Lt. Kaip ir kiekvienais metais, daugiausia importuota žaliavinio pieno, jo dalis sudarė 61 proc. visų importuotų pieno produktų vertės. Importuota 381 tūkst. t (2011 m. – 295 tūkst. t) žaliavinio pieno. Jo vidutinė importo kaina sumažėjo 7,9 proc. – nuo 1145 iki 1055 Lt/t. 77 proc. žaliavinio pieno įvežta iš Latvijos, 33 proc. – iš Estijos. Nemažai importuota sūrių ir varškės: 2012 metais – 8,5 tūkst. t (2011 m. – 7,7 tūkst. t), importas padidėjo 9,6 proc. 35 proc. sūrių ir varškės pagal vertę įvežta iš Lenkijos, 21 proc. – iš Latvijos, 18 proc. – iš Vokietijos, 12 proc. – iš Estijos.

2.10 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2011 ir 2012 metais, mln. Lt
Fig. 2.10. Import of agricultural and food products in 2011 and 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Importas iš ES sudaro didžiausią žemės ūkio ir maisto produktų importo dalį – 84 proc. (9449 mln. Lt) viso žemės ūkio ir maisto produktų importo. ES narių senbuviai (ES-15) dalis, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 2,6 proc. punkto, iš jų įvežta 53 proc. importuotų iš ES produktų.

2.11 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importo dinamika pagal šalių grupes 2008–2012 metais, mln. Lt

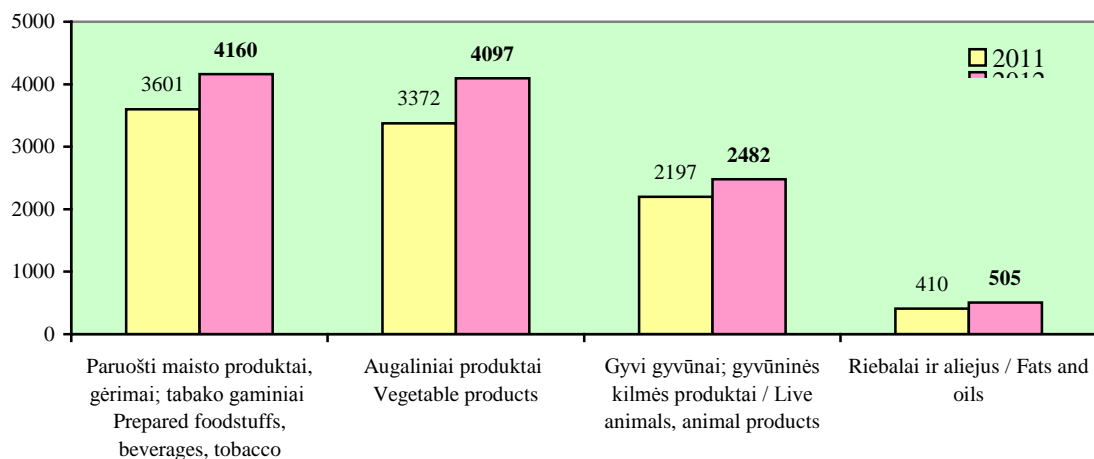
Fig. 2.11. Dynamics of the import of agricultural and food products by country group in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais žemės ūkio ir maisto produktų importas iš visų šalių grupių viršijo 2008-ųjų lygį. Importo iš Rusijos, Baltarusijos, Kazachstano (Muitų Sąjungos) ir kitų trečiųjų šalių apimtys 2008–2012 metais kito panašiai, 2009 metais ryškaus pokyčio nematyti, tačiau importo iš ES apimtys 2009 metais labai sumažėjo, nors iš ES-15 jau 2010-aisiais, o iš ES-12 šalių – 2011-aisiais viršijo ikikrizinį 2008-ųjų lygį.

2012 metais, pradėjus veikti Muitų Sąjungai, importas iš Rusijos, Baltarusijos ir Kazachstano buvo daugiau kaip 2 kartus didesnis negu 2008 metais, o palyginti su 2011-aisiais, išaugo 35 proc. 2012 metais importas iš šių šalių sudarė 65 proc. žemės ūkio ir maisto produktų importo iš trečiųjų šalių, importas iš kitų trečiųjų šalių – 35 proc.

2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, visų keturių KN produktų skyrių importas padidėjo. 16 proc. išaugo paruoštų maisto produktų, gėrimų, tabako (KN 16–24 skirsniai, IV skyrius), 23 proc. – riebalų ir aliejaus (KN 15 skirsnis, III skyrius), 21 proc. – augalinių produktų (KN 06–14 skirsniai, II skyrius) ir 13 proc. – gyvūnų ir gyvūninės kilmės produktų (KN 01–05 skirsniai, I skyrius) importas.

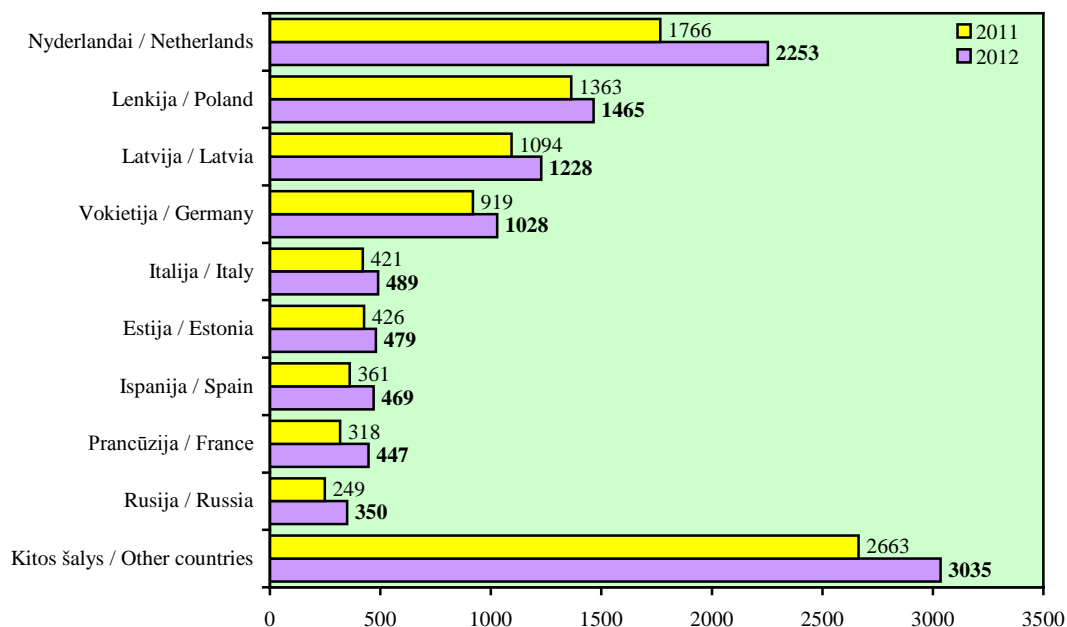

2.12 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal KN produktų skyrius 2011 ir 2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.12. Import of agricultural and food products by CN section in 2011 and 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Importo iš Nyderlandų, Lenkijos, Latvijos ir Vokietijos vertė sudarė beveik 53 proc. visų importuotų žemės ūkio ir maisto produktų vertės.

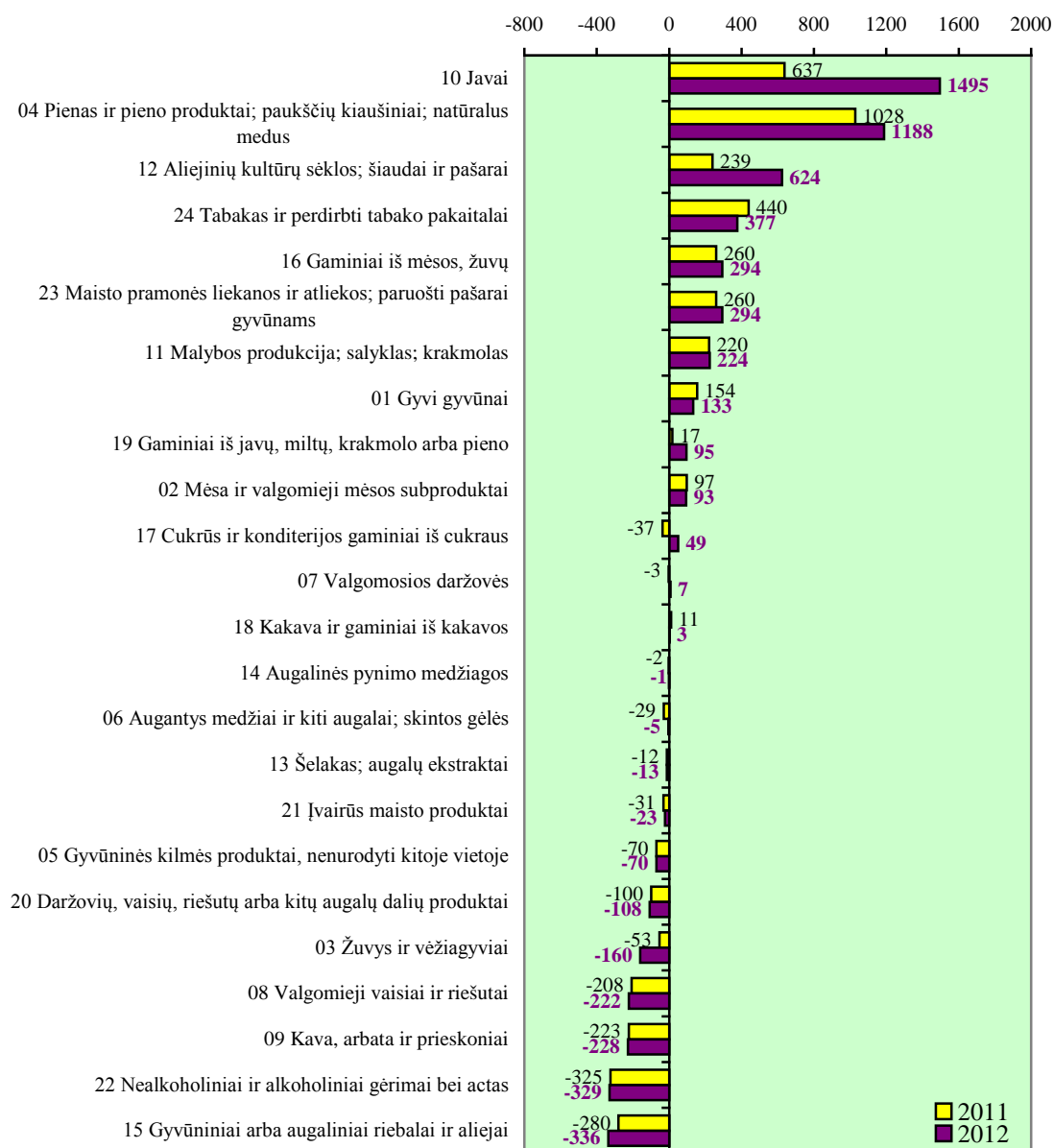

2.13 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas pagal šalis 2011 ir 2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.13. Import of agricultural and food products by country in 2011 and 2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais analizė parodė trylikos KN skirsninių produktų prekybos perviršį. Didžiausi teigiami buvo prekybos grūdais, KN 04 skirsnio produktais (pienu ir jo produktais, kiaušiniai, medumi), aliejinių augalų sėklomis ir pašarais, tabaku ir jo gaminiais, gaminiais iš mėsos ir žuvų, maisto pramonės atliekomis ir paruoštais pašarais gyvūnams balansas. Didžiausi neigiami buvo prekybos riebalais ir aliejumi, įvairiais gėrimais, kava ir arbata, vaisiais ir riešutais balansas.

2.14 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų importas 2011 ir 2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.14. Import of agricultural and food products in 2011 and 2012, LTL million

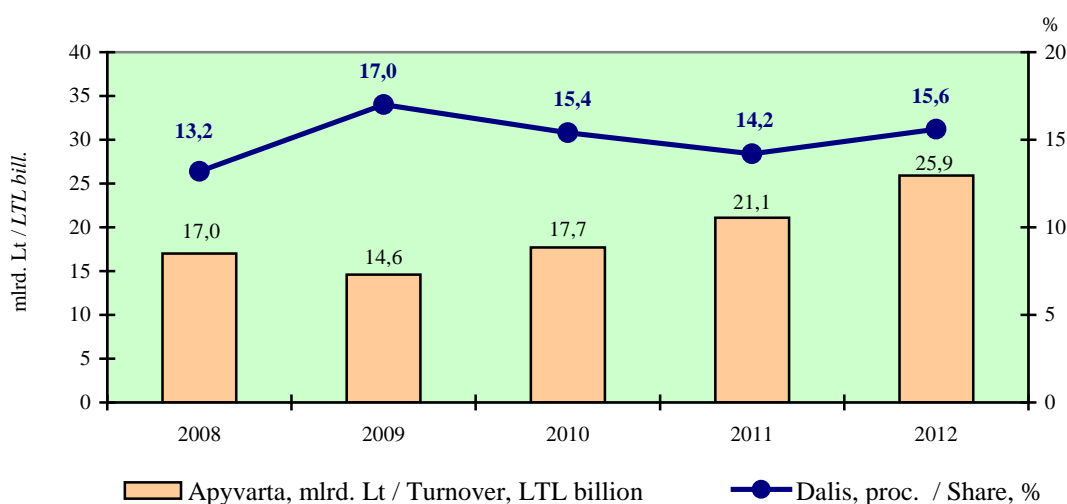
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2011 metais buvę neigiami prekybos cukrumi ir konditerijos gaminiais iš cukraus, daržovėmis balansas 2012-aisiais tapo teigiami. Žymiai, 2,3 karto, padidėjo prekybos grūdais, aliejinių kultūrų sėklomis ir pašarais perviršis. Daug, 3 kartus, padidėjo neigiamas prekybos žuvimis balansas, nes 2,4 proc. sumažėjo jų eksportas ir 11,2 proc. padidėjo importas.

Prekybos su ES šalimis balansas, kaip ir 2011 metais, buvo neigiamas, deficitas išaugo 2,6 proc. – nuo 1269 iki 1597 mln. Lt. Prekyboje su trečiosiomis šalimis buvo perviršis, lyginamuoju laikotarpiu padidėjęs daugiau nei 1,5 karto – nuo 3219 iki 4985 mln. Lt.

Didžiausias perviršis buvo prekiaujant su Rusija (3926 mln. Lt), Iraku (684 mln. Lt), Latvija (529 mln. Lt), didžiausias deficitas – prekiaujant su Nyderlandais (1664 mln. Lt), Lenkija (536 mln. Lt), Ispanija (309 mln. Lt).

2010 metais užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvarta po 2009 metų kritimo vėl pradėjo augti. 2012 metais, palyginti su 2009-aisiais, apyvarta padidėjo 77 proc. ir sudarė 25,9 mlrd. Lt (2.15 pav.). Tačiau Lietuvos visos užsienio prekybos apyvarta padidėjo 93 proc., todėl žemės ūkio ir maisto produktų apyvartos dalis sumažėjo nuo 17,0 proc. iki 15,6 proc.

2.15 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų užsienio prekybos apyvarta ir jos dalis iš visos užsienio prekybos 2008–2012 metais

Fig. 2.15. Turnover of foreign trade of agricultural and food products and its share in total Lithuania's foreign trade in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Didžiausia prekybos apyvarta buvo prekiaujant su Rusija – 4667 mln. Lt (18 proc. visos 2012 metų prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvartos), Latvija – 2986 mln. Lt (12 proc.), Nyderlandais – 2843 mln. Lt (11 proc.), Lenkija – 2394 mln. Lt (9,3 proc.), Vokietija – 2322 mln. Lt (8,9 proc.). Prekybos su minėtomis šalimis apyvarta sudarė 59 proc. visos prekybos žemės ūkio ir maisto produktais apyvartos.

Lietuvos, kaip ir kitų šalių, užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais tendencijos priklauso nuo pasaulinių tarptautinės prekybos tendencijų, kurios daro įtaką vartotojų rinkoms ir verslo aplinkai. Dėl globalizacijos procesų prekybos svarba pasaulio ekonomikai dar labiau didės. Spartesni pervežimai, galimybė lengviau susisiekti, interneto plėtra skatina prekybą. Didelę svarbą turi ir turės tarptautiniai, nauji pasirašyti dvišaliai bei daugiašaliai susitarimai, kurie liberalizuoja prekių srautus, mažina arba visai panaikina tarifinius ir netarifinius barjerus.

3. Pokyčiai žemės ir maisto ūkio produktų gamybos sektoriuose

3. Changes in production of agricultural and food products

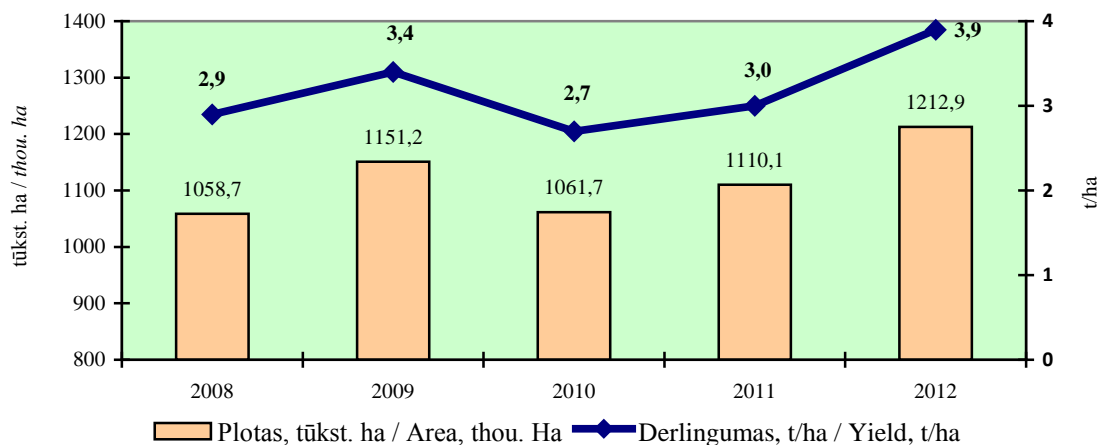
3.1. Grūdai

3.1. Cereals

Grūdų auginimas Lietuvoje darosi populiariesnis. Geros grūdų supirkimo kainos ir mažesnės, palyginti su gyvulininkyste, darbo sąnaudos – pagrindiniai augalininkystės plėtros pranašumai. Bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje augalininkystės dalis per 2008–2012 metus padidėjo 6,4 proc. punkto, o javų dalis – net 12,5 proc. punkto. 2012 metais pasiektas grūdų derliaus rekordas (4,6 mln. t) nėra riba. Geros klimatinės sąlygos, padidėję žieminių kultūrų pasėlių plotai garantavo žemdirbiams papildomas 1 mlrd. Lt pajamas 2012 metais. Aukštas grūdų supirkimo kainas diktuoja pasaulinės biržos, kurios tiesiogiai veikia ir mūsų rinką.

Auginimas. Javų pasėlių plotas per 2008–2012 metų laikotarpį padidėjo tik 14,4 proc., tačiau pati struktūra keitėsi iš esmės. Žieminių javų plotai, kurių derlingumas būna didesnis, išaugo 28,3 proc., o kviečių – net 50,6 proc.

Lietuvoje grūdinių augalų pasėlių plotas 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, išaugo 14,6 proc. (2.16 pav.).

2.16 pav. Grūdinių augalų pasėlių plotas ir derlingumas 2008–2012 metais

Fig. 2.16. Crop area and yield of grain crops in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kviečių plotai per minėtą laikotarpį padidėjo 13,1 proc., kvietrugių – 23,8 proc., tačiau mažėjo miežių – 13,9 proc. Ankštinių augalų plotas sumažėjo 5,6 proc. Didžiausią javų pasėlių plotų dalį 2012 metais užėmė kviečiai – 54 proc., miežiai – 19 proc., kvietrugiai – 10 proc., avižos – 6 proc., rugiai – 5 proc.

Vasariniai javai 2012 metais sudarė 47 proc. visų grūdinių augalų pasėlių, didžiausia dalis – vasarinių miežių. 2012 metais jais apsėta 212,3 tūkst. ha.

2012 metais 83 proc. visų grūdinių augalų buvo pasėta ūkininkų ūkiuose (999 tūkst. ha), likusi dalis – ŽŪB ir įmonėse (214 tūkst. ha). Palyginti su 2011 metais, grūdinių augalų pasėlių plotai ūkininkų ūkiuose padidėjo 7,4 proc., o ŽŪB ir įmonėse – 12,1 proc.

2012 metų hidrometeorologinės sąlygos tiek žiemą, tiek vasarą augalų vystymuisi buvo gana palankios. Todėl tų metų javų derlingumas buvo daug didesnis nei 2011-aisiais (2.7 lentelė). Per 2012–2008 metų laikotarpį žemiausias derlingumas buvo 2010 ir 2011 metais.

2.7 lentelė. Grūdinių augalų derlingumas 2008–2012 metais, t/ha

Table 2.7. Average yield of grain crops in 2008–201, tonnes per hectare

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3,29	3,38	2,69	2,98	3,94	19,8
javai / <i>cereals</i>	3,35	3,45	2,75	3,03	4,02	20,0
žieminiai / <i>winter cereals</i>	4,14	3,89	3,04	3,03	4,73	14,3
kviečiai / <i>wheat</i>	4,76	4,40	3,40	3,32	5,17	8,6
kvietrugiai / <i>triticale</i>	3,27	3,16	2,34	2,54	3,82	16,8
rugiai / <i>rye</i>	2,76	2,53	1,76	2,02	2,81	1,8
miežiai / <i>barley</i>	3,94	3,83	2,50	2,92	4,42	12,2
vasariniai / <i>spring cereals</i>	2,69	2,87	2,44	3,03	3,27	21,6
kviečiai / <i>wheat</i>	3,01	3,41	3,07	3,47	3,89	29,2
miežiai / <i>barley</i>	2,88	3,03	2,36	3,01	3,38	17,4
kvietrugiai / <i>triticale</i>	2,33	2,73	2,00	2,41	2,91	24,9
avižos / <i>oat</i>	2,07	2,23	1,53	2,03	2,31	11,6
grikiiai / <i>buckwheat</i>	0,76	0,67	0,74	0,96	0,90	18,4
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	1,91	2,01	1,68	1,98	2,25	17,8
kukurūzai / <i>grain maize</i>	4,24	4,33	6,66	7,49	6,10	43,9
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,73	0,55	1,51	2,00	2,56	3,5 k.
ankštiniai augalai grūdams <i>dried pulses grain</i>	1,70	1,80	1,36	1,72	1,89	11,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Javų derlingumas Lietuvoje 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 32,7 proc. Labiausiai išaugo žieminių kviečių – 55,7 proc., žieminių kvietrugių – 50,4 proc., žieminių miežių – 49,8 proc. derlingumas.

Nors šalies javų augintojai 2012 metais pasiekė didžiausią grūdų derlingumą, tačiau dar neviršijame ES šalių vidurkio. Pavyzdžiui, 2012 metais vidutinis kviečių derlingumas (4,5 t/ha) buvo mažesnis už 2011 metų ES vidurkį (5,3 t/ha).

Lietuvoje 2012 metais buvo prikulta 4736,5 tūkst. t grūdų, arba 1433 tūkst. t (43,3 proc.) daugiau nei 2011-aisiais (2.8 lentelė).

2.8 lentelė. Grūdinių augalų derlius 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.8. Average harvest of grain crops in 2008–2012, thousand tonnes

Grūdinių augalų rūšis <i>Kind of grain crops</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to</i> 2008, %
Grūdiniai augalai / <i>Grain crops</i>	3484	3892	2867	3304	4737	35,9
javai / <i>cereals</i>	3422	3806	2797	3226	4657	36,0
žieminiai / <i>winter cereals</i>	1921	2440	1592	1192	2810	46,3
kviečiai / <i>wheat</i>	1381	1749	1250	912	2257	63,4
kvietrugiai / <i>triticale</i>	286	394	218	187	370	29,4
rugiai / <i>rye</i>	205	208	87	85	155	–24,4
miežiai / <i>barley</i>	49	89	37	8	28	–42,9
vasariniai / <i>spring cereals</i>	1501	1366	1205	2034	1847	23,1
kviečiai / <i>wheat</i>	341	351	460	957	742	117,6
miežiai / <i>barley</i>	922	770	513	752	714	–22,6
kvietrugiai / <i>triticale</i>	25	31	41	50	65	160,0
avižos / <i>oat</i>	141	143	94	128	164	16,3
grikiiai / <i>buckwheat</i>	21	15	14	26	31	47,6
varpinių augalų mišiniai <i>mixed cereals</i>	19	33	35	47	50	163,2
kukurūzai / <i>grain maize</i>	32	24	47	72	79	146,9
kiti javai / <i>other cereals</i>	0,2	0,1	1	1	2	10,0 k
ankštiniai augalai grūdams <i>dried pulses grain</i>	62	86	70	78	80	29,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Javų derlius Lietuvoje 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 44,4 proc. Derliaus padidėjimą lėmė didesnis derlingumas ir pasėlių plotas.

2012 metais, palyginti su 2008-iaisiais, žiemkenčių derlius buvo 46,3 proc. didesnis. Vasarinių javų gauta 23,1 proc. daugiau.

Grūdų supirkimas Lietuvoje. 2012 metais Lietuvoje iš augintojų supirkta 86 proc. daugiau javų grūdų nei 2011-aisiais (2.9 lentelė). Labiausiai didėjo II klasės maistinių kviečių ir kvietrugių supirkimas. Dalį supirktų grūdų supirkėjai eksportavo.

2.9 lentelė. Grūdų supirkimas 2008–2012 metais, tūkst. t
Table 2.9. Purchase of grains in 2008–2012, thousand tonnes

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Iš viso / <i>Total</i>	2398	2544	1916	1661	3092	28,9
kviečiai / <i>wheat</i>	1445	1717	1366	1195	2356	63,0
I klasės maistiniai <i>food wheat, class I</i>	211	635	613	497	686	225,1
II klasės maistiniai <i>food wheat, class II</i>	710	700	256	195	852	20,0
pašariniai / <i>feed wheat</i>	524	382	497	503	818	56,1
rugiai / <i>rye</i>	114	115	51	25	79	-30,7
I klasės maistiniai <i>food rye, class I</i>	65	78	17	12	35	-46,2
miežiai / <i>barley</i>	591	439	372	320	337	-43,0
maistiniai / <i>food barley</i>	43	34	32	40	51	18,6
salykliniai / <i>malt barley</i>	78	60	68	56	72	-7,7
pašariniai / <i>feed barley</i>	470	345	272	224	214	-54,5
avižos / <i>oats</i>	28	16	12	15	20	-28,6
grikių / <i>buckwheat</i>	3	3	2	9	15	400,0
kvietrugiai / <i>triticale</i>	184	252	110	73	249	35,3
kukurūzai / <i>maize</i>	9	2	3	11	26	188,9

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIS (2012 m.).

Grūdų supirkimo kainos 2012 metais buvo didesnės nei 2008–2011 metų laikotarpiu. Jų lygį lėmė pasaulinės kainos, kurios dėl grūdų stygiaus JAV, Australijoje, Rusijoje, ES ir kitose grūdus eksportuojančiose šalyse pasaulines kainas 2012–2013 metų derliui padidino net 20–30 proc. 2012 metais labiausiai kilo kvietrugių, kviečių, o mažėjo avižų, grikių supirkimo kainos.

Grūdų supirkimo kainos Lietuvoje, palyginti su metų pradžia, keitėsi keletą kartų – nuo 2012 metų naujojo derliaus ir metų pabaigoje.

2.10 lentelė. Vidutinė grūdų supirkimo kaina 2008–2012 metais, Lt/t

Table 2.10. Average purchase price of grains in 2008–2012, LTL per tonne

Grūdų rūšis <i>Kind of grain</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Iš viso / <i>Total</i>	561	362	517	657	709	26,4
kviečiai / <i>wheat</i>	595	396	544	671	719	20,8
maistiniai / <i>food wheat</i>	649	400	559	711	733	12,9
rugiai / <i>rye</i>	480	248	391	605	606	26,3
miežiai / <i>barley</i>	518	317	446	617	691	33,4
salykliniai / <i>malt barley</i>	659	394	503	718	780	18,4
pašariniai / <i>feed barley</i>	508	305	433	597	674	32,7
avižos / <i>oats</i>	446	204	307	549	555	24,4
grikių / <i>buckwheat</i>	663	564	1753	1205	1026	54,8
kvietrugiai / <i>triticale</i>	440	269	471	557	648	47,3
kukurūzai / <i>maize</i>	860	403	624	624	707	-17,8

Šaltiniai: Statistikos departamento duomenys, ŽŪMPRIŠ (2012 m.).

Perdirbimas. 2012 metais šalies grūdų perdirbimo įmonės pagamino apie 30 proc. daugiau kruopų, tačiau mažiau pagaminta miltų (1,9 proc.), iškepta šviežios duonos (3,8 proc.) bei pagaminta pyragų ir miltinių konditerijos gaminių (4,3 proc.) (2.11 lentelė). Tiesioginės įtakos šių produktų prekybos pokyčiams per analizuojamąjį laikotarpį turėjo gyventojų perkamosios galios mažėjimas krizės metu (2009–2011 metais).

2.11 lentelė. Grūdų produktų gamyba 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.11. Production of grain products in 2008–2012, thousand tonnes

Produktai / <i>Products</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Miltai / <i>Flour</i>	249,2	269,0	296,9	334,1	327,9	31,6
Javų kruopos / <i>Cereal groats</i>	23,5	22,4	19,4	14,2	18,5	-21,3
Šviežia duona / <i>Fresh bread</i>	142,0	134,3	134,1	126,1	121,3	-14,6
ruginė / <i>rye bread</i>	60,9	59,8	59,9	59,0	55,8	-9,4
kita (balta ir batonai) <i>other bread</i>	81,1	74,5	74,2	67,1	65,5	-19,2
Pyragai ir konditerijos gaminiai / <i>Pastry and confectionery</i>	26,9	24,1	23,5	23,4	22,4	-16,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugumos grūdų produktų vidutinės didmeninės kainos 2012-aisiais, palyginti su 2011 metais, mažėjo (miltai, kviečių, grikių kruopos), tačiau augo manų kruopų, duonos ir konditerinių gaminių didmeninės kainos (2.12 lentelė).

2.12 lentelė. Vidutinės grūdų produktų didmeninės kainos 2008–2012, Lt/t

Table 2.12. Average wholesale prices of grain products in 2008–2012, LTL per tonne

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Kvietiniai miltai <i>Wheat flour</i>	1162	937	970	1186	1101	-5,2
Ruginiai miltai <i>Rye flour</i>	1014	698	704	1014	966	-4,7
Kviečių kruopos <i>Wheat groats</i>	1114	741	868	1282	1115	0
Manų kruopos <i>Semolina</i>	1170	813	850	1319	1356	15,9
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	2194	1775	2786	4178	2730	24,4
Šviežia duona <i>Fresh bread</i>	3076	2992	2739	3055	3161	2,8
ruginė / rye bread	2881	2886	2658	3010	3123	8,4
kita / other bread	3230	3082	2806	3094	3193	-1,1
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery</i>	8790	8300	7660	8164	8864	0,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Mažmeninių kainų pokyčiai skirtingi. Per analizuojamą laikotarpį labiausiai didėjo grikių ir duonos kainos, mažiausiai miltų ir makaronų (2.13 lentelė).

2.13 lentelė. Vidutinės grūdų produktų mažmeninės kainos 2008–2012, Lt/t

Table 2.13. Average retail prices of grain products in 2008–2012, LTL per tonne

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Kvietiniai miltai, a. r. <i>Wheat flour, best q.</i>	2,38	2,37	2,37	2,60	2,47	3,8
Ruginė duona / Rye bread	4,16	4,41	4,39	4,89	5,02	20,7
Batonai iš kvietinių miltų <i>White bread made from wheat flour</i>	4,80	5,03	5,03	5,47	5,45	13,5
Grikių kruopos <i>Buckwheat groats</i>	n. d.	3,47	5,26	9,04	6,37	83,6*
Makaronai / Pasta	n. d.	2,30	2,35	2,43	2,43	6,5*

* Palyginta su 2009 metais / Compared to 2009.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Balansas. 2008–2012 metais išauginto grūdų derliaus pakako šalies poreikiams patenkinti (2.14 lentelė). Tai rodo apsirūpinimo rodiklis, kuris 2012 metais didžiausias per analizuojamą laikotarpį. Daugiausia vidaus reikmėms grūdų sunaudojama gyvulininkystėje. 2008–2012 metais 58 proc. šalies ūkiuose išaugintų grūdų buvo skirta pašarams.

2.14 lentelė. Grūdų ir jų produktų išteklių balansai 2008–2012 metais, tūkst. t
Table 2.14. Balances of grain and grain products in 2008–2012, thousand tonnes

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012*	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Atsargos metų pradžioje <i>Beginning stocks</i>	1083,7	1300,0	1272,5	866,1	1255,1	15,8
Išauginta / Production	3484,2	3892,3	2867,2	3303,9	4736,5	35,9
Importas / Import	415,3	199,3	294,2	408,9	539,1	29,8
Visi ištekliai / Total resources	4983,2	5391,6	4433,9	4478,9	6530,7	31,1
Eksportas / Export	1839,8	2067,6	1708,6	1475,0	2411,8	31,1
Suvargota vidaus reikmėms <i>Domestic uses</i>	1843,4	2051,5	1859,2	1848,8	1903,0	3,2
sėklai / seeds	214,0	230,6	221,4	229,2	220,0	2,8
pašarams / animal fodder	1019,4	1194,4	980,8	1036,1	1100,0	7,9
nuostoliai / losses	52,2	57,1	52,8	51,5	53,0	1,5
sunaudota pramonėje <i>industrial uses</i>	175,7	178,8	242,7	279,2	200,0	13,8
gyventojų vartojimo fondas / human <i>consumption</i>	382,1	390,6	361,5	352,8	330,0	-13,6
Suvargota vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption, kg</i>	114	117	110	109	110	-3,5
Atsargos metų pabaigoje <i>Ending stocks</i>	1300,0	1272,5	866,1	1255,1	2215,9	70,5
Apsirūpinimas, proc. <i>Self-sufficiency level, %</i>	189	190	154	179	249	59,9**

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

** proc. punktai / percentage point.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas 2012. ISSN 2029-3658.

Grūdų ir jų produktų suvartojimas Lietuvoje beveik pastovus – per 2008–2012 metus vidaus vartojimas padidėjo 3,2 proc. Vienas gyventojas 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, suvartojo jų 3,5 proc. mažiau.

Grūdų ir jų produktų užsienio prekyba. Išauginus rekordinį derlių tikėtasi, kad perteklius bus eksportuotas dar iki metų pabaigos, tačiau taip neatsitiko. Ūkininkai, tikėdamiesi didesnių eksporto kainų, perteklinius grūdus laikė aruoduose ir neskubėjo jų realizuoti. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, javų grūdų eksportas padidėjo 36,3 proc., o importas sumažėjo 12,1 proc. (2.15 lentelė). Per minėtą laikotarpį jų

eksportas į ES valstybes padidėjo 47,2 proc. ir 2012 metais sudarė 40,1 proc. viso javų grūdų eksporto. Javų grūdų eksportas į trečiąsias šalis 2012-aisiais, palyginti su 2010 metais, išaugo beveik 3 kartus. Malybos produkcijos eksportas per minėtą laikotarpį sumažėjo 2,4 proc., o importas – 10,8 proc.

2.15 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų eksportas 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.15. Exports of cereal grains and grain products in 2008–2012, thousand tonnes

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	1608,3	1778,8	1379,5	1094,9	2009,8	25,0
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	1129,9	1275,6	1123,1	807,7	1672,1	48,0
rugiai / rye	60,1	118,2	20,8	26,6	80,5	33,9
miežiai / barley	316,1	189,0	154,0	204,3	100,1	-68,3
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	141,9	147,5	159,8	185,1	190,2	34,0
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	6,8	11,3	15,3	9,8	11,1	63,2
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	1,1	0,7	0,7	1,7	4,2	281,8
javų kruopos <i>cereal groats</i>	3,1	4,2	3,9	2,8	2,7	-12,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais daugiausia grūdų (kviečių) nupirko Iranas (39 proc.) ir Saudo Arabija (14 proc.). Rugių daugiausia eksportuota į Lenkiją (38,1 proc.) ir Vokietiją (25,0 proc.), o miežių – į Latviją (59,4 proc.). Daugiausia kvietinių miltų parduota Latvijai (48,5 proc.), o javų kruopų – irgi Latvijai (57,8 proc.).

Javų grūdų importas 2012 metais 5,5 karto mažesnis už eksportą (2.16 lentelė). Daugiausia javų įsivežta iš Latvijos, Rusijos ir Ukrainos.

2.16 lentelė. Javų grūdų ir jų produktų importas 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.16. Imports of cereal grains and grain products in 2008–2012, thousand tonnes

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Javų grūdai <i>Cereal grains</i>	331,1	92,3	172,7	275,4	359,4	8,5
iš jų: / of which:						
kviečiai / wheat	115,4	39,5	95,3	64,1	160,4	39,0
rugiai / rye	2,8	5,4	23,9	41,3	64,5	23*
miežiai / barley	37,6	6,0	8,8	68,1	34,5	-8,2

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Malybos produkcija <i>Milling products</i>	42,0	48,9	50,0	64,8	53,7	27,9
iš jos: / of which:						
kvietiniai miltai <i>wheat flour</i>	5,4	16,4	26,2	28,4	21,9	4*
ruginiai miltai <i>rye flour</i>	17,2	13,3	3,2	4,9	10,3	-40,1
javų kruopos <i>cereal groats</i>	1,5	2,7	6,9	9,8	3,4	126,7

* Kartai / Times.

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Grūdų ūkis Lietuvoje turi tvirtas pozicijas. Tačiau šiame sektoriuje sukuriama pati minimaliausia žemės ūkyje pridėtinė vertė – daugiau kaip pusė grūdų eksportuojama į kitas šalis kaip žaliava perdirbimui. Alternatyva tam galėtų būti kiaulininkystės plėtra Lietuvoje, kur tona grūdų gali sukurti 2–3 kartus didesnę pridėtinę vertę.

3.2. Pienas

3.2. Milk

Po 2008–2009 metų pasaulinės ekonominės krizės 2011–2012 metais Lietuvos pieno ūkis pradėjo atsigauti, tačiau pamažu. 2012 metais pieno supirkimas dar buvo 1,1 proc. mažesnis nei 2008-aisiais. Smulkūs pieno ūkiai toliau sparčiai nyko dėl senstančių ir nebegalinčių išlaikyti ūkio jų savininkų, o kiti negalėjo išgyventi dėl jiems mokamos žemos supirkimo kainos. Stambesni pieno ūkiai, nors ir gaudami aukštesnę kainą, neturėjo tiek paskatų augti, kad kompensuotų mažųjų pieno ūkių nykimą. Vidutinė metinė pieno supirkimo kaina Lietuvoje 2008–2009 metais tarp ES šalių buvo žemiausia, o nuo 2010 metų aukštesnė tik už Rumunijoje mokamą. Todėl žaliavinio pieno Lietuvoje trūko. Pieno perdirbimo įmonės žaliavos trūkumą sprendė importuodamos vis didesnę pieno kiekį iš kaimyninių šalių, tačiau Lietuvoje pieno supirkimo kainos iki lygio, kuris skatintų plėsti jo gamybą, nekėlė.

Pieno gamyba ir supirkimas. 2012 metais primelžta 1820 tūkst. t pieno, iš jo 75 proc. supirkta perdirbti (2.17 lentelė). Pieno gamyba 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 1,9 proc., tačiau, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo 3,4 proc. Pieno supirkimas per 2012 metus išaugo 3,2 proc., o per penkerius metus sumažėjo 1,1 proc. Pieno gamybos ir supirkimo apimtims didelę įtaką padarė pasaulinė ekonominė krizė: 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, pieno gamyba smuko 5 proc., o supirkimas – 7,4 proc. Iki 2012 metų nei pieno gamyba, nei supirkimas vis dar nepasiekė ikikrizinio lygio.

2.17 lentelė. Pieno gamyba ir supirkimas 2008–2012 metais, tūkst. t
Table 2.17. Milk production and purchase in 2008–2012, thousand tonnes

Rodikliai / <i>Indicators</i>	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su <i>compared to</i> 2008, %
Primelžta pieno / <i>Milk production</i>	1883,8	1791,0	1736,5	1786,4	1820,0	97
Supirkta pieno / <i>Milk purchase</i>						
natūralaus riebumo <i>natural fatness</i>	1375,6	1274,2	1278,3	1317,4	1359,9*	99
bazinių rodiklių** <i>basic fatness**</i>	1660,8	1534,3	1540,4	1587,6	1638,0	99

* 4,15 % riebalų / *milk fat*, 3,26 % baltymų / *protein*.

** 3,4 % riebalų / *milk fat*, 3,0 % baltymų / *protein*.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658;
Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos
ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą
<: <http://www.vic.lt/?mid=348&id=11599>>.

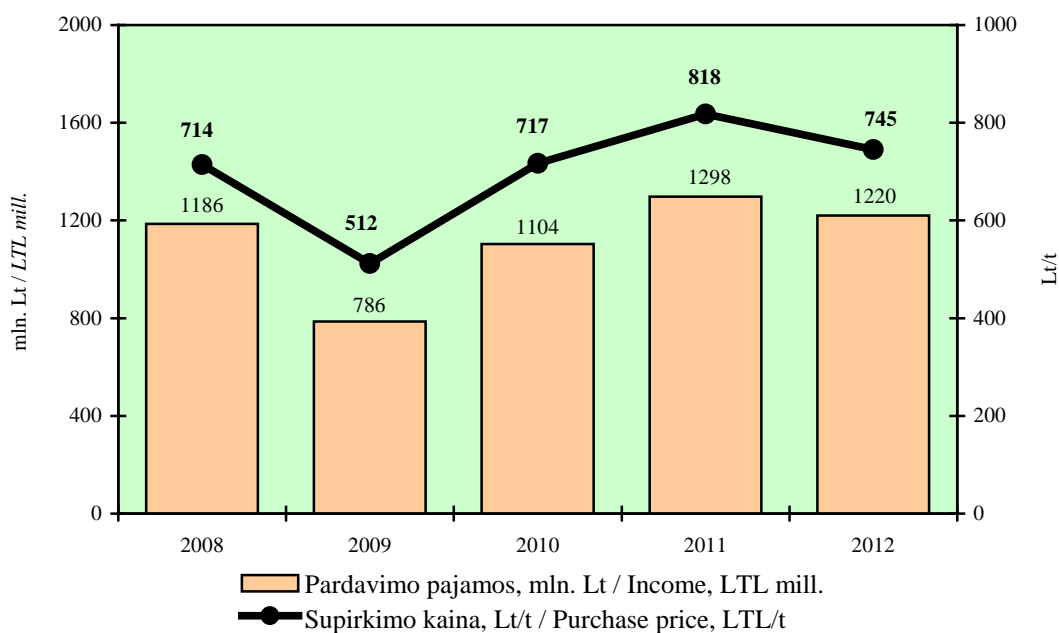
Beveik visas pienas melžiamas iš karvių. Ožkų pienas 2011 metais tesudarė 0,2 proc. ir nuo 2008-ųjų beveik nesikeitė tiek fiziniu svoriu, tiek santykinai.

Daugiau nei 80 proc. pieno pagaminama ūkininkų ir šeimos ūkiuose, tačiau pamažu didėja ŽŪB ir įmonių lyginamasis svoris. 2008 metais pastarosios pagamino 15,4 proc. pieno, o 2011-aisiais – 16,1 proc. Tiesa, palyginti su 2010 metais, ŽŪB ir įmonių dalis sumažėjo 0,1 proc. punkto.

Prekybos žaliaviniu pienu balansas Lietuvoje yra neigiamas ir skirtumas tarp importo ir eksporto vis didėja, nes Lietuvoje superkamo žaliavinio pieno perdirbimo įmonėms trūksta. 2008 metais žaliavinio pieno importas buvo 189,9 tūkst. t didesnis už eksportą, o 2012 metais – 301,8 tūkst. t. Žaliavinio pieno importas 2012 metais siekė 380,6 tūkst. t ir, palyginti su 2011-aisiais, išaugo 29 proc. Pagrindinės importo šalys išliko tradicinės – Latvija (69 proc. importuoto pieno) ir Estija (31 proc.). Vidutinė importuoto žaliavinio pieno kaina 2012 metais – 1055 Lt/t. Per 2012 metus eksportuota 78,8 tūkst. t žaliavinio pieno. Palyginti su 2011-aisiais, jo išvežta 3,3 proc. daugiau, keitėsi ir eksporto geografija. 2008 metais 71 proc. žaliavinio pieno eksportuota į Lenkiją ir 29 proc. – į Latviją, o 2012-aisiais į Lenkiją išvežta 90 proc. pieno, 9 proc. – į Latviją, 1 proc. – į Estiją ir nežymi dalis į Rusijos Federaciją. Vidutinė eksportuoto žaliavinio pieno kaina – 1111 Lt/t. Palyginti su 2008-aisiais, 2012 metais žaliavinio pieno buvo eksportuota 21,5 karto daugiau.

Nuo 2008 metų superkamo pieno kokybė ir pieno sudėties rodikliai mažai keitėsi. 2008 metais ES veterinarijos ir higienos reikalavimus atitiko 96,4 proc. viso supirkto pieno, o 2012-aisiais – 96,3 proc. Vidutinis supirkto pieno riebumas tiek 2008, tiek 2012 metais buvo 4,15 proc., o baltymingumas – 3,28 proc. 2008-aisiais ir 3,26 proc. 2012-aisiais.

Pieno supirkimo kainos dėl pasaulinės ekonominės krizės nustojo didėti 2008 metų antroje pusėje. 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina sumažėjo 28 proc. Vėliau ji kilo ir 2011 metais pasiekė 818 Lt/t, tačiau 2012 metais vėl 8,9 proc. sumažėjo. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, vidutinė metinė bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina tepadidėjo 4,3 proc. – iki 745 Lt/t (2.17 pav.).

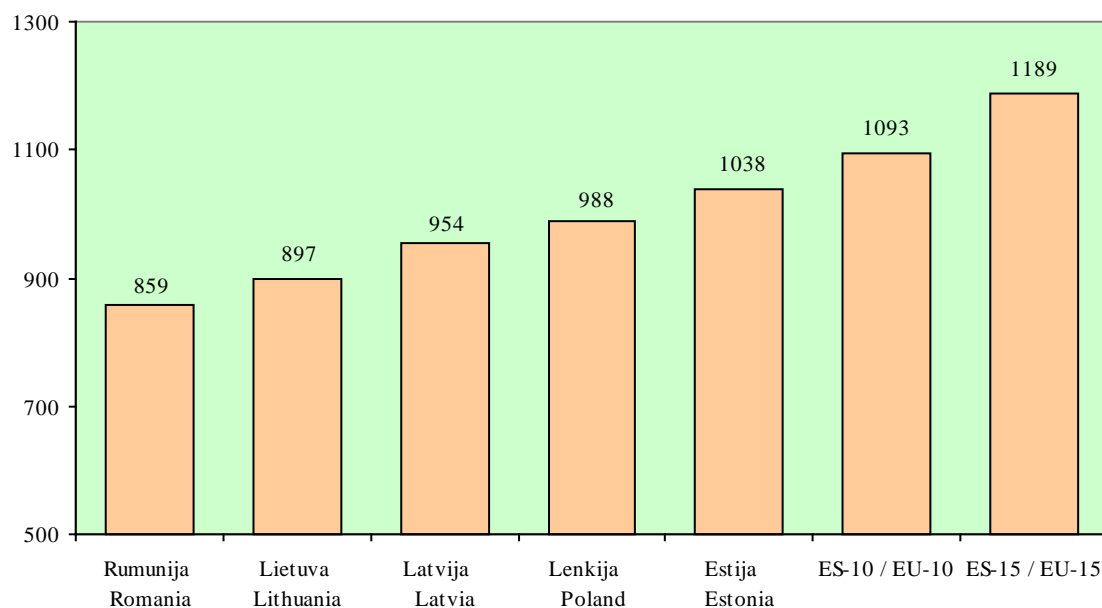
2.17 pav. Bazinių rodiklių pieno supirkimo kaina ir pardavimo pajamos 2008–2012 metais

Fig. 2.17. Purchase price and income from sales of milk of basic indicators in 2008–2012

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658;
Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Pieno sektorius, vidaus rinka. – VĮ Žemės ūkio informacijos
ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. kovo 22 d.]. Prieiga per internetą
<: <http://www.vic.lt/?mid=348&id=11599>>.

Pieno supirkimo kainos svyravimus daugiausia lėmė pasaulinė ekonominė krizė ir su tuo susijęs pasaulinis pieno produktų paklausos kitimas ir atitinkamai didėjusios ar mažėjusios pieno produktų eksporto kainos. Panašios pieno supirkimo kainos kitimo tendencijos buvo ir kitose ES šalyse, tačiau Lietuvoje jų svyravimo amplitudė buvo staigesnė ir gilesnė. 2010 metais Lietuvos vidutinė metinė pieno supirkimo kaina pakilo iš žemiausios pozicijos ES nuo įstojimo į Sąjungą metų ir buvo didesnė nei Rumunijoje. 2012 metais situacija nesikeitė (2.18 pav.), nors atskirais žiemos mėnesiais Lietuvoje už pieną buvo mokama daugiau nei Latvijoje ar Lenkijoje. Viena pagrindinių žemos vidutinės pieno supirkimo kainos Lietuvoje priežasčių – vyraujantys smulkieji pieno gamintojai, kuriems mokama daug mažiau nei stambiesiems, bei vasaros sezono metu dėl padidėjusio pieno kiekio mokama pastebimai mažesnė kaina.

Vidutinis Lietuvos pieno ūkis – vienas smulkesniųjų tarp ES šalių. 2010 metais jam teko 4,1 melžiamos karvės ir 30 proc. ES vidurkio. Smulkesni vidutiniai pieno ūkiai buvo tik Rumunijoje (1,8 karvės) ir Bulgarijoje (3,9 karvės). Tačiau pieno gamybos ūkiai Lietuvoje stambėja. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, vidutinis pieno ūkis padidėjo 29 proc. iki 4,5 karvės.

2.18 pav. Natūralaus riebumo pieno supirkimo kaina Lietuvoje ir kai kuriose kitose ES šalyse 2012 metais, Lt/t

Fig. 2.18. Milk (natural fatness) purchase price in Lithuania and selected other EU countries in 2012, LTL per tonne

Šaltinis: Agriculture – EUROSTAT [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tag00070&plugin=1>;
EU milk prices – GD Agri. DairyCo [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dairyco.org.uk/resources-library/market-information/milk-prices-contracts/eu-milk-prices-dg-agri/>.

Didžiąja dalimi vidutinio pieno ūkio stambėjimas vyksta nykstant smulkiesiems ūkiams. Nuo 2008 iki 2012 metų pabaigos 1–2 karvių laikytojų sumažėjo 31673, arba 38 proc., 3–9 karvių laikytojų sumažėjo 24 proc., 10–19 karvių – 20 proc. Tuo pačiu metu laikančių 30 ir daugiau karvių ūkių padaugėjo 53, arba 3,8 proc., o karvių juose – 4,1 proc. (2.18 lentelė). Lietuvoje vis dar vyrauja smulkieji pieno ūkiai. 10 karvių ir daugiau laiko tik 7,3 proc. šalies pieno gamintojų.

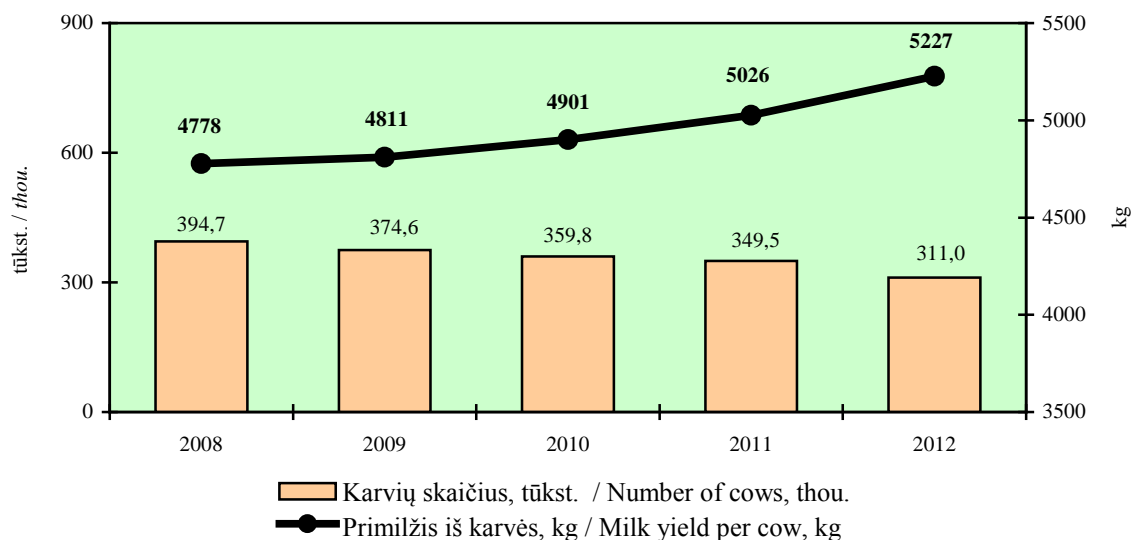
Dėl šalyje vyraujančių smulkiųjų ūkių karvių vidutinis produktyvumas gerokai mažesnis už ES vidutinį. 2011 metais jis siekė 5026 kg pieno, arba 75 proc. ES šalių vidurkio. Tačiau karvių produktyvumas analizuojamu laikotarpiu didėjo: 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, primilžis iš vienos karvės išaugo 9,4 proc. Kontroliuojamų karvių vidutinis primilžis 2011–2012 kontrolės metais pasiekė 6703 kg – 4,9 proc. daugiau nei 2010–2011 ir 13,6 proc. daugiau nei 2007–2008. Šalyje 2011–2012 kontrolės metais buvo kontroliuojama 43 proc. visų laikomų karvių.

2.18 lentelė. Pieno ūkiai pagal karvių skaičių 2008 ir 2012 metų pabaigoje
Table 2.18. Dairy farms by number of cows in 2008 and 2012 (at the end of the year)

Karvių skaičius ūkyje <i>Number of cows per farm</i>	2008		2012	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	karvių skaičius, tūkst. <i>number of cows, thou.</i>
1–2	82359	101,6	50686	63,7
3–9	19536	89,3	14752	68,2
10–19	3420	45,2	2732	37,0
20–29	1037	24,6	971	23,1
30–49	769	28,6	782	29,4
50–99	410	27,3	445	30,2
>=100	226	63,5	231	64,7
Iš viso / Total	107757	380,2	70599	316,4
Vidutiniškai / Average		3,5		4,5

Šaltiniai: VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vic.lt/uploads/file/06_ukiu130101_pagal_gyvas_karvs11.pdf>; <http://www.vic.lt/uploads/file/16_06_ukiu090101_pagal_gyvas_karvs11.pdf>.

Melžiamų karvių skaičius nuo 2008 iki 2012 metų pabaigos sumažėjo 83,7 tūkst. (2.19 pav.). Jų nuosekliai mažėjo visą analizuojamą laikotarpį. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, karvių sumažėjo 11 proc. Tai buvo didžiausias karvių skaičiaus sumažėjimas per analizuojamą laikotarpį. Tuo pačiu laikotarpiu primilžis iš karvės didėjo. 2012 metais jis buvo 9,4 proc. didesnis nei 2008-aisiais.

2.19 pav. Karvių skaičius ir primilžis iš karvės 2008–2012 metų pabaigoje
Fig. 2.19. Number of cows and milk yield per cow in 2008–2012 (at the end of the year)

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

Pieno produktų gamyba. Lietuvos pieno perdirbimo sektoriuje dominuoja keturios pieno perdirbimo įmonių grupės: AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“ ir AB Vilkyškių pieninė. Šios įmonių grupės 2012 metais gavo apie 79 proc. visų pieno perdirbimo sektoriaus pardavimo pajamų, 6 proc. punktais daugiau nei 2011-aisiais. Minėtos įmonių grupės yra ir pagrindinės pieno produktų eksportuotojos. Kitos pieno perdirbimo įmonės ir jų grupės yra mažesnės. Tačiau kai kurios jų didelę savo produkcijos dalį taip pat eksportuoja.

Visos Lietuvos pieno perdirbimo įmonės ir jų filialai yra įgyvendinę ES maisto gamybos sanitarijos bei higienos reikalavimus ir gali eksportuoti produkciją į ES šalis. 13 pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų turi leidimus eksportuoti produkciją į Rusiją, o 9 – į Baltarusiją.

Po 2007 metų pakilimo 2008 ir 2009 metais pastebimai sumažėjusi pasaulinė pieno produktų paklausa lėmė pieno perdirbimo įmonių pardavimo ir eksporto apimčių mažėjimą. 2010–2012 metais po pasaulinės krizės atsigaunanti pasaulio ekonomika vėl padidino pieno produktų paklausą (2.19 lentelė). 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) pardavimas išaugo 2,8 proc., iš jo eksportas – 14 proc.

2.19 lentelė. Pagrindiniai pieno pramonės rodikliai 2008–2012 metais

Table 2.19. Key indicators of the milk processing industry in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Pieno perdirbimo įmonių ir jų filialų skaičius <i>Number of milk processing enterprises & subsidiaries</i>	33	32	31	31	31
Parduota pieno produktų, mln. Lt <i>Sales of dairy products, LTL mill.</i>	2294,8	2043,3	2169,0	2736,6	2812,2
dalis nuo maisto pramonės produkcijos, proc. <i>share in total production of foodstuffs, %</i>	28	28	28	30	28
Eksporto pajamos, mln. Lt / <i>Export income, LTL mill.</i>	1340,6	1154,4	1457,7	1697,9	1936,6
dalis nuo pieno produktų pardavimo, proc. <i>share in total income from sales, %</i>	58	56	67	62	69

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;

Statistikos departamento duomenys [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 6 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2644&status=A>> ;

Valstybinė maisto ir veterinarijos tarnyba [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 24 d.]. Prieiga per internetą:

<<http://vetlt1.vet.lt/vepras/>>.

Pagrindinė Lietuvos pieno pramonės specializacijos kryptis – sūrių gamyba. Šie produktai vyrauja ir eksporto struktūroje. Daugiausia pieno produktų buvo pagaminta 2008 metais, kai pasaulinė jų paklausa buvo didžiausia, o vidaus rinka dar mažai paliesta krizės ir ne taip susitraukusi dėl emigracijos. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, labiausiai išaugo varškės (21 proc.) ir sviesto bei kitų pieno riebalų (18 proc.) gamyba. Tačiau nemažos dalies pieno produktų gamyba dar nepasiekė 2008 metų gamybos apimčių (2.20 lentelė).

2.20 lentelė. Pagrindinių pieno produktų gamyba 2008–2012 metais, tūkst. t
Table 2.20. Production of main dairy products in 2008–2012, thousand tonnes

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su compared to 2008, %
Geriamasis pienas / Drinking milk	105,0	99,5	94,0	102,6	100,3	96
Rūgpienis, kefyras / Sour milk, kefir	35,9	34,8	35,7	33,9	35,6	99
Jogurtas / Yoghurt	15,3	14,4	14,4	14,6	16,6	108
Grietinė ir jos mišiniai Sour cream & mixes	27,9	28,6	27,8	28,3	29,1	104
Varškė / Curd	23,3	23,5	24,4	26,5	28,2	121
Sviestas ir kiti pieno riebalai Butter and other milk fats	9,0	12,0	8,5	8,7	10,6	118
Švieži sūriai / Fresh cheese	30,7	34,8	24,0	24,8	33,7	110
Nelydyti sūriai / Unprocessed cheese	56,3	37,6	43,9	46,8	49,3	88
Sausi pieno ir išrūgų produktai Dried milk and whey products	40,0	41,4	36,6	39,2	39,0	98
Valgomieji ledai, mln. l / Ice cream, mill. l	25,1	21,1	24,5	18,1	23,8	95
Pieno konservai / Canned dairy products	29,8	21,0	25,0	21,5	22,8	77

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Pieno produktų vidaus rinka. Pieno ir jo produktų, perskaičiuotų į pieną, suvartojimas vienam Lietuvos gyventojui per 2008–2011 metų laikotarpį padidėjo 5,6 proc. Neskaitant ūkiuose pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo, atskirų pieno produktų suvartojimas 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, išaugo 20–138 proc., nors geriamojo pieno šalies gyventojai suvartojo 13 proc. mažiau (2.21 lentelė). Per minėtą laikotarpį pieno produktų kainos pakilo, ypač produktų iš pieno riebalų, o darbo užmokestis 2012 metais buvo tik 0,6 proc. didesnis nei 2008-aisiais. Vartojimo augimą 2012 metais lėmė pagal 2011 metų gyventojų surašymą patikslintas gyventojų skaičius, kuris pasirodė mažesnis nei ankstesniais metais apskaičiuotas pagal statistinius metodus.

**2.21 lentelė. Pieno produktų suvartojimo ir jį lemiančių veiksnių pokyčiai
2008–2012 metais**

*Table 2.21. Changes in consumption of milk and dairy products and factors
influencing consumption in 2008–2012*

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su compared to 2008, %
Pieno ir jo produktų suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, kg <i>Per capita consumption of milk and dairy products, kg</i>						
Pienas ir jo produktai, perskaičiuoti į pieną <i>Milk and dairy products (in milk equivalent)</i>	268	289	262	283	n.d.	
Sūris ir varškė* / <i>Cheese*</i>	14,3	13,6	14,1	14,8	17,4	122
Sviestas* / <i>Butter*</i>	1,3	2,2	1,9	2,0	3,1	238
Rauginto pieno produktai* / <i>Sour milk products*</i>	22,5	20,7	23,5	24,3	27,0	120
Geriamasis pienas* / <i>Drinking milk*</i>	39,1	30,2	30,7	30,8	34,2	87
Vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio perkamoji galia <i>Purchasing power of average net wages and salaries per month</i>						
Sviestas, kg / <i>Butter, kg</i>	87	93	78	81	71	82
Grietinė, 20–30 proc. riebumo, kg <i>Sour cream, 20–30 %fat content, kg</i>	206	317	276	253	177	86
Varškė, 5–9 proc. riebumo, kg <i>Curd, 5–9%fat content, kg</i>	131	153	148	130	134	102
Pienas, 2,5 proc. riebumo, l <i>Milk, 2,5%fat content, l</i>	703	778	773	658	662	94
Vidutinės mažmeninės pieno produktų pardavimo kainos, Lt/kg <i>Average retail price of milk and dairy products, Lt/kg</i>						
Sviestas / <i>Butter</i>	19,04	17,26	19,91	19,62	23,35	123
Pasterizuotas pienas, 2,5 proc. riebumo, Lt/l <i>Milk, 2,5%fat content, LTL/l</i>	2,35	2,06	2,01	2,42	2,51	107
Grietinė, 20–30 proc. riebumo <i>Sour cream, 20–30 %fat content</i>	8,01	5,35	5,63	6,29	9,40	117
Varškė, 5–9 proc. riebumo <i>Curd, 5–9%fat content</i>	12,59	10,50	10,53	12,25	12,44	99

* Neskaitant pačių pasigamintų ir suvartotų produktų bei tiesioginio pardavimo / *Own-produced and consumed products and direct sales excluded.*

Šaltiniai: *Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777;*

Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 2029-5936;

Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658;

Pagrindiniai ekonominės ir socialinės raidos rodikliai: Statistikos departamento duomenys [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 7 d.]. Prieiga per internetą <<http://web.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2621>>; Statistikos departamento duomenys.

Didžioji dalis vidaus rinkoje parduotų pieno produktų pagaminama Lietuvoje. Tačiau importo dalis turi tendenciją didėti. 2008 metais importiniai pieno produktai sudarė 16 proc. visų Lietuvos rinkoje parduotų pieno produktų (neskaitant žaliavinio pieno importo), o 2012 metais – 18 proc., nors 2009 metais buvo nukritę iki 14 proc. Pieno produktų importo struktūroje vyrauja sūriai ir fermentuoti bei rauginti pieno produktai, ledai. 2012 metais iš viso pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną, bet be

žaliavinio pieno) įvežta už 290,8 mln. Lt, arba 45 proc. daugiau nei 2008-aisiais. Bendra pieno produktų rinka sudarė 1,6 mlrd. Lt, o įskaitant ir produktus su augaliniais riebalais – 1,7 mlrd. Lt (23 proc. daugiau nei 2008-aisiais).

Lietuvos gamintojų parduotų pieno produktų didmeninės kainos vidaus rinkoje 2012 metų gruodžio mėnesį, palyginti su 2007-ųjų gruodžiu, buvo sumažėjusios 2,4 proc. Didmeninės kainos 2008-ųjų sausį buvo aukščiausios analizuojamu laikotarpiu, tačiau jau nuo kito mėnesio pradėjo mažėti ir žemiausią lygį pasiekė 2009-ųjų rugsėjį – buvo 21 proc. mažesnės nei 2007-ųjų gruodį. Nuo 2009 metų rugsėjo pieno produktų didmeninės kainos Lietuvos rinkoje didėjo ar išlaikė pasiektą lygį ir šiek tiek mažėjo tik po 2012 metų balandžio.

Pieno produktų eksportas. Lietuvos užsienio prekybos pienu ir jo produktais balansas 2008–2012 metais buvo teigiamas: 2008 metais eksportas 934,1 tūkst. Lt lenkė importą, o 2012-aisiais – 1244,6 tūkst. Lt. Tačiau importo augimo tempai lenkė eksporto: per 2008–2012 metų laikotarpį importas išaugo 70 proc., eksportas – 44 proc., nors 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, importas padidėjo 12 proc., o eksportas – 14 proc.

2008–2009 metais, ekonominės krizės metu, pieno ir jo produktų eksportas tiek dėl kritusių kainų, tiek ir dėl kiekio mažėjo, o nuo 2010 metų augo. 2012 metais pieno produktų (įskaitant ledus, laktozę ir kazeiną) eksportuota už 1936,6 mln. Lt. Apie pusę viso eksporto sudarė sūris ir varškė. 2012 metais dar 14 proc. pieno produktų eksporto sudarė nekoncentruota grietinėlė, 11 proc. – pieno milteliai. Panaši padėtis buvo ir ankstesniais analizuojamais metais. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, augo beveik visų pieno produktų eksportas, labiausiai – fermentuotų ir raugintų pieno produktų ir pieno cukraus (po 3,4 karto). Sumažėjo tik sutirštinto pieno ir kazeino eksportas, pasikeitė eksportuoto sūrio struktūra (2.22 lentelė).

2.22 lentelė. Pieno produktų eksportas 2008–2012 metais, mln. Lt

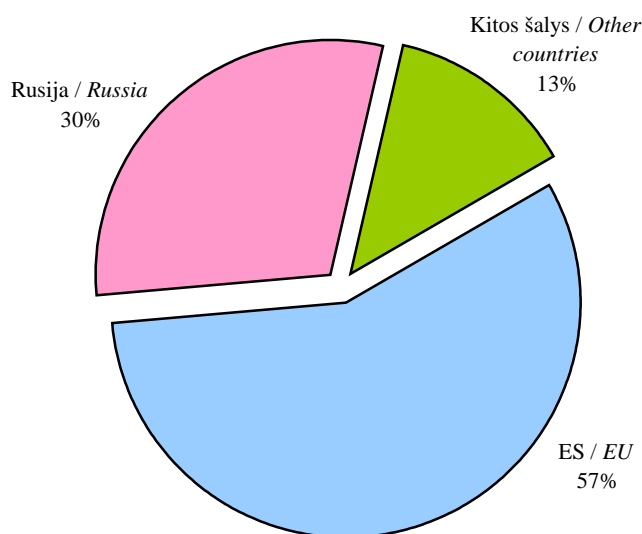
Table 2.22. Exports of dairy products in 2008–2012, LTL million

KN kodas CN code	Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su 2008, % compared to 2008, %
0401	Nekoncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, not concentrated</i>	180,2	177,5	291,3	416,2	360,8	200
0402	Koncentruotas pienas ir grietinėlė <i>Milk & cream, concentrated</i>	189,1	163,4	256,2	208,6	289,3	153
040210	Lieso pieno milteliai <i>Skimmed milk powder</i>	83,0	66,5	151,2	136,2	202,0	243
040221	Nenugriebto pieno milteliai <i>Whole milk powder</i>	23,2	30,7	28,9	10,5	24,9	107
040291	Sutirštintas pienas be cukraus <i>Condensed milk without sugar</i>	34,1	25,1	42,4	22,4	21,5	63
040299	Sutirštintas pienas su cukrumi <i>Condensed milk with sugar</i>	47,5	40,4	33,4	39,3	40,7	86
0403	Fermentuotas arba raugintas pienas ir grietinėlė / <i>Fermented or acidified milk & cream</i>	15,7	15,2	16,6	36,8	52,7	336

KN kodas CN code	Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su 2008, % compared to 2008, %
040310	Jogurtas / <i>Yogurt</i>	2,2	2,3	2,7	13,2	24,7	112
0404	Išrūgos ir produktai iš natūralių pieno komponentų / <i>Whey & products consisting of natural milk constituents</i>	63,7	61,0	83,2	95,2	115,1	181
0405	Sviestas ir kiti pieno riebalai ir aliejai, pieno pastos / <i>Butter & other fats & oils derived from milk, dairy spreads</i>	52,2	39,8	33,5	36,9	58,7	112
0406	Varškė ir sūris / <i>Curd & cheese</i>	782,8	647,9	716,0	813,4	951,4	122
040610	Šviežias sūris ir varškė / <i>Fresh cheese & curd</i>	269,7	252,9	293,7	333,1	433,9	161
040690	Kiti sūriai / <i>Other cheese</i>	509,2	391,5	416,6	467,9	501,9	99
210500	Valgomieji ledai / <i>Ice cream</i>	31,5	34,4	42,3	46,3	54,7	174
350110	Kazeinas / <i>Casein</i>	9,0	3,2	0,03	0,3	0,0	...
170211-19	Pieno cukrus / <i>Milk sugar</i>	16,0	12,0	18,1	44,2	53,8	336

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinės pieno produktų eksporto šalys buvo ES valstybės ir Rusija. Ir 2012 metais daugiausia pieno produktų išvežta į ES šalis – 57 proc. viso eksporto, į Rusiją – 30 proc. (2.20 pav.). 2008 metais atitinkamai buvo eksportuota 60 proc. ir 34 proc. Eksporto į Rusiją dalis tokia didelė todėl, kad joje yra galimybė lietuviškus sūrius parduoti su savo prekės ženklu, taip gaunant aukštesnę kainą nei parduodant ES šalyse kaip pramoninius sūrius. Sūriai sudarė didžiąją į Rusiją eksportuotų pieno produktų dalį (daugiau kaip 80 proc.).

2.20 pav. Pieno produktų eksporto struktūra pagal šalių grupes 2012 metais

Fig. 2.20. Structure of the export of dairy products by country group in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Eksportuotų pieno produktų kainos 2012 metų gruodį, palyginti su 2007-ųjų tuo pačiu mėnesiu, padidėjo 16 proc. Kainų kitimo tendencijos analizuojamu laikotarpiu buvo panašios kaip ir vidaus rinkoje, tik kainų šuoliai ar kritimas daug didesni. 2010 metais pieno produktų eksporto kainos kilo ypač sparčiai: 2010 metų gruodį, palyginti su 2009-ųjų tuo pačiu mėnesiu, jos padidėjo 26 proc. Kitas eksporto kainų augimo šuolis prasidėjo 2012 metų antroje pusėje. 2012 metų gruodį, palyginti su liepa, jos išaugo 16 proc.

Rinkos reguliavimo priemonės. Lietuvoje, kaip ir visoje ES, veikia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonės bei pieno gamybos kvotų sistema.

2004 metais Lietuvai buvo patvirtinta 1647 tūkst. t bendroji nacionalinė pieno gamybos kvota: 1280 tūkst. t pardavimo perdirbti ir 367 tūkst. t tiesiogiai vartoti. Nuo 2006–2007 kvotos metų (kvotos metai prasideda balandžio 1 d. ir baigiasi kitų metų kovo 31 d.) ji padidinta 57,9 tūkst. t, nuo 2008–2009 kvotos metų – 2 proc. – iki 1739 tūkst. t, paskui kasmet didinama 1 proc. Gauta kvota yra pakankama ir nevaržo prekinės pieno gamybos (2.23 lentelė).

2.23 lentelė. Nacionalinės pieno gamybos kvotos vykdymas 2007–2012 metais, proc.

Table 2.23. Fulfilment of national milk production quota in 2007–2012, per cent

Kvotos metai <i>Quota year</i>	Pardavimo perdirbti kvota <i>Quota for processing</i>	Pardavimo tiesiogiai vartoti kvota <i>Quota for direct consumption</i>
2007–2008	85	54
2008–2009	84	56
2009–2010	76	61
2010–2011	77	58
2011–2012	79	54

Šaltinis: Nacionalinė mokėjimo agentūra [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą:
<http://www.nma.lt/index.php/parama/kvotos/pieno-kvotos/statistika/1498>

2008 metais buvo išmokėta 119,7 mln. Lt tiesioginių nacionalinių išmokų už parduotą kvotinį pieną, 2009-aisiais – 118,8 mln. Lt. 2010 metais išmokėta 117,4 mln. Lt tiesioginių išmokų už parduotą kvotinį pieną ir 10,6 mln. Lt ES išmokų pieno gamintojams, nukentėjusiems nuo pieno sektoriaus krizės. 2011 metais pieno gamintojams skirta ir išmokėta 92,3 mln. Lt atsietųjų nacionalinių tiesioginių išmokų už kvotinį pieną, o 2012-aisiais – 93,3 mln. Lt.

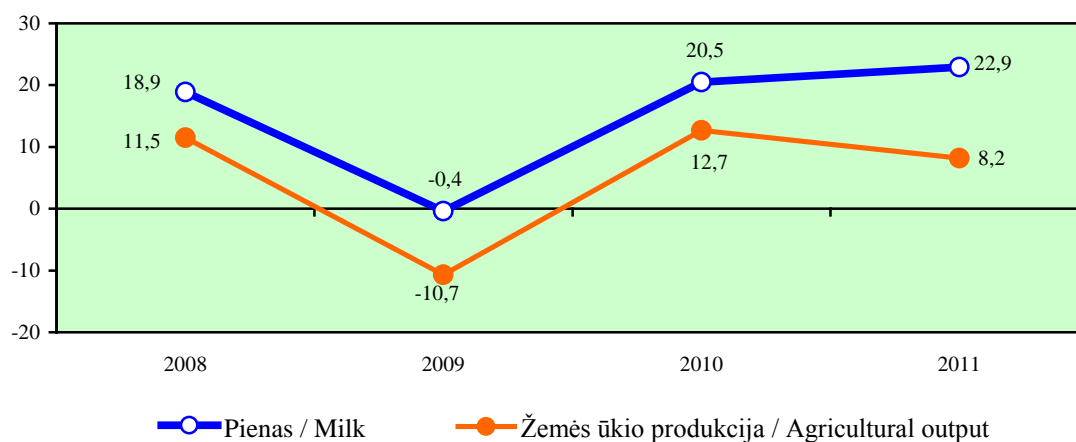
Daugiausia pieno ir jo produktų bendrosios rinkos organizavimo priemonių pagalba 2008–2012 metų laikotarpiu buvo naudojama krizės paliestais 2009 metais, kadangi minėtos priemonės ir yra skirtos paremti pieno sektorių iškilus sunkumams. Plačiausiai buvo naudojama eksporto kompensacijomis ir intervenciniais pirkimais. Nors nuo 2007 metų liepos ES eksporto į trečiąsias šalis kompensacijos buvo panaikintos, tačiau 2008-aisiais už ankstesniais metais eksportuotą produkciją pieno perdirbimo įmonės dar gavo 3,8 mln. Lt kompensacijų. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas atnaujintas ir pieno produktų eksportuotojams išmokėta 17,55 mln. Lt eksporto kompensacijų, iš jų Lietuvos įmonėms – 13,95 mln. Lt. 2010 metais išmokėta tik 3,4 mln. Lt eksporto kompensacijų, nes dėl padidėjusių kainų kompensacijos vėl buvo nutrauktos. 2011 metais išmokėta 0,05 mln. Lt eksporto kompensacijų, o 2012 metais kompensacijos nemokėtos.

2009 metais pieno perdirbimo įmonės pirmą kartą pasinaudojo intervencinių sviesto ir lieso pieno miltelių pirkimų priemone, nes pieno produktų kainos užsienio rinkose buvo labai kritusios. Iki tol intervenciniai pirkimai nevyko, nes neatsirado pieno perdirbimo įmonių, norinčių parduoti savo produkciją į intervencinius sandėlius. Į intervencinius sandėlius buvo supirkta 1,84 tūkst. t sviesto ir 10,34 tūkst. t lieso pieno miltelių. 2010 metais – 12,18 tūkst. t intervencinių pieno produktų, o 2011 metais – 6,0 tūkst. t.

2009 metais buvo pasinaudota ir privataus sviesto saugojimo parama. Buvo paremtas 21 t sviesto privatus saugojimas.

Ekonominiai rodikliai. Pieno gamyba specializuotuose ūkininkų pienininkystės ūkiuose 2008–2011 metais buvo pelninga, tačiau jeigu ne subsidijos, atskirais metais būtų patirta nuostolių. Pagal ŪADT respondentinių ūkių duomenis ūkininkų ūkių, kurių pagrindines pajamas sudarė pajamos už pieną, grynasis pelnas ir subsidijos, tenkančios 1 Lt pardavimo pajamų, 2008 metais buvo 44,2 proc. (be subsidijų – 9,2 proc. nuostolių). 2011-aisiais pelningumas sumažėjo iki 31,4 proc., įskaitant subsidijas, bet ir be subsidijų dar buvo teigiamas – 2,5 proc.

Pieno gamyba buvo pelninga ŽŪB bei įmonėse, išskyrus 2009 metus, kai patirta 0,4 proc. nuostolių (2.21 pav.). Pieno gamyba ŽŪB ir įmonėse – viena pelningesnių ūkio šakų. Atotrūkis nuo vidutinio žemės ūkio produkcijos realizavimo pelningumo analizuojamu laikotarpiu padidėjo nuo 7,4 proc. punkto 2008 metais iki 14,7 proc. punkto 2011-aisiais.

2.21 pav. Pieno ir visos žemės ūkio produkcijos pelningumas be subsidijų žemės ūkio bendrovėse ir įmonėse 2008–2011 metais, proc.

Fig. 2.21. Profitability (without subsidies) of milk and total agricultural output in agricultural companies and enterprises in 2008–2011, per cent

Šaltiniai: Žemės ūkio bendrovių ir kitų žemės ūkio įmonių oficialios statistikos formos 2008–2011.

Pieno gamybos pelningumui 2008–2011 metais didžiausią įtaką turėjo pieno supirkimo kainų svyravimas. 2009 metais, pastebimai smukus supirkimo kainai, ir pieno gamyba buvo nuostolinga. Vidutinė realizuoto pieno gamybos savikaina ŽŪB ir įmonėse 2008 metais buvo 727 Lt/t, skaičiuojant įskaitomuoju svoriu, o 2011 metais padidėjo iki 743 Lt/t, t. y. 2,2 proc. Natūralaus pieno savikaina 2011 metais, palyginti su 2008-aisiais, dėl pasikeitusių pieno sudėties rodiklių išaugo šiek tiek daugiau – 2,8 proc.

Vilniaus vertybinių popierių biržos sąrašuose esančių keturių didžiausių Lietuvos pieno perdirbimo įmonių grupių veikla tik 2008-aisiais patyrė 1,9 proc. nuostolių (2.24 lentelė). Nuo 2009 iki 2012 metų vėl gautas pelnas. 2012 metais pelningumas pasiekė 3,9 proc.

**2.24 lentelė. Didžiausių pieno perdirbimo įmonių grynas pelningumas
2008–2012 metais, proc.**

Table 2.24. Net profitability of major dairy enterprises in 2008–2012, per cent

Rodiklis / Indicator	2008	2009	2010	2011	2012
Grynas pelningumas Net profitability	-1,9	2,6	4,0	3,1	3,9

Šaltinis: NASDAQ OMX [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 4 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.nasdaqomxbaltic.com/market/?pg=reports>>.

2008 metais Lietuvos pieno perdirbimo įmonių, eksportuojančių daugiau kaip pusę savo produkcijos, nuostolingumą lėmė tai, kad buvo nustota mokėti eksporto kompensacijas, o pasaulinės pieno produktų kainos krito. 2009 metais eksporto kompensacijų mokėjimas vėl atnaujintas, o 2010–2011 metų pelningumo didėjimą nulėmė pakilusios pasaulinės pieno produktų kainos.

3.3. Mėsa

3.3. Meat

Gyvulininkystės sektorius Lietuvoje yra svarbi ir prioritetinga žemės ūkio sritis. Šio sektoriaus plėtrai šalyje yra palankios gamtinės sąlygos, susiformavusios gyvulių auginimo tradicijos, sukaupta patirtis.

Gyvūninės kilmės produktai – svarbi subalansuotos mitybos dalis. Juose yra daug žmogaus organizmui reikalingų maisto medžiagų, vitaminų ir mineralų. 2011 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 70 kg mėsos ir jos produktų (ES-27 vidurkis – 88 kg), t. y. 7 proc. mažiau, palyginti su 2007-aisiais.

Kasmet gyvulių skaičius mažėja, tačiau apsirūpinimas jų produkcija išlieka gana didelis. Išimtis – kiaulininkystės sektorius, kur šalies vartotojų poreikiai nepatenkinami ir kiaulienos importui išleidžiama apie pusę milijardo litų.

Gyvulininkystės sektorius yra svarbus ir maisto pamonei. Mėsos, pieno ir kitų perdirbimo įmonių techninis potencialas sudaro visas galimybes maksimaliai išnaudoti gyvulininkystės sektoriaus išteklius ir ekonomines prielaidas šio sektoriaus plėtrai.

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metams programos vienas svarbiausių tikslų turėtų būti konkurencingo gyvulininkystės ūkio sukūrimas ir išsaugojimas. Ten, kur netinkamos žemės augalininkystei, tikslinga plėtoti gyvulininkystę.

Gyvulių auginimas. Per 2008–2012 metus galvijų, melžiamų karvių, kiaulių, paukščių skaičius mažėjo, o didėjo avių (2.25 lentelė). Palyginti su 2004 metais, kiaulių, karvių sumažėjo ketvirtadaliu.

2.25 lentelė. Gyvulių ir paukščių skaičius 2008–2012 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.25. Number of livestock and poultry in 2008–2012 (at the end of the year), thousand

Gyvulių rūšys <i>Kind of animals</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Galvijai / <i>Cattle</i>	770,9	759,4	748,0	752,4	729,2	-5,4
iš jų melžiamos karvės <i>of which dairy cows</i>	394,7	374,6	359,8	349,5	331,0	-16,1
Kiaulės / <i>Pigs</i>	897,1	928,2	929,4	790,3	807,5	-10,0
Paukščiai / <i>Poultry</i>	9107,5	9308,7	9466,3	8921,2	9085,6	1,8
Avys / <i>Sheep</i>	47,5	52,5	58,5	60,4	82,8	74,3

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2010. Vilnius: Statistikos departamentas, 2011. ISSN 2029-3658.

Galvijai. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, 2013 metų sausio 1 d. Lietuvoje galvijus augino 80,7 tūkst. ūkių, t. y. beveik dvigubai mažiau nei prieš penkerius metus (2.26 lentelė). Smulkiųjų ūkių iki 30 galvijų skaičius mažėja. Vidutinis ūkio dydis dar labai mažas. Vienam ūkiui teko vidutiniškai 8,5 galvijo (ES – apie 37).

2.26 lentelė. Galvijų ūkių skaičius 2007 ir 2012 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.26. Farms by number of cattle in 2007 and 2012 (at the end of the year), thousand

Galvijų skaičius ūkyje, vnt. / <i>Number of cattle per farm, heads</i>	2007		2012	
	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	galvijų skaičius <i>number of cattle</i>	ūkių skaičius <i>number of farms</i>	galvijų skaičius <i>number of cattle</i>
1–2	85,2	115,4	42,8	59,6
3–5	29,5	109,0	18,3	68,0
6–10	12,7	95,0	9,1	68,9
11–20	6,7	96,2	5,1	73,5
21–30	2,0	49,4	1,8	44,9
31–50	1,5	58,9	1,6	61,4
51–100	1,0	68,3	1,2	83,4
101–150	0,2	28,9	0,4	44,3
≥151	0,3	150,2	0,4	180,1
Iš viso / <i>Total</i>	139,2	771,3	80,7	684,0
Vidutiniškai / <i>Average</i>		5,5		8,5

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Melžiamos karvės sudarė 45 proc. galvijų bandos. Daugiausia – Lietuvos juodmargių (77 proc.) ir Lietuvos žalujų (22 proc.). Mėsinių ir mišrūnų veislių karvės sudaro 7 proc.

Lietuvoje per 2008–2012 metų laikotarpį ūkių iki 10 galvijų skaičius sumažėjo beveik per pusę, o didesnių kaip 50 galvijų ūkių skaičius išaugo trečdaliu. Vidutiniškai vieno ūkio dydis – 8,5 galvijo – yra 1,5 karto didesnis nei 2007 metų pabaigoje.

Galvijienos gamyba yra priklausoma nuo pieno gamybos tendencijų. Karvių skaičius mažėja lėčiau nei galvijienos vartojimo apimtys. Kadangi skerdimui užauginama dvigubai daugiau galvijų nei jų mėsos reikia šalies rinkai, gyvulių pasiūlos didėjimas turi neigiamos įtakos supirkimo kainoms. Gyvų galvijų eksportas – alternatyva galvijų kainoms didinti. Todėl ne vienus metus vykstantis veršelių eksportas buvo aktualus ir 2012 metais. 2011 metais eksportuota apie 35 proc. gimusių veršelių. Svarbu ir tai, kad pieninių veislių galvijų mėsa nėra vertinama taip kaip mėsinių galvijų.

Mėsinių galvijų auginimas populiarėja. 2012 metais Lietuvoje 23,8 tūkst. laikytojų augino 103,6 tūkst. galvijų, iš jų 66,1 tūkst. karvių ir telyčių. Iš grynaveislių labiausiai paplitę limuzinų, šarolė ir abrakų veislės. Tačiau daugiausia auginama mišrūnų. Vienam ūkiui, auginančiam mėsinius galvijus, teko vidutiniškai 5 galvijai.

Kiaulės. Statistikos departamento duomenimis, 2012 metų pabaigoje Lietuvoje buvo laikoma 807,5 tūkst. kiaulių, iš jų veislinių paršavedžių – 63,5 tūkst. (2.27 lentelė). 2012 metais kiaulių augintojai užaugino apie 1,2 mln. kiaulių, iš kurių 270 tūkst. eksportavo, o 915 tūkst. paskerdė. Per 2008–2012 metus kiaulių skaičius sumažėjo 12,5 proc. Kiaulininkystė – svarbi žemės ūkio šaka, nes kiaulienos vartojimas šalyje didžiausias. Tačiau kiaulių auginimo nuosmukis, prasidėjęs nuo 1993 metų, tęsiasi – vienas iš nedaugelio žemės ūkio sektorių, kuris nėra pajėgus šalies gyventojus aprūpinti kauliena. Poreikiams patenkinti kaulienos gamybos apimtis reikėtų padidinti daugiau kaip du kartus. Daugiausia kiaulių augina Panevėžio, Kelmės, Jurbarko ir Radviliškio rajonų žemės ūkio bendrovės ir įmonės.

2.27 lentelė. Kiaulių skaičius pagal grupes 2007 ir 2012 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.27. Number of pigs by group in 2007 and 2012 (at the end of the year), thousand

Kiaulių grupės / Group of pigs	2007	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2007, %
Kiaulių, iš viso / Pigs, total	923,2	807,5	-12,5
paršeliai iki 20 kg / piglets up to 20 kg	191,5	140,4	-26,7
paršeliai 20–50 kg / piglets 20–50 kg	205,3	220,7	7,5
penimos kiaulės 50–80 kg fattening pigs 50–80 kg	250,6	219,0	-12,6
penimos kiaulės 80–110 kg fattening pigs 80–110 kg	122,1	113,9	-6,7
penimos kiaulės daugiau kaip 110 kg fattening pigs over 110 kg	70,7	49,0	-30,7
veislinės paršavedės / pedigree sows	81,6	63,5	-22,2
kuiliai / boars	1,3	0,9	-30,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Avys ir ožkos. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, 2012 metų pabaigoje 6,1 tūkst. ūkių buvo auginama 83 tūkst. avių (iš jų 35,2 tūkst. ėriavedžių) ir 3,5 tūkst. ūkių – 8,2 tūkst. ožkų (iš jų 3,3 tūkst. ožkų vedeklių). Per 2008–2012 metus avių skaičius išaugo 66 proc., o ožkų – 20 proc. (2.28 lentelė). Didžiausias avių ir ožkų skaičiaus augimas vyko 2012 metais. Tikėtina, kad tokį didėjimą paskatino nauja tiesioginių išmokų tvarka už pievas nederlingose žemėse, kur norint jas gauti reikia auginti gyvulius.

2.28 lentelė. Ūkiai pagal avių ir ožkų skaičių 2007 ir 2012 metų pabaigoje

Table 2.28. Farms by number of sheep and goats in 2007 and 2012 (at the end of the year)

Avių ar ožkų skaičius ūkyje <i>Number of sheep or goats per farm</i>	Avis auginantys ūkiai / <i>Sheep farms</i>				Ožkas auginantys ūkiai / <i>Goat farms</i>			
	2007		2012		2007		2012	
	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	avys <i>sheep</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>	ūkiai <i>farms</i>	ožkos <i>goats</i>
1–2	1533	2187	1892	2831	2972	3787	2667	3607
3–5	814	3052	1486	5727	429	1507	648	2305
6–10	452	3409	1087	8312	75	550	138	996
11–20	318	4744	824	12049	11	176	31	436
21–30	157	3903	316	7858	1	24	4	90
31–50	144	5584	279	10833	2	70	7	267
51–100	93	6482	140	9870	1	72	0	0
101–150	26	3161	40	4905	0	0	1	122
≥151	36	17808	49	20948	3	654	2	411
Iš viso / <i>Total</i>	3573	50330	6113	83333	3494	6840	3498	8234
Vidutiniškai / <i>Average</i>		14		14		2		2

Šaltinis: ŽŪIKVC duomenys.

Per 2012 metus paskersta apie 27 tūkst. avių, 8 tūkst. ėriukų, 15 tūkst. ožkų. Daugiausia avių ir ožkų augina Anykščių, Molėtų, Alytaus ir Ignalinos rajonų ūkininkai.

Paukščiai. Statistikos departamento duomenimis, 2012 metų pabaigoje Lietuvoje buvo auginama 9,1 mln. paukščių (2.29 lentelė), daugiausia vištų. Per 5 metus dvigubai padidėjo kalakutų skaičius. Labiausiai sumažėjo vištų dedeklių ir žasų. Vištas daugiausia augino Kaišiadorių, Vilniaus ir Elektrėnų rajonų paukštynai. Beveik 95 proc. visos paukštienos užaugina žemės ūkio bendrovės ir įmonės.

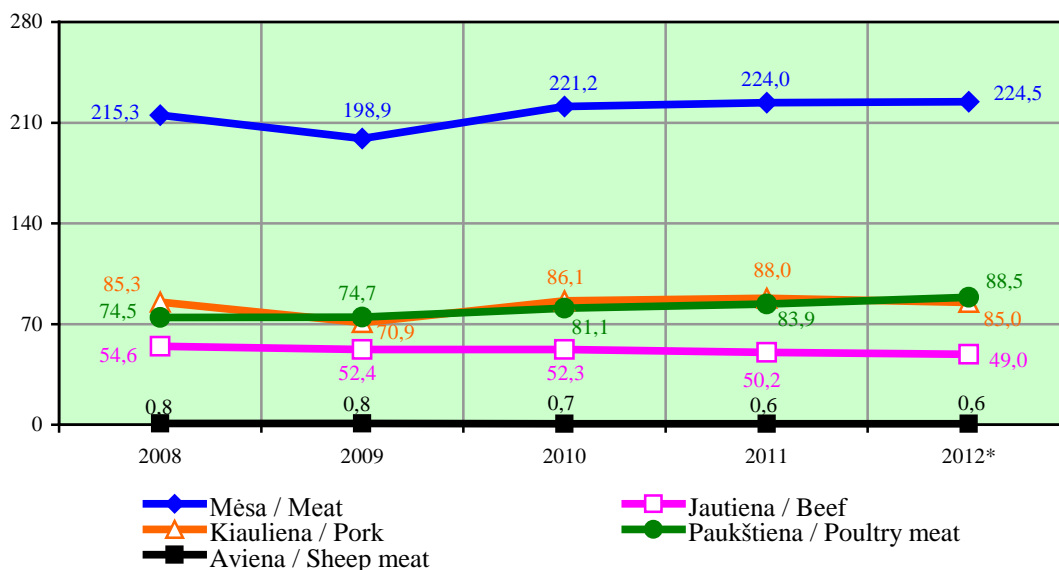
2.29 lentelė. Paukščių skaičius 2007 ir 2012 metų pabaigoje, tūkst.

Table 2.29. Number of poultry in 2007 and 2012, thousand

Paukščiai / <i>Poultry</i>	2007	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2007,</i> %
Vištų, iš viso / <i>Hens, total</i>	9692,8	8812,9	–9,1
Vištos dedeklės / <i>Laying hens</i>	4309,6	3388,2	–21,4
Žasys / <i>Geese</i>	36,9	16,5	–55,3
Antys / <i>Ducks</i>	34,3	42,5	23,9
Kalakutai / <i>Turkeys</i>	104,4	205,9	97,2
Kiti paukščiai / <i>Other</i>	6,4	7,8	21,9
Iš viso / <i>Total</i>	9874,8	9085,6	–8,0

Šaltinis: Sstatistikos departamento duomenys.

Mėsos gamyba. Išankstiniais duomenimis, 2012 metais visuose ūkiuose pagaminta 224,1 tūkst. t gyvulių ir paukščių skerdenos. Tai atitinka praėjusių 2011-ųjų lygį (2.22 pav.).

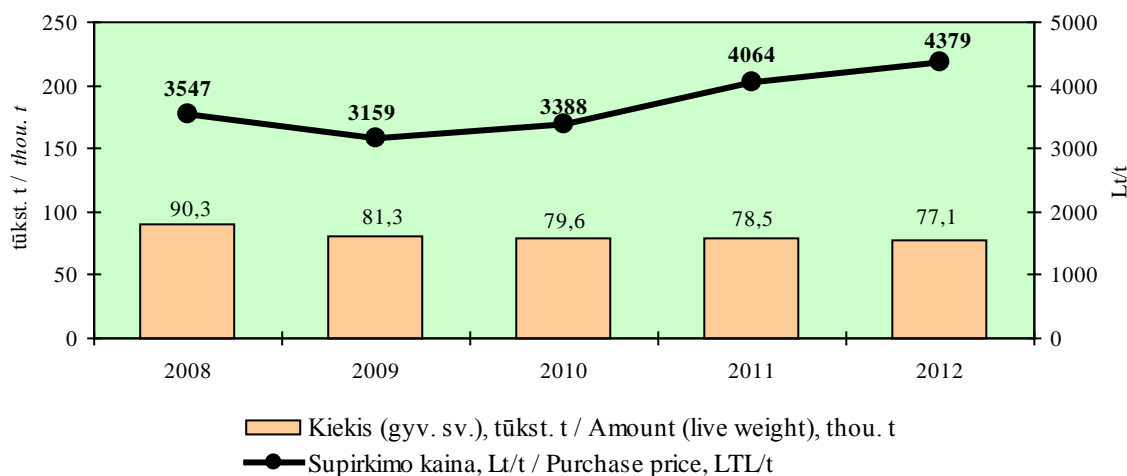
* LAEI skaičiavimai / LIAE calculations.

2.22 pav. Mėsos (skerdenos) gamyba 2008–2012 metais, tūkst. t
Fig. 2.22. Meat production (carcasses) in 2008–2012, thousand tonnes

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

2012 metais supirkta 244,2 tūkst. t gyvulių ir paukščių (gyvojo svorio), 4,5 proc. daugiau nei 2011-aisiais.

Skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 146,9 tūkst. galvijų (3 proc. mažiau nei 2011-aisiais) ir gavo 37,2 tūkst. t skerdenos. 2012-aisiais vidutinė galvijų supirkimo kaina buvo 7,8 proc. didesnė nei 2011 metais (2.23 pav.), nes kainos didėjo visose ES šalyse dėl augančių pašarų kainų.

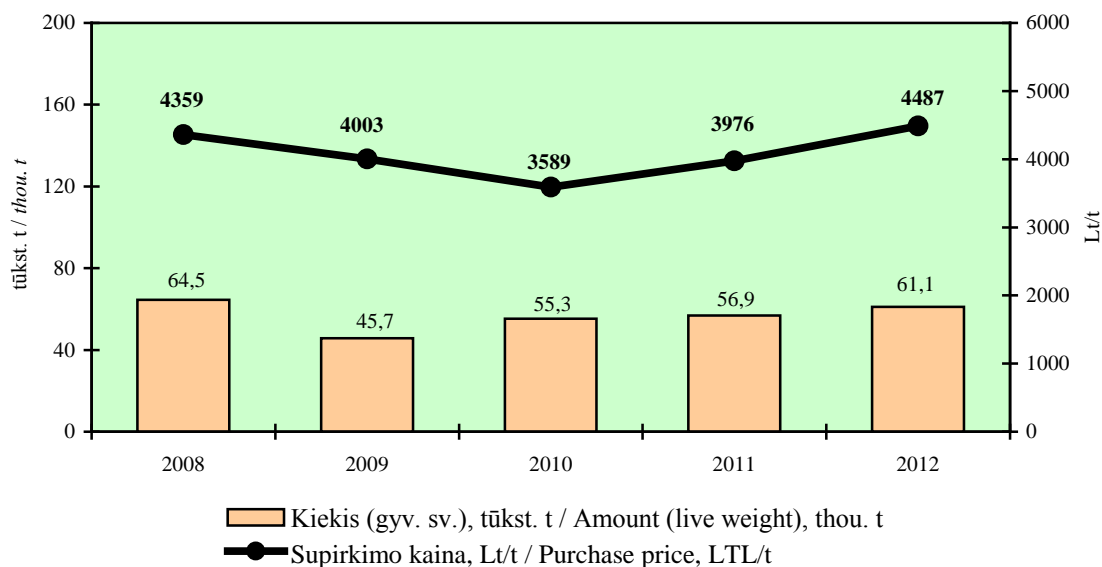

2.23 pav. Galvijų supirkimas ir vidutinė kaina 2008–2012 metais
Fig. 2.23. Amount purchased and average price of cattle in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Metų pabaigoje O₂ klasės bulių supirkimo kaina Lietuvoje buvo 8 proc. mažesnė už vidutinę kainą ES šalyse, tačiau didesnė už šešių ES šalių kainas.

Per 2012 metus skerdyklos ir mėsos perdirbimo įmonės supirko 47 proc. (554 tūkst.) visuose ūkiuose užaugintų kiaulių. 2012 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina pagal SEUROP skerdenų klasifikavimo skalę buvo 13 proc. didesnė nei 2011-aisiais (2.24 pav.).

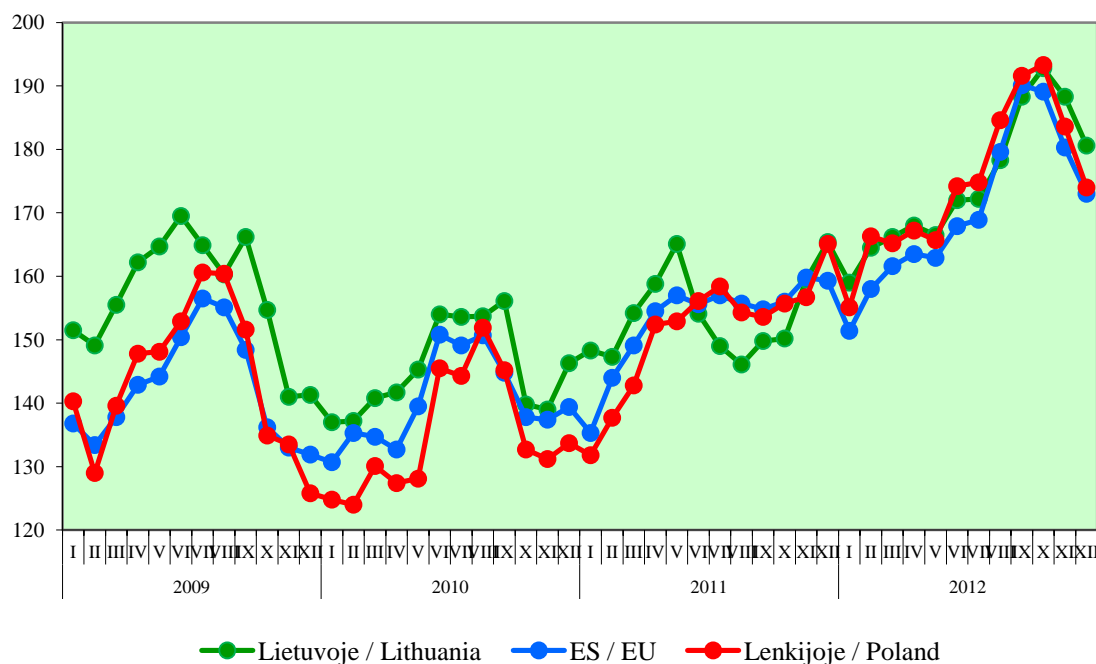

2.24 pav. Kiaulių supirkimas ir vidutinė kaina 2008–2012 metais
Fig. 2.24. Amounts purchased and average prices of pigs in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais vidutinė kiaulių supirkimo kaina (606 Lt/100 kg skerdenos) buvo 13,4 proc. didesnė nei 2011-aisiais. Didžiausias kainų augimas užfiksuotas II pusmetį – 19 proc. didesnės nei prieš metus, tačiau nuo lapkričio pradžios iki metų pabaigos supirkimo kaina sumažėjo 10 proc. Kiaulių supirkimo kainos didėjimas susijęs su išaugusiomis pašarinių grūdų supirkimo kainomis.

ES šalyse 2012 metais E klasės kiaulių skerdenų vidutinės supirkimo kainos buvo 11,4 proc. didesnės nei 2011-aisiais. Didžiausios E klasės kiaulių supirkimo kainos buvo Maltoje, Kipre ir Graikijoje, mažiausios – Nyderlanduose, Airijoje, Danijoje. Labiausiai supirkimo kainos per metus išaugo Kipre, Lenkijoje ir Švedijoje. ES, Lenkijos ir Lietuvos kainų tendencijos buvo panašios (2.25 pav.).

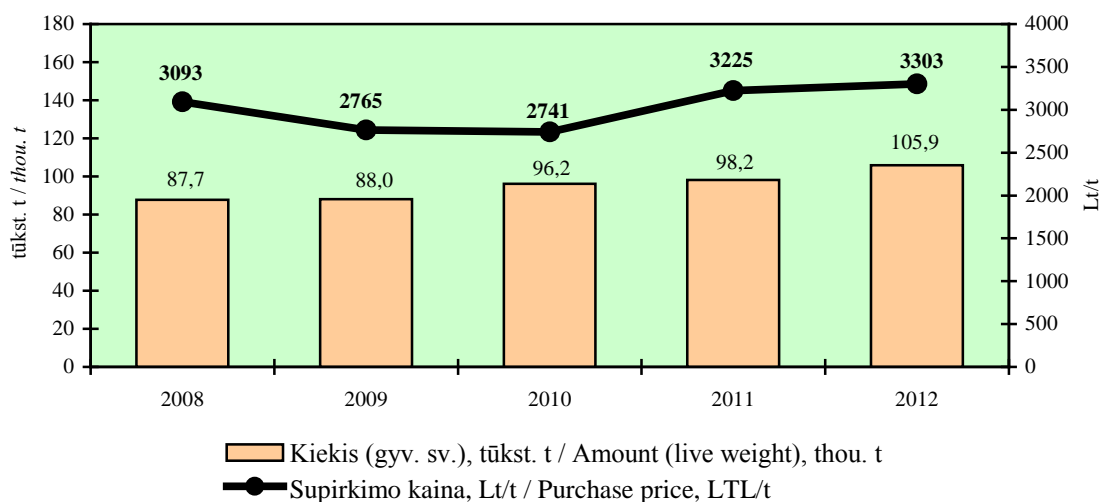

2.25 pav. Kiaulių supirkimo kaina Lietuvoje, Lenkijoje ir ES
2009–2012 metais, eurai/100 kg

Fig. 2.25. Purchase price of pigs in Lithuania, Poland and EU
in 2009–2012, EUR per 100 kilogram

Šaltinis: Europos Komisijos duomenys.

2012 metais paskersta 43,4 mln. paukščių (7,7 proc. daugiau nei 2011-aisiais). 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, vidutinė paukštienos supirkimo kaina buvo apie 2 proc. aukštesnė nei 2011-aisiais (2.26 pav.).

2.26 pav. Paukščių supirkimas ir vidutinė kaina 2008–2012 metais

Fig. 2.26. Amounts purchased and average prices of poultry in 2008–2012

Vidaus rinka. Vidaus rinkoje 2012 metais šalies įmonės realizavo 295,7 tūkst. t mėsos ir mėsos gaminių už 2,2 mlrd. Lt (2.30 lentelė). Palyginti su ikikriziniu 2008 metų laikotarpiu, rinkos apimtys sumažėjo apie 10 proc., o vertė – 18 proc. Per 5 metus ketvirtadaliu išaugo mėsos ir subproduktų pardavimas vidaus rinkai, tačiau beveik sumažėjo mėsos gaminių pardavimas. Importuotos mėsos pardavimas Lietuvos rinkoje nesikeitė.

2.30 lentelė. Mėsos ir jos produktų pardavimas vidaus rinkoje 2008 ir 2012 metais
Table 2.30. Sales of meat and meat products in the domestic market in 2008 and 2012

Gaminiai / Products	2008		2012	
	kiekis, tūkst. t <i>quantity, thou t</i>	vertė, mln. Lt <i>value, LTL mill.</i>	kiekis, tūkst. t <i>quantity, thou t</i>	vertė, mln. Lt <i>value, LTL mill.</i>
Mėsa ir subproduktai <i>Meat and sub-products</i>	95,1	706,2	119,2	879,3
Paukštiena ir subproduktai <i>Poultry meat and sub-products</i>	39,7	251,6	54,6	273,3
Mėsos gaminiai <i>Meat products</i>	174,8	1553,6	100,7	870,6
Importuoti mėsos gaminiai <i>Imported meat products</i>	20,0	118,3	21,2	133,7
Iš viso / Total	329,6	2629,7	295,7	2156,9

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

LAEI skaičiavimais, 2012 metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo 72 kg mėsos ir jos produktų (įskaitant I ir II kategorijos subproduktus). Palyginti su 2011-aisiais – 3 kg daugiau (2.31 lentelė).

2.31 lentelė. Mėsos produktų suvartojimas vienam gyventojui 2008–2012 metais, kg
Table 2.31. Per capita consumption of meat products in 2008–2012, kilograms

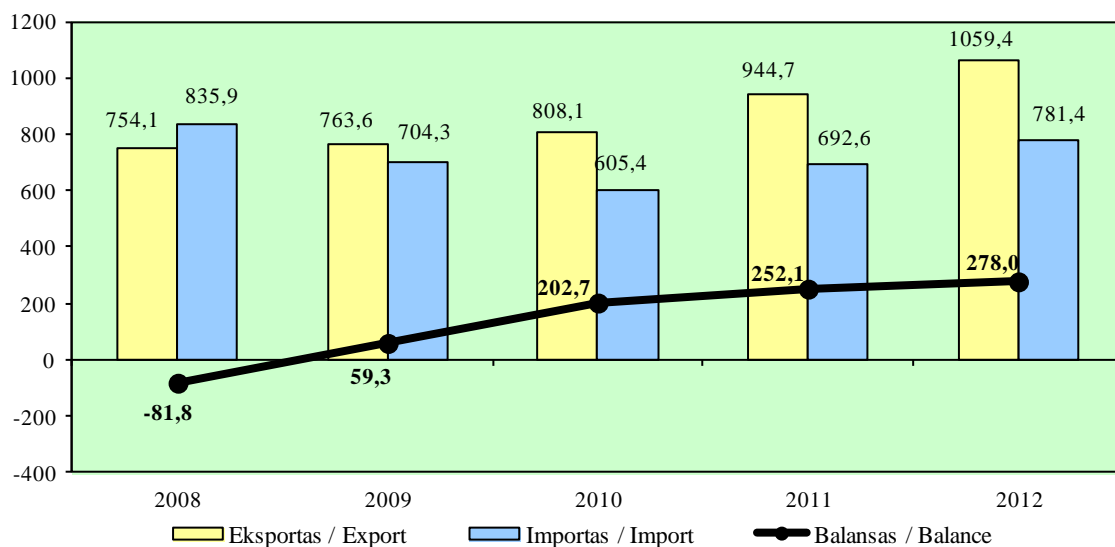
Mėsos rūšys / Meat by kind	2008	2009	2010	2011	2012*
Mėsa, iš viso / Meat, total	81	72	70	69	72
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	6	5	4	4	4
kiauliena / pork	46	42	41	42	43
paukštiena / poultry	24	22	21	21	23
I ir II kategorijos subproduktai <i>sub-products, category I and II</i>	3	2	3	2	2

* LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

Šalyje populiariausia kiauliena, tačiau dėl nepakankamų pajėgumų lietuviškos kiaulienos pasiūla dvigubai mažesnė už paklausą. Siekiant patenkinti gyventojų vartojimo poreikius, pusė kiaulienos yra importuojama. Galvijienos suvartojamas mažėja, nes didėja jos kainos. Stabilus paukštienos vartojimas.

Užsienio prekyba. Lietuvos mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2012 metais buvo teigiamas (2.27 pav.). Eksporto apimtys padidėjo 12 proc., o importo – 13 proc. Ketvirtadaliu išaugo paukštienos eksportas. Daugiausia eksportuojama veršelių ir kiaulių – net 21 proc. viso mėsos ir gyvulių eksporto.

2.27 pav. Mėsos ir gyvulių užsienio prekybos balansas 2008–2012 metais, mln. Lt

Fig. 2.27. Foreign trade balance of meat and livestock in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais eksportuota 30 tūkst. t galvijienos (2.32 lentelė). Pagrindiniai importuotojai – Rusija (62 proc.), ES šalys – Italija, Nyderlandai ir Švedija. Kiaulienos daugiausia pirkto Rusija, Latvija ir Baltarusija, o paukštienos – ES šalys – Nyderlandai, Latvija, Estija ir Prancūzija.

2.32 lentelė. Mėsos* eksportas pagal rūšis 2008–2012 metais, tūkst. t

Table 2.32. Meat exports by kind in 2008–2012, thousand tonnes*

Mėsos rūšys / Meat by kind	2008	2009	2010	2011	2012**
Mėsa, iš viso / Meat, total	74,0	71,4	87,3	110,0	108,0
iš jos: / of which:					
jautiena / beef	30,9	29,7	31,7	31,1	30,5
kiauliena / pork	13,6	12,9	15,3	23,2	21,0
paukštiena / poultry	19,9	22,4	29,1	35,9	45,0

* Mėsos produktai perskaičiuoti į mėsą / Meat products converted into meat.

** LAEI skaičiavimai / LIAE calculation.

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658; Statistikos departamento duomenys.

Pagrindinę mėsos importo dalį sudaro kiauliena (2.33 lentelė). Per 2012 metus importuota beveik 80 tūkst. t kiaulienos, daugiausia – iš Lenkijos, Vokietijos ir Belgijos. 2012 metais du trečdaliai paukštienos įsivežta iš Lenkijos.

2.33 lentelė. Mėsos* importas pagal rūšis 2008–2012 metais, tūkst. t
Table 2.33. Meat imports by kind in 2008–2012, thousand tonnes*

Mėsos rūšys / <i>Meat by kind</i>	2008	2009	2010	2011	2012**
Mėsa, iš viso / <i>Meat, total</i>	147,0	133,1	114,5	128,4	122,2
iš jos: / <i>of which:</i>					
jautiena / <i>beef</i>	6,3	2,9	3,4	3,4	2,0
kiauliena / <i>pork</i>	94,5	95,6	78,5	83,2	80,0
paukštiena / <i>poultry</i>	33,2	26,1	21,6	25,2	32,0

* Mėsos produktai perskaičiuoti į mėsą / *Meat products converted into meat.*

** LAEI skaičiavimai / *LIAE calculation.*

Šaltiniai: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658;
Statistikos departamento duomenys.

Gyvulininkystės sektorius yra reikšmingas aprūpinant Lietuvos vartotojus maisto produktais, svarbus eksporto šaltinis ir žaliavos tiekėjas pramonei. Tačiau pastaruoju metu vis mažiau norinčių užsiimti gyvulininkyste. Naujai kuriantiems gyvulininkystės ūkį trūksta patirties, o svarbiausia – finansinės paramos ir nuosavų lėšų gyvulių bandai, fermoms ir technologijoms įsigyti. Aukšti aplinkosaugos reikalavimai galutinai sužlugdo norą imtis šio verslo, nes kiaulininkystė priešpastatoma chemijos pramonės taršos standartams.

3.4. Cukriniai runkeliai

3.4. Sugar beet

Pasaulyje pagaminama apie 160–165 mln. t cukraus: apie 20 proc. – iš cukrinių runkelių ir apie 80 proc. – iš cukranendrių. Europoje pagaminama apie 19 proc. pasaulinio cukraus kiekio.

Lietuva – viena iš 19-os ES šalių, 2012 metais auginusių cukrinius runkelius. Mūsų šalyje išauginti cukriniai runkeliai tesudarė 0,7 proc. ES šalių derliaus.

Lietuvoje, kaip ir kitose ES šalyse, cukraus gamyba yra ribojama. 2006 m. liepos 1 d. ES pradėjo esminę cukraus sektoriaus reformą, kurios tikslas – sukurti konkurencingą sektorių. Ji įgyvendinama ir auginant cukrinius runkelius, ir juos perdirbant. Siekdama išvengti cukraus pertekliaus, ES visoms valstybėms narėms, gaminančioms cukrų, mažino jo gamybos kvotą. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 318/2006 dėl bendrojo cukraus sektoriaus rinkų organizavimo nurodoma, kad ES valstybių cukraus gamybos kvota yra 17,44 mln. t, o 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 510/2008 nustatė 13,47 mln. t kvotą. Tokio dydžio kvota nustatyta ir 2011–2012 prekybos metams. Pagal tarptautinius įsipareigojimus ES kasmet užsienio rinkose gali parduoti 1,34 mln. t virškvotinio cukraus.

Stodama į ES Lietuva suderėjo 103,01 tūkst. t baltojo cukraus gamybos kvotą, atitinkančią šalies cukraus poreikį. Šalies vidaus reikmėms 2011 metais buvo sunaudota 95,2 tūkst. t, 2012-aisiais – 86,2 tūkst. t cukraus.

2007 m. spalio 22 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1234/2007, nustatantis bendrą žemės ūkio rinkų organizavimą ir kai kuriems žemės ūkio produktams taikomas

nuostatas, ir 2009 m. kovo 6 d. Komisijos reglamentas (EB) Nr. 183/2009, iš dalies keičiantis Tarybos reglamento (EB) Nr. 1234/2007 VI priedą dėl kvotų patikslinimo cukraus sektoriuje, 2009–2010 prekybos metams Lietuvai, kaip ir kitoms ES šalims, sumažino viršutinę cukraus gamybos ribą. Lietuvai 2006–2007 prekybos metais buvo skirta 94,2 tūkst. t, 2007–2008 metais – 96,0 tūkst. t, vėlesniais analizuojamojo laikotarpio metais – po 90,3 tūkst. t cukraus kvota.

Auginimas. Lietuvoje buvo susiformavę nuolatiniai cukrinių runkelių auginimo arealai. Šalyje pakanka tinkamų cukriniams runkeliams auginti plotų, kurie leidžia pasiekti 50 t/ha ir didesnę derlingumą.

Uždarius du cukraus fabrikus, gerėjant cukrinių runkelių kokybės rodikliams 2011 ir 2012 metais iš dalies keitėsi įprasti cukrinių runkelių auginimo arealai. Minėtais metais cukrinių runkelių kiekį padidino Kėdainių, Kauno, Raseinių, Kalvarijų savivaldybių cukrinių runkelių augintojai. Tačiau Joniškio, Panevėžio, Pakruojo, Akmenės, Šiaulių ir kai kurių kitų rajonų savivaldybių augintojai juos sumažino. Dalyje rajonų išvis atsisakyta auginti cukrinius runkelius arba jų išauginta labai mažai.

Daugiausia cukrinių runkelių auginama Vidurio Lietuvoje, kur tam tinkamiausios dirvos. Lietuvoje cukrinių runkelių plotas per analizuojamąjį laikotarpį padidėjo 2,2 karto iki 19,2 tūkst. ha 2012-aisiais (2.34 lentelė). Ypač išsiskyrė 2008 metai, kai jų plotai buvo sumažėję iki 8,7 tūkst. ha. Nors cukrinių runkelių kokybės rodikliai buvo geri, cukraus gamybos kvotai įvykdyti tokie runkelių plotai pernelyg maži, todėl teko dalį cukraus įsivežti iš kitų ES valstybių.

2.34 lentelė. Cukraus gamybos rodikliai 2008–2012 metais

Table 2.34. Sugar production indicators in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Cukrinių runkelių plotas, tūkst. ha <i>Area under sugar beet crops, thou. ha</i>	8,7	15,1	15,4	17,7	19,2
Išauginta cukrinių runkelių perdirbti, tūkst. t <i>Harvest of sugar beet for processing, thou. t</i>	339,1	682,2	722,5	877,8	1003,2
Supirktų runkelių cukringumas, proc. <i>Sugar content in sugar beet procured, %</i>	18,13	17,24	16,15	17,28	17,40
Pagaminta cukraus iš viso per metus, tūkst. t <i>Total annual sugar production, thou. t</i>	55,7	105,6	100,6	136,9	148,3
Cukraus išėiga, proc. / <i>Sugar output, %</i>	16,4	15,9	13,9	15,6	14,8
Pagaminta cukraus iš cukrinių runkelių, t/ha <i>Sugar beet sugar production, t/ha</i>	6,4	7,0	6,5	7,8	7,7
Cukraus suvartojimas, skaičiuojant 1 gyventojui per metus, kg <i>Average annual sugar consumption per capita, kg</i>	32,7	31,3	27,0	29,3	...

Šaltiniai: cukraus fabrikų, Statistikos departamento, ŽŪM duomenys.

Cukrinių runkelių derlingumas 2008 metais buvo 39,0 t/ha, 2009-aisiais – 45,1, 2010-aisiais – 46,9, 2011-aisiais – 49,9, 2012-aisiais – 52,3 t/ha. Skaičiuojant 1 ha cukrinių runkelių (perdirbti) pasėlių, 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, cukraus buvo pagaminta beveik 2,7 karto daugiau.

Cukrinių runkelių derlingumui įtakos turi gamtinės sąlygos, didelės reikšmės – veislės ir agrotechnika. Prancūzijoje, Vokietijoje, Jungtinėje Karalystėje, Danijoje ir kitose Vakarų Europos šalyse, kuriose ilgesnį laikotarpį taikomos modernios auginimo technologijos ir cukrinių runkelių vegetacijos laikotarpis ilgesnis nei Lietuvoje, jų derlingumas yra didesnis. Tačiau pastaraisiais metais mūsų šalyje jis taip pat gerokai išaugo. Per analizuojamą laikotarpį pagerėjo kokybės rodikliai. Šaknų cukringumas 2012 metais 1,4 proc. punkto viršijo ES reglamentu nustatytą bazinį cukringumą (16 proc.).

Visi plotai apsėjami derlingų geros kokybės cukrinių runkelių veislių sėklomis iš Vakarų Europos šalių. Jos parenkamos atsižvelgiant į Lietuvos agroklimatą.

Sutartis su fabrikais dėl kvotinių cukrinių runkelių auginimo 2008 metais buvo sudarę 543, 2009-aisiais – 636, 2010-aisiais – 593, 2011-aisiais – 592, 2012-aisiais – 598 ūkio subjektai. Sutarčių skaičių kiekvienam cukraus fabrikui lėmė nustatyta ir koreguojama cukraus kvota, cukrinių runkelių derlingumas, skirtingas šaknų cukringumas.

Perdirbimas. Lietuvoje 2012 metais buvo dvi akcinės bendrovės, kurioms priklausė du cukraus fabrikai: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“.

Siekiant padidinti cukraus išeią, pagerinti jo kokybę, sumažinti gamybos sąnaudas, spręsti gamtos saugos problemas, Lietuvos cukraus fabrikai buvo modernizuojami. Buvusi AB „Danisco Sugar Kėdainiai“ (2009 metų pradžioje, pasikeitus savininkams, tapo AB „Nordic Sugar Kėdainiai“) iki 2008 metų cukrinių runkelių perdirbimo sezono pradžios rekonstravo fabriką ir padidino cukrinių runkelių perdirbimo pajėgumus iki 6 tūkst. t per parą. Vis tik Vakarų Europoje cukraus fabrikų našumas apie 1,5 karto didesnis.

Reformuojant ES cukraus sektorių, buvo nustatyta ES cukraus gamybos restruktūrizavimo schema, pagal kurią ES cukraus fabrikams, atsisakantiems cukraus gamybos kvotos, numatyta skirti restruktūrizavimo paramą.

Kaip minėta, restruktūrizavus gamybą, Lietuvos fabrikų kasmetinė cukraus gamybos kvota – 90 252 t. Ši kvota paskirstyta dviem gamintojams: AB „Nordic Sugar Kėdainiai“ ir UAB „Arvi cukrus“, kurie pagamino atitinkamai 80 ir 20 proc. kvotinio cukraus. 2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 318/2006 dėl bendro cukraus sektoriaus rinkų organizavimo leido ES valstybėms narėms įsigyti papildomą cukraus kvotą – Lietuvai nustatyta 8985 t. Papildomą 8100 t kvotą išpirko UAB „Arvi cukrus“.

Pagal su ES suderėtą stojant į Bendriją kvotinio cukraus kiekį, priklausomai nuo runkelių šaknų cukringumo, maistui reikėtų supirkti 760–800 tūkst. t cukrinių runkelių.

2010, 2011 ir 2012 metais buvo viršyta cukraus, pagaminto iš Lietuvoje išaugintų cukrinių runkelių, kvota. Pagal Tarybos reglamentą (EB) Nr. 318/2006 produkcijos perteklius ar jo dalis, viršijanti įmonės cukraus kvotą, gali būti laikoma kitų prekybos metų produkcijos dalimi.

Ekonomika. Cukrinių runkelių auginimas – pelningas verslas, ypač ūkiuose, kurių runkelių plotai didesni. Už cukrinius runkelius 2009-aisiais fabrikai augintojams išmokėjo 85,9 mln. Lt, 2010-aisiais – 83,1 mln. Lt, 2012-aisiais – 108,3 mln. Lt.

ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių oficialiosios statistikos formų suvestiniais duomenimis, cukrinių runkelių rentabilumas kasmet buvo aukštas – vidutiniškai 39–68 proc. 2008 metais ŽŪB ir kitose žemės ūkio įmonėse realizuotų cukrinių runkelių vienos tonos vidutinė savikaina buvo 108,27 Lt, 2009-aisiais – 93,87 Lt, 2010-aisiais – 97,24 Lt, 2011-aisiais – 104,42 Lt, 2012-aisiais – 84,16 Lt.

Europos Komisija, siekdama atpiginti cukraus gamybą, visoms cukrinius runkelius auginančioms valstybėms narėms mažino minimalią cukrinių runkelių supirkimo kainą (2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 3158/2006): 2008–2009 prekybos metais – iki 27,83 euro/t (96,09 Lt/t), 2009–2010 prekybos metais ir vėliau – iki 26,29 euro/t (90,77 Lt/t). Pastaroji kaina nurodyta ir 2008 m. birželio 6 d. Komisijos reglamente (EB) Nr. 510/2008, iš dalies keičiančiame Tarybos reglamentą (EB) Nr. 1234/2007. Kaina nustatyta už standartinės kokybės (16 proc. cukringumo) geros prekinės būklės runkelius. Daugumoje Lietuvos ūkių šie rodikliai būna geresni, todėl ir faktinė kaina didesnė.

2006 m. vasario 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 319/2006 (iš dalies keičiantis reglamentą (EB) Nr. 1782/2003) Lietuvai nustatė tiesioginių išmokų už kvotinį cukrų sumą: 2008 metams – 9476 tūkst. eurų (32,7 mln. Lt), 2009 ir vėlesniems metams – po 10260 tūkst. eurų (35,4 mln. Lt).

Cukrinių runkelių kokybė, cukraus kaina ir situacija rinkoje yra palankūs veiksniai Lietuvos cukrinių runkelių augintojams ir cukraus gamintojams.

3.5. Bulvės

3.5. Potatoes

Antri metai iš eilės bulvėms auginti palankūs metai lėmė didesnę derlingumą. 2012 metais bulvių derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius dešimt metų. Patenkinantis vidaus rinkos poreikis derlius sumažino jų kainą: metų pradžioje dėl didelių 2011 metų bulvių derliaus sandėliuojamų atsargų, vėliau dėl pakankamos 2012 metų bulvių pasiūlos kainos buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus.

Auginimas. Lietuvoje bulvių pasėlių dalis visų pasėlių struktūroje 2008–2012 metais mažėjo: 2008 metais sudarė 2,8 proc., o 2012-aisiais – tik 1,5 proc. Šalies auginantai 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, sumažino bulvių plotus 14,6 proc. iki 32,2 tūkst. ha (2.35 lentelė). Toks bulvių pasėlių plotas buvo mažiausias per pastaruosius dešimt metų. Tačiau antri metai iš eilės bulvėms auginti buvo palankūs ir labai derlingi – 2012 metais šalyje vidutinis bulvių derlingumas 17,1 t/ha buvo didžiausias per pastaruosius dešimt metų, 9,6 proc. didesnis nei prieš metus. Dėl mažesnių pasėlių plotų prikasta 6,4 proc. mažiau nei 2011-aisiais ir 23,2 proc. mažiau nei 2008-aisiais, kai buvo prikasta daugiausia bulvių per pastaruosius penkerius metus. 98,4 proc. bulvių užauginta ūkininkų ir šeimos ūkiuose. 2012 metais 4,2 proc. bulvių derliaus sudarė ankstyvosios bulvės, jų prikasta 23,3 tūkst. t.

2.35 lentelė. Bulvių pasėlių plotas, derlius ir derlingumas 2008–2012 metais

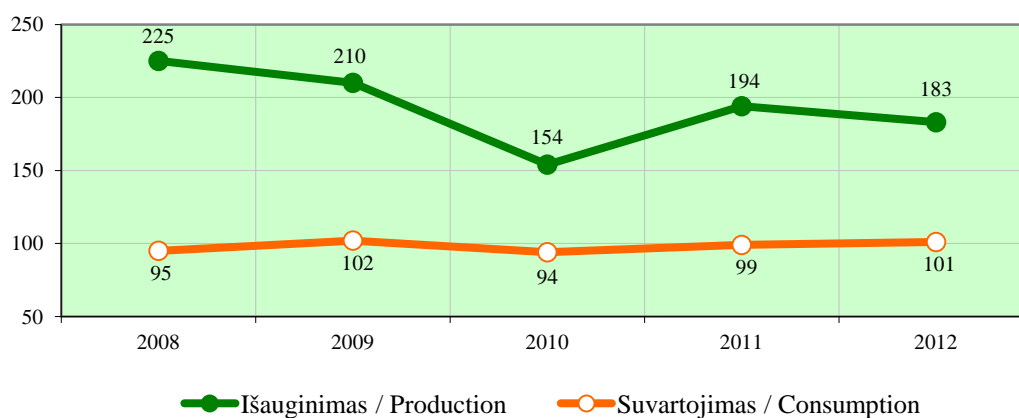
Table 2.35. Crop area, harvest and yield of potatoes in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Pasėlių plotas, tūkst. ha Crop area, thou. t	48,4	46,6	36,6	37,8	32,2	-33,5
Derlius, tūkst. t Total harvest, thou. t	716,4	662,5	476,9	587,7	549,9	-23,2
Derlingumas, t/ha Yield, t/ha	14,8	14,2	13,0	15,6	17,1	15,5

Šaltinis: Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://dbl.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

Bulvių pasėlių plotus mažino daugelis ES šalių, labiausiai Belgija – 22 proc., Latvija ir Suomija – apie 15 proc. Daugumoje šalių derlingumas ir derliai mažesni, labiausiai derlius sumažėjo Rumunijoje – 40 proc., Bulgarijoje 35 proc., Belgijoje 29 proc. Daugiausia iš ES bulvių užauginanti šalis Vokietija jų prikasė 10 proc., Prancūzija 12,6 proc. mažiau – mažiausiai per pastaruosius penkerius metus.

Rinka. 2012 metais apie 55 proc. derliaus suvartota gyventojų reikmėms. Lietuvoje bulvių vartojimas 2012 metais pakito nežymiai, vienas gyventojas suvartojo vidutiniškai apie 2 proc. daugiau nei prieš metus (2.28 pav.). ES vidutiniškai vienas gyventojas suvartojo apie 27 proc. mažiau bulvių nei Lietuvos gyventojas.

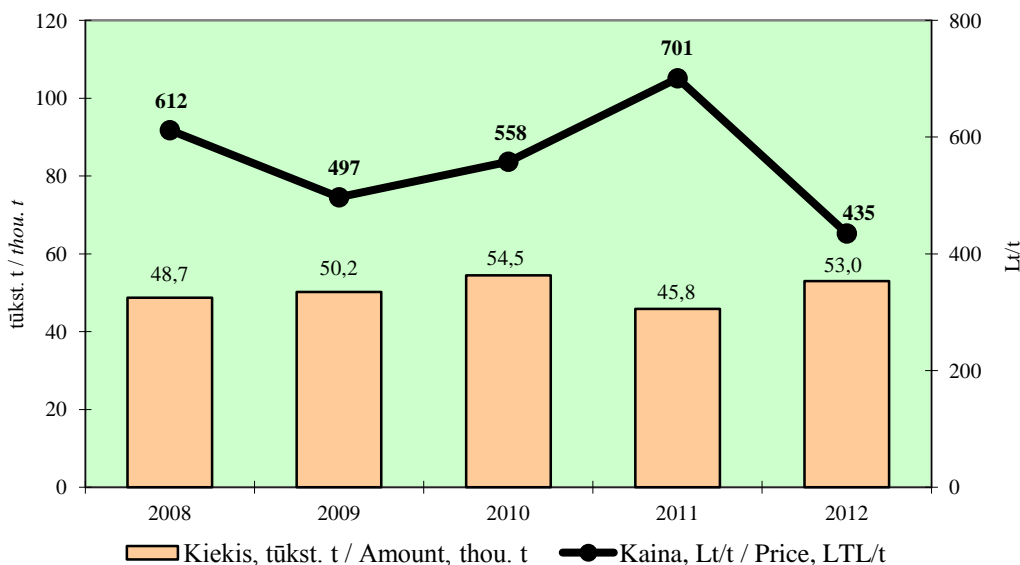
2.28 pav. Bulvių išauginimas ir suvaltojimas, skaičiuojant vienam gyventojui per metus, 2008–2012 metais, kg

Fig. 2.28. Per capita production and consumption of potatoes in 2008–2012, kilograms

Šaltinis: Pagrindinių žemės ūkio produktų gamyba, tenkanti vienam gyventojui. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <<http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2869&status=A>>.

Gavus gausesnį derlių, mažėjo kainos ir didėjo supirkimas. Jis per metus išaugo 15,7 proc., daugiau bulvių supirkta tik 2010 metais. Tą labiausiai lėmė didesnis supirkimas I pusmetį, kai buvo supirktos 2011 metų derliaus atsargų bulvės. Dėl

pakankamos pasiūlos bulvių supirkimo kainos 2012 metais buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus, 37,9 proc. mažesnės nei prieš metus (2.29 pav.). 69,4 proc. bulvių supirkta šviežiam vartojimui, kitos – gaminiams. Bulvių perdirbimui supirkta beveik tiek pat, kiek prieš metus, o šviežiam vartojimui 26,9 proc. daugiau nei 2011-aisiais.

2.29 pav. Bulvių supirkimas ir vidutinė kaina Lietuvoje 2008–2012 metais

Fig. 2.29. Amounts and average prices of potatoes purchased in Lithuania in 2008–2012

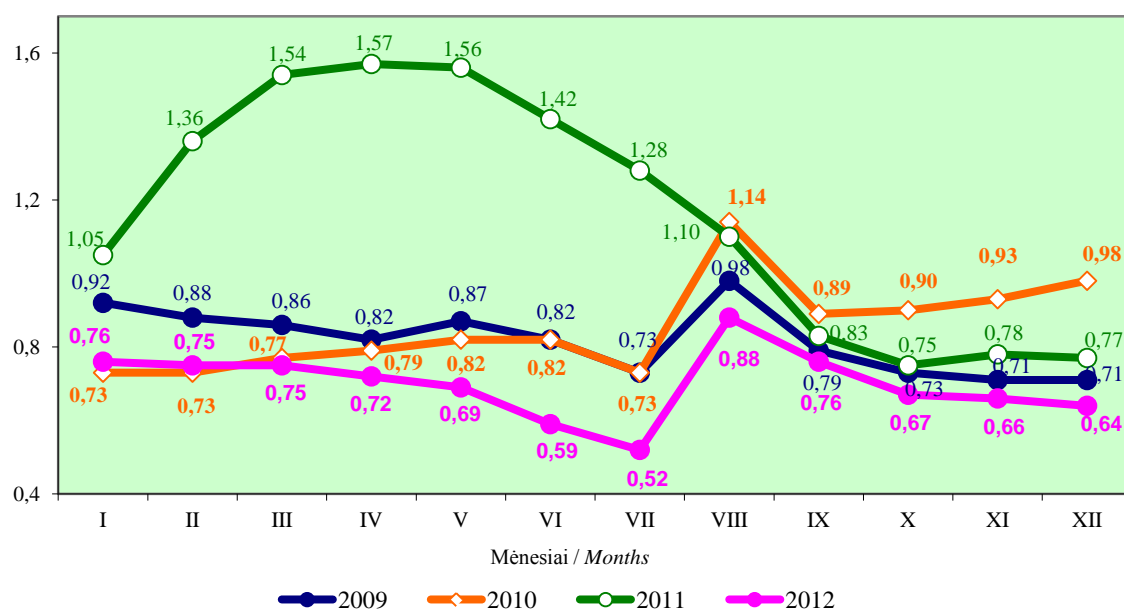
Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2826&status=A>.

Supirkimai sudaro apie šeštadalį gyventojų bulvių vartojimo fondo, nes daugiausia bulvių gyventojai perka turguose, tiesiogiai iš ūkininkų ir užsiaugina patys.

Dveji iš eilės derlingi bulvėms metai lėmė mažas jų kainas 2012 metais. Metų pradžioje dėl didelio sandėliuojamų bulvių kiekio, vėliau dėl didelės 2012 metų bulvių derliaus pasiūlos kainos buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus, tik spalį–gruodį jos buvo 8 proc. didesnės nei 2009-aisiais. 2012 metų I pusmetį bulvės kainavo apie 61 proc., o II pusmetį apie 11 proc. pigiau nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu.

Bulvės turguje 2012 metais, išskyrus sausio–vasario mėnesius, kainavo pigiausiai per pastaruosius ketverius metus (2.30 pav.). 2012 metų derliaus bulvės spalio–gruodžio mėnesiais kainavo apie 14 proc. pigiau nei 2011-ųjų, 30 proc. nei 2010-ųjų ir 8 proc. nei 2009-ųjų metų tuo pačiu laikotarpiu.

2012 metais iki rugpjūčio bulvės turguose buvo apie 50 proc., vėlesniais mėnesiais 14 proc. pigesnės nei prieš metus. Senojo (2011-ųjų) derliaus bulvių kainos turguose ir parduotuvėse 2012 metų pradžioje skyrėsi nežymiai, o 2012 metų derliaus bulvės turguose spalio–gruodžio mėnesiais buvo apie 16 proc. pigesnės. 2012 metų spalio–gruodžio mėnesiais ūkininkai parduodami savo produkciją turguose gavo apie 51 proc. didesnę kainą nei jiems siūlė supirkėjai.

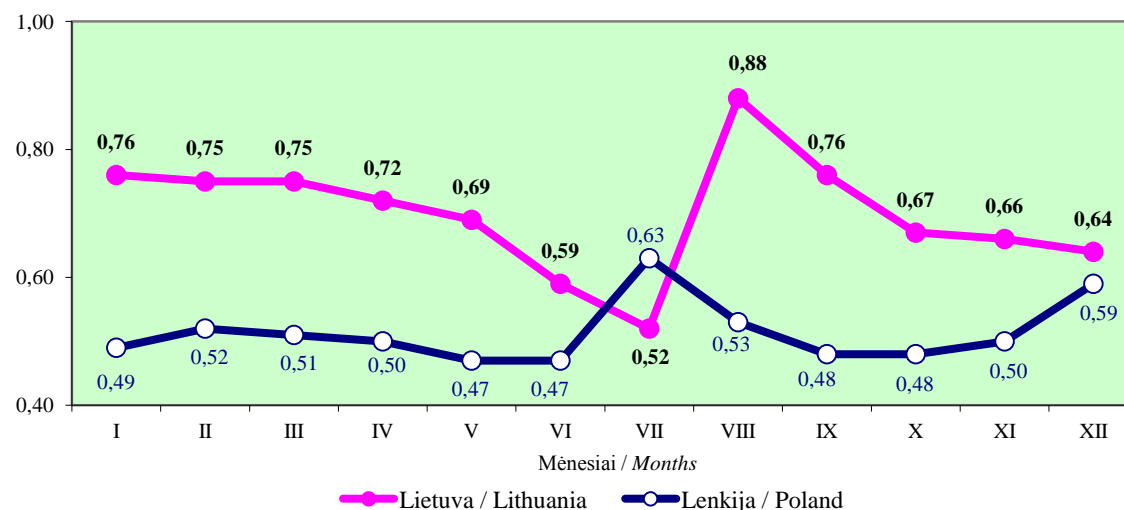

2.30 pav. Vidutinė bulvių kaina turguose 2009–2012 metais, Lt/kg

Fig. 2.30. Average price of potatoes in local markets in 2009–2012, LTL per kilogram

Šaltinis: Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninės kainos stacionariose turgavietėse [žiūrėta 2013 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.produktukainos.lt/?mid=112>.

2012 metais Lietuvos turguose bulvės kainavo apie 42 proc. brangiau nei Lenkijos turguose, išskyrus liepą, kai buvo 17 proc. pigesnės. 2012 metų derliaus lietuviškų ir lenkiškų bulvių kainos turguose skyrėsi mažiau: spalį–lapkritį apie 36 proc., gruodį tik 9 proc. (2.31 pav.).

2.31 pav. Bulvių kaina Lietuvos ir Lenkijos turguose 2012 metais, Lt/kg
Fig. 2.31. Price of potatoes in local markets in Lithuania and Poland in 2012, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej- styczeń-grudzień 2012 r. [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2012 [žiūrėta 2013 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: [http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive](http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive;); Mažmeninės kainos turgavietėse. Operatyvioji statistinė informacija. Maisto produktų kainos [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.produktukainos.lt/?mid=112>.

2012 metais daugelyje Europos šalių gauti mažesni derliai nei prieš metus sumažino bulvių pasiūlą, todėl tų metų derliaus bulvės spalio mėnesį Lenkijoje buvo brangesnės nei 2011 metų atitinkamą mėnesį 8 proc., Rusijoje 5 proc., o Vokietijoje 71 proc. Lietuvos ūkininkų ūkiuose užaugintų bulvių kaina, palyginti su kainomis kaimyninėse šalyse, buvo neaukšta. Lietuviškos bulvės buvo brangesnės tik už lenkiškas, kitose šalyse – 20 proc. ir daugiau brangesnės nei Lietuvoje (2.36 lentelė).

2.36 lentelė. Vidutinės bulvių pardavimo iš prekinį ūkių kainos kai kuriose ES šalyse 2011 ir 2012 metų spalio mėnesį, Lt/kg

Table 2.36. Average sale prices of potatoes in commercial farms of selected EU countries in October 2011 and 2012, LTL per kilogram

Šalys / Countries	Kaina / Price, Lt/kg		Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2011, %	Palyginti su Lietuva Compared to Lithuania, %	
	2011	2012		2011	2012
Lenkija / Poland	0,25	0,27	8	-31	-33
Vokietija / Germany	0,28	0,48	71	-22	20
Slovakija / Slovakia	0,33	-	-	-8	-
Lietuva / Lithuania	0,36	0,40	11	-	-
Čekija / Czech Republic	0,44	0,53	20	22	33
Estija / Estonia	0,46	0,51	11	28	28
Latvija / Latvia	0,76	0,61	-20	2,1*	53
Rusija / Russia	0,88	0,92	5	2,4*	2,3*

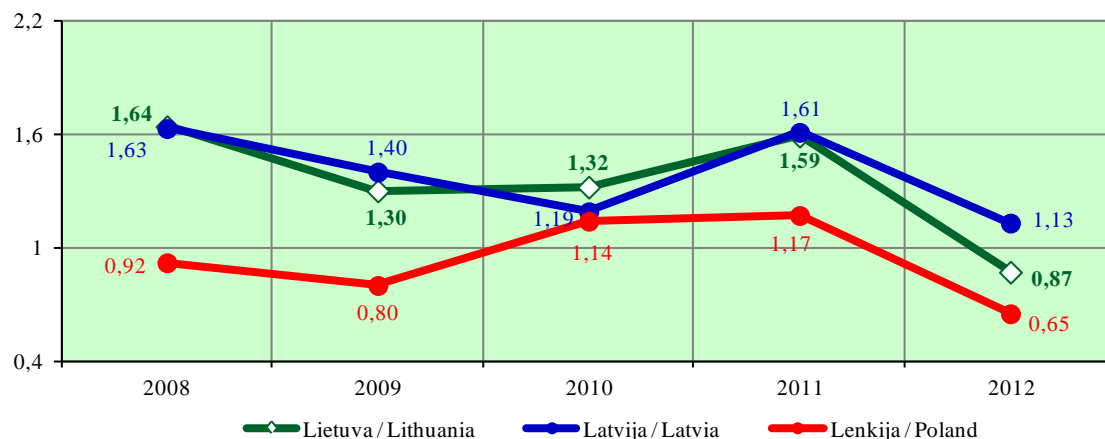
* Kartai / Times.

*Šaltinis: Statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Užsienio rinka. VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2013 m. balandžio 15 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=10748>>.*

2012 metais Lietuvoje nukritus supirkimo kainoms, mažmeninės bulvių kainos taip pat buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus, išskyrus birželį, kai buvo 14 proc. didesnės nei 2009-ųjų birželį, ir gruodžio mėnesį – 4 proc. didesnės nei 2011-ųjų gruodį. 2012 metų I pusmetį bulvės buvo apie 50 proc., o II pusmetį apie 15 proc. pigesnės nei prieš metus tuo pačiu laikotarpiu.

Vidutinė bulvių kaina 2012 metais Lietuvos mažmeninės prekybos centruose buvo mažiausia per pastaruosius penkerius metus, tačiau išliko 34 proc. didesnė nei Lenkijos mažmeninės prekybos centruose. Latvijoje mažmeninė bulvių kaina 30 proc. didesnė nei Lietuvoje (2.32 pav.).

Lietuva pati apsirūpina bulvėmis, todėl jų importuoja nedaug. 2012 metais importas sudarė apie 5,6 proc. gyventojų bulvių vartojimo fondo. Daugiausia bulvių įvežta balandžio–birželio mėnesiais – tuo laikotarpiu, kai sumažėjo pernykščio derliaus atsargos ir dar nebuvo ankstyvųjų bulvių derliaus Lietuvoje. Importas minėtais mėnesiais sudaro 42 proc. viso importo per metus. Lietuviškų bulvių eksportas 2012 metais sudarė vos 1,2 proc. derliaus. Daugiausia bulvių eksportuota į Rusiją – 79,9 proc., tačiau iš jų lietuviškos kilmės bulvės sudarė 26,3 proc.

2.32 pav. Bulvių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje 2008–2012 metais, Lt/kg

Fig. 2.32. Average retail price of potatoes in Lithuania, Latvia and Poland in 2008–2012, LTL per kilogram

Šaltiniai: Ceny w gospodarce narodowej. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2012 [žiūrėta 2013 m. gegužės 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/5840_ceny_w_gospodarce_PLK_HTML.htm?action=show_archive>; Lietuvos, Latvijos ir Estijos ekonominė ir socialinė raida. Vilnius: Statistikos departamentas, 2008–2012. ISSN 1648-5408.

Nors užsienio prekybos bulvėmis srautai nedideli, keletą metų iš eilės jie didėjo, tačiau 2012 metais sumažėjo apie 28 proc. Išvežta bulvių 2876 t daugiau nei įsivežta, tačiau dėl didesnių importuojamų bulvių kainų prekybos balansas neigiamas – 135 tūkst. Lt (2.37 lentelė).

2.37 lentelė. Lietuvos užsienio prekyba šviežiomis bulvėmis 2008–2012 metais

Table 2.37. Lithuania's foreign trade in fresh potatoes in 2008–2012

Rodiklis Indicator	2008		2009		2010		2011		2012	
	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.	kiekis, t amount, t	vertė, tūkst. Lt value, LTL thou.
Eksportas Export	4116	5750	5212	5322	18309	20323	28047	38691	19966	26102
Importas Import	19261	20441	13931	12610	14380	18359	23714	32804	17090	26237
Balansas Balance	-15145	-14691	-8719	-7288	3929	1964	4333	5887	2876	-135

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

53,6 proc. bulvių importuota iš Olandijos (9,1 tūkst. t). Iš jos importas per metus beveik nepakitė. 14,9 proc. bulvių įsivežta iš Prancūzijos ir 6,4 proc. – iš Italijos. Daugiausia bulvių įsivežama balandį–birželį, kai prasideda derlius šiltesnio klimato šalyse.

2012 metais paruošta ir konservuota 5,9 tūkst. t bulvių (įskaitant traškučius) – 2,0 proc. mažiau nei 2011-aisiais. Jų pardavimai užsienio rinkose padidėjo 1,8 karto, nes kaina buvo 28 proc. mažesnė. Vidaus rinkoje šios produkcijos kainai padidėjus 31 proc., parduota 2,6 proc. mažiau. Bulvių miltai, dribsniai ir granulės realizuojami tik

Lietuvoje, todėl padidėjus paklausai vidaus rinkoje, buvo pagaminta 13,6 t, arba 11,8 karto daugiau.

Bulvių sektoriuje jau daugelį metų pasėlių plotai mažėja, tačiau vidaus rinka vis dar aprūpinama lietuviškomis bulvėmis, jų įsivežama nedaug. Bulvių vartojimas, nors labai priklauso nuo kainų pokyčių, tačiau nemažėja, nes bulvė tradiciškai lietuvių mėgstamas, turintis paklausą maisto produktas.

3.6. Daržovės

3.6. Vegetables

2012 metai daržininkystei buvo palankūs. Nepaisant derliaus nuėmimo metu lietingų orų, prasidėjusių šalnų derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus. Nors daržovių augintojai sumažino pasėlių plotus daugiau kaip 11 proc., nuimtas vos 2,4 proc. mažesnis derlius nei prieš metus.

Auginimas. Pastaraisiais metais lauko daržovių pasėliai Lietuvoje užėmė apie 14 tūkst. ha, o 2012 metais sumažėjo 11,3 proc. iki 12,6 tūkst. ha (2.38 lentelė) ir sudarė 0,6 proc. visų žemės ūkio augalų pasėlių ploto. 98,4 proc. lauko daržovių augino ūkininkai ir tik 1,6 proc. – ŽŪB. Šakninės daržovės (morkos, svogūnai, burokėliai ir kt.) sudarė 52,4 proc., kopūstai– 23,0 proc. (iš jų 85,2 proc. baltagūžiai) pasėlių.

2.38 lentelė. Lauko daržovių pasėliai 2008–2012 metais, tūkst. ha

Table 2.38. Crop area of vegetables grown in the open field in 2008–2012, thousand hectares

Daržovių rūšys <i>Vegetables</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Daržovės, iš viso <i>Vegetables, total</i>	14,2	14,1	14,0	14,2	12,6	-11,3
iš jų: / <i>of which:</i>						
kopūstai / <i>cabbages</i>	3,8	3,5	3,2	3,3	2,9	-23,3
agurkai / <i>cucumbers</i>	1,0	0,9	1,5	1,5	1,3	33,3
pomidorai / <i>tomatoes</i>	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	19,2
burokėliai / <i>beetroots</i>	2,2	2,2	2,0	2,2	1,9	-14,5
morkos / <i>carrots</i>	2,6	2,6	2,3	2,4	2,1	-18,0
svogūnai / <i>onions</i>	2,0	2,0	1,9	2,0	1,8	-12,7

Šaltinis: Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.

2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, augintojai labiausiai sumažino lauke auginamų agurkų ir burokėlių plotus, atitinkamai 14,5 proc. ir 13,7 proc., baltagūžių kopūstų ir morkų – daugiau kaip 12 proc., svogūnų – 10,5 proc. Kopūstų, morkų, svogūnų ir burokėlių 2012 metais pasodinta mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, kopūstų pasodinta 23,3 proc., morkų 18,0 proc., burokėlių 14,5 proc., svogūnų 12,7 proc. mažiau, tačiau agurkų plotai 33,3 proc., pomidorų 19,2 proc. didesni.

Antri metai iš eilės buvo palankūs daržovėms auginti. 2012 metais daržovių derlingumas buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus, vidutiniškai 11,8 proc. didesnis nei 2011-aisiais ir 16,9 proc. nei 2008-aisiais (2.39 lentelė). Labiausiai, palyginti su prieš tai einančiais metais, išaugo svogūnų derlingumas – 31,1 proc., pomidorų – 22,4 proc., kopūstų – 11,6 proc., burokėlių – 11,6 proc.

2.39 lentelė. Vidutinis lauko daržovių derlingumas 2008–2012 metais, t/ha

Table 2.39. Average yield of vegetables grown in the open field in 2008–2012, tonnes per hectare

Daržovių rūšys <i>Vegetables</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Lauko daržovės, iš viso / <i>Vegetables</i> <i>grown in the open field, total</i>	19,5	20,7	12,0	20,4	22,8	16,9
kopūstai / <i>cabbages</i>	31,1	34,9	17,8	34,5	38,5	23,8
agurkai / <i>cucumbers</i>	7,5	9,8	7,8	10,0	10,6	41,3
pomidorai / <i>tomatoes</i>	5,2	6,2	5,8	5,8	7,1	36,5
burokėliai / <i>beetroots</i>	24,2	27,6	13,8	24,2	27,0	11,6
morkos / <i>carrots</i>	22,3	24,4	17,9	29,3	32,3	44,8
svogūnai / <i>onions</i>	14,4	10,1	10,3	12,2	16,0	11,1

*Šaltinis: Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.*

2012 metais iš viso nuimta 307,4 tūkst. t daržovių, 2,4 proc. mažiau nei prieš metus. Lauko daržovės sudarė 92,3 proc., šiltnamių – 7,7 proc. derliaus. Šiltnamių daržovių nuimta 23,8 tūkst. t, t. y. 13,1 proc. mažiau nei 2011-aisiais, mažiausiai per pastaruosius penkerius metus. Po labai derlingų 2011 metų lauko daržovių derlius tik 1,4 proc. mažesnis (2.40 lentelė).

2.40 lentelė. Lauko daržovių derlius 2008–2012 metais, tūkst. t

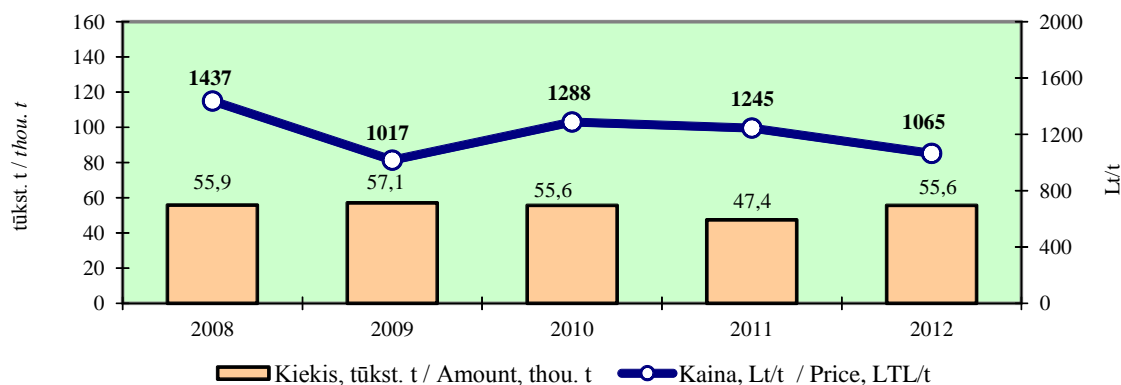
Table 2.40. Harvest of vegetables grown in the open field in 2008–2012, thousand tonnes

Daržovių rūšys / <i>Vegetables</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Daržovės, iš viso / <i>Vegetables, total</i>	275,7	292,3	164,0	287,6	283,6	2,9
iš jų: / <i>of which:</i>						
kopūstai / <i>cabbages</i>	117,2	123,3	53,3	112,9	111,0	-5,3
agurkai / <i>cucumbers</i>	7,2	9,0	11,6	15,0	13,6	88,9
pomidorai / <i>tomatoes</i>	1,4	1,6	2,5	2,0	2,2	57,1
burokėliai / <i>beetroots</i>	53,3	61,8	26,6	52,7	51,0	-4,3
morkos / <i>carrots</i>	57,0	63,7	40,9	70,5	67,8	18,9
svogūnai / <i>onions</i>	29,6	20,6	19,6	24,2	27,7	-6,4

*Šaltinis: Žemės ūkio augalai šalyje [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 10 d.].
Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.*

2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, svogūnų derlius buvo 14,5 proc., lauke auginamų pomidorų 10 proc. didesnis. Visų kitų daržovių derlius mažėjo: labiausiai sumažėjo šiltnamiuose auginamų pomidorų – 26,0 proc. (iki 9,4 tūkst. t), lauke ir šiltnamiuose auginamų agurkų daugiau kaip 9 proc. (iki 11,9 tūkst. t). Nors kopūstų derliaus nuėmimą stabdė šalnos, dėl gausių kritulių į dirvas sunkiai įvažiavo morkų ir burokėlių kasimo kombainai, kopūstų, burokėlių ir morkų derlius pakito nežymiai – vos 2–4 proc.

Rinka. Vidutiniškai per metus superkama iki 56 tūkst. t daržovių. Jų supirkimo apimtys, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 17,3 proc. (2.33 pav.). 2012 metais Lietuvoje supirkta 18,1 proc. išaugintų daržovių. Daržovių supirkimo kainos per metus vidutiniškai sumažėjo 14,5 proc.

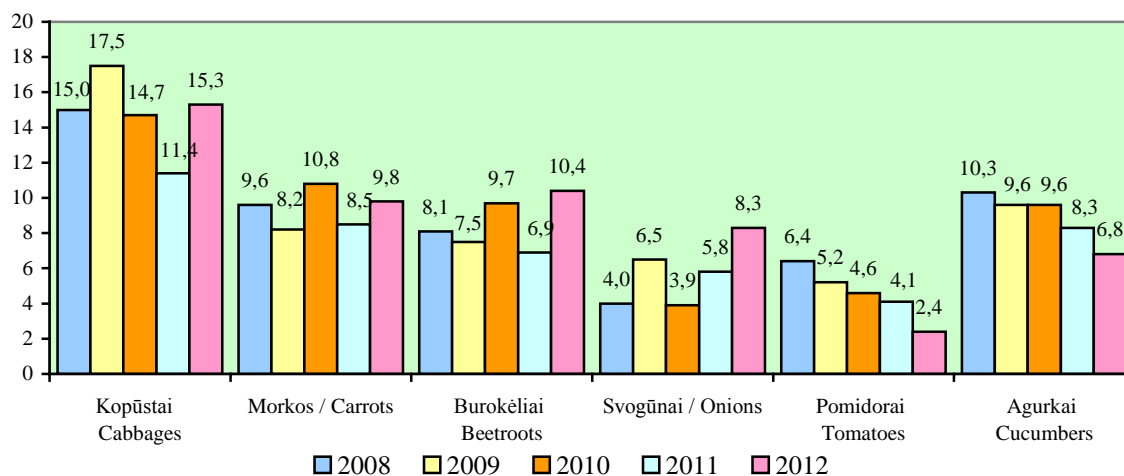

2.33 pav. Supirktų daržovių kiekis ir vidutinė kaina 2008–2012 metais

Fig. 2.33. Amount purchased and average price of vegetables in 2008–2012

Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2826&status=A>.

Palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo tik pomidorų ir agurkų supirkimas: išaugintų lauke pomidorų 41,4 proc. ir agurkų 18,1 proc., išaugintų po dangą pomidorų 26,0 proc., agurkų – 9,8 proc. Kitų daržovių supirkimas didesnis, o burokėlių ir svogūnų didžiausias per pastaruosius penkerius metus (2.34 pav.).

2.34 pav. Daržovių supirkimas 2008–2012 metais, tūkst. t

Fig. 2.34. Purchase of vegetables in 2008–2012, thousand tonnes

Šaltinis: Augalininkystės produktų supirkimas. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. balandžio 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?id=2826&status=A>.

Daugelio daržovių supirkimo kainos mažėjo, o supirkimas didėjo, burokėlių ir svogūnų supirkta daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Baltagūžiai kopūstai buvo supirkti pigiausiai per pastaruosius trejus metus, burokėliai ir svogūnai – pigiausiai per penkerius metus. Tačiau pomidorai ir agurkai brango, nes šių po danga užaugintų daržovių derlius sumažėjo labiau nei daržovių, užaugintų lauke. Mažmeninės kainos svogūnų ir kopūstų buvo daugiau kaip trečdaliu mažesnės, tačiau morkų, pomidorų ir agurkų didesnės nei prieš metus. Visgi 2012 metais lietuviškų daržovių kainos buvo konkurencingos – vienos mažiausių, palyginti su kaimyninėmis šalimis.

Svogūnai buvo 45 proc., baltagūžiai kopūstai 38 proc., burokėliai 20 proc., morkos ir salotos 12 proc. pigesni nei prieš metus. Tačiau išauginti po danga pomidorai buvo 41 proc., agurkai 37 proc. brangesni.

Įvairių daržovių mažmeninės kainos per metus pakito skirtingai. 2012 metais mažmeninė svogūnų kaina buvo apie 40 proc., kopūstų apie 37 proc. mažesnė, pomidorų 11 proc. didesnė nei 2011-aisiais. Morkos metų pradžioje buvo 8 proc. pigesnės, pabaigoje 37 proc. brangesnės, palyginti su atitinkamu 2011 metų laikotarpiu.

Metų pabaigoje daržovės buvo brangesnės nei prieš metus beveik visose ES šalyse. Daržovės ES gruodžio mėnesį buvo vidutiniškai 8,3 proc. brangesnės. Labiausiai jos pabrango Slovėnijoje ir Rumunijoje – daugiau kaip 20 proc. Daugelyje šalių kainos buvo daugiau kaip 10 proc. didesnės, Lietuvoje brango daugiau nei vidutiniškai – 14,7 proc. (2.41 lentelė).

2.41 lentelė. Daržovių vartotojų kainų indekso pokytis ES šalyse 2012 metais*, proc.
Table 2.41. Change in consumer price index of vegetables in the EU countries in 2012, per cent*

Šalis / Country	Pokytis Change	Šalis / Country	Pokytis Change
ES / EU	8,3	Ispanija / Spain	9,4
Graikija / Greece	-5,4	Bulgarija / Bulgaria	10,0
Jungtinė Karalystė / United Kingdom	0,2	Estija / Estonia	12,0
Kipras / Cyprus	2,3	Suomija / Finland	12,3
Vengrija / Hungary	3,6	Vokietija / Germany	13,0
Danija / Denmark	4,1	Austrija / Austria	13,2
Italija / Italy	4,5	Malta / Malta	13,8
Švedija / Sweden	6,6	Lietuva / Lithuania	14,7
Nyderlandai / Netherlands	6,9	Latvija / Latvia	15,4
Prancūzija / France	7,0	Slovakija / Slovakia	16,3
Lenkija / Poland	7,4	Čekija / Czech Republic	17,1
Belgija / Belgium	7,7	Rumunija / Romania	20,8
Portugalija / Portugal	9,2	Slovėnija / Slovenia	23,0
Liuksemburgas / Luxembourg	9,3		

* 2012 m. gruodžio mėn., palyginti su 2011 m. gruodžio mėn. / December 2012 compared to December 2011.

Šaltinis: Commodity price data dashboard. No 7 – December 2012 edition. European commission [interaktyvus].
[žiūrėta 2013 m. gegužės 16 d.]. Prieiga per internetą:

<http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/price-monitoring/dashboard/food12_2012_en.pdf>.

2012 metų lapkričio mėnesį Lietuvos rinkoje, palyginti su kaimyninėmis šalimis, daržovės buvo vienos pigiausių: 8 proc. pigesnės buvo tik morkos Estijoje, o palyginti su Lenkija, sutapo kopūstų ir morkų kainos (2.42 lentelė). Rusijos prekiniuose ūkiuose daržovės buvo 2 ir daugiau kartų brangesnės nei Lietuvos prekiniuose ūkiuose.

**2.42 lentelė. Vidutinės daržovių kainos kai kurių šalių prekiniuose ūkiuose
2012 metų lapkričio mėnesį, Lt/kg**

*Table 2.42. Average prices of vegetables in commercial farms of selected countries
in November 2012, LTL per kilogram*

Šalys Country	Burokėliai Beetroots		Kopūstai Cabbages		Morkos Carrots		Svogūnai Onions	
	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %	kaina price, Lt/kg	palyginti su Lietuva, compared to Lithuania, %
Lietuva Lithuania	0,37	–	0,40	–	0,61	–	0,47	–
Lenkija Poland	0,43	16	0,40	0	0,61	0	0,60	28
Latvija Latvia	0,41	11	0,48	20	0,79	30	0,74	57
Estija Estonia	0,76	2,1*	0,59	48	0,56	–8	–	–
Vokietija Germany	1,52	4,1*	0,69	73	0,87	43	–	–
Rusija Russia	1,03	2,8*	0,84	2,1*	1,21	2*	1,03	2,2*
Čekija Czech Republic	–	–	0,59	48	0,67	10	0,66	40

* Kartai / Times.

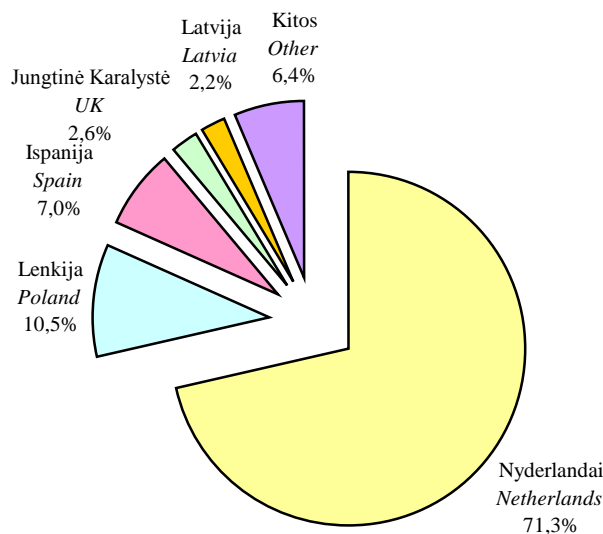
Šaltinis: Statistinė informacija. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema. Bulvių, vaisių ir daržovių sektorius. Užsienio rinka. VI Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras [interaktyvus]. [žiūrėta 2013 m. balandžio 15 d.].
Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/?mid=346&id=10748>>.

Lietuvoje lauke ir šiltnamiuose užaugintų daržovių derlius sudaro apie 80 proc. vidaus reikmėms suvartojamų daržovių. Vidutiniškai pastaraisiais metais vienas Lietuvos gyventojas per metus suvartojo iki 100 kg daržovių. 2012 metais daržovių vartojimas išliko kaip ir ankstesniais metais.

Trūkstamas daržovių kiekis yra įsivežamas iš kitų šalių. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, užsienio prekybos daržovėmis apimtys didėjo: 2012 metais eksportuota 19,1 proc., arba 43,9 tūkst. t, o importuota 14,9 proc., arba 36,1 tūkst. t daugiau. Nors eksportas pagal vertę didėjo sparčiau, daržovių išvežta mažiau. Tačiau dėl didesnių eksportuojamų daržovių kainų užsienio prekybos balansas teigiamas 7,9 mln. Lt: importuota už 1226,7 mln. Lt, eksportuota už 1234,6 mln. Lt.

Daugiausia daržovių įsivežta iš Olandijos (2.35 pav.). Per metus importas iš jos padidėjo 18,9 proc. 2012 metais iš šios šalies importuota 198,1 tūkst. t daržovių už 938,5 mln. Lt. Importas iš Lenkijos 2012 metais buvo 3,9 proc. didesnis nei 2011-aisiais, 2012 metais įsivežta 29,3 tūkst. t daržovių už 89,0 mln. Lt. Palyginti su

2011-aisiais, labiausiai išaugo pomidorų, ankštinių daržovių ir salotų importas, atitinkamai 44 proc., 35 proc. ir 32 proc.

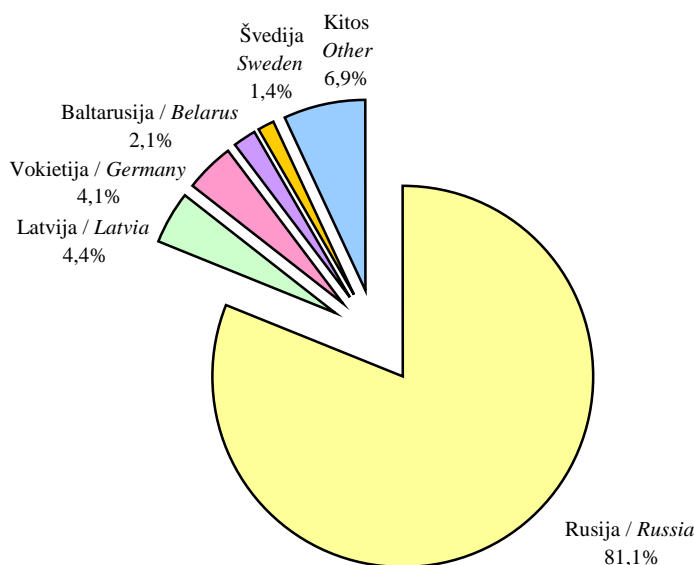

2.35 pav. Daržovių importo struktūra pagal šalis 2012 metais

Fig. 2.35 Structure of vegetables import by country in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia (222,4 tūkst. t už 1017,8 mln. Lt) daržovių iš Lietuvos išvežta į Rusiją (2.36 pav.). Eksportas (įskaitant reeksportą) į šią šalį buvo 22,9 proc. didesnis nei 2011-aisiais. Labiausiai per metus išaugo ankštinių daržovių – 1,5 karto, pomidorų – 46 proc., džiovintų daržovių – 37 proc. ir salotų – 32 proc. eksportas. Ypač didėjo lietuviškos kilmės daržovių paklausa, jų į Rusiją išvežta 44,7 proc. daugiau nei prieš metus.

2.36 pav. Daržovių eksporto struktūra pagal šalis 2011 metais

Fig. 2.36 Structure of vegetables export by country in 2011

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Perdirbimas. Daržovių produktų gamybos kitimo tendencijos nevienareikšmės. Atsižvelgiant į rinkos poreikius vienu produktų gamyba didėjo, kitų mažėjo. Be to, pokyčius lėmė ir žaliavų pasiūla. Antrus metus iš eilės didėjo džiovintų svogūnų gamybos apimtys. 2012 metais svogūnų sudžiovinta daugiausia per pastaruosius penkerius metus, 2,5 karto daugiau nei 2011-aisiais (2.43 lentelė). Didėjo ir pomidorų kečupo ir kitų pomidorų padažų gamyba: pagaminta 8,1 proc. daugiau nei prieš metus ir 33,6 proc. nei 2008-aisiais. Jų pagaminta taip pat daugiausia per pastaruosius penkerius metus. Nuo 2009 metų didėjo raugintų kopūstų gamyba ir 2012-aisiais buvo pagaminta daugiausia per pastaruosius ketverius metus, 38,8 proc. daugiau nei 2011-aisiais. Nors daržovių užšaldyta 5,6 proc. daugiau nei prieš metus, jų kiekis buvo 55 proc. mažesnis nei 2008-aisiais. Sumažėjo vaisių ir daržovių sulčių gamyba. 2012 metais pagaminta mažiausiai sulčių per pastaruosius penkerius metus. Vaisių ir daržovių sulčių gamyba, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo 21,8 proc., o pomidorų sulčių 3,8 proc. Toks sulčių gamybos kiekis buvo daugiau kaip 43 proc. mažesnis nei prieš penkerius metus.

2.43 lentelė. Pagrindinių vaisių ir daržovių produktų gamyba 2008–2012 metais

Table 2.43. Production of preparations of fruit and vegetables in 2008–2012

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Rauginti kopūstai / Sauerkraut, t	1471,8	247,4	507,0	757,1	1051,1	-28,6
Džiovinti svogūnai / Onions, dried, t	507,0	523,8	464,5	771,2	1962,8	3,9*
Užšaldytos daržovės ir jų mišiniai, t Vegetables and mixtures, frozen, t	600,4	406,4	371,3	255,7	269,9	-55,0
Vaisių ir daržovių sultys, mln. l Fruit and vegetable juice, mill. l	13,9	8,8	9,1	10,1	7,9	-43,2
iš jų pomidorų of which tomato juice	4,9	3,4	2,8	2,6	2,5	-49,0
Pomidorų kečupas ir kiti pomidorų padažai, tūkst. t / Tomato ketchup and other tomato sauces, thou. t	11,0	11,2	11,9	13,6	14,7	33,6

* Kartai / Times.

Šaltiniai: Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

Produktų iš daržovių gamyba išliko orientuota į vidaus rinką. Nekoncentruotos pomidorų tyrės ir pastos realizuojamos tik Lietuvoje. Pomidorų sulčių vidaus rinkoje parduota 84,0 proc., džiovintų svogūnų – 87,5 proc., konservuotų raugintų kopūstų – 92,6 proc., pomidorų kečupo – 81,0 proc., paruoštų valgių iš daržovių – 98,4 proc., šaldytų daržovių – 49,4 proc.

Lietuvos daržovių sektorius, nors vidaus rinkos daržovėmis pakankamai neaprūpina, tačiau turi didelę reikšmę kaip pelninga veikla augintojams, daug darbo jėgos įtraukiantis sektorius ir kaip produkcijos tiekėjas vartotojams, kurie vis labiau suprasdami sveikos mitybos svarbą vartoja daugiau daržovių, o ir dažnai renkasi lietuvišką produkciją kaip kokybiškesnę nei importuotą.

3.7. Vaisiai ir uogos

3.7. Fruit and berries

Lietuvos žemės ūkio produkcijos struktūroje tik apie 1 proc. sudaro sodų ir uogynų sukurta vertė. Nors savo pagaminama produkcija šis sektorius yra labai svarbus, tačiau Lietuvoje jis mažas ir daugelis ilgamečių rodiklių rodo nepalankias šaliai jo vystymosi tendencijas.

Auginimas. Sodų ir uogynų plotai Lietuvoje sumažėję. 2012 metais, palyginti su nepriklausomybės atkūrimo pradžia, jų buvo 28 proc. mažiau. Tačiau pastaraisiais metais pastebimas nedidelis šios ūkio šakos atsigavimas. 2012 metais šalyje priskaičiuota 30 tūkst. ha sodų ir uogynų. Tai sudarė apie 1 proc. ŽŪN. Didžiausi sodų ir uogynų plotai 2012-aisiais buvo Vilniaus (15,8 proc.), Kauno (15,7 proc.) ir Panevėžio (13,5 proc.) apskrityse. Daugiausia auginta obelų – 52 proc. bendro sodų ir uogynų ploto. Kita svarbi šio sektoriaus kultūra – juodieji serbentai. Jų plotai užėmė 15,3 proc. vaisių ir uogynų sodinių ploto. Likusios šalies soduose ir uogynuose auginamos kultūros sudarė trečdalį bendro jų ploto.

2012 metais sodų ir uogynų plotas Lietuvoje, palyginti su 2008-aisiais, padidėjo 10,9 proc. Tai lėmė gerokai išaugęs obelų plotas – 18,9 proc. Daugelio kitų kultūrų plotai sumažėjo, pavyzdžiui, juodųjų serbentų – 19,4 proc., braškių – 20,9 proc. Tačiau jų dalis bendrame sodų ir uogynų plote nebuvo tokia reikšminga kaip obelų, sudarė tik po 3 proc., todėl turėjo daug mažesnę įtaką bendram rezultatui.

Analizuojant apskritis, didžiausias sodų ir uogynų ploto pokytis 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, užfiksuotas Telšių apskrityje, kur plotai padidėjo 29,6 proc. Taip pat sodai ir uogynai išsiplėtė likusiose devyniose apskrityse: Utenos (28,8 proc.), Alytaus (23,6 proc.), Telšių (22 proc.) ir kitose (39,3 proc.). Didžiausius sodų ir uogynų plotus turinčiose apskrityse – Vilniaus, Kauno ir Panevėžio – plotai 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, išaugo atitinkamai 6,6 proc., 0,6 proc. ir 2,9 proc.

Derančių sodų ir uogynų 2012 metais buvo 13,6 proc. daugiau nei prieš penkerius metus (2.44 lentelė).

2.44 lentelė. Sodų ir uogynų plotas, derlius ir derlingumas 2008–2012 metais

Table 2.44. The area, harvest and yield of orchards and berry plantations in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Sodinių plotas iš viso, tūkst. ha <i>Total area of orchards and berry plantations, thou. ha</i>	27,0	26,7	29,4	29,2	30,0	10,9
iš jų derančių <i>of which fruit bearing</i>	22,9	22,3	23,5	24,0	26,0	13,4
Derlius, tūkst. t / <i>Harvest, thou. t</i>	87,9	69,9	44,0	60,3	84,0	-4,4
Derlingumas, t/ha / <i>Yield, t/ha</i>	3,8	3,1	1,9	2,5	3,2	-15,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2009–2011 metais gamtinės sąlygos Lietuvoje lėmė prastą vaisių ir uogų derlių. Tačiau 2012-ieji buvo kur kas palankesni daugeliui šio sektoriaus kultūrų. Todėl 2012 metais surinktas vaisių ir uogų derlius buvo 39,3 proc. didesnis nei prieš metus ir net 90,8 proc. nei 2010-aisiais. Nuo 2008-aisiais surinkto vaisių ir uogų derliaus 2012-ieji atsiliko tik 4,4 proc.

Kaip ir įprasta Lietuvoje, didžiausią vaisių ir uogų derliaus dalį 2012 metais sudarė obuoliai – 86,3 proc. Vidutinis obelų sodų derlingumas buvo 5 t/ha. Palyginti su 2008-aisiais, 2012 metais obelų derlingumas buvo ketvirtadaliu mažesnis.

Lietuvoje sodų ir uogynų derlingumas, palyginti su kitoms ES šalimis, labai mažas. Ne vienus metus iš eilės pagal derliaus iš vieno hektaro rodiklį ES pirmaujanti šalis – Austrija. 2012 metais šioje šalyje obelų derlingumas buvo pats geriausias ir siekė vidutiniškai 43,3 t/ha – 8 kartus didesnis nei Lietuvoje. Palankiais metais vaismedžių derlingumas Austrijoje siekia apie 100 t/ha.

Rinka. 2012 metais Lietuvoje vaisių ir uogų supirkimo apimtys, palyginti su ketveriais ankstesniais metais, padidėjo. 2012 metais vaisių ir uogų mūsų šalyje supirkta 24,6 proc. daugiau nei 2008-aisiais (2.45 lentelė). Tai nulėmė sparčiau didėjusios obuolių supirkimo apimtys. Kaip ir kasmet, 2012 metais jie sudarė didžiąją dalį šalyje supirktų vaisių ir uogų. Obuolių supirkimas išaugo dėl didelio jų derliaus.

2.45 lentelė. Vaisių ir uogų supirkimas 2008–2012 metais

Table 2.45. Purchase of fruit and berries in 2008–2012

Vaisiai ir uogos / Fruit & berries		2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Vaisiai ir uogos, iš viso / Fruit & berries, total	kiekis / amount, t	39627	23153	24632	40682	49359	24,6
	kaina / price, Lt/t	498	434	913	504	429	-13,9
iš jų: / of which:							
obuoliai apples	kiekis / amount, t	38265	21966	23751	39280	48256	26,1
	kaina / price, Lt/t	388	328	540	446	379	-2,2
kriaušės pears	kiekis / amount, t	8	24	0,2	3	2	-71,1
	kaina / price, Lt/t	2391	2052	2007	1704	1756	-27,7
braškės strawberries	kiekis / amount, t	45	52	25	29	35	-21,4
	kaina / price, Lt/t	5706	7175	9784	10061	10345	81,3
avietės raspberries	kiekis / amount, t	63	26	17	9	12	-81,3
	kaina / price, Lt/t	5368	5388	4872	5779	8503	58,4
juodieji serbentai black current	kiekis / amount, t	594	749	519	520	592	-0,2
	kaina / price, Lt/t	2880	1782	1946	4378	1978	-31,3
kiti serbentai other currant	kiekis / amount, t	18	12	5	23	26	43,6
	kaina / price, Lt/t	2095	2960	1925	2204	1327	-36,7

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tačiau gausėnis derlius sumažino supirkimo kainas. 2012 metais obuoliai supirkti 15 proc. pigiau nei prieš metus. Taip pat atitinkamu laikotarpiu 29 proc. sumažėjo svarainių supirkimo kaina. Tačiau negausus vyšnių derlius jų supirkimo kainą 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, pakėlė 28 proc., o kriaušių – 3 proc.

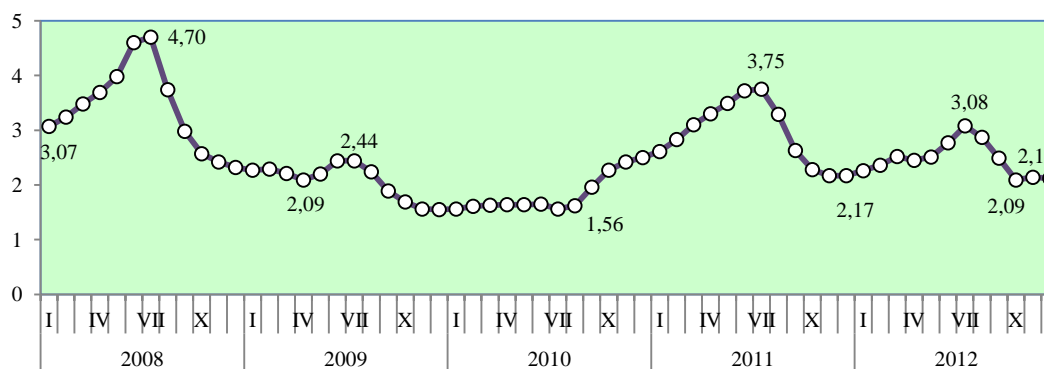
2012-ieji buvo palankūs daugeliui uogų derėti. Tačiau dėl didesnės pasiūlos jų supirkimo kainos, kaip ir obuolių ar svarainių, sumažėjo. Palyginti su 2011-aisiais, labiausiai sumažėjo juodųjų serbentų supirkimo kaina – 55 proc., taip pat gerokai atpigę kitų rūšių serbentai – 40 proc. Aronijos 2012 metais supirktos 16 proc., o agrastai 3 proc. pigiau nei prieš metus. 2012-aisiais padidėjo tik braškių ir aviečių supirkimo kainos, atitinkamai 3 ir 47 proc. Braškės superkamos vis brangiau jau penkerius metus iš eilės, nes dėl nepalankių gamtinių sąlygų šių uogų derlius negausus. Aviečių brangimą lėmė buvusios neįprastai aukštos supirkimo kainos 2012 metų liepos–rugpjūčio mėnesiais, kai buvo juntamas šių uogų trūkumas.

Šviežiam vartojimui skirti vaisiai 2012 metais Lietuvoje supirkti skirtingomis kainomis nei kaimyninėje Lenkijoje. Desertinių obuolių supirkimo kaina mūsų šalyje buvo maždaug 8 proc., slyvų – apie 45 proc., o vyšnių – 3,7 karto didesnė nei Lenkijoje. Tačiau kriaušės šviežiam vartojimui 12,5 proc. brangiau buvo superkamos Lenkijoje. Uogų šviežiam vartojimui supirkimo kainos Lietuvoje, palyginti su Lenkija, buvo didesnės nuo kelių iki keliolikos kartų.

Obuolių, skirtų perdirbti, kaina Lietuvoje 2012 metais buvo apytiksliai 29 proc. mažesnė nei kaimyninėje šalyje. Uogos, skirtos perdirbti, Lietuvoje, palyginti su Lenkija, buvo superkamos gerokai didesnėmis kainomis. Už braškes pas mus mokėta 84 proc. brangiau, už avietes – 1,4 karto, už aronijas – 2,6 karto, už juoduosius serbentus – 1,9 karto, o už kitų rūšių serbentus – 1,2 karto didesne kaina.

2012 metais ES vaisių mažmeninės kainos didėjo. Palyginti su 2011-aisiais, jos išaugo 3 proc. Labiausiai per metus kainos išaugo Estijoje (8,1 proc.). Tačiau buvo šešios šalys, kuriose užfiksuotas vaisių pigimas. Eurostato duomenimis, labiausiai mažmeninė vaisių kaina 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo Kipre (9,2 proc.). Lietuvoje 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, vaisių mažmeninė kaina išaugo 2,3 proc. Kaimyninėse šalyse jų kaina didėjo nevienodai. Latvijos mažmeninėje rinkoje vaisiai 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, buvo brangesni 4,3 proc., o Lenkijos – 1,3 proc. Palyginti su 2008-aisiais, Lietuvoje 2012 metais vidutinės mažmeninės vaisių kainos buvo nukritusios 4,3 proc., o Latvijoje ir Lenkijoje padidėjo atitinkamai 2,9 ir 9,0 proc.

Mažmeninė obuolių kaina Lietuvoje taip pat priklausė nuo derliaus gausos ir supirkimo kainos pokyčių. 2007 metais negausiai užderėjus obuoliams jų mažmeninė kaina iki naujojo derliaus 2008-ųjų rudenį laikėsi aukštesnė nei įprastai. Tolesni dveji metai buvo gausūs obuolių, dėl to mažmeninė kaina pastebimai sumažėjo (2.37 pav.). 2010 ir 2011 metais vėlgi buvo jaučiamas obuolių trūkumas, o 2012-aisiais sulaukta gero derliaus. Dėl šių priežasčių 2012 metų pabaigoje vartotojai obuolių galėjo įsigyti 2 proc. pigiau nei prieš metus arba net 9 proc. – nei prieš ketverius.

2.37 pav. Obuolių vidutinė mažmeninė kaina Lietuvoje 2008–2012 metais, Lt/kg
Fig. 2.37. Average retail price of apples in Lithuania in 2008–2012, LTL/kg

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Produkcijos perdirbimas. Palyginti su situacija, buvusia prieš metus, 2012 metais vaisių ir uogų perdirbėjų gamybos apimtys sumažėjo 11,7 proc. O palyginti su 2008-aisiais, 2012 metais Lietuvos perdirbėjai pagamino 23 proc. mažiau vaisių ir uogų gaminių. Tokius rezultatus lėmė šio sektoriaus derliaus pokyčiai. Tačiau ne visų produktų gamybos apimtys mažėjo (2.46 lentelė).

2.46 lentelė. Kai kurių vaisių ir uogų produktų gamyba Lietuvoje 2008–2012 metais
Table 2.46. Production of selected fruit and berry products in Lithuania in 2008–2012

Produktai / Products	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Užšaldyti vaisiai, uogos ir riešutai, nevirti arba virti garuose ar vandenyje, tūkst. t <i>Frozen fruit, berries and nuts, uncooked, cooked by steaming or boiling in water, thou. t</i>	2,8	2,2	2,6	3,9	3,9	38,0
Vaisių, uogų ar riešutų džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos, paruoštos verdant, tūkst. t <i>Jams, marmalades, jellies, puree and pastas of fruit, berries or nuts, prepared by boiling, thou. t</i>	3,5	4,7	4,4	4,5	3,8	9,5
Obuolių sultys, mln. l / <i>Apple juice, mill. l</i>	0,9	2,2	1,7	4,9	3,0	219,3

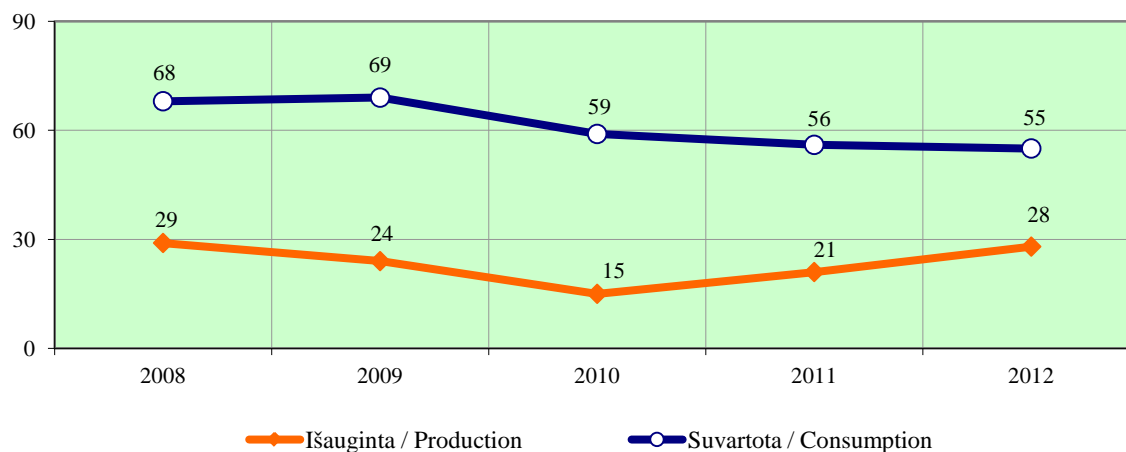
Šaltiniai: Gaminių gamyba 2008–2012. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1648-5777.

2012-aisiais, kaip ir kitais metais, pagrindiniai vaisių ir uogų perdirbėjų gaminiai buvo obuolių sultys, įvairūs džemai, marmeladai, drebučiai, tyrės ir pastos bei užšaldyti vaisiai ir uogos.

Obuolių sulčių 2012 metais išspausa 38,4 proc. mažiau nei prieš metus, tačiau, palyginti su 2008-aisiais, gamybos apimtys išaugo daugiau nei trigubai. Įvairių džemų, marmeladų, drebučių, tyrių ir pastų pagaminta 15,5 proc. mažiau nei prieš metus.

Palyginti su 2008-aisiais, 2012 metais jų gamyba padidėjo 9,5 proc. Užšaldytų vaisių ir uogų gamybos apimtys 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, išliko beveik nepakitusios, o palyginti su 2008-aisiais – išaugo 38 proc.

Vaisių ir uogų suvartojimas. Lietuvos apsirūpinimas vaisiais ir uogomis labai prastas. Ilgamečiai statistiniai duomenys rodo, kad jis nesiekia net 40 proc. (2.38 pav.). Taip yra dėl to, kad šalyje vyrauja nepalankus šiam sektoriui klimatas. Todėl sodininkystės ir uogininkystės ūkių yra nedaug, o ir esantys nedideli.

2.38 pav. Vaisių ir uogų išauginimas bei suvartojimas, skaičiuojant vienam gyventojui, 2008–2012 metais, kg

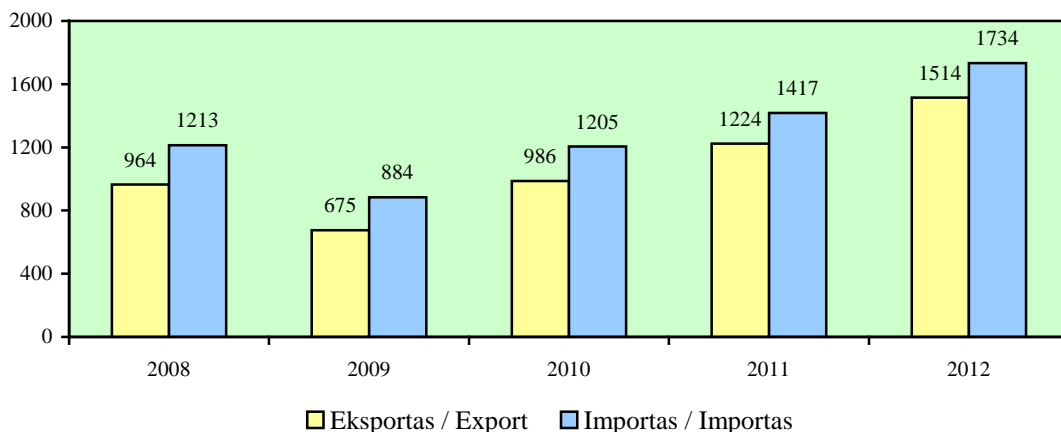
Fig. 2.38. Per capita production and consumption of fruit and berries in 2008–2012, kilograms

Šaltinis: Lietuvos žemės ūkis 2011. Vilnius: Statistikos departamentas, 2012. ISSN 2029-3658.

Sodininkystės sektoriaus plėtrą stabdo ir nedidelė vaisių bei uogų paklausa šalyje. Rekomenduojama metinė vaisių ir uogų norma vienam suaugusiajam yra 91 kg. Tačiau Lietuvoje suvartojama tik 60–70 proc. šios normos. O pastaruosius kelerius metus vartojimas dar mažėja. Palyginti su kitomis ES šalimis, vaisių Lietuvoje suvartojama vos ne mažiausiai.

Eurostato duomenimis, daugiausia per metus Lietuvos gyventojai suvartoja citrusinių vaisių – apie 40 proc. vaisių ir uogų raciono. Kiti populiariausi yra vynuogės ir obuoliai, kurie sudarė maždaug po dešimtadalį gyventojų per metus suvartoto vaisių ir uogų kiekio.

Užsienio prekyba. Didesnę vaisių ir uogų paklausą Lietuvoje nei gali užtikrinti vietos augintojai tenkina jų importas. Šalies užsienio prekybos balansas šiomis gėrybėmis yra neigiamas (2.39 pav.). 2012 metais užsienio prekybos vaisiais ir uogomis deficitas siekė 220 mln. Lt.

2.39 pav. Vaisių ir uogų* eksportas bei importas 2008–2012 metais, mln. Lt

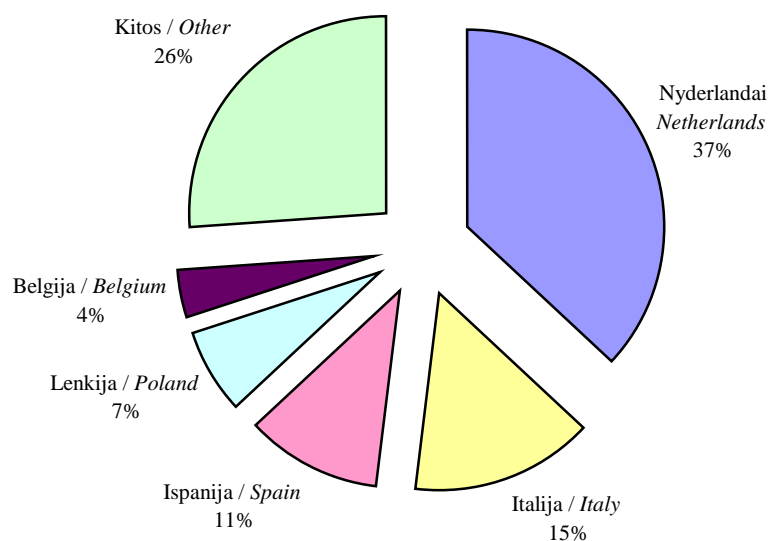
Fig. 2.39. Export and import of fruit and berries in 2008–2012, LTL million*

* Šviežių, šaldytų, džiovintų ir konservuotų / *Fresh, frozen, dried and preserved.*

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, įvežamų vaisių ir uogų vertė išaugo beveik 43 proc. Labiausiai padidėjo Lietuvoje neauginamų vaisių paklausa ir pasiūla. Vertine išraiška 2008–2012 metų laikotarpiu labiausiai augo šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų importas – 2,9 karto. Už didžiausią sumą į Lietuvą 2012 metais įvežta citrusinių vaisių. 2008–2012 metais ji padidėjo 1,7 karto. 2012 metais citrusiniai vaisiai sudarė 18,8 proc. nuo viso vaisių ir uogų importo vertine išraiška. Jų įvežta 114 tūkst. t už 309 mln. Lt. Didėjo ir visų kitų vaisių ir uogų importas, išskyrus bananų (1,3 proc. mažiau), obuolių, kriaušių ir svarainių (21,4 proc. mažiau) bei konservuotų vaisių ir riešutų (47,5 proc. mažiau).

2012 metais Lietuva vaisių ir uogų importavo iš 63 pasaulio šalių, iš kurių 22 – ES narės. Didžiausią importo vertine išraiška dalį sudarė importas iš ES – 88,6 proc. O už didžiausią sumą vaisių ir uogų importuota iš Nyderlandų (2.40 pav.).

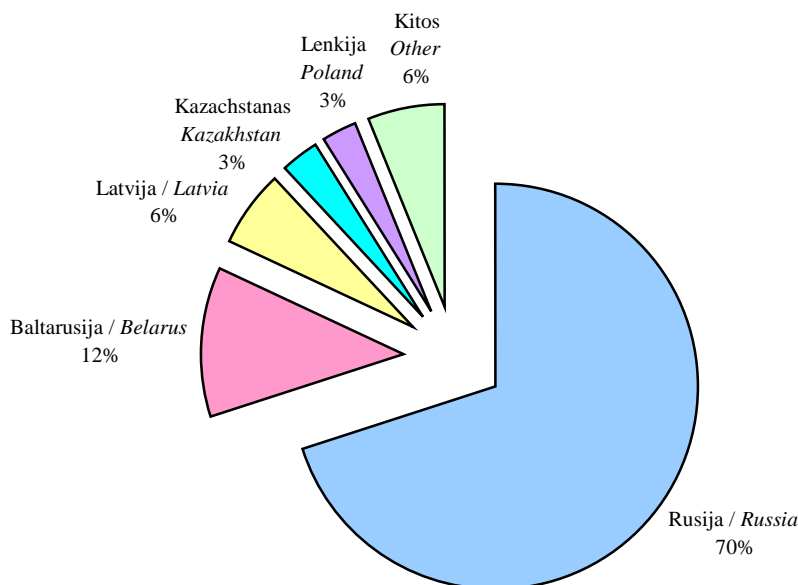
2.40 pav. Vaisių ir uogų importo struktūra pagal šalis 2012 metais

Fig. 2.40. Structure of the import of fruit and berries by country in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais iš Lietuvos išvežta (reeksportuota) vaisių ir uogų už 1,5 mlrd. Lt. Palyginti su 2008-aisiais, vaisių ir uogų eksporto apimtys vertine išraiška padidėjo beveik 1,6 karto. Labiausiai 2008–2012 metų laikotarpiu išaugo (3,4 karto) šviežių ir džiovintų datulių, figų, ananasų, avokadų, gvajavų, mangų ir garcinijų eksporto vertė. Daugiausia į kitas šalis išvežama obuolių. 2012 metais jie sudarė 18 proc. visos vaisių ir uogų eksporto vertės.

2011 metais vaisiai ir uogos buvo eksportuojami į 21 ES šalį. Eksportas šia kryptimi sudarė 13,6 proc. nuo viso vaisių ir uogų (vertine išraiška) eksporto. Taip pat ši produkcija buvo vežama į dar 18 kitų pasaulio šalių. Už didžiausią sumą vaisių ir uogų Lietuva 2012 metais išvežė į Rusiją (2.41 pav.).

2.41 pav. Vaisių ir uogų eksporto struktūra pagal šalis 2012 metais

Fig. 2.41. Structure of the export of fruit and berries by country in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Parama. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, Lietuvoje deklaruota daugiau sodų ir uogynų, atitinkamai 5,8 proc. (6,9 tūkst. ha) ir 7,9 proc. (6,4 tūkst. ha). Už 2012 metais deklaruotus ir paramos tiesioginėmis išmokomis teikimo reikalavimus atitinkančius sodų ir uogynų plotus skirta 406,93 Lt/ha tiesioginė išmoka. Pagal ekologinio ūkininkavimo programą už sodų ar uogynų hektarą skirta 1781,60 Lt išmoka. Pagal tausojančią aplinką vaisių ir daržovių auginimo sistemą už 2012 metais deklaruotus serbentų plotus skirta 1160 Lt/ha, o už kitų vaisių ir uogų plotus – 1188 Lt/ha parama.

ES ir nacionalinę paramą 2012 metais gavo ūkio subjektai, dalyvavę vaisių vartojimo skatinimo mokyklose programoje. Vaisius tiekusiems subjektams šioje programoje nuo 2011 m. spalio 10 d. buvo skirta 3,30 Lt parama už ne žemesnės kaip II kokybės klasės obuolių kilogramą, o nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. – 2,80 Lt/kg. Už ne žemesnės kaip II kokybės klasės kriaušių kilogramą nuo 2011 m. spalio 10 d. buvo skirta 3,50 Lt parama, o nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. – 3,00 Lt/kg.

Teikiama parama padeda palaikyti sodininkų pajamas, didina lietuviškos produkcijos konkurencingumą. Taip pat parama prisideda prie sektoriaus plėtros, palaiko jo gyvybingumą.

Apibendrinant vaisių ir uogų sektorių, reikia pastebėti, kad jo produkcijos paklausa Lietuvoje nėra didelė. Tačiau net ir nedidelio poreikio vietos augintojai nepatenkina. Palyginti su kitomis ES šalimis, Lietuvoje sodų ir uogynų plotai nedideli, derlingumas mažas. Trūkumas patenkinamas importine produkcija, kurios kiekis pastaraisiais metais išaugo dėl prasto derliaus Lietuvoje. Vietos gamintojai negali vartotojams pasiūlyti tokio plataus vaisių ir uogų pasirinkimo kaip importuotojai. O svarbiausia, kad jų siūloma kaina, palyginti su užsienio augintojų, dažniausiai nėra konkurencinga.

3.8. Rapsai

3.8. Rape

Alternatyvių energijos šaltinių panaudojimas darosi vis aktualesnis ne tik ES, bet ir visame pasaulyje. Viena iš žemės ūkio kultūrų, iš kurių gaminamas biokuras, yra rapsai. Išaugusios jų supirkimo kainos skatina žemdirbius šią kultūrą auginti. Mūsų šalyje beveik visi užauginti rapsai panaudojami biodegalams gaminti.

2012 metais pasaulinis rapsų derlius nesiskyrė nuo ankstesnio laikotarpio (2.47 lentelė). Daugiausia rapsų augina Kinija, Kanada, Indija ir ES šalys. Svarbiausi gamintojai ES – Vokietija, Prancūzija, Jungtinė Karalystė ir Lenkija. Lietuva pagal derlių – 7-oje vietoje ES.

2.47 lentelė. Rapsų derlius pasaulyje 2010–2013 metais, mln. t

Table 2.47. World harvest of rapeseed in 2010–2013, million tonnes

Rodikliai / Indicators	2010–2011	2011–2012	2012–2013
Išauginta pasaulyje, iš viso <i>World harvest, total</i>	60,55	61,00	60,63
iš jo: / of which:			
ES-27 / EU-27	20,75	19,08	18,80
Kinija / China	13,10	13,43	13,50
Kanada / Canada	12,79	14,61	13,31
Indija / India	7,10	6,20	6,30
Australija / Australia	2,36	3,12	3,09

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

ES šalyse 2012 metais išauginta 18,8 mln.t, arba 31 proc. viso pasaulio rapsų derliaus, kurio dalis panaudota biodegalams gaminti. ES šiuo metu keičia požiūrį į biodegalų gamybą. Tradicinių biodegalų gamybą iš rapsų ir javų grūdų siūloma riboti ir mažinti nuo 10 proc. (visų šalyje sunaudojamų degalų transportui) iki 5 proc. Likusius 5 proc. turėtų sudaryti antros kartos biodegalai, pagaminti iš žemės ūkio ir medienos atliekų. Tuo siekiama mažinti neigiamą biodegalų gamybos įtaką maisto produktų balansui ir šiltnamio efektui, kurį sukelia išmetamosios dujos.

Auginimas. Rapsai – ilgos dienos augalai. Žieminių rapsų vegetacija tęsiasi 130–180 dienų (bendra augimo trukmė 270–320 dienų), o vasarinių – 80–110 dienų. Jų derliui subrandinti būtina 1700–2300 °C aktyvių temperatūrų suma. Tik 60–70 proc. šalies dirvožemių tinka rapsams auginti.

Per 2008–2012 metų laikotarpį rapsų pasėlių plotai padidėjo 63 proc., gautas beveik dvigubai didesnis derlius (2.48 lentelė). Lietuvoje dar 2000 metais rapsų auginta mažai – vos 50 tūkst. ha, tačiau postūmį šios kultūros plėtrai suteikė biokuro gamyklų atsiradimas Lietuvoje ir išaugęs rapsų poreikis. Per gana trumpą laiką žemdirbiai užaugino reikiamą kiekį šios kultūros biodyzelinui gaminti.

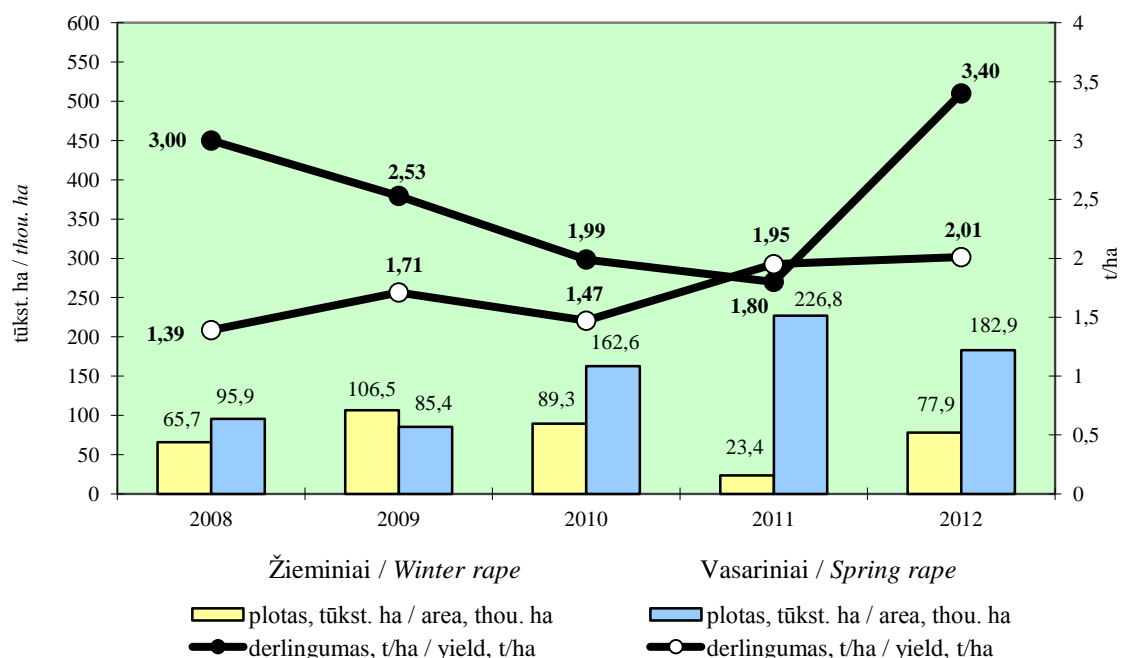
2.48 lentelė. Rapsų pasėliai, derlius ir derlingumas 2008–2012 metais

Table 2.48. Crop area, harvest and yield of rape in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	2012, palyginti su compared to 2008, %
Plotas, tūkst. ha / Area, thou. ha	161,6	191,9	251,9	250,2	263,4	63,0
Derlius, tūkst. t / Harvest, thou. t	330,3	415,8	416,7	484,3	632,9	91,6
Derlingumas, t/ha / Yield, t/ha	2,04	2,17	1,65	1,94	2,40	17,6

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nuo 2009 metų vasarinių rapsų pasėlių plotai nuolat didėjo, o žieminių mažėjo, tačiau 2012 metais žieminių rapsų pasėlių plotai išaugo iki 77,9 tūkst. ha, o vasarinių – sumažėjo (2.42 pav.). Tai lėmė didesnę rapsų derlingumą ir derlių.

2.42 pav. Rapsų plotas ir derlingumas 2008–2012 metais

Fig. 2.42. Area under rape crops and seed yield in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Rinka. Per 2012 metus Lietuvoje iš rapsų augintojų supirktą 581,9 tūkst. t rapsų, arba beveik pusantrą karto daugiau nei 2011-aisiais (2.49 lentelė). Be išaugusio rapsų poreikio (20 proc.) vidaus rinkoje, beveik dvigubai didėjo ir jų eksportas.

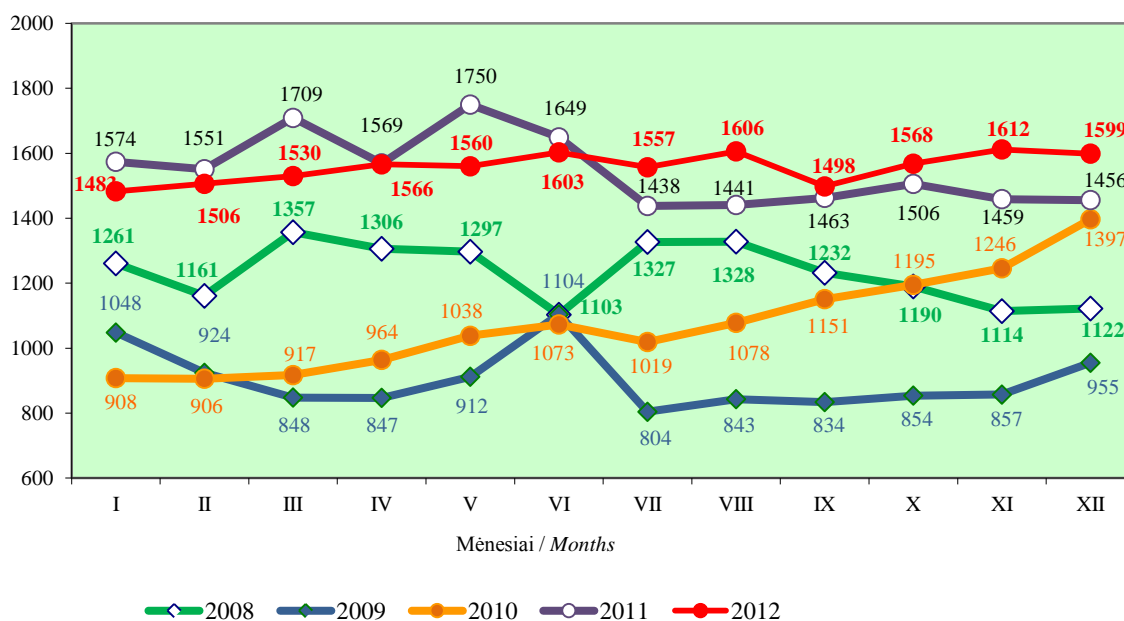
2.49 lentelė. Rapsų supirkimas 2008–2012 metais

Table 2.49. Purchase of rapeseed in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Kiekis, tūkst. t / Amount, thou. t	299,4	368,0	385,9	395,0	581,9	94,4
Kaina, Lt/t / Price, LTL/t	1269	836	1099	1458	1575	24,1
Vertė, mln. Lt / Value, LTL mill.	379,9	307,7	424,1	575,9	916,5	141,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Lietuvoje 2012 metų vidutinė rapsų supirkimo kaina (1559 Lt/t) per 2008–2012 metų laikotarpį išaugo ketvirtadaliu, nors 2009-2010 metais ji buvo žymiai mažesnė nei 2012-aisiais. 2012 ir 2011 metų vidutinės kainos beveik nesiskyrė (2.43 pav.).

2.43 pav. Vidutinė rapsų supirkimo kaina 2008–2012 metais, Lt/t

Fig. 2.43. Average purchase price of rapeseed in 2008–2012, LTL per tonne

Šaltinis: ŽŪMPRIS.

Kai kuriose Vidurio ir Rytų Europos šalyse rapsų supirkimo kainos 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, taip pat labai išaugo (2.50 lentelė). Tai rodo, kad Lietuvos rinkos tendencijos atitinka Europos.

2.50 lentelė. Vidutinė rapsų sėklų kaina kai kuriose ES valstybėse 2008–2012 metų 45-ąją savaitę, Lt/t

Table 2.50. Average price of rapeseed in selected EU countries in the 45th week of 2008–2012, LTL per tonne

Valstybės Countries	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Lietuva / Lithuania	1032	829	1318	1406	1547	49,9
Vokietija / Germany	1069	853	1368	1456	1586	48,4
Latvija / Latvia	1225	724	1213	1415	1606	31,1
Estija / Estonia	1042	804	1128	1512	1623	55,8
Lenkija / Poland	1155	912	1277	1529	1670	44,6

Šaltinis: ŽŪMPRIŠ.

2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, Lietuvoje rapsų eksportas pagal vertę išaugo du kartus (2.51 lentelė). Tai lėmė augantis rapsų poreikis kitų valstybių rinkose. Vidutinė eksportuotų rapsų kaina dėl nuolat didėjančios jų paklausos biokurui gaminti ir nepakankamos pasiūlos per 2008–2012 metus išaugo 39 proc., o 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais – 9 proc.

2.51 lentelė. Rapsų eksportas 2008–2012 metais

Table 2.51. Export of rapeseed in 2008–2012

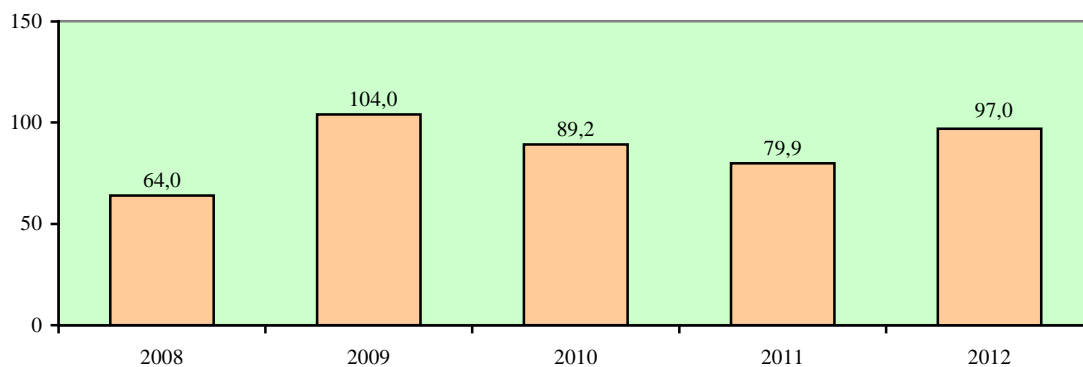
Metai / Year	Kiekis, tūkst. t Amount, thou. t	Kaina, Lt/t Price, LTL/t	Vertė, mln. Lt Value, LTL mill.
2008	193,2	1201	232,0
2009	297,3	953	283,3
2010	278,5	1138	316,9
2011	219,1	1526	334,3
2012	418,0	1666	696,3

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Daugiausia rapsų sėklų iš Lietuvos 2012 metais nupirko Vokietija – 28,1 proc., Belgija – 20,9 proc., Lenkija – 12,4 proc. ir Latvija – 11,4 proc..

Rapsų užsienio prekybos balansas teigiamas. Importuota tik 4,4 tūkst. t rapsų. Pagrindinė įvežamų rapsų dalis skiriama sėklai.

Perdirbimas. 2012 metais UAB „Mestilla“ ir UAB „Vaizga“ perdirbo apie 300 tūkst. t rapsų sėklų ir pagamino 97 tūkst. t biodyzelino. Per 2008–2012 metų laikotarpį šio produkto gamyba išaugo ketvirtadaliu. Tačiau beveik visi pagaminti degalai iš rapsų eksportuojami, nes AB „Orlen Lietuva“ perka biodegalus iš Latvijos ir Lenkijos.

2.44 pav. Biodyzelino gamyba Lietuvoje 2008–2012 metais, tūkst. t

Fig. 2.44. Production of biodiesel in Lithuania in 2008–2012, thousand tonnes

Šaltinis: ŽŪM informacija.

Rapsų auginimas yra patraukli augalininkystės sritis – jų paklausa yra didesnė už pasiūlą ne tik daugelyje ES šalių, bet ir pasaulyje. Kainos didėja tiek vidaus, tiek užsienio rinkose. Analizė rodo, kad Lietuvoje yra potencialios galimybės didinti rapsų pasėlių plotus ir tenkinti ne tik vidaus rinkos poreikius, bet ir dalį jų eksportuoti.

III. ŽEMĖS IR MAISTO ŪKIO EKONOMINĖS VEIKLOS POKYČIAI

III. CHANGES IN THE ECONOMIC ACTIVITY OF THE AGRICULTURAL AND FOOD SECTOR

1. Ūkių ekonominės veiklos pokyčiai

1. Changes in farm business

Prekinės žemės ūkio produkcijos gamintojų 2011 metų veiklos rezultatų tyrimas apėmė 1302 ūkininkų ūkius (3.1 lentelė) ir 49 ŽŪB (3.2 lentelė). Respondentai tyrimui atrinkti pagal ūkių ūkininkavimo tipus ir jų ekonominį dydį, remiantis Statistikos departamento žemės ūkio surašymo duomenimis.

Respondentiniai ūkiai apėmė apie 2,5 proc. ūkininkų ūkių, kurių ekonominis dydis ne mažesnis kaip 4 tūkst. eurų, ir apie 8 proc. žemės ūkio veikla užsiimančių bendrovių. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia respondentinių ūkių buvo Šiaulių apskrityje, o mažiausiai – Alytaus apskrityje.

3.1 lentelė. Respondentinių ūkininkų ūkių struktūra 2011 metais

Table 3.1. Structure of selected family farms in 2011

Eil. nr.	Ūkininkavimo tipas <i>Type of farming</i>		Ekonominis dydis, tūkst. eurų <i>Economic size, EUR thousand</i>								Iš viso / Total	
	pavadinimas / description	kodas / code	4-8	8-15	15-25	25-50	50-100	100-250	250-500	≥500	Total	%
1	Javų, rapsų / <i>Specialist cereals, oilseeds and protein crops</i>	15	16	29	30	57	76	101	30	8	347	26,7
2	Augalininkystės / <i>General field cropping, mixed cropping</i>	16, 61	17	22	21	25	35	42	15	6	183	14,0
3	Daržininkystės, sodininkystės / <i>Horticulture and permanent crops</i>	23, 38	6	11	16	18	6	2	2	3	64	4,9
4	Pienininkystės / <i>Specialist dairying</i>	45	24	54	51	80	68	46	6	1	330	25,3
5	Žolėdžių gyvulių / <i>Grazing livestock</i>	46, 47, 48, 73	21	39	23	13	5	3	–	1	105	8,1
6	Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / <i>Field crops-grazing livestock, combined</i>	83	27	37	30	38	36	31	5	–	204	15,7
7	Kiaulių, paukščių / <i>Specialist granivores</i>	51, 52, 53, 74	4	2	2	1	3	3	2	1	18	1,4
8	Kiti mišrus ūkiai / <i>Various crops and livestock, combined</i>	84	17	17	5	6	2	3	1	–	51	3,9
Iš viso / Total			132	211	178	238	231	231	61	20	1302	100
%			10,1	16,2	13,7	18,4	17,7	17,7	4,7	1,5	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Tyrimė dalyvavusių nepalankių ūkininkauti vietovių ir ekologinės gamybos ūkių skaičius, palyginti su 2010-aisiais, beveik nesikeitė ir sudarė atitinkamai 40 ir 8 proc. visų respondentų.

3.2 lentelė. Respondentinių žemės ūkio bendrovių struktūra 2011 metais

Table 3.2. Structure of selected agricultural companies in 2011

Eil. nr.	Ūkininkavimo tipas Type of farming pavadinimas description	kodas code	Ekonominis dydis, tūkst. eurų Economic size, EUR thousand					Iš viso Total	%
			100– <250	250– <500	500– <750	750– <1000	≥1000		
1	Augalininkystės General field cropping	15, 16, 61	5	6	3	1	2	17	34,7
2	Daržininkystės, sodininkystės Horticulture and permanent crops	23, 38	4	–	–	–	–	4	8,2
3	Kiaulių, paukščių Specialist granivores	51, 52	–	–	1	3	6	10	20,4
4	Mišrus augalininkystės-žolėdžių gyvulių / Specialist dairying, field crops-grazing livestock, combined	45, 83	1	4	5	2	6	18	36,7
Iš viso / Total			10	10	9	6	14	49	100
%			20,4	20,4	18,4	12,2	28,6	100	

Šaltinis: LAEI duomenys.

Pasėliai ir gyvuliai. Vidutiniškai vienam prekinės gamybos ūkininko ūkiui teko 35,0 ha ariamos žemės. Didžiausią jos dalį kaip ir ankstesniais metais užėmė kviečių (23,3 proc.), miežių (12,3 proc.), rapsų (9,8 proc.), kvietrugių (6,1 proc.) pasėliai. Vienmetėms ir daugiametėms žolėms buvo skirta net 28,4 proc. ariamos žemės. Palyginti su 2010 metais, padidėjo lauko daržovių, grūdinių augalų mišinių ir kviečių, o mažėjo ankštinių augalų, bulvių, rugių, grikių, cukrinių runkelių plotai. Nuo 2007 metų ūkininkų ūkiuose vis daugiau auginama kviečių.

Palankių ir nepalankių ūkininkauti vietovių ūkių pasėlių struktūra gerokai skyrėsi: pirmuosiuose kur kas daugiau žemės skirta lauko daržovėms, rapsams, kviečiams, o antruosiuose daugiau auginta rugių, avižų, kvietrugių, grikių, mišinių, ankštinių augalų.

Kviečiams Marijampolės apskrities ūkininkų ūkiuose teko net 46 proc., o Telšių – tik 6,1 proc. ariamos žemės, o vienmetėms ir daugiametėms žolėms priešingai: Marijampolės apskrityje – tik 14 proc., o Telšių – net 55,7 proc. Marijampolės apskrityje taip pat daugiausia auginta cukrinių runkelių. Didžiausi miežių, rapsų, lauko daržovių plotai buvo Šiaulių, avižų, grikių, kvietrugių ir rugių – Alytaus, bulvių – Vilniaus apskričių ūkininkų žemėse.

2011 metais daugumos augalų derlingumas ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2010 metais, padidėjo: beveik trečdaliu – ankštinių augalų, 6–8 proc. miežių, rapsų ir avižų, o sumažėjo (6–7 proc.) tik kviečių ir rugių.

Žemės ūkio produkcijos kainos per metus taip pat padidėjo (išskyrus grikių) nuo 3 proc. (bulvių) iki 39 proc. (avižų).

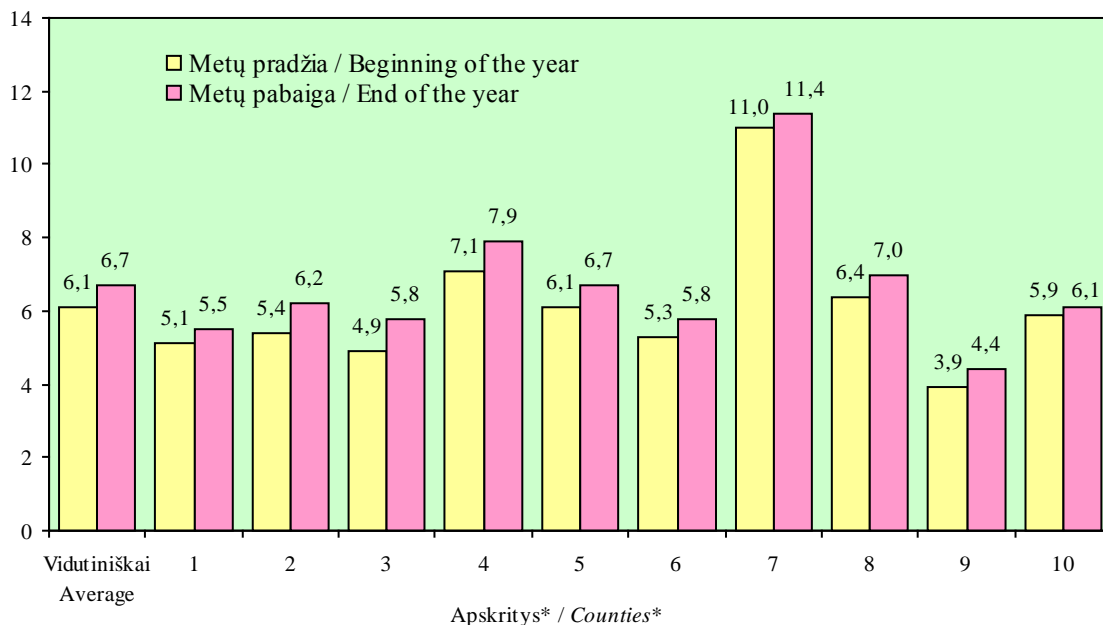
Vidutinis metinis sutartinių gyvulių skaičius, tenkantis vienam ūkininko ūkiui, sumažėjo 3 proc. Daugiausia (beveik penktadaliu) mažėjo penimų kiaulių, o galvijų prieauglio (iki metų) ir melžiamų karvių skaičius – 3–4 proc. Nesikeitė kitokio amžiaus

galvijų prieauglio, paršavedžių ir paršelių skaičius, bet daugiau nei dvigubai padaugėjo avių, daugiau nei 40 proc. paukščių ir bičių šeimų. Gyvulininkystės produkcijos pardavimo kainos augo.

Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkiuose 2011 metais laikyta 18 proc. daugiau sutartinių gyvulių nei vidutiniškai šalies ūkiuose (tai lėmė galvijų ir avių skaičius). Kiaulių, paukščių ir bičių daugiau laikyta palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose. Mažiausias sutartinių gyvulių skaičius, palyginti su 2010 metais, padidėjęs 9 proc., vėl buvo Vilniaus (6,1), o didžiausias – Klaipėdos (16,7, sumažėjo 4 proc.) apskričių ūkininkų ūkiuose.

2011 metais didžiausią ŽŪB pasėlių dalį sudarė kviečiai (25,7 proc., sumažėjo 2,5 proc. punkto), miežiai (21,3 proc., padidėjo 4,9 proc. punkto), rapsai (18,2 proc.). Palyginti su 2010 metais, padidėjo daugumos augalų, išskyrus rugių, kvietrugių ir grikių, plotai. Padidėjo galvijų ir paukščių skaičius, tenkantis vienai respondentinei ŽŪB, bet sumažėjo kiaulių.

Turtas. Kaip ir ankstesniais metais, ūkininkų ūkių žemės ūkio turtas didėjo. 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 6,7 tūkst. Lt žemės ūkio turto, 5,5 proc. daugiau negu 2010-aisiais. Daugiausia, kaip ir 2008–2010-aisiais, žemės ūkio turto 1 ha ŽŪN teko Tauragės apskrities ūkiuose (11,4 tūkst. Lt), o mažiausiai – Utenos (4,4 tūkst. Lt) (3.1 pav.).

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.1 pav. Ūkininkų ūkių nuosavas žemės ūkio turtas 1 ha ŽŪN 2011 metais, tūkst. Lt
Fig. 3.1. Own agricultural assets of family farms per 1 ha UAA in 2011, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininko ūkio nuosavas turtas per metus vidutiniškai padidėjo beveik dešimtdaliu. Turto struktūroje per pastaruosius metus nuolat didėjo žemės, traktorių, kombainų, o mažėjo kvotų dalys (3.3 lentelė).

3.3 lentelė. Ūkininkų ūkių nuosavo žemės ūkio turto struktūra 2009–2011 metais
Table 3.3. Structure of agricultural assets of family farms in 2009–2011

Turto rūšis / <i>Type of asset</i>	2009		2010		2011	
	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%	tūkst. Lt <i>LTL thou</i>	%
Žemė / <i>Land</i>	43,46	17,0	45,01	17,5	47,87	17,9
Gamybiniai pastatai <i>Farm buildings</i>	34,71	13,5	35,24	13,7	34,17	12,8
Traktoriai / <i>Tractors</i>	46,13	18,0	47,72	18,5	49,91	18,7
Kombainai / <i>Harvesters</i>	14,84	5,8	15,44	6,0	16,60	6,2
Žemės ūkio mašinos <i>Agricultural machinery</i>	26,51	10,3	26,54	10,3	25,68	9,6
Įrenginiai / <i>Equipment</i>	26,84	10,5	27,34	10,6	27,80	10,4
Gyvuliai / <i>Livestock</i>	22,16	8,7	18,58	7,2	19,35	7,2
Kvotos / <i>Quota</i>	10,35	4,0	9,33	3,6	8,07	3,0
Kitas turtas / <i>Other</i>	31,30	12,2	32,58	12,6	38,07	14,2
Iš viso / <i>Total</i>	256,30	100	257,79	100	267,52	100

Šaltinis: LAEI duomenys.

2011 metų pabaigoje ūkininkų ūkiuose vienam sąlyginiam darbuotojui (SD) vidutiniškai teko 159 tūkst. Lt žemės ūkio turto, arba 7,5 proc. daugiau nei prieš metus. Šiuo požiūriu turtingiausi buvo javų, rapsų (296,4 tūkst. Lt) ir Marijampolės (268 tūkst. Lt), skurdžiausi – daržininkystės, sodininkystės (91,1 tūkst. Lt) ir Tauragės (114,5 tūkst. Lt) apskrities ūkininkų ūkiai.

Per 2011 metus vienos ŽŪB turtas padidėjo vidutiniškai 12 proc. Labiausiai didėjo kombainų (27 proc.), nuosavos žemės (25 proc.) ir įrenginių (13 proc.) vertė. Metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 6163 Lt turto. Kaip ir ankstesniais metais, daugiausia jo turėjo kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovės.

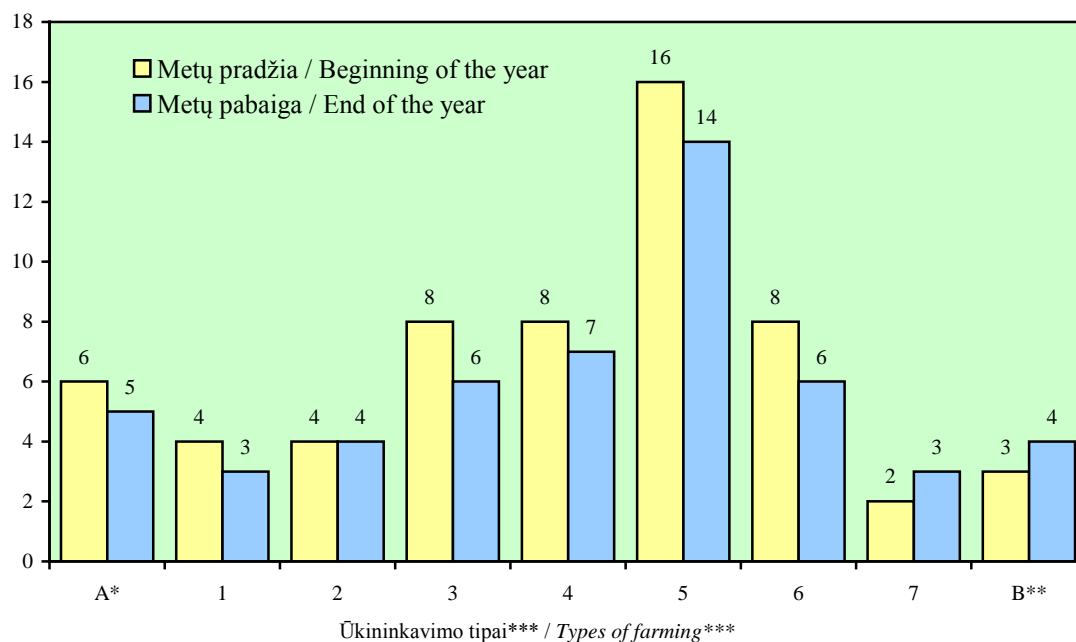
Ūkininkų ūkių finansinis turtas per 2011 metus beveik nepasikeitė. Didžiausias finansinio turto sumažėjimas buvo mišriuose ūkiuose (13,4 proc.), o padidėjimas – žolėdžių gyvulių (8 proc.). Finansinis turtas per metus sumažėjo Alytaus, Šiaulių ir Telšių apskrities ūkiuose.

ŽŪB finansinis turtas per metus vidutiniškai padidėjo 8,2 proc. Jis sumažėjo tik kiaulių, paukščių bendrovėse (15,7 proc.).

Ūkininkų ūkių skolos per metus vidutiniškai išaugo penktadaliu ir 2011 metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 985 Lt skolų. Daugiausia skolų 1 ha ŽŪN turėjo kiaulių, paukščių (6631 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (2243 Lt) ūkiai. 1500 Lt skolų ribą viršijo ūkiai: didesni nei 150 ha, kurių ekonominis dydis daugiau negu 50 tūkst. eurų, ir Marijampolės apskrities. Pačios mažiausios skolos buvo 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio (156 Lt), 10–20 ha (196 Lt), 30–40 ha (412 Lt) ir Vilniaus apskrities (434 Lt) ūkiuose.

Ūkininkų ūkių likvidumo (trumpalaikio turto ir trumpalaikių skolų santykis) ir mokumo (turto ir skolų santykis) rodikliai per metus vidutiniškai pablogėjo atitinkamai 17 ir 9 proc. Skirtumai tarp grupių labai dideli, o šie abu rodikliai metų pabaigoje buvo geresni arba per metus nepasikeitė kiaulių, paukščių ūkiuose, ūkiuose, kurių ekonominis

dydis viršija 100 tūkst. eurų, ir Klaipėdos apskrities ūkiuose. Likvidumas metų pabaigoje, palyginti su pradžia, buvo nepasikeitęs arba padidėjo augalininkystės, kiaulių, paukščių ir kituose mišriuose ūkiuose (3.2 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.2 pav. Ūkių likvidumas 2011 metais

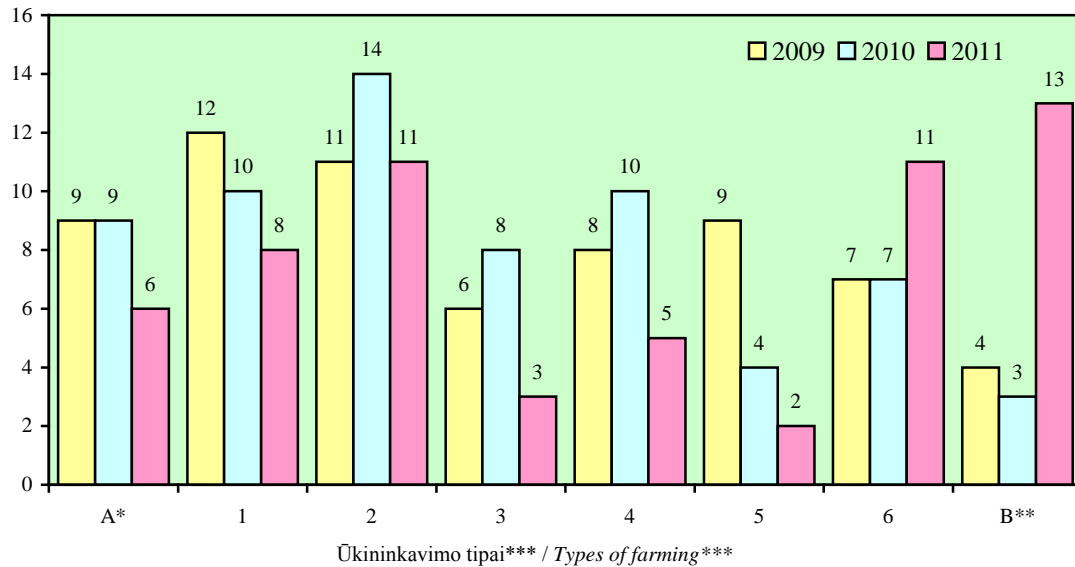
Fig. 3.2. Farm liquidity in 2011

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB skolos per 2011 metus padidėjo 4 proc. ir jų metų pabaigoje 1 ha ŽŪN teko 1597 Lt, o 1 Lt turto – 20 ct. Mažiausiai skolų turto vertės vienetui turėjo daržininkystės, sodininkystės, o daugiausia – kiaulių, paukščių bendrovės. Vidutiniai ŽŪB likvidumo ir mokumo rodikliai keitėsi nedaug, bet buvo gerokai prastesni negu ūkininkų ūkių.

Ūkininkų nuosavo kapitalo vidutinis metinis prieaugis buvo 6 proc., tik mažesniuose nei 20 ha ūkiuose kapitalas mažėjo. Didžiausias prieaugis buvo Klaipėdos apskrities (15 proc.) ūkiuose, o mažiausias 30–40 ha (1 proc.) ir žolėdžių gyvulių (2 proc.) ūkiuose (3.3 pav.).

ŽŪB nuosavo kapitalo vertė vidutiniškai per 2011 metus padidėjo 13 proc. (3.3 pav.). Ji sumažėjo daržininkystės, sodininkystės bendrovėse.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.3 pav. Nuosavo kapitalo metinis prieaugis 2009–2011 metais, proc.

Fig. 3.3. Annual change in net worth in 2009–2011, per cent

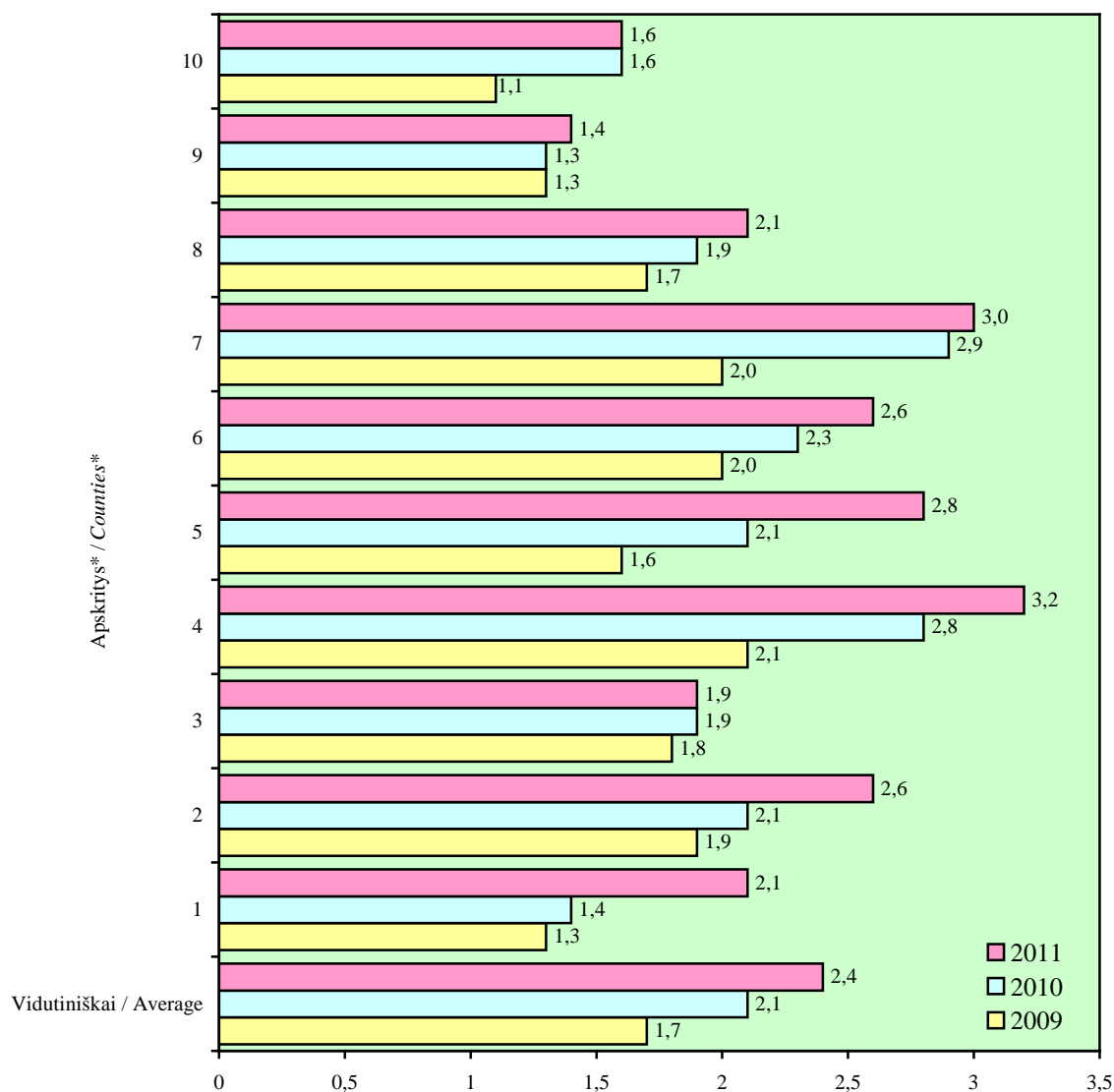
Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendroji produkcija. Ūkininkų ūkių veiklos rezultatai, palyginti su 2010 metais, buvo geresni. Augalininkystės produkcija, tenkanti 1 ha ŽŪN, padidėjo 14 proc., gyvulininkystės produkcija, tenkanti 1 sutartiniam gyvuliui – 18 proc., o bendroji produkcija 1 ha ŽŪN – 18 proc. Daugiausia (>2,8 tūkst. Lt) bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino mažesni negu 20 ha ploto, turintys didžiausią žemės našumo balą (>45), didžiausi pagal ekonominį dydį (>100 tūkst. eurų), kiaulių, paukščių, daržininkystės, sodininkystės, pienininkystės bei Marijampolės, Tauragės ir Panevėžio apskričių ūkiai. Gamyba didėjo visose ūkių, išskyrus 10–20 ha, mažesnio negu 32 ŽŪN našumo balai, augalininkystės ir Klaipėdos apskrities, grupėse. Daugiau negu ketvirtadaliu bendroji produkcija padidėjo, palyginti su 2010 metais, Kauno, Panevėžio ir Alytaus apskričių ūkiuose (3.4 pav.).

Augalininkystės produkcijos dalis bendrojoje ūkininko ūkio produkcijoje, palyginti su 2010 metais, nesikeitė, gyvulininkystės padidėjo vidutiniškai 1 proc. punktu, o kitos produkcijos – sumažėjo 1 proc. punktu ir sudarė apie 2 proc. (52 proc. iš to teko paslaugoms). Didžiausią ūkininko ūkio bendrosios produkcijos dalį, kaip ir 2010 metais, sudarė pienas (23 proc.), kviečiai (19 proc.), o rapsai, pašarai, galvijiena ir miežiai atitinkamai 10 proc., 9,5, 8 ir 7 proc. Pienas sudarė daugiau nei trečdalį bendrosios produkcijos Telšių, Klaipėdos (po 39 proc.), kviečiai – 40 proc. Marijampolės, rapsai – 17 proc. Šiaulių apskričių ūkininkų ūkiuose. Nepalankių ūkininkauti vietovių ūkininkų ūkių bendrojoje produkcijoje vyravo pienas (28 proc.).

Didžiausia gyvulininkystės produkcijos dalis bendrojoje produkcijoje buvo kiaulių, paukščių (82 proc.), pienininkystės (70 proc.) ir žolėdžių gyvulių (60 proc.) ūkiuose. Daugiau negu pusę bendrosios produkcijos sudarė gyvulininkystės produkcija Klaipėdos, Tauragės ir Telšių apskričių ūkiuose. Pieno produkcija sudarė didžiausią gyvulininkystės produkcijos dalį beveik visose ūkių grupėse, nepriklausomai nuo

grupavimo kriterijaus, išskyrus kiaulių, paukščių ir daržininkystės, sodininkystės ūkius. Juose didesnė dalis teko kiaulienos ir paukštienos produkcijai.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.4 pav. Produkcijos gamyba ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, tūkst. Lt

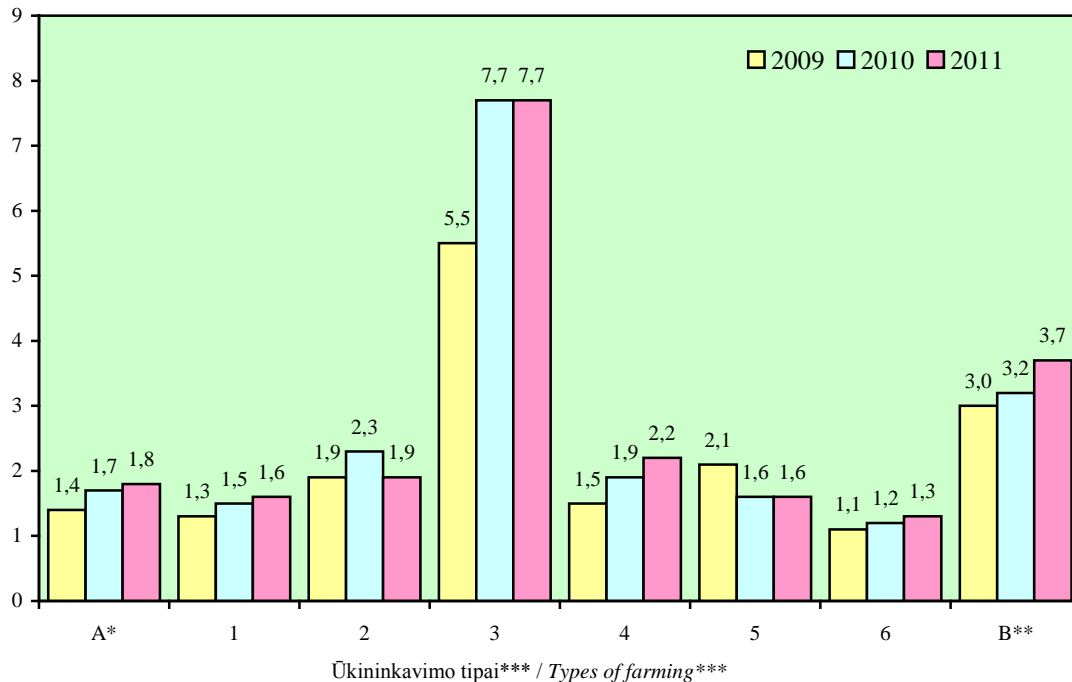
Fig. 3.4. Output per 1 ha UAA in family farms in 2009–2011, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB bendrosios produkcijos 1 ha ŽŪN pagamino beveik trečdaliu daugiau negu 2010 metais. Daugiausia jos pagaminta kiaulių, paukščių, o mažiausiai – augalininkystės bendrovėse.

Pardavimo pajamos ir gamybos išlaidos. Ūkininkų ūkinės veiklos pajamų struktūra 2011 metais, palyginti su 2010-aisiais, keitėsi mažai ir sudarė: gyvulininkystės pajamos – 43 proc., augalininkystės – 54 proc., kitos ūkinės veiklos – 3 proc.

Ūkininkų ūkiuose 1 ha ŽŪN vidutiniškai gauta 1846 Lt pardavimo pajamų, 8 proc. daugiau negu 2010 metais (3.5 pav.). Didžiausios jos buvo kiaulių, paukščių (10206 Lt) ir daržininkystės, sodininkystės (7748 Lt), o mažiausios – ekologinės gamybos (991 Lt) ūkiuose. Santykinės pardavimo pajamos didėjo daugumoje ūkių grupių, išskyrus ūkius, mažesnius negu 20 ha, mažesnio ŽŪN našumo negu 32 balai, augalininkystės, Klaipėdos, Marijampolės ir Tauragės apskričių ūkiuose.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.8 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.8.

3.5 pav. Žemės ūkio veiklos pajamos 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, tūkst. Lt

Fig. 3.5. Income from agricultural activity per 1 ha UAA in 2009–2011, LTL thousand

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB 1 ha ŽŪN gavo vidutiniškai 3654 Lt pardavimo pajamų, 16 proc. daugiau negu prieš metus.

Ūkininkų ūkių gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2010 metais, vidutiniškai padidėjo 12,7 proc. Jos didėjo beveik visose ūkių grupėse, o sumažėjo tik 10–20 ha, beveik nesikeitė augalininkystės ir Utenos bei Vilniaus apskričių ūkiuose. Pastoviosios išlaidos, palyginti su 2010 metais, išaugo 8 proc., o kintamosios – 14,6 proc. Pirmosios augo dėl padidėjusio nusidėvėjimo, degalų, žemės nuomos, elektros išlaidų, o antrosios – dėl padidėjusių išlaidų sėklai, mineralinėms trąšoms, augalų apsaugos produktams, žolėdžių gyvulių pašarams, veterinarijos paslaugoms ir kt. (3.4 lentelė).

3.4 lentelė. Ūkininkų ūkių išlaidų 1 ha ŽŪN struktūra 2009–2011 metais
Table 3.4. Structure of costs per 1 ha UAA in family farms in 2009–2011

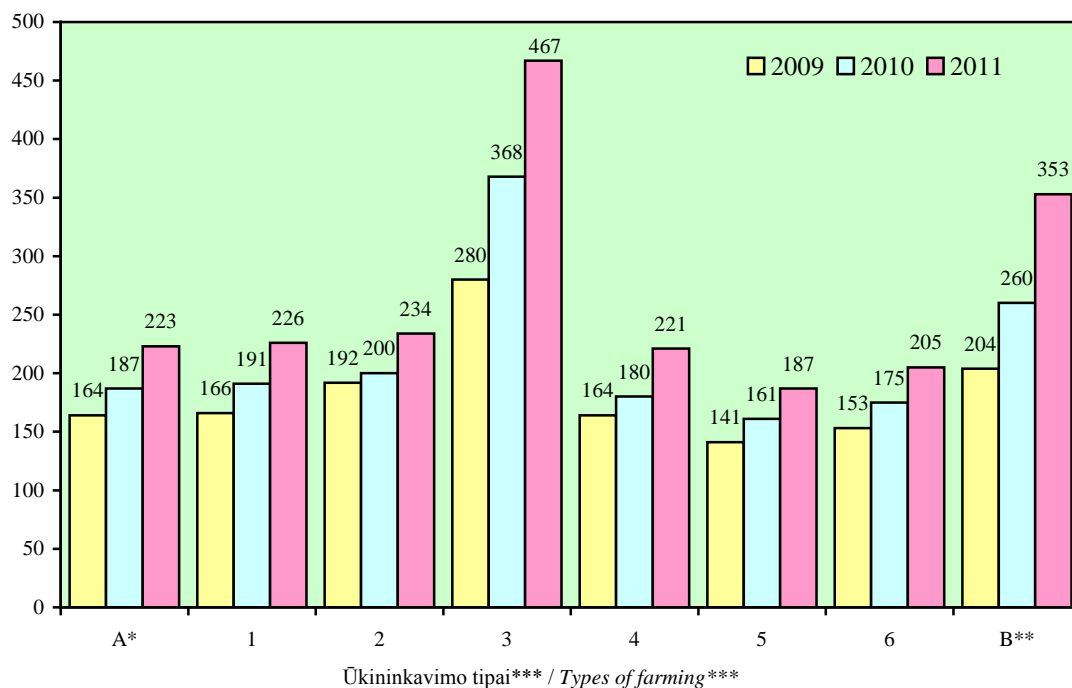
Išlaidų rūšys / Costs	2009		2010		2011	
	Lt	%	Lt	%	Lt	%
Pašarai / Feedingstuffs	377,5	20,84	341,4	18,18	371,5	17,55
Nusidėvėjimas / Depreciation	394,5	21,78	482,0	25,66	547,8	25,88
Degalai, elektra / Fuel, electricity	192,1	10,60	219,0	11,66	256,1	12,10
Mineralinės trąšos / Mineral fertilizers	215,6	11,90	197,4	10,51	241,3	11,40
Sėklos / Seeds	92,3	5,09	86,9	4,63	110,0	5,20
Augalų apsaugos produktai Crop protection products	76,8	4,24	83,9	4,47	92,5	4,37
Pastatų ir technikos priežiūra Maintenance of buildings & machinery	91,9	5,07	101,0	5,38	111,9	5,29
Darbo užmokestis / Wages paid	63,5	3,50	61,1	3,25	60,2	2,84
Žemės mokestis ir nuoma Land tax and rent	54,5	3,01	59,5	3,17	64,4	3,04
Kitos / Other	253,0	13,96	246,1	13,10	261,0	12,33
Iš viso / Total	1811,7	100,00	1878,3	100,00	2116,7	100,00

Šaltinis: LAEI duomenys.

Išlaidų struktūroje kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų dalys, palyginti su 2010 metais, pasikeitė nedaug: kintamųjų 2 proc. punktais padidėjo ir sudarė 44 proc., o pastoviųjų atitinkamai sumažėjo ir sudarė 56 proc. Didžiausias skirtumas tarp kintamųjų ir pastoviųjų išlaidų, kaip ir pastaraisiais metais, buvo ekologinės gamybos (atitinkamai 28 ir 72 proc.), o mažiausias (45 ir 55 proc.) – kiaulių, paukščių ūkiuose.

Daugiausia išlaidų 1 ha ŽŪN, kaip ir 2010 metais, teko kiaulių, paukščių (8756 Lt), daržininkystės, sodininkystės (5533 Lt) ūkiuose ir mažesniuose negu 10 ha ūkiuose (5067 Lt), o mažiausiai – Utenos (1388 Lt) ir 40–50 ha (1553 Lt) ūkiuose.

2011 metais degalų 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose sunaudota vidutiniškai už 223 Lt, arba 19 proc. daugiau negu 2010-aisiais (3.6 pav.). Didžiausios degalų sąnaudos – daržininkystės, sodininkystės (467 Lt), kiaulių, paukščių (335 Lt) ūkiuose. Mažiau negu už 200 Lt 1 ha ŽŪN degalų tesunaudojo 30–50 ha, 32–35 ŽŪN našumo balų, žolėdžių gyvulių, 8–15 tūkst. eurų ekonominio dydžio ir Tauragės, Telšių bei Utenos apskričių ūkiai. Ekologinės gamybos ūkiuose degalų sunaudota 5 proc. mažiau negu vidutiniškai ūkininkų ūkiuose, o nepalankių ir palankių ūkininkauti vietovių ūkiuose degalų sąnaudos skyrėsi nedaug (216–229 Lt).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

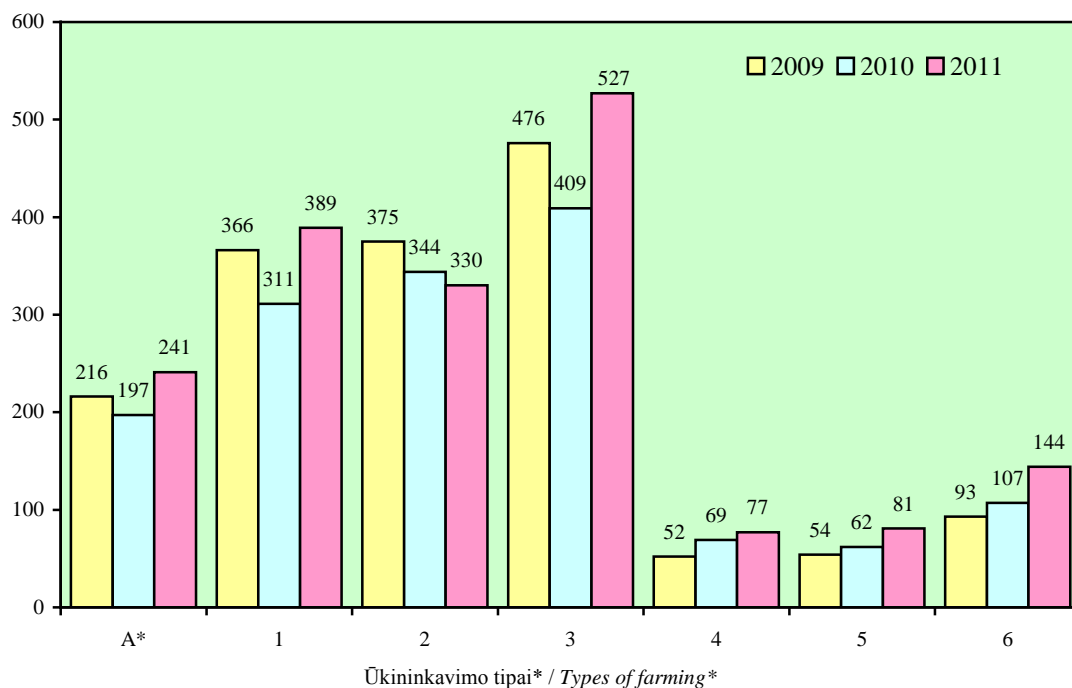
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.6 pav. Išlaidos degalams 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, Lt

Fig. 3.6 Costs of fuel per 1 ha UAA in 2009–2011, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Mineralinių trąšų išlaidos 1 ha ŽŪN ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2010 metais, padidėjo 22 proc. (siekė 241 Lt) (3.7 pav.). Mažiausiai pinigų trąšoms (išskyrus ekologinius ūkius) išleista mažiau nei 32 (60 Lt) ir 32–35 (61 Lt) ŽŪN našumo balų, 20–40 ha, pienininkystės, žolėdžių gyvulių, Telšių ir Utenos apskričių ūkiuose (nuo 73 iki 81 Lt), o daugiausia – didesniuose negu 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (694 Lt), daržininkystės, sodininkystės (527 Lt) ir Marijampolės apskrities (541 Lt) ūkiuose.

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.7 pav. Ūkininkų ūkių išlaidos mineralinėms trąšoms 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, Lt

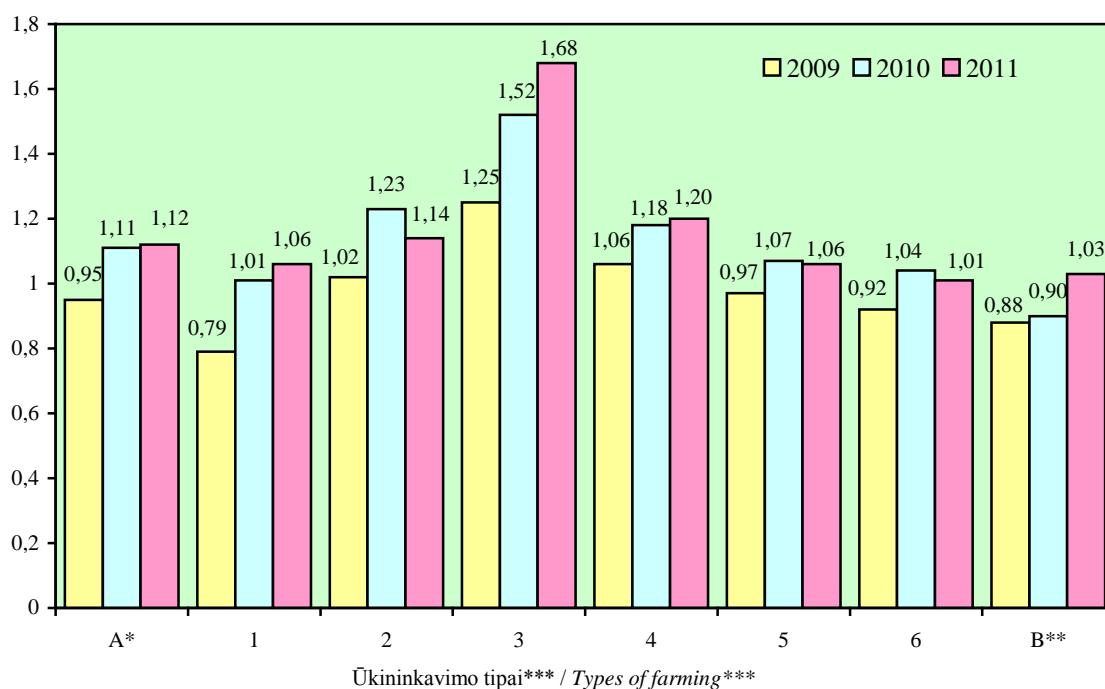
Fig. 3.7. Costs of mineral fertilizers in family farms per 1 ha UAA
in 2009–2011, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB gamybos išlaidos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2010 metais, padidėjo 16 proc. Kaip ir ankstesniais metais, mažiausios jos buvo augalininkystės, o didžiausios – kiaulių, paukščių bendrovėse. Augalininkystės kintamosios išlaidos 1 ha ŽŪN išaugo 17 proc., o gyvulininkystės kintamosios išlaidos 1 sutartiniam gyvuliui – net 37 proc. Degalų 1 ha ŽŪN sunaudota už 353 Lt, arba beveik 36 proc. daugiau nei prieš metus ir 58 proc. daugiau nei ūkininkų ūkiuose.

2011 metais ūkininkų ūkiuose viename išlaidų litui teko vidutiniškai 1,12 Lt bendrosios produkcijos. Geriausi rodikliai buvo daržininkystės, sodininkystės (1,68 Lt), 100–250 tūkst. eurų ekonominio dydžio ir Panevėžio apskrities (po 1,23 Lt), mažesniuose negu 10 ha, daugiau nei 45 ŽŪN našumo balų, kiaulių, paukščių ir Kauno apskrities (po 1,21 Lt) ūkiuose, o prasčiausi – kaip ir 2010 metais – ekologinės gamybos (0,86 Lt) ūkiuose.

ŽŪB viename išlaidų litui pagaminta produkcijos už 1,03 Lt, arba 14 proc. daugiau negu 2010 metais, bet 8 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiuose (3.8 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.8 pav. Bendroji produkcija 1 Lt išlaidų 2009–2011 metais, Lt

Fig. 3.8. Total output per 1 Litas of costs in 2009–2011, LTL

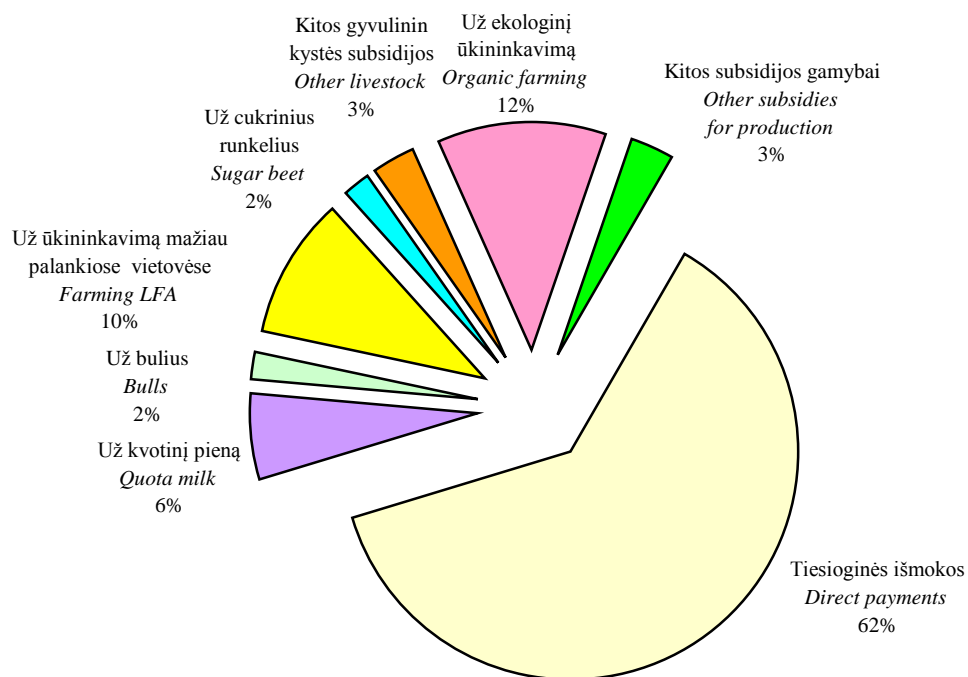
Šaltinis: LAEI duomenys.

Bendrasis pelnas ir valstybės parama. 2011 metais ūkininkų ūkių pelningumas (bendrasis pelnas, vidutiniškai tenkantis 1 ha ŽŪN), palyginti su 2010-aisiais, padidėjo 27 proc. ir siekė 256 Lt, tačiau buvo nemažai ūkių grupių, kur jis mažėjo. Nuostolinga veikla buvo 40–50 ha, mažesnio negu 32 ŽŪN našumo balų, ekologinės gamybos, Alytaus, Utenos ir Vilniaus apskrities ūkiuose. Daugiausia bendrojo pelno 1 ha ŽŪN gavo daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių ūkiai.

Vidutinis ŽŪB bendrojo pelno 1 ha ŽŪN rodiklis gerokai padidėjo ir siekė 144 Lt. Geriausių rodiklių pasiekė didžiausios pagal plotą, ŽŪN našumo balą, ekonominį dydį ir kiaulių, paukščių bendrovės.

Gamybos subsidijos, tekusios vidutiniškai vienam ūkininko ūkiui 2011 metais, palyginti su ankstesniais metais, sumažėjo beveik dešimtadaliu ir siekė 24,6 tūkst. Lt. Didžiausią jų dalį sudarė tiesioginės išmokos už pasėlius (62 proc., padidėjo 7 proc. punktais), išmokos už ekologinį ūkininkavimą (12 proc.) ir ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse (10 proc.) (3.9 pav.). Gana dideli subsidijų struktūros skirtumai įvairiose ūkių grupėse: tiesioginių išmokų už pasėlius dalis ypač didelė (daugiau 70 proc.) didesnių nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio, daugiau nei 45 ŽŪN našumo balų, palankių ūkininkauti vietovių, stambesnių nei 150 ha, Marijampolės ir Šiaulių apskrities ūkiuose, o mažiausia – ekologinės gamybos (35 proc.) ir Vilniaus apskrities (45 proc.) bei daržininkystės, sodininkystės (46 proc.) ūkiuose. Mažiausia išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse dalis buvo

Marijampolės (1 proc.) ir Kauno (2 proc.) apskričių ūkiuose, atitinkamai 8 ir 10,5 Lt 1 ha ŽŪN, didžiausia – Utenos (21 proc., arba 139 Lt) apskrities ūkiuose. Ekologinio ūkininkavimo išmokų dalis didžiausia buvo ekologinės gamybos (49 proc.), daržininkystės, sodininkystės (47 proc.) ir Vilniaus (30 proc.) apskrities, o mažiausia – didesniuose nei 250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (2 proc.) ir Marijampolės apskrities (3 proc.) ūkiuose.

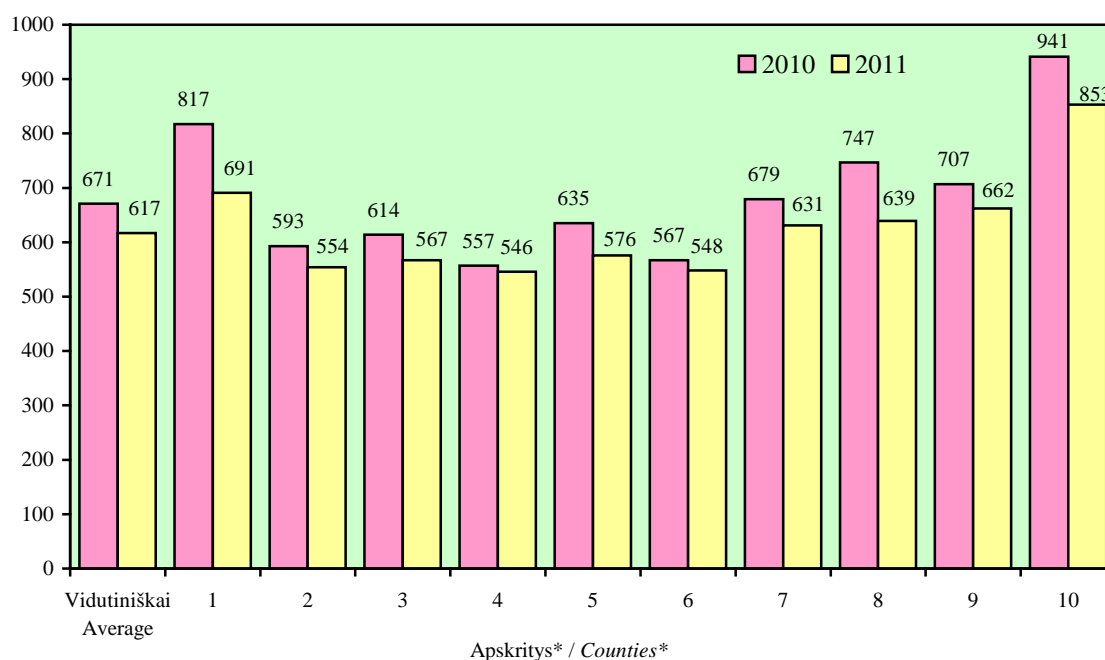
3.9 pav. Gamybos subsidijų struktūra ūkininkų ūkiuose 2011 metais

Fig. 3.9. Structure of subsidies for production in family farms in 2011

Šaltinis: LAEI duomenys.

Ūkininkų ūkiuose gamybos subsidijų suma, tenkanti 1 ha ŽŪN, vidutiniškai buvo 617 Lt (8 proc. mažiau negu 2010 m.), tačiau įvairiose ūkių grupėse ji gana smarkiai skyrėsi (3.10 pav.). Didžiausia parama, kaip ir ankstesniais metais, skirta ekologinės gamybos ūkiams – 1099 Lt (12 proc. mažiau nei 2010 metais, bet 1,8 karto daugiau nei vidutiniškai šalyje). Dėl nemažų išmokų už ūkininkavimą mažiau palankiose ūkininkauti vietovėse ir paramos ekologiniam ūkininkavimui Vilniaus apskrities ūkių subsidijos gamybai siekė 853 Lt, mažiau nei 32 ŽŪN našumo balų ūkiuose – 804 Lt. Kitose ūkių grupėse šios subsidijos buvo gerokai mažesnės. Mažiausia parama teko palankių ūkininkauti vietovių (537 Lt), daugiau negu 45 ŽŪN našumo balų (545 Lt), Marijampolės (546 Lt) ir Šiaulių (548 Lt) apskričių ūkiams.

ŽŪB gamybos subsidijų 1 ha ŽŪN gavo 11 proc. mažiau nei 2010 metais ir beveik 16 proc. mažiau negu ūkininkų ūkiai. Daugiausia jų gavo mišrios augalininkystės-žolėdžių gyvulių, o mažiausiai – daržininkystės, sodininkystės bendrovės. Subsidijų struktūra 2011 metais kitokia negu 2010-aisiais: tiesioginės išmokos už pasėlius sudarė 75 proc. (9 proc. punktais daugiau nei prieš metus), parama gyvulininkystei – 13,5 proc., kompensacinės išmokos už ūkininkavimą mažiau palankiose vietovėse – 3,5 proc.

* 1 – Alytaus, 2 – Kauno, 3 – Klaipėdos, 4 – Marijampolės, 5 – Panevėžio, 6 – Šiaulių, 7 – Tauragės, 8 – Telšių, 9 – Utenos, 10 – Vilniaus.

3.10 pav. Ūkininkų ūkių gamybos subsidijos 1 ha ŽŪN 2010 ir 2011 metais, Lt

Fig. 3.10. Subsidies for production in family farms per 1 ha UAA in 2010 and 2011, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

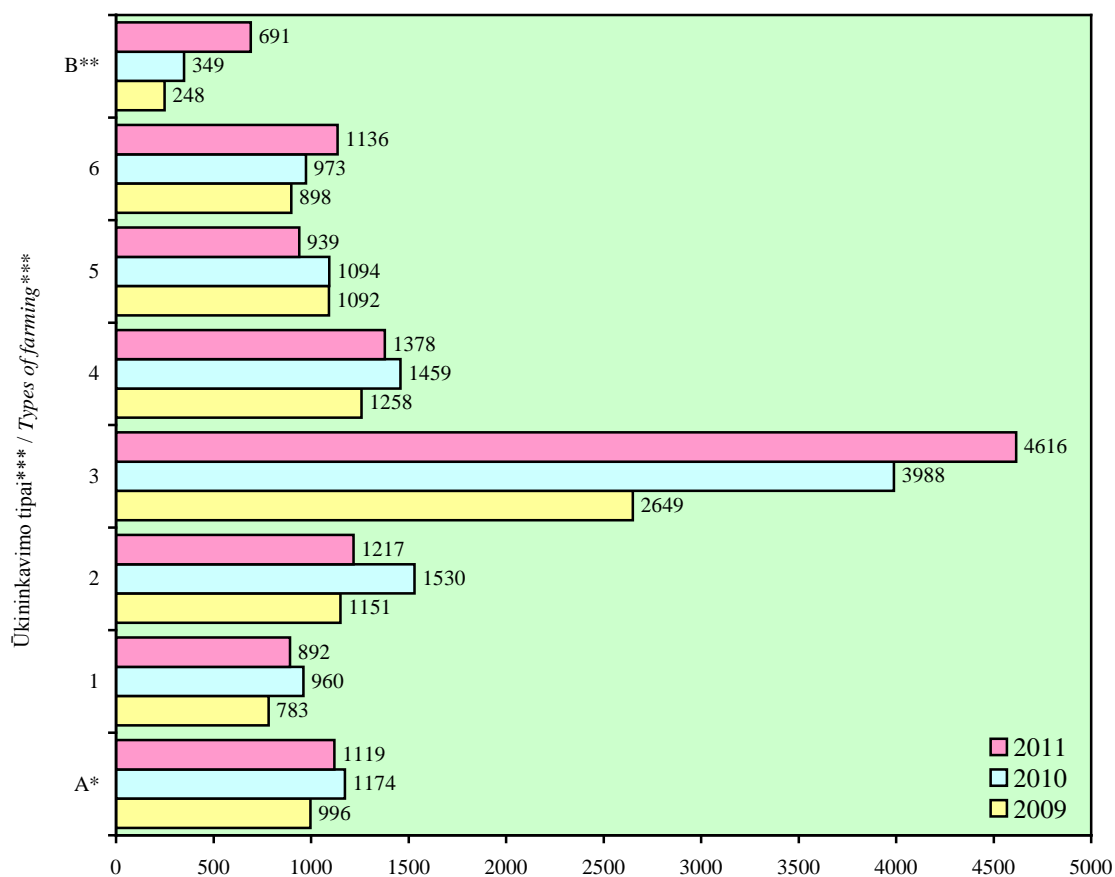
Parama investicijoms ūkininkų ūkiuose, palyginti su 2010 metais, buvo penktadaliu mažesnė. Šalyje investicinė parama 1 ha ŽŪN siekė vidutiniškai 273 Lt, tačiau atskirose ūkių grupėse nukrypimai nuo vidurkio labai dideli. Daugiausia šios paramos gavo, kaip ir ankstesniais metais, kiaulių ir paukščių (795 Lt), 40–50 ha (658 Lt), o mažiausiai – Marijampolės (101 Lt), Šiaulių (119 Lt) apskričių ir 100–250 tūkst. eurų ekonominio dydžio (119 Lt) ūkiai. Beveik visa investicinė parama (98 proc.) skirta technikai ir įrengimams pirkti.

Vienai bendrovei investicinės paramos teko vidutiniškai 60 proc. mažiau nei prieš metus. Ji sudarė apie 6 proc. visos subsidijų sumos. 90 proc. investicinės paramos buvo skirta technikai ir įrengimams pirkti.

2011 metais ūkininkų ūkių bendrasis pelnas su subsidijomis, palyginti su 2010-aisiais, sumažėjo 6 proc. dėl padidėjusių išlaidų ir sumažėjusių subsidijų. Didžiausias bendrasis pelnas su subsidijomis, tenkantis 1 ha ŽŪN, buvo daržininkystės, sodininkystės (4616 Lt) ir kiaulių, paukščių (2977 Lt) ūkiuose (3.11 pav.). Mažiausiai pelningi – Alytaus apskrities (793 Lt), javų, rapsų (891 Lt), 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio (896 Lt) ūkiai.

Vienam SD vidutiniškai teko 26659 Lt (3 proc. mažiau nei prieš metus) bendrojo pelno su subsidijomis, tačiau šis rodiklis įvairiose ūkių grupėse labai skirtingas, didžiausias – didžiausiuose ir pagal plotą (daugiau nei 150 ha – 82797 Lt), ir pagal ekonominį dydį (daugiau nei 250 tūkst. eurų – 85194 Lt), o mažiausias – smulkiuosiuose (mažiau nei 10 ha – 6106 Lt) ūkiuose. Geografiškai didžiausias pelnas su subsidijomis vienam SD buvo Klaipėdos apskrities (43586 Lt), mažiausias – Tauragės apskrities (11662 Lt) ūkiuose.

ŽŪB 1 ha ŽŪN vidutiniškai teko 691 Lt bendrojo pelno su subsidijomis, beveik 2 kartus daugiau negu 2010 metais. Šis rodiklis didžiausias kiaulių, paukščių (862 Lt), o mažiausias daržininkystės, sodininkystės bendrovėse (3.11 pav.).

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

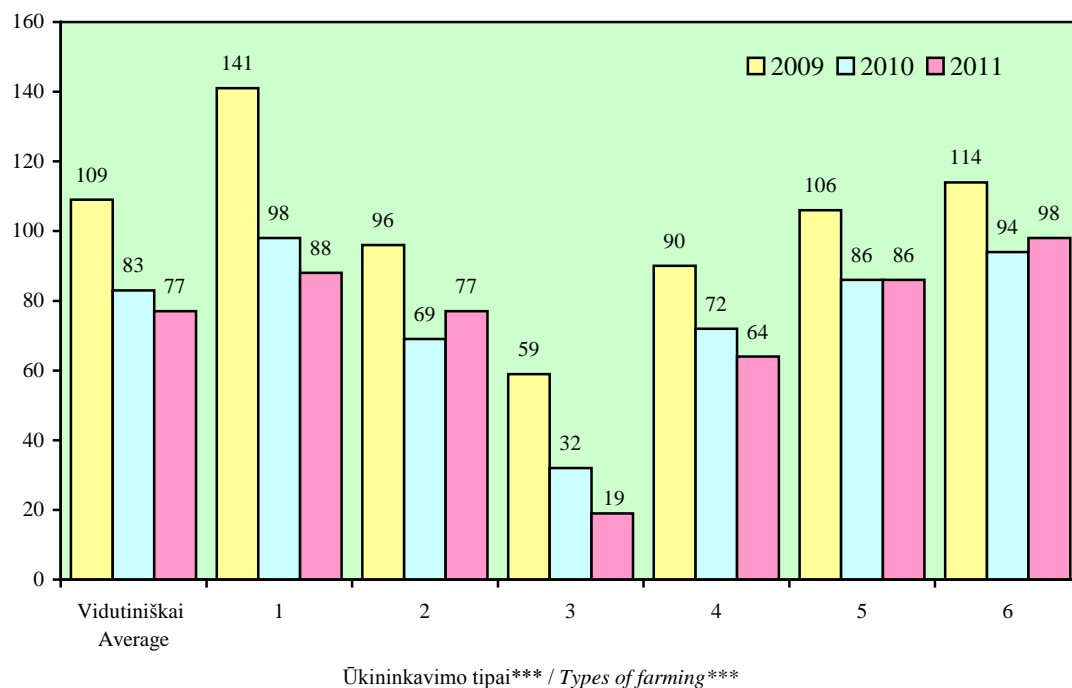
*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.11 pav. Bendrasis pelnas (su subsidijomis) 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, Lt

Fig. 3.11. Farm net income per 1 ha UAA in 2009–2011, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

Kadangi 2011 metais subsidijos mažėjo, valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) sumažėjo ir sudarė vidutiniškai 77 proc. (3.12 pav.).

* Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

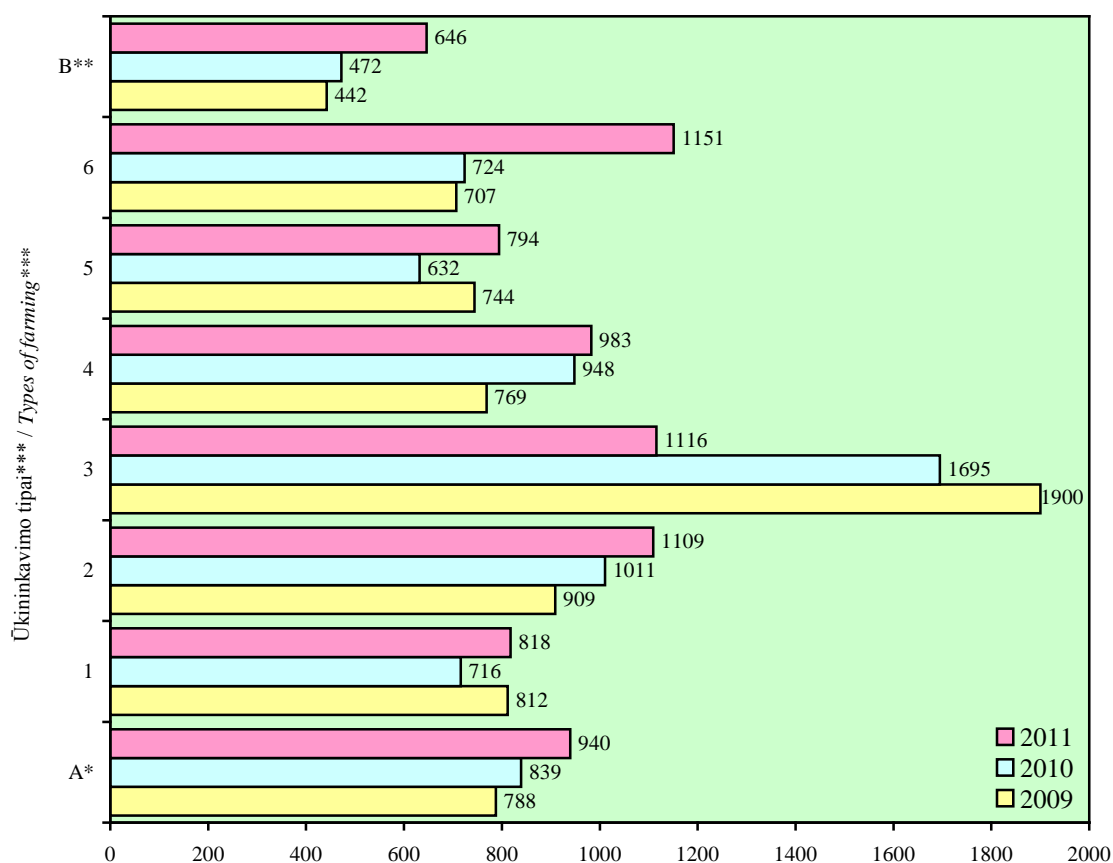
3.12 pav. Valstybės paramos dalis ūkininkų ūkių bendrajame pelne (su subsidijomis) 2009–2011 metais, proc.

Fig. 3.12. Share of subsidies in family farms net income in 2009–2011, per cent

Šaltinis: LAEI duomenys.

Investicijos. 2011 metais ūkininkų ūkių investicijos, tenkančios 1 ha ŽŪN, palyginti su 2010 metais, vidutiniškai padidėjo 12 proc. ir sudarė 940 Lt (3.13 pav.). Didžiausios investicijos buvo kiaulių, paukščių (1596 Lt), Klaipėdos (1250 Lt), Tauragės (1195 Lt) ir Marijampolės (1154 Lt) apskričių ūkiuose. Mažiausiai investavo Šiaulių apskrities (543 Lt), 10–20 ha ir 4–8 tūkst. eurų ekonominio dydžio (po 699 Lt) bei Vilniaus apskrities (700 Lt) ūkiai.

2011 metais, kaip ir anksčiau, daugiausia (28 proc.) investicijų ūkininkų ūkiuose skirta traktoriams įsigyti (10629 Lt), palyginti su 2010-aisiais, jos vidutiniškai šalyje išaugo 5 proc. Padidėjo investicijos į įrengimus ir inventorių (6863 Lt, 18 proc.), žemę (4878 Lt, 13 proc.), kombainus (4610 Lt, 12 proc.), bet sumažėjo – į žemės ūkio mašinas ir transporto priemones (5754 Lt, 15 proc.). Visose ūkių grupėse daugiausia buvo investuojama į vieną ar kelias minėtas technikos rūšis.

* Vidutiniškai ūkininkų ūkiuose / Average in family farms.

** Vidutiniškai ŽŪB / Average in agricultural companies.

*** Ūkininkavimo tipai išvardyti 3.1 lentelėje / Types of farming are listed in table 3.1.

3.13 pav. Investicijos 1 ha ŽŪN 2009–2011 metais, Lt

Fig. 3.13. Farm investments per 1 ha UAA in 2009–2011, LTL

Šaltinis: LAEI duomenys.

ŽŪB investicijos 1 ha ŽŪN, palyginti su 2010 metais, padidėjo 37 proc. Jos didžiausios kiaulių, paukščių, o mažiausios – daržininkystės, sodininkystės bendrovėse. Investicijos kombainams padidėjo beveik 10 kartų, žemei – 3,5 karto, o žemės ūkio mašinoms ir transporto priemonėms sumažėjo.

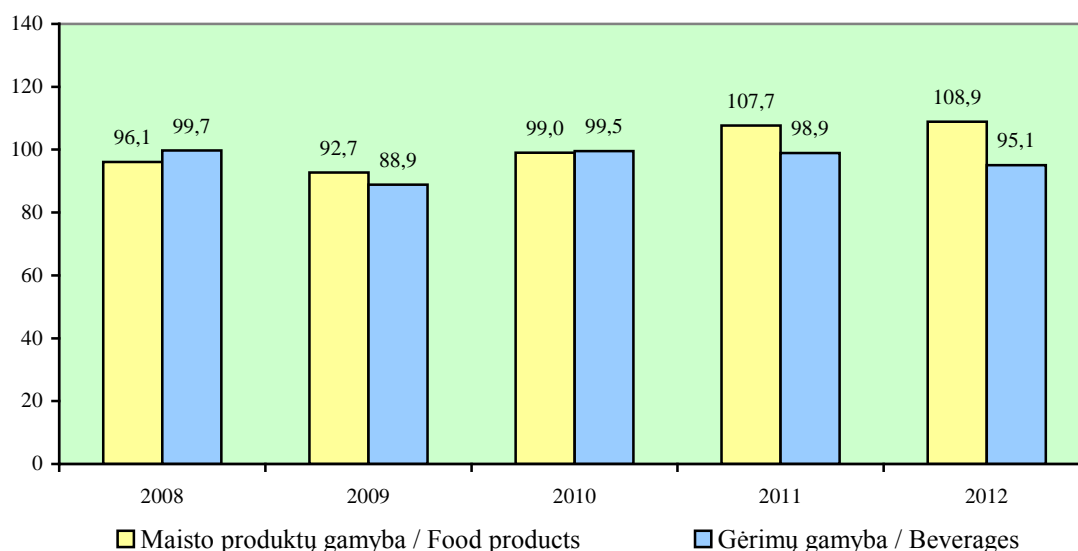
Darbuotojų užimtumas. 2011 metais ūkininko ūkyje dirbo vidutiniškai 1,68 SD (3,5 proc. mažiau nei prieš metus). Ūkių grupėse pagal žemės plotą ir ekonominį dydį SD skaičius didėjo augant hektarų skaičiui ir ekonominiam dydžiui. Kuo didesnis ūkis, tuo didesnis ŽŪN plotas teko vienam SD: mažiau nei 10 ha turinčiuose ūkiuose – 3,87 ha, didesniuose nei 150 ha – 79 ha. Vidutiniškai vienam SD teko 23,77 ha ŽŪN, 2 proc. daugiau nei 2010 metais. Daugiausia ŽŪN vienam SD teko didesniuose negu 150 ha (79 ha) ir negu 1000 tūkst. eurų ekonominio dydžio (69 ha) bei javų, rapsų (59 ha) ūkiuose, o mažiausiai – daržininkystės, sodininkystės ir kiaulių, paukščių (po 6,2 ha) ūkiuose.

Vienoje bendrovėje vidutiniškai dirbo 33,8 SD, 6 proc. daugiau nei prieš metus. Vienam SD teko 34,7 ha ŽŪN, arba 11 proc. daugiau nei 2010 metais.

2. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių veikla

2. Survey of manufacture of food products and beverages

Maisto produktų ir gėrimų pramonė yra viena didžiausių Lietuvos apdirbamosios pramonės šakų. 2012 metais šios šakos įmonių produkcijos dalis sudarė 18,1 proc. parduotos apdirbamosios pramonės produkcijos. Parduotų maisto produktų ir gėrimų vertė to meto kainomis buvo 11,2 mlrd. Lt, 8,4 proc. didesnė nei 2011 metais. Lyginant maisto produktų ir gėrimų pramonės parduotos produkcijos indeksus matyti, kad maisto produktų pardavimas išaugo 8,9 proc., o gėrimų parduota 4,9 proc. mažiau negu prieš metus (3.14 pav.).

3.14 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos indeksai 2008–2012 metais (palyginti su ankstesniais metais), proc.

Fig. 3.14. Indices of sold production of manufacture of food products and beverages in 2008–2012 (compared to the previous year), per cent

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Statistikos departamento duomenimis, 2012 metais ryškiausiai išaugo dešrų, visų šviežių sūrių, paruoštų arba konservuotų produktų iš vaisių ir daržovių, sviesto, varškės, pieno konservų, mėsos ir jos subproduktų, lydytų ir nelydytų sūrių gamyba, tačiau sumažėjo duonos ir pyrago gaminių, konditerijos gaminių, natūralaus mineralinio ir aeruoto vandens gamyba (3.5 lentelė).

3.5 lentelė. Pagrindinių maisto produktų gamyba 2008–2012 metais, tūkst. t

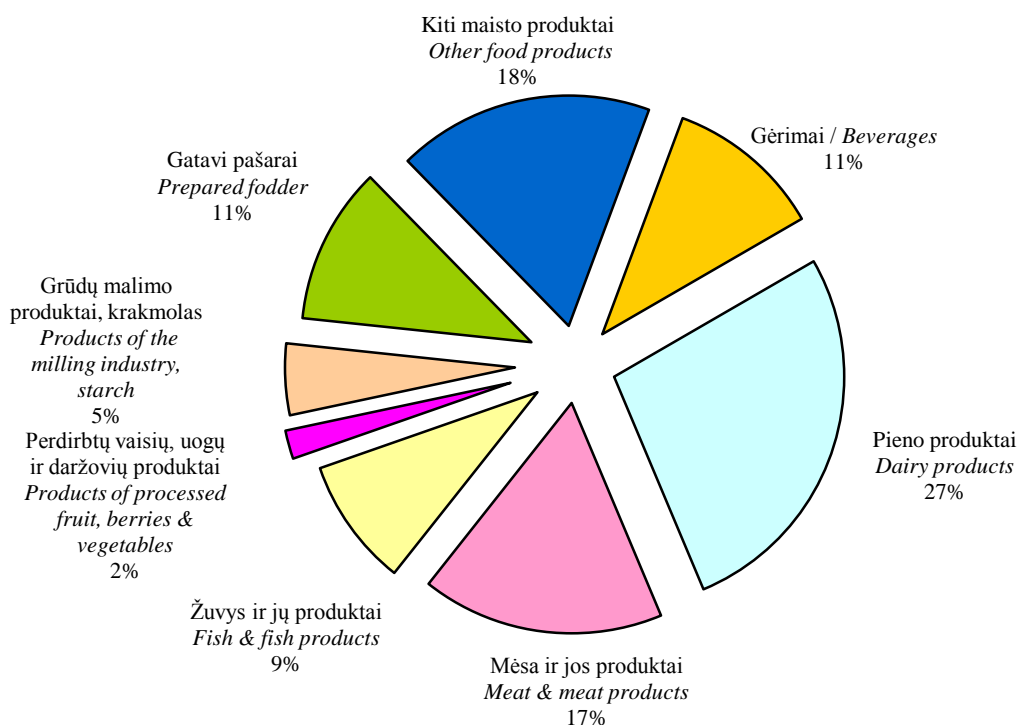
Table 3.5. Production of main food products in 2008–2012, thousand tonnes

Produktai / Products	Gamyba / Production					Pokytis / Change 2012, palyginti su 2011, % <i>compared to 2011, %</i>
	2008	2009	2010	2011	2012	
Mėsa ir jos subproduktai <i>Meat and meat offal</i>	168,8	152,7	182,3	180,4	193,2	14,5
Dešros / <i>Sausages</i>	63,2	55,9	50,6	51,4	67,3	6,5
Visi švieži (nebrandinti ir nekonservuoti) sūriai / <i>Total fresh (unripened and uncured) cheese</i>	30,7	34,9	31,3	30,7	40,1	30,6
Lydyti ir nelydyti sūriai <i>Processed and non-processed cheese</i>	58,7	39,9	46,5	49,6	52,9	-9,9
Varškė / <i>Curd</i>	23,3	23,5	24,4	26,5	28,3	21,5
Pieno konservai <i>Canned dairy products</i>	29,8	21,0	25,0	21,5	22,8	-23,5
Sviestas / <i>Butter</i>	9,0	12,0	8,5	8,7	10,5	16,7
Majonezas / <i>Mayonnaise</i>	14,0	14,1	9,8	10,3	10,8	-22,9
Paruošti arba konservuoti produktai iš vaisių ir daržovių / <i>Prepared or preserved vegetables and fruit</i>	21,5	35,1	19,0	21,4	27,4	27,4
Vaisių, uogų ir daržovių sultys, mln. l <i>Fruit, berry and vegetable juice, mill. l</i>	13,9	8,8	9,1	10,1	10,2	-26,6
Miltai / <i>Flour</i>	249,3	271,1	297,9	334,2	341,9	37,1
Duona ir pyrago gaminiai <i>Bread and pastry products</i>	169,0	158,3	157,8	149,5	144,4	-14,6
Cukrus / <i>Sugar</i>	70,1	106,5	104,3	134,6	140,8	100,9
Konditerijos gaminiai <i>Confectionery products</i>	49,4	44,6	47,2	51,5	49,8	0,8
Natūralus mineralinis ir aeruotas vanduo, mln. dal. / <i>Natural mineral and aerated waters, mill. dal.</i>	17,3	16,8	17,6	17,1	17,0	-1,7

Šaltiniai: Lietuvos ekonominė ir socialinė raida 2008–2011 m. gruodžio mėn. Vilnius: Statistikos departamentas. ISSN 1392-2874.

Lietuvos statistikos departamentas departamento teminės lentelės. Gaminių gamyba pagal gaminių sąrašą [žiūrėta 2013 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: < <http://web.stat.gov.lt/lt/pages/view/?id=2178>>.

Didžiausią dalį parduotos maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių produkcijos 2012-aisiais, kaip ir ankstesniais metais, sudarė pienas, mėsa ir jų produktai bei gėrimai (3.15 pav.). Palyginti su ankstesniais metais, 2 proc. punktais išaugo mėsos produktų, po 1 proc. punktą – gatavų pašarų, perdirbtų vaisių, uogų ir daržovių pardavimas, 2 proc. punktais sumažėjo pieno produktų, po 1 proc. punktą – gėrimų, žuvų ir jų produktų pardavimo dalis.

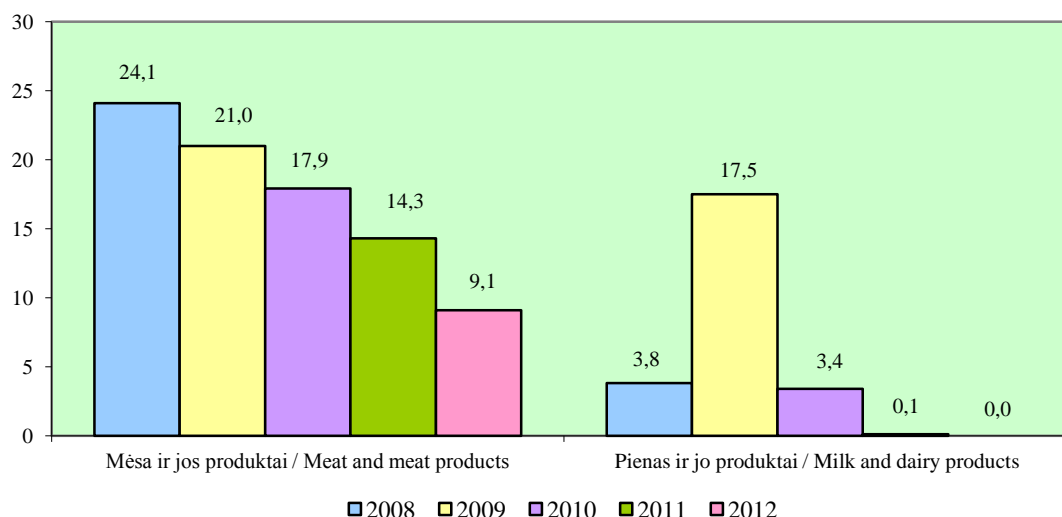
3.15 pav. Maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių parduotos produkcijos struktūra 2012 metais

Fig. 3.15. Structure of sold production of manufacture of food products and beverages in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais Lietuvoje pagamintų maisto produktų užsienio rinkose parduota 44,8 proc., t. y. 1,2 proc. punkto daugiau negu 2011-aisiais. Kainų kitimo tendencijos vidaus ir užsienio rinkose buvo skirtingos. 2012 metais maisto produktų gamintojų kainos Lietuvos rinkoje išaugo 3,7 proc. o užsienyje 3,5 proc. Gėrimų gamintojų kainos vidaus rinkoje sumažėjo labai nežymiai – 0,2 proc., o užsienyje išaugo 3,4 proc.

Kainų skirtumą 2008–2012 metais kompensavo už maisto produktų eksportą į trečiąsias šalis mokamos eksporto grąžinamosios išmokos. NMA duomenimis, 2012 metais dėl didesnio kainų skirtumo žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams teko 9,1 mln. Lt eksporto grąžinamųjų išmokų. Tai 36,4 proc. mažiau nei 2011-aisiais. Išmokos 2012 metais mokėtos tik už mėsos produktų, t. y. galvijienos (99,4 proc. visų išmokų) ir kiaulienos (0,1 proc.) eksportą. Nagrinėjamais metais mokėta 45,2 tūkst. Lt kompensacija už eksportuotus gyvus gyvūnus (0,5 proc.). Išmokų už pieno produktus nebuvo. Už grūdus grąžinamosios išmokos nebemokamos nuo 2008 metų (3.16 pav.).

3.16 pav. Žemės ūkio ir maisto produktų eksportuotojams 2008–2012 metais išmokėtos subsidijos, mln. Lt

Fig. 3.16. Export subsidies for agricultural and food products in 2008–2012, LTL million

Šaltiniai: NMA 2008–2012 m. veiklos ataskaitos.

Maisto ir gėrimų gamybos įmonių, kaip ir kitų ūkio subjektų, plėtra ir veiklos efektyvumas labai priklauso nuo investicijų. Per pastaruosius penkerius metus į maisto produktų ir gėrimų gamybos sektoriaus materialųjį turtą investuota 2245,2 mln. Lt. Per visą analizuojamą laikotarpį materialinės investicijos augo netolygiai. 2009–2010 metais mažėjusios nuo 2011 metų vėl pradėjo didėti. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, investicijos išaugo 32,6 proc., nors, palyginti su 2008-aisiais, jos sumažėjo 26,7 proc. (3.6 lentelė). Vidutinės metinės investicijos į materialųjį vienos maisto produktų ir gėrimų įmonės turtą 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo nuo 527,4 iki 595,7 tūkst. Lt, t. y. 13,0 proc. Nelabai spartus augimas iš dalies paaiškinamas tuo, kad įmonės atsigauna po sudėtingos ekonominės situacijos, kyla produkcijos kainos, be to, išaugo bendras maisto produktų ir gėrimų gamybos įmonių skaičius.

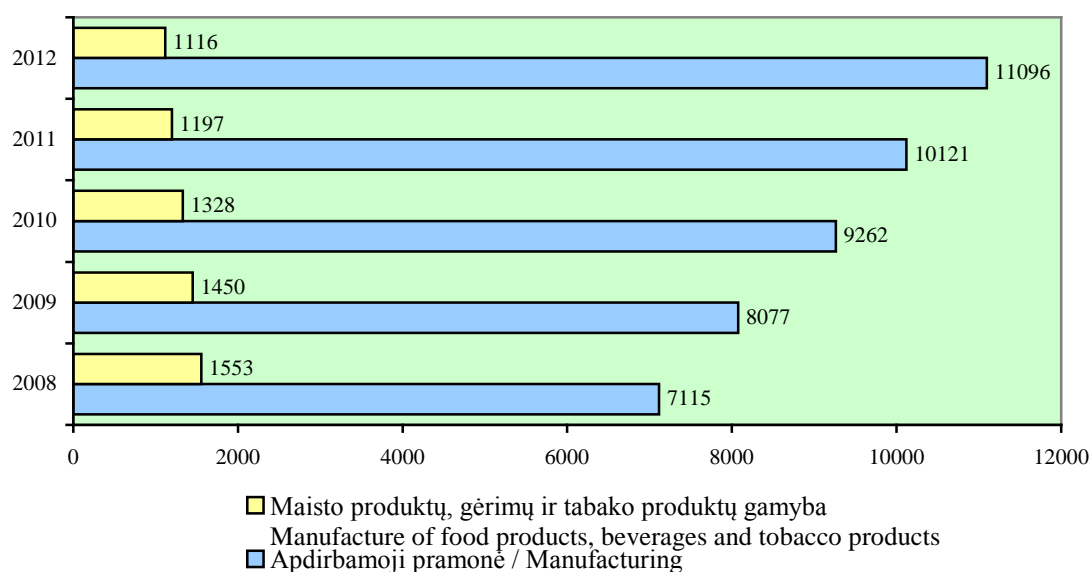
3.6 lentelė. Materialinės investicijos 2008–2012 metais

Table 3.6. Capital investment in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012
Apdirbamoji pramonė, mln. Lt <i>Manufacturing, LTL mill.</i>	3288,3	1265,7	955,1	1675,7	2114,6
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	-7,1	-61,5	-24,5	75,4	26,2
Maisto produktų ir gėrimų gamyba, mln. Lt <i>Manufacture of food products and beverages, LTL mill.</i>	723,8	315,1	276,3	399,8	530,2
dalis apdirbamojoje pramonėje, proc. <i>share in manufacturing, %</i>	22,0	24,9	28,9	23,9	25,1
pokytis, palyginti su ankstesniais metais, proc. <i>change compared to the previous year, %</i>	9,2	-56,5	-12,3	44,7	32,6

Šaltinis: Materialinės investicijos (I–IV kv.) to meto kainomis ir indeksas palyginamosiomis kainomis. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>>.

Vidutinės tiesioginės užsienio investicijos, tenkančios vienai įmonei, išankstiniais 2012 metų duomenimis, buvo 15,6 proc. mažesnės nei 2008-aisiais, kadangi sukauptos tiesioginės užsienio investicijos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo 15,6 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 3,0 proc. Iš dalies tam įtakos turėjo ir tai, kad mažėjo įmonių su užsienio kapitalu skaičius (2008 m. pabaigoje užsienio kapitalo lėšų buvo investuota 47-iose, o 2012 m. pabaigoje – tik 40-yje maisto, gėrimų ir tabako pramonės įmonių). 2012 metais maisto produktų, gėrimų ir tabako įmonėse sukaupytų tiesioginių užsienio investicijų dalis sudarė 10,1 proc. apdirbamosios pramonės užsienio investicijų (2008 m. – 21,8 proc.) (3.17 pav.).

3.17 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos apdirbamojoje ir maisto produktų, gėrimų bei tabako gamyboje 2008–2012 metų pabaigoje, mln. Lt

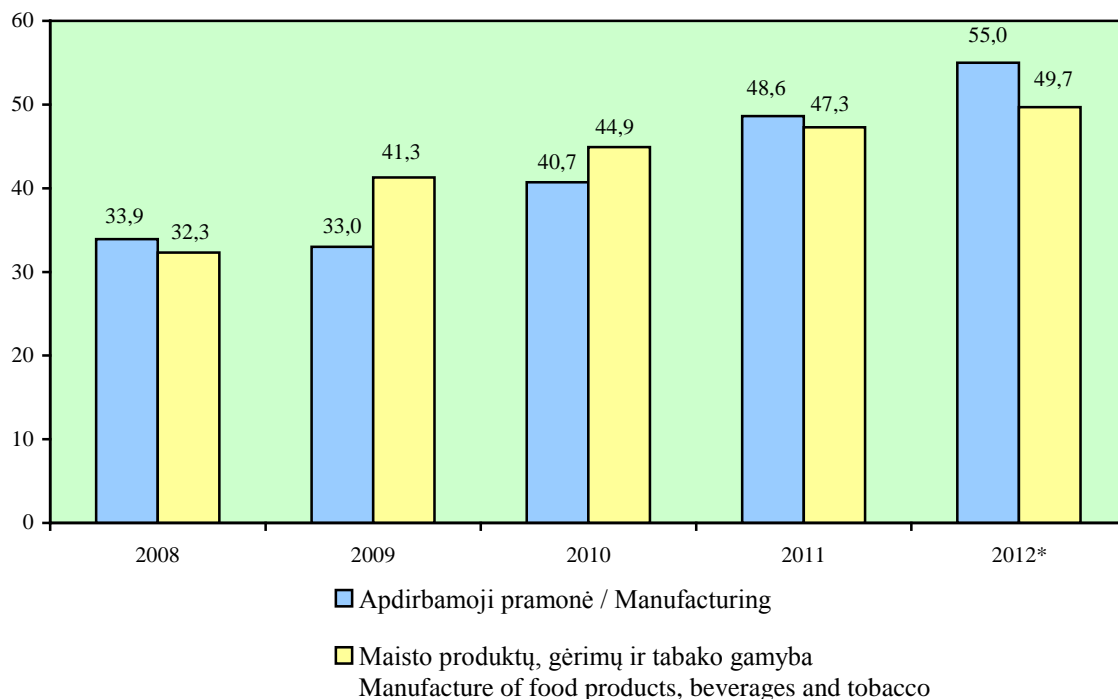
Fig. 3.17. Direct investment in manufacturing and manufacture of food, beverages and tobacco products in 2008–2012 (at the end of the year), LTL million

Šaltinis: Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. gegužės 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>>.

Daugiausia į Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmones 2012 metais investavo Šveicarijos (34,4 proc. visų tiesioginių investicijų į maisto pramonę), Vokietijos (18,7 proc.), Danijos (14,1 proc.), Suomijos (11,3 proc.) ir Estijos (9,4 proc.) verslininkai.

Bendram investicijų į maisto produktų gamybos įmones augimui įtakos turėjo EŽŪGF parama pagal Lietuvos 2004–2006 metų bendrąjį programavimo dokumentą ir Kaimo plėtros 2007–2013 metų programą. Pagal šios programos 1 krypties priemonę „Žemės ūkio produktų perdirbimas ir pridėtinės vertės didinimas“ visam 2007–2013 metų laikotarpiui skirta 511,1 mln. Lt paramos. 2012 metais 24 įmonės pateikė paraiškas ir prašė 61,9 mln. Lt paramos (2011 m. 81 įmonė prašė 188,8 mln. Lt), iš jų patvirtinta 16 paraiškų ir 34,5 mln. Lt paramos. Daugiausia paraiškų pateikė Kauno apskrities įmonės – 8, iš kurių 4 paraiškos buvo patvirtintos.

Teigiamą poveikį gamybos plėtrai darė didėjantis darbo našumas. Išankstiniais 2012 metų duomenimis, vidutiniškai per vieną faktiškai dirbtą valandą maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonėse sukurta pridėtinė vertė einamųjų metų kainomis buvo 49,7 Lt. Palyginti su 2011-aisiais, ji padidėjo 5,1 proc., palyginti su 2008-aisiais – 53,9 proc. (3.18 pav.). Maisto produktų, gėrimų ir tabako gamyboje darbo našumas 2012 metais buvo 9,6 proc. mažesnis nei apdirbamojoje pramonėje, tačiau 16,7 proc. didesnis negu vidutiniškai šalies ūkyje.

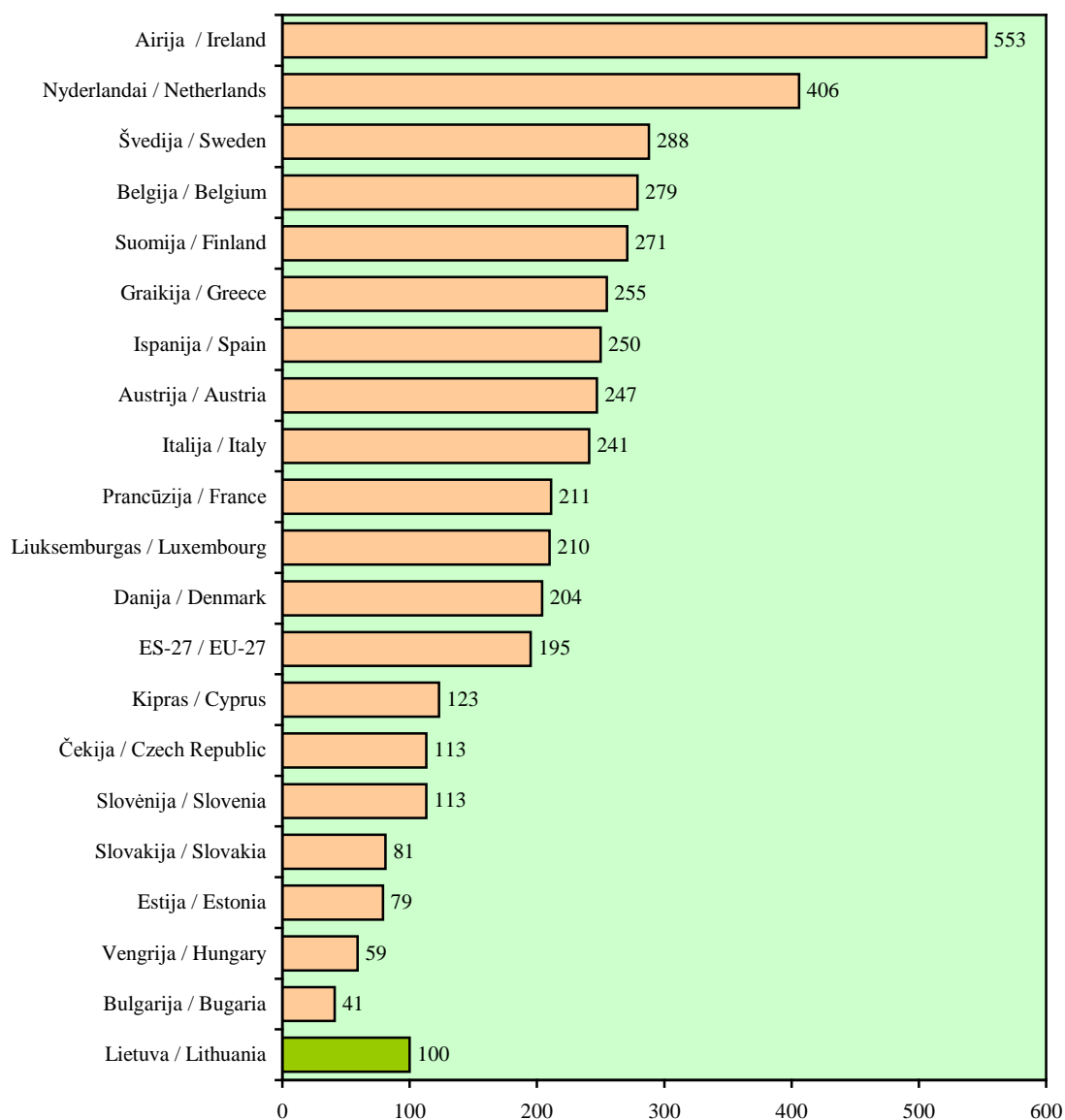
* Išankstiniai duomenys / Preliminary data.

3.18 pav. Apdirbamosios ir maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių per vieną faktiškai dirbtą valandą sukurta pridėtinė vertė atitinkamų metų kainomis 2008–2012 metais, Lt

Fig. 3.18. Value added created per 1 hour in manufacturing and manufacture food products, beverages and tobacco in 2008–2012, LTL (at current prices of the corresponding year)

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nepaisant per analizuojamą laikotarpį išaugusio darbo našumo, vienas Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonės darbuotojas per metus sukūrė kelis kartus mažiau pridėtinės vertės nei vidutiniškai ES-27 šalyse. Ypač didelis skirtumas ryškėja lyginant su ES senbuvėmis. Antai, Airijoje vieno darbuotojo sukuriama pridėtinė vertė buvo beveik 5,5 karto, Nyderlanduose – 4,1 karto didesnė nei Lietuvoje. Tačiau darbuotojo Lietuvoje sukuriama pridėtinė vertė buvo du kartus didesnė negu Bulgarijoje, 0,5 karto didesnė negu Vengrijoje, 0,2 karto didesnė negu Estijoje ir Slovakijoje (3.19 pav.).

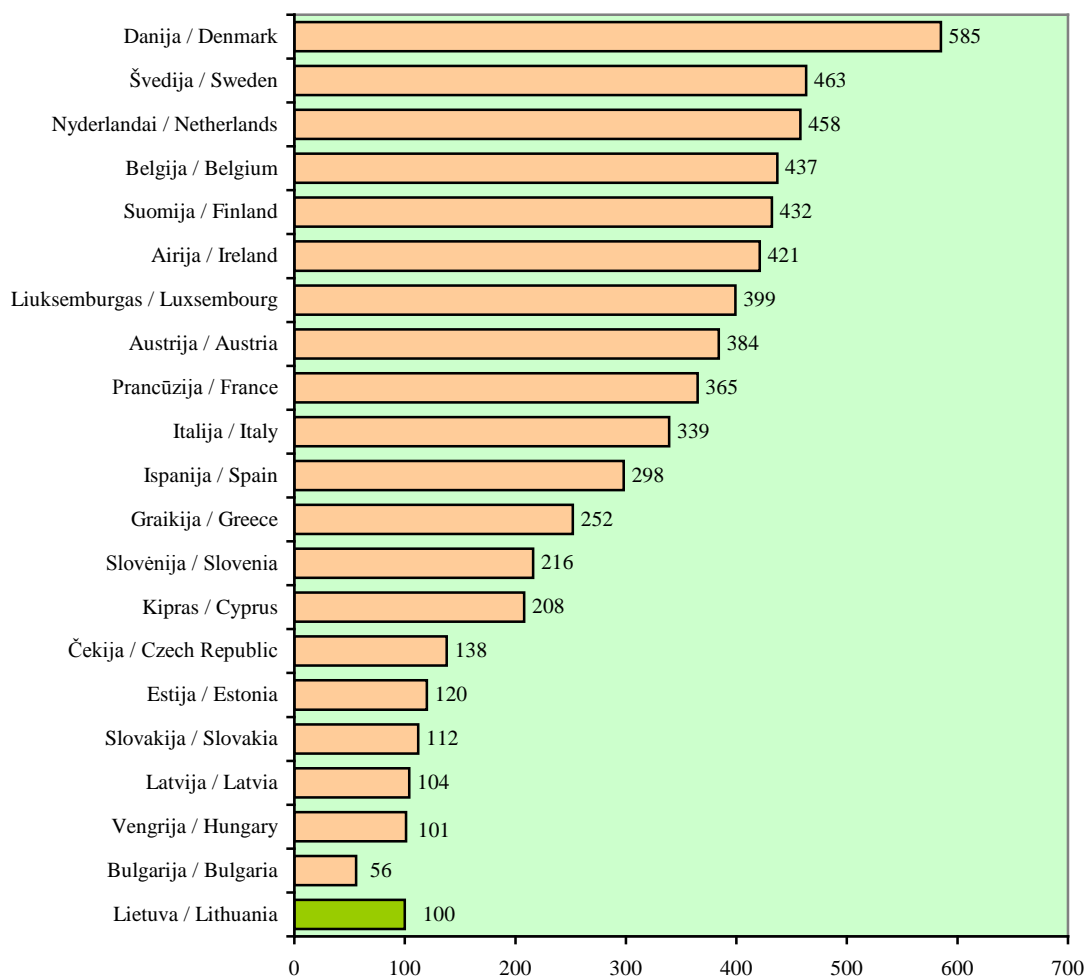

3.19 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbo našumo (vieno užimtojo sukuriama pridėtinė vertė) palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2011 metais, proc.

Fig. 3.19. Comparison of labour productivity (value added created per employee) in manufacture of food products, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2011, per cent

Šaltiniai: Eurostato duomenys.

Nedidelį, palyginti su kitomis ES šalimis, darbo našumą lydėjo santykinai mažas darbo užmokestis, nors atotrūkis nuo kitų ES šalių mažesnis nei darbo našumo. Darbuotojo darbo užmokestis Lietuvoje buvo panašus kaip ir Vengrijoje, Latvijoje ir didesnis tik už Bulgarijos (3.20 pav.). Tai susiję su skirtinga šalių pridėtinės vertės struktūra.

3.20 pav. Lietuvos maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybos įmonių darbuotojo vidutinio metinio darbo užmokesčio palyginimas su kai kuriomis ES šalimis 2011 metais, proc.

Fig. 3.20. Comparison of average yearly wage per worker in manufacture of food, beverages and tobacco in Lithuania and selected EU countries in 2011, per cent

Šaltinis: Eurostato duomenys.

Darbo našumo augimas yra viena pagrindinių prielaidų, mažinančių kylančių išteklių kainų neigiamą poveikį įmonių veiklos pelningumui. Maisto produktų ir gėrimų pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą) 2012 metais buvo mažesnis nei 2011-aisiais (3.7 lentelė).

Ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika rodo, kad pelningumas 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, kito nežymiai. Tačiau gėrimų gamybos bendrasis pelningumas didesnis negu maisto produktų gamybos įmonių 3,6 karto. Maisto pramonės įmonių pelningumas (prieš apmokestinimą), ilgai buvęs mažesnis negu gėrimų gamybos įmonių, 2013 metais jį viršijo 1,2 karto. Išaugo gėrimų gamybos įmonių einamasis mokumas, t. y. santykis tarp trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų bei santykis tarp kapitalo ir įsipareigojimų. Vadinasi, įmonės turi daugiau trumpalaikio turto ir mažiau trumpalaikių skolų.

3.7 lentelė. Maisto produktų ir gėrimų pramonės ekonominių ir finansinės rizikos rodiklių dinamika 2010–2012 metų IV ketvirtį

Table 3.7. Economic and financial risk indicators of manufacture of food products and beverages in the IV quarter of 2010–2012

Rodikliai / Indicators	2010	2011	2012
Maisto produktų gamyba / Manufacture of food products			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	13,6	13,8	13,1
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	3,2	3,6	3,1
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,30	1,30	1,28
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	0,82	0,77	0,75
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,01	0,94	0,90
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (įsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,50	0,52	0,53
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	1,03	1,07	1,08
Gėrimų gamyba / Manufacture of beverages			
Pelningumo rodikliai / Profitability			
Bendrasis pelningumas (bendrojo pelno ir pajamų santykis) <i>Gross profitability</i>	47,5	50,1	47,8
Pelningumas (pelno prieš apmokestinimą ir pardavimo pajamų santykis) / <i>Profitability</i>	4,5	3,8	2,6
Mokumo rodikliai / Solvency			
Einamasis mokumas (trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Current solvency</i>	1,50	1,36	1,73
Kritinis mokumas (trumpalaikio turto, atėmus atsargas, ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis) / <i>Critical solvency</i>	1,12	1,04	1,32
Bendrasis mokumas (nuosavo kapitalo ir įsipareigojimų santykis) / <i>Gross solvency</i>	1,57	1,11	1,28
Įsiskolinimo ir manevringumo rodikliai / <i>Indebtedness and mobility</i>			
Įsiskolinimas (įsipareigojimų ir turto santykis) / <i>Indebtedness</i>	0,39	0,47	0,44
Manevringumas (trumpalaikio turto ir nuosavo kapitalo santykis) / <i>Mobility</i>	0,71	0,90	0,82

Šaltinis: Finansinės būklės rodikliai. Statistikos departamentas [žiūrėta 2013 m. gegužės 8 d.]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1440>.

Maisto gamybos įmonių įsiskolinimai (įsipareigojimų ir turto santykis) 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo nežymiai – 0,9 proc., gėrimų gamybos įmonėse sumažėjo 6,3 proc. Minėtų rodiklių tendencijos rodo, kad įmonės ima palankiau vertinti ekonominę situaciją šalyje. Tai skatina gamybos plėtrą, nes nuosavų lėšų dažniausiai nepakanka.

Maisto produktų gamybos apimčių ir darbo našumo augimas, palyginti su ankstesniais metais, rodo, kad šalies maisto ūkis darosi aktyvesnis. Tačiau darbo našumas vis dar kelis kartus mažesnis negu vidutiniškai ES šalyse. Todėl įmonėms, norinčioms išlikti maisto produktų rinkose, būtina sparčiau diegti inovacijas, aktyvinti naujų rinkų paiešką.

3. Alternatyvių žemės ūkiui verslų plėtra kaimo vietovėse

3. Development of alternative businesses in rural areas

Smulkusis ir vidutinis verslas (SVV) – vienas svarbiausių ekonomikos augimo ir socialinio stabilumo palaikymo veiksnių, nes kuria darbo vietas ir lemia daugelį ekonominių permainų.

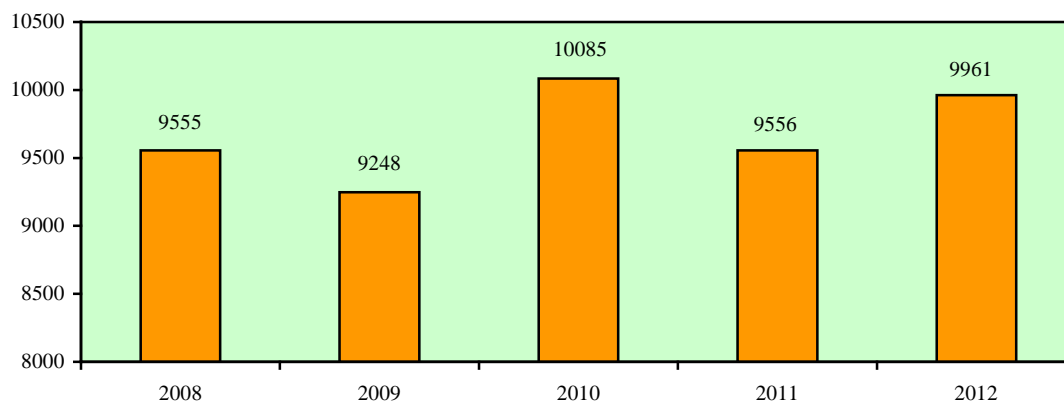
Visuotinai pripažįstama, kad be SVV rinkos ekonomikos sistema negali normaliai funkcionuoti ir tobulėti. SVV yra vienas pagrindinių sektorių, skatinančių naujovių kūrimą, vadinasi, kartu didinančių atskirų šalių ir visos Europos konkurencingumą, taip prisidėdamas prie vieno iš ambicingiausių Lisabonos strategijos tikslų – per dešimtmetį pasiekti, kad ES taptų konkurencingiausia žiniomis pagrįsta pasaulio ekonomika – įgyvendinimo.

SVV gebėjimas greičiausiai reaguoti į rinkos paklausos ir pasiūlos pokyčius, prisitaikyti prie jų, kurti naujas darbo vietas tose veiklos srityse, kurių produktai ir paslaugos konkrečiu laikotarpiu turi didžiausią paklausą, diegti naujoves, vystyti partnerystę turėtų pagelbėti keistis ir Lietuvos kaimo vietovių ekonomikai.

Mažos ir vidutinės įmonės (MVĮ). Ekonomikos sunkmetis ir jo sukelti neigiami rinkos padariniai – sumažėjęs vartojimas, nestabilios eksporto rinkos, nuolat augančios energetinių išteklių kainos, nulėmusios MVĮ skaičiaus sumažėjimą, 2011 metais stabilizavosi ir 2012-aisiais jų skaičius pradėjo didėti .

2012 metais kaime buvo beveik 10 tūkst. MVĮ (3.21 pav.), iš jų, kaip ir praėjusiais metais, taip pat ir mieste, 78 proc. – labai mažos įmonės (iki 10 darbuotojų).

Kaimo MVĮ dalis Lietuvoje iš veikiančių MVĮ skaičiaus išlieka stabili ir sudaro apie 15 proc. Ši santykinai nedidelė dalis rodo, kad verslas ir toliau daugiausia plėtojamas miestuose, kuriuose yra didesnė rinka, geresnė infrastruktūra, aukštesnė žmogiškųjų išteklių kvalifikacija.

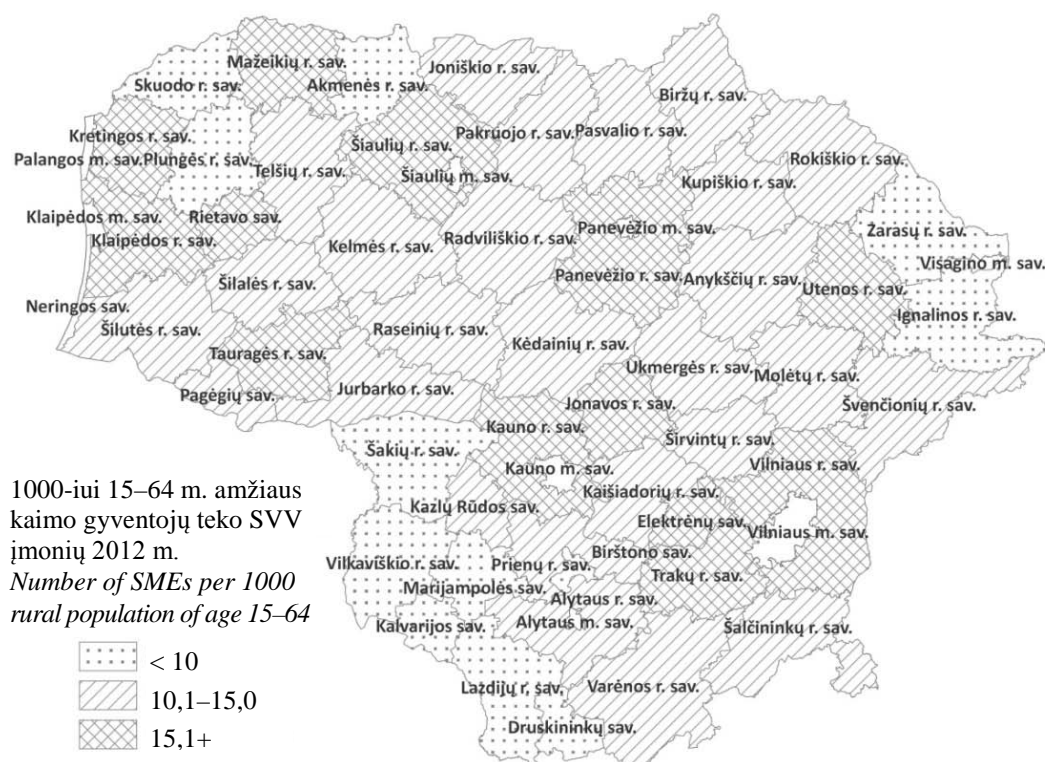

3.21 pav. MVĮ skaičius kaime 2008–2012 metais

Fig. 3.21. Number of SMEs in rural areas in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

MVĮ skaičiaus regioninė analizė rodo, kad Lietuvoje MVĮ išsidėstymo tankis nevienodas (3.22 pav.). 2008–2012 metų laikotarpiu daugiausia MVĮ veikė Kauno, Vilniaus, Klaipėdos apskričių kaimo vietovėse.

3.22 pav. MVĮ išsidėstymo tankis savivaldybių kaimo vietovėse 2012 metais

Fig. 3.22. SMEs location density in rural areas by municipality in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Per pastarųjų penkerių metų laikotarpį MVĮ skaičius sparčiausiai augo šalia didžiausią rinkos plėtros potencialą turinčių Lietuvos miestų (Vilniaus, Klaipėdos) bei

Tauragės apskrities kaimo vietovėse. Nagrinėjamu laikotarpiu daugiausia MVĮ mažėjo palankių ūkininkauti Marijampolės ir Šiaulių apskričių kaimo vietovėse (3.8 lentelė).

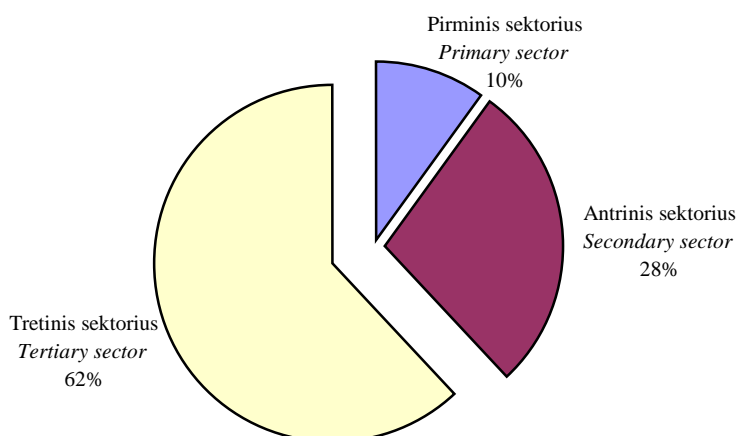
3.8 lentelė. Kaimo MVĮ skaičius apskrityse 2008–2012 metais

Table 3.8. Number of SMEs in rural areas by county in 2008–2012

Apskritys Counties	MVĮ skaičius / Number of SMEs					Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Alytaus	456	423	482	459	434	-4,8
Kauno	1971	1957	2119	2086	2151	9,1
Klaipėdos	1062	1061	1124	1054	1184	11,5
Marijampolės	571	553	611	570	376	-34,2
Panevėžio	1008	952	1015	924	1006	-0,2
Šiaulių	1119	1065	1171	1086	1003	-10,4
Tauragės	478	441	504	465	532	11,3
Telšių	608	580	610	567	648	6,6
Utenos	501	473	535	470	535	6,8
Vilniaus	1781	1743	1914	1875	2092	17,5
Iš viso / Total	9555	9248	10085	9556	9961	4,2

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Tarp Lietuvos kaimo MVĮ pagal ekonominės veiklos rūšis vyrauja paslaugų įmonės. 2012 metais, kaip ir pastaruosius penkerius metus, paslaugų įmonės sudarė 62 proc. visų kaimo MVĮ (3.23 pav.). Daugiausia jų užsiima prekyba, teikia transporto ir saugojimo, apgyvenimo ir maitinimo paslaugas, vykdo profesinę, mokslinę ir techninę veiklą.

3.23 pav. Kaimo MVĮ struktūra pagal ekonomikos sektorius* 2012 metais

Fig 3.23. Structure of SMEs in rural areas by type of economic activity in 2012*

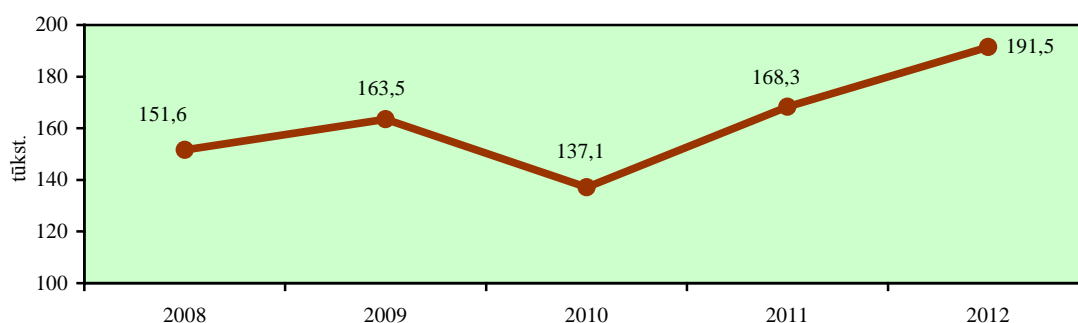
Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

* Pirminis ekonomikos sektorius – žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė, antrinis – pramonė ir statyba, tretinis – paslaugos / Primary economic sector – agriculture, forestry and fisheries; secondary sector – industry and construction; tertiary sector – services.

2012 metais 68 proc. kaimo vietovėse veikiančių MVĮ sudarė uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) (2008 m. – 48 proc.). Individualiosios įmonės, kurių skaičius ir santykinė dalis nuolat mažėja, sudarė 26 proc. visų kaimo MVĮ. Tai rodo, kad kaimo vietovėse ekonominei veiklai plėtoti patraukliausia MVĮ teisinė forma – UAB.

2012 metais MVĮ dirbo 96 tūkst. darbuotojų, arba ketvirtadalis visų kaimo užimtųjų. Vidutiniškai vienai labai mažai įmonei teko 3, mažai – 20, vidutinei – 93 darbuotojai. 27 proc. MVĮ darbuotojų dirbo labai mažose įmonėse, atitinkamai 38 proc. – mažose ir 35 proc. – vidutinėse įmonėse. Reikia pažymėti, kad 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, darbuotojų skaičius labiau augo tik mažų įmonių kategorijoje, o vidutinėse įmonėse sumažėjo.

2008–2012 metais augo MVĮ metinės pajamos, kurios 2012 metais buvo didžiausios per pastaruosius penkerius metus tiek skaičiuojant absoliučiai, tiek tenkančias vienam darbuotojui (3.24 pav.)

3.24 pav. Pajamų, tenkančių vienam darbuotojui, kitimas kaimo MVĮ 2008–2012 metais

Fig. 3.24. Income per employee in rural SMEs in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

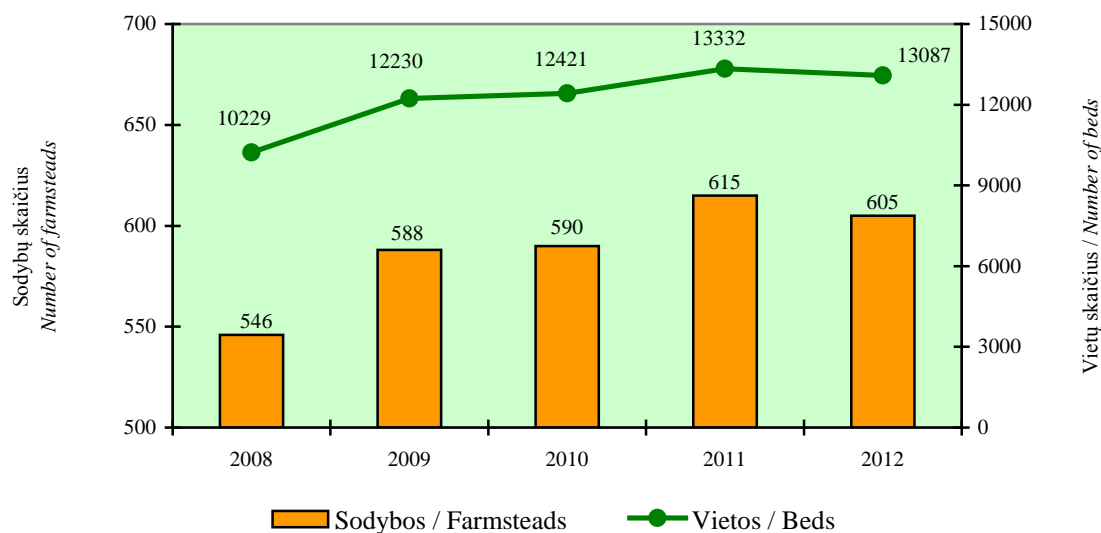
Skaičiuojant darbuotojui, labiausiai pajamos augo vidutinių įmonių kategorijoje. Per 2008–2012 metus jos padidėjo 36 proc.

Pajamų augimui įtaką darė ir pagal Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programą (KPP) verslo vystymui kaimo vietovėse ir miestuose¹ teikiama parama. Nuo 2008 metų jos kreipėsi 1114 verslo įmonių ir gyventojų. Iki 2012 metų įskaitytinai parama suteikta 475 projektams įgyvendinti. Paramos suma tokiems projektams įgyvendinti – 361,7 mln. Lt. Pagal minėtą programą skatinamas ir ūkininkų verslumas, skiriant jiems paramą pereiti prie ne žemės ūkio veiklos. Per 2007–2012 metų laikotarpį paremti 183 ūkininkų projektai skiriant 86,1 mln. Lt.

Kaimo turizmas – turizmo paslauga, turinti kompleksinį pobūdį ir teikiama kaime, plačiai paplitęs daugelyje pasaulio šalių kaip vienas iš turizmo sektorių. Lietuvoje ir daugelyje ES šalių kaimo turizmas orientuojasi į poilsio (atostogų) produktų kūrimą, susietą su kaimiška gyvensena bei galimybe užsiimti įvairia su tuo susijusia veikla. Tai viena sparčiausiai besivystančių alternatyvių žemės ūkiui veiklų kaime, ypač tose vietovėse, kurios mažiau tinka žemės ūkio veiklai ir pasižymi natūraliais kraštovaizdžiais.

¹ Miestuose, kuriuose gyventojų skaičius neviršija 6 tūkst., išskyrus savivaldybių centrus.

Statistikos departamento duomenimis, 2012 metais kaimo turizmo sodybų skaičius nustojo augėti ir net sumažėjo. 2012 metais apgyvendinimo paslaugas teikė 605 kaimo turizmo sodybos (3.25 pav.). Vidutiniškai vienoje sodyboje buvo 22 vietos (2008 m. – 19).

3.25 pav. Kaimo turizmo sodybų ir vietų jose skaičius 2008–2012 metais

Fig. 3.25. Number of farmsteads used for rural tourism and number of beds in 2008–2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Apie 70 proc. visų sodybų veikia savivaldybėse, priskirtose mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms, kuriose patraukli gamta ir iš tradicinio ūkininkavimo gaunama mažiau pajamų. Didžiausias kaimo turizmo sodybų skaičius – Utenos apskrityje, nors per pastaruosius penkerius metus jų sumažėjo 5,4 proc. Santykinai labiausiai kaimo turizmo sodybų skaičius per pastaruosius penkerius metus išaugo Šiaulių, Tauragės ir Vilniaus apskrityse (3.9 lentelė).

3.9 lentelė. Kaimo turizmo sodybų skaičius apskrityse 2008–2012 metais

Table 3.9. Number of farmsteads used for rural tourism by county in 2008–2012

Apskritis Counties	Sodybų skaičius / Number of farmsteads					Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Alytaus	84	102	95	94	96	14,3
Kauno	64	66	65	70	67	4,7
Klaipėdos	43	37	37	46	39	–9,3
Marijampolės	21	21	20	22	24	14,3
Panevėžio	21	19	22	23	23	9,5
Šiaulių	10	16	13	16	17	70,0
Tauragės	9	18	19	17	15	66,7

Apskritis Counties	Sodybų skaičius / Number of farmsteads					Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
	2008	2009	2010	2011	2012	
Telšių	32	41	41	41	37	15,6
Utenos	185	184	193	184	175	-5,4
Vilniaus	77	84	85	102	112	45,5
Iš viso / Total	546	588	590	615	605	10,8

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Nors kaimo turizmo sodybų skaičius 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, sumažėjo, tačiau jose apsilankė 3 proc. daugiau poilsiautojų. Tai rodo, kad 2010 metais sumažėjęs kaimo sodybų užimtumas vėl didėja.

2012 metais, kaip ir 2011-aisiais, didėjo ir vidutinis vieno poilsiautojo nakvynių skaičius (nuo 1,79 nakvynės 2011 metais iki 1,82 nakvynės 2012-aisiais). Daugėja užsieniečių, poilsiaujančių kaimo turizmo sodybose (3.10 lentelė). Tačiau 2008 metų kaimo turizmo veiklos rezultatai 2012 metais vis dar nebuvo pasiekti.

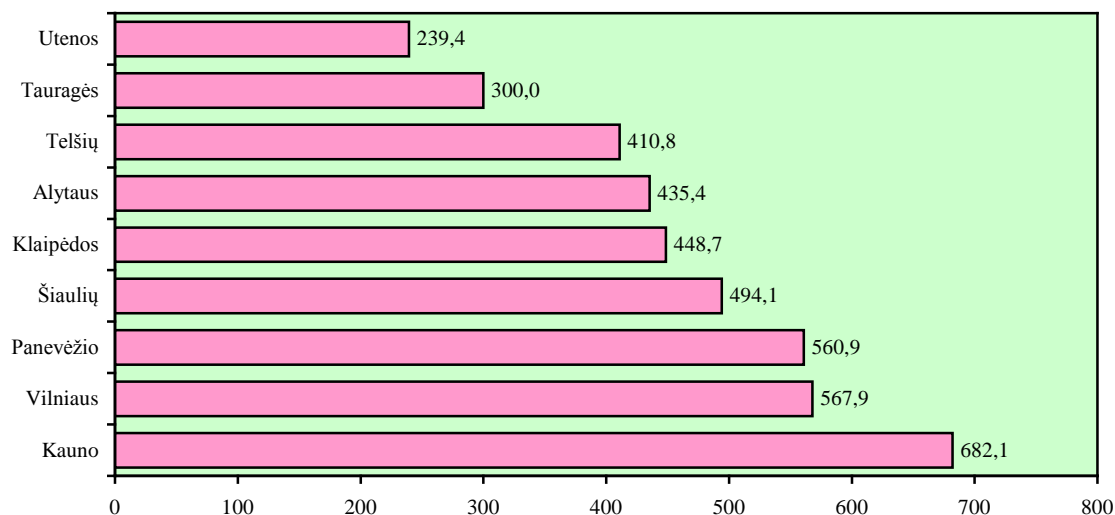
3.10 lentelė. Poilsiautojų ir nakvynių kaimo turizmo sodybose skaičius 2008–2012 metais, tūkst.

Table 3.10. Numbers of holidaymakers and overnights in farmsteads
in 2008–2012, thousand

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Apgyvendinta poilsiautojų Number of holidaymakers	321,7	245,4	227,5	252,8	260,7	-18,9
Suteikta nakvynių iš viso Total number of overnights	615,4	438,2	379,8	453,4	475,7	-22,7
Lietuvos gyventojams residents of Lithuania	553,2	390,3	352,3	400,8	417,9	-24,5
užsieniečiams / foreigners	62,1	47,9	27,5	52,6	57,8	-6,9
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %	10,1	10,9	7,2	11,6	12,2	2,1 proc. punkto

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais vienoje kaimo turizmo sodyboje vidutiniškai daugiausia poilsiautojų apgyvendinta Kauno, Vilniaus ir Panevėžio apskrityse (3.26 pav.).

3.26 pav. Vidutinis poilsiautojų skaičius vienoje kaimo turizmo sodyboje apskrityse 2012 metais

Fig. 3.26. Average number of holidaymakers per rural tourism farmstead by county in 2012

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

Kaimo vietovėse plėtojamos ir kitos, pigesnės turizmo paslaugos, teikiamos kempinguose, turistinėse stovyklose ir pan. Statistikos departamento duomenimis, 2012 metais, kaip ir 2011-aisiais, iš viso šalyje veikė 20 kempingų. Kempinguose teikiamomis paslaugomis naudojami tiek Lietuvos gyventojai, tiek užsieniečiai (3.11 lentelė). Per pastaruosius penkerius metus užsieniečiams kempinguose suteiktų nakvynių skaičius išaugo net 37,7 proc.

3.11 lentelė. Turistų ir jiems suteiktų nakvynių skaičius kempinguose 2008–2012 metais, tūkst.

Table 3.11. Numbers of tourists and overnights in campings in 2008–2012, thousand

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su compared to 2008, %
Kempingų skaičius Number of campings	11	16	18	20	20	81,8
Apygyvendinta turistų, tūkst. Number of holidaymakers, thou.	35,7	34,9	31,5	35,3	33,9	-5,0
Suteikta nakvynių iš viso Total number of overnights	70,1	65,2	52,6	57,6	57,8	-17,5
Lietuvos gyventojams residents of Lithuania	50,2	45,2	29,8	32,4	30,4	-39,4
užsieniečiams / foreigners	19,9	19,9	22,8	25,2	27,4	37,7
Užsieniečiams suteiktų nakvynių dalis nuo visų nakvynių skaičiaus, proc. / Share of overnights for foreigners in total number of overnights, %	28,4	30,5	43,3	43,8	47,4	19,0 proc. punkto

Šaltinis: Statistikos departamento duomenys.

2012 metais iš viso kaimo turizmo sodybose ir kempinguose Lietuvos gyventojams buvo suteikta 448,3 tūkst. nakvynių (iš jų 93 proc. kaimo turizmo sodybose, 7 proc. – kempinguose), užsieniečiams – 85,2 tūkst. nakvynių (atitinkamai 68 ir 32 proc.). Tai rodo, kad Lietuvoje tarp užsienio turistų išlieka populiarios ir pigesnės apgyvendinimo vietos, nors vis daugiau užsieniečių renkasi poilsį kaimo turizmo sodybose.

Kaimo turizmo veikla remiama pagal KPP 2007–2013 metų programos priemonę „Kaimo turizmo veiklos skatinimas“. Paramos kaimo turizmo plėtrai nuo 2008 metų kreipėsi 550 ūkininkų ir kaimo gyventojų. Iki 2012 metų patvirtinta 330 paraiškų. Joms įgyvendinti skirta 135,5 mln. Lt.

Kaimo tradicijos ir kultūros paveldas. Lietuvoje sudaromos prielaidos kaimo tradicijoms ir senųjų amatų technologijoms plisti, kultūros paveldą ir vietos identitetą panaudoti kaimo vietovėse kuriamo produkto pridėtinei vertei, kaimo turizmo patrauklumui ir populiarumui didinti.

UNESCO ir kitų tarptautinių kultūros organizacijų ekspertų vertinimu, Lietuva dar daug kur yra išlaikiusi unikalius kaimo bruožus, kiekvienam regionui būdingas sodybų planavimo, gyvenamųjų ir ūkinių pastatų architektūros ypatybes. Nemažai kaimiškų teritorijų, kuriose saugojamos ir puoselėjamos istorinės, kultūrinės vertybės, gyvos amatų tradicijos.

Lietuvos kultūros vertybių registre registruoti 43 kaimai, išsaugoję istorinį arba kultūrinį paveldą, ir 18,1 tūkst. kultūros paveldo objektų. Ypač vertinamas medinis paveldas, kuris dėl savo unikalios statybos būdo bei dekoro formų laikomas ne tik tautine, bet ir Europos vertybe. Kaimiškose teritorijose įsikūrę 59 saugomi dvarai, parkai ir sodai. Saugomų teritorijų valstybės kadastrė identifikuojama 2,6 tūkst. kaimo kraštovaizdžių gamtos paveldo objektų.

Siekiant užtikrinti tautinio paveldo produktų valstybinę apsaugą, išsaugoti sukaupią tradicinių amatų patirtį ir tautinio paveldo produktus kaip neatsiejamą etninės kultūros dalį bei pritaikyti juos aktualiems poreikiams, Lietuvoje įgyvendinama tautinio paveldo produktų sertifikavimo sistema. Nuo minėtos sistemos įgyvendinimo pradžios atestuotų ir pripažintų amatų meistrų bei sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius išaugo beveik 2 kartus, sertifikuotų tradicinių veislių maistinių augalų ir jų produktų skaičius – beveik 12 kartų. Augo ir sertifikuotų tradicinių veislių gyvūnų, sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius (3.12 lentelė).

Trečdalį sertifikuotų tradicinių gaminių skaičiaus sudaro sertifikuoti tradicinio maisto gaminiai. Kita dalis – medžio, kalvystės, gintaro dirbiniai, drabužiai, audiniai ir kt.

3.12 lentelė. Tautinio paveldo sertifikavimo rezultatai Lietuvoje 2008–2012 metais
 Table 3.12. National heritage certification results in Lithuania in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012, palyginti su 2009, kartai / times
Atestuotų ir pripažintų amatų meistrų skaičius / Number of certified and recognized craftsmen	0	40	63	78	98	2,5
Sertifikuotų tradicinių gaminių skaičius / Number of certified traditional products	58	534	884	1256	1600	3,0
Sertifikuotų tradicinių veislių maistinių augalų ir jų produktų skaičius / Number of certified traditional species of food plants and their products	0	19	48	213	223	11,7
Sertifikuotų tradicinių veislių gyvūnų skaičius / Number of certified animal breeds	0	11	11	14	16	1,5
Sertifikuotų tradicinių amatų mokymo programų skaičius / Number of training programmes for certified traditional crafts	0	11	15	18	21	1,9

Šaltinis: LR žemės ūkio ministerijos duomenys <http://www.tautinispaveldas.lt/portal/>.

Tautinio paveldo produktus sertifikavusių amatininkų skaičius pagal amatus pateiktas 3.13 lentelėje.

3.13 lentelė. Tautinio paveldo produktus sertifikavusių amatininkų skaičius pagal amatus Lietuvoje 2012 metais

Table 3.13. Number of artisans who certified national heritage products by type of crafts in Lithuania in 2012

Amatai / Crafts	Amatininkų skaičius / Number of artisans	Amatai / Crafts	Amatininkų skaičius / Number of artisans
Kepimas / Baking	72	Pieno apdirbimas, apdorojimas, perdirbimas / Milk processing	16
Maisto ruošimas / Traditional foods	43	Baldininkystė / Furniture crafting	15
Audimas / Textile	41	Stalystė / Joinery	15
Pynimas / Weaving	41	Vilnos, milo vėlimas / Wool fulling and felting	14
Mezgimas / Knitting	38	Juvelyrė / Jewellery	13
Kryždirbystė / Cross crafting	36	Šaukščiaus amatas / Spoon-making	12
Puodininkystė / Pottery	33	Siuvinėjimas / Embroidery	11
Drožyba / Carving	24	Stogdengystė / Roofing	10

Amatai <i>Crafts</i>	Amatininkų skaičius <i>Number of artisans</i>	Amatai <i>Crafts</i>	Amatininkų skaičius <i>Number of artisans</i>
Kalvystė <i>Blacksmithing</i>	21	Žvakininkystė / <i>Candle making</i>	10
Margučių marginimas <i>Decoration of eggs</i>	19	Žolininkystė / <i>Growing herbs and herbal products</i>	10
Žaislininkystė / <i>Toys crafting</i>	19	Siuvimas / <i>Sewing</i>	7
Karpymas <i>Papercutting</i>	16	Tradicinė žvejyba <i>Traditional fishing</i>	2

Amatininkai remiami pagal visas KPP 2007–2013 metų programos III krypties „Gyvenimo kokybė kaimo vietovėse ir kaimo ekonomikos įvairinimas“ priemones. Paramos amatų plėtrai nuo 2008 metų kreipėsi 59 amatininkai. Iki 2012 metų įskaitytinai patvirtintos 27 paraiškos. Joms įgyvendinti skirta 10,8 mln. Lt (3.14 lentelė).

3.14 lentelė. Parama amatininkams pagal KPP 2007–2013 metų priemones, skirta kaimo ekonomikai įvairinti Lietuvoje 2008–2012 metais

Table 3.14. Support to artisans under the RDP 2007–2013 measures designed for the diversification of the rural economy in Lithuania in 2008–2012

Priemonės / <i>Measures</i>	Patvirtinta / <i>Approved</i>	
	paraiškų <i>number of applications</i>	paramos suma, tūkst. Lt <i>amount, thou. LTL</i>
Perėjimas prie ne žemės ūkio veiklos / <i>Diversification into non-agricultural activities</i>		
Kepimas / <i>Baking</i>	4	675,8
Baldininkystė / <i>Furniture crafting</i>	1	259,9
Vilnos, milo vėlimas / <i>Wool fulling and felting</i>	1	441,5
Stogdengystė / <i>Roofing</i>	1	260,0
Kaminkrėtystė / <i>Chimney sweeping</i>	1	592,0
Iš viso / <i>Total</i>	8	2 229,2
Parama verslo kūrimui ir plėtrai / <i>Support for business creation and development</i>		
Audimas / <i>Textile</i>	1	159,1
Puodininkystė / <i>Pottery</i>	2	255,7
Drožyba / <i>Carving</i>	1	62,8
Kepimas / <i>Baking</i>	4	1 557,8
Stogdengystė, kalvystė, audimas / <i>Roofing, blacksmithing, textile</i>	1	150,0
Muilo gaminimas / <i>Soap production</i>	1	89,1
Račiaus amatas / <i>Wheel-wright's craft</i>	1	206,1
Tošininkystė / <i>Birch-bark craft</i>	1	89,7
Tradicinių amatų centrų steigimas <i>Establishment of traditional crafts centres</i>	3	4 350,7

Priemonės / <i>Measures</i>	Patvirtinta / <i>Approved</i>	
	paraiškų <i>number of applications</i>	paramos suma, tūkst. Lt <i>amount, thou. LTL</i>
Iš viso / <i>Total</i>	15	6 921,0
<i>Kaimo turizmo veiklos skatinimas / Encouragement of rural tourism activities</i>		
Kepimas / <i>Baking</i>	1	78,1
Margučių marginimas / <i>Decoration of eggs</i>	1	682,1
Sūrio ir kitų pieno produktų gamyba <i>Production of cheese and other food products</i>	1	488,3
Tradicinė arklinė kystė <i>Traditional horse-breeding</i>	1	445,4
Iš viso / <i>Total</i>	4	1 693,9

Šaltinis: Nacionalinės mokėjimo agentūros duomenys.

Kaimo bendruomenės skatinamos kurti tradicinių amatų centrus, siekiant, kad amatininkystė įgautų verslo pobūdį, būtų derinama su kaimo turizmu. Įgyvendinant KPP 2007–2013 metų programos priemonę „Kaimo atnaujinimas ir plėtra“, savivaldybių administracijos pateikė 20 paraiškų paramai tradicinių amatų centrų kurti ir (arba) plėtoti. Iki 2012 metų įskaitytinai patvirtinta 17 paraiškų, kurioms įgyvendinti skirta 11,1 mln. Lt.

Visgi tautinis paveldas Lietuvoje dar per menkai panaudojamas kaimo turizmo poreikiams. Dauguma kaimiškųjų teritorijų, kuriose saugojamos ir puoselėjamos istorinės, kultūrinės vertybės, yra atokios, jose sudėtinga demografinė situacija, bloga infrastruktūros būklė, gyventojai nepasižymi verslumu, galioja įvairūs veiklos apribojimai, varžantys iniciatyvas plėtoti verslą ir pritaikyti savo sodybas šiandienos poreikiams. Tautinio paveldo ir produktų gamintojai menkai bendradarbiauja su kaimo turizmo paslaugų teikėjais. Be to, kaimo turizmas per menkai orientuojamas į poilsio (atostogų) produktų kūrimą, kurie susiję būtent su kaimiška gyvensena ir galimybe užsiimti įvairia tokia gyvenimui būdinga veikla.

ES šalių narių patirtis rodo, kad kintančios žemės ūkio ir kaimo plėtros politikos nuostatos, siekiant palaikyti gyvybingą ūkių struktūrą, spręsti kartų kaitos problemas, užtikrinti žemės ūkio produkcijos gamybai naudojamų išteklių racionalų panaudojimą, sudaryti prielaidas kaimo vietovių tvariai raidai, darbo vietų pasiūlos didinimas ne žemės ūkio sektoriuje ir pagalba, plėtojant smulkų verslą, padedanti savarankiškai susikurti darbo vietas, išliks aktualios ir ateityje. Minėtiems siekiams įgyvendinti bus skiriama ir Lietuvai numatyta 2014–2020 metų ES parama. Ypač kad vienas iš struktūrinių fondų tikslų 2014–2020 metais – mažų ir vidutinių įmonių konkurencingumo didinimas.

4. Žuvininkystės ūkio veiklos apžvalga

4. An overview of the fisheries sector

Lietuvos gamtinės sąlygos yra palankios žuvininkystei plėtoti. Šalyje gausu tinkamų vidaus vandens telkinių. Baltijos jūra su neužšalančiu Klaipėdos uostu ir susisiekianti su Atlanto vandenynu bei dar tolimesni vandenys sudaro sąlygas žvejybai žuvinguose baseinuose. Lietuvos žuvininkystės politika suderinta su ES bendrąja žuvininkystės politika, kurios pagrindiniai tikslai – išlaikyti pusiausvyrą tarp išteklių naudojimo ir išsaugojimo, palaikyti žuvų ir jų produktų rinkos stabilumą. Siekiant tai užtikrinti, ES nustato leidžiamą per metus sugauti žuvų kiekį (kvotas).

2012 metais Lietuvos žvejai sugavo 76,1 tūkst. t žuvų ir krevečių (įskaitant realizuotas akvakultūros žuvis), iš jų 92,3 proc. sudarė jūrų gyvūnai.

Jūrų žuvininkystė *Marine fisheries*

Laivynas. Lietuva turi stiprų ir gana didelį žvejybos laivyną. 2012 m. gruodžio 31 d. į žvejojančių jūrų vandenyse žvejybos laivų duomenų sistemą buvo įtraukti 148 su Lietuvos Respublikos vėliava plaukiojantys laivai, iš jų 8 laivai turėjo teisę žvejoti tolimuosiuose žvejybos rajonuose, 32 – atviroje Baltijos jūroje, 108 – Baltijos jūros priekrantėje. Lietuva, vykdydama ES bendrąją žuvininkystės politiką, derina žvejybos laivyno pajėgumus su žuvų ištekliais pasaulio vandenyne.

Svarbiausias Lietuvos žvejybos laivyno segmentas yra žvejybai tolimuosiuose vandenyse pritaikyti laivai. 2012 metais pagrindiniai šalies žvejų žūklės rajonai – Atlanto vandenynas ir Baltijos jūra.

Žvejyba tolimuosiuose vandenyse. Tolimuosiuose vandenyse sugaunama iki 94 proc. visų žuvų. 2012 metais pagrindiniai tolimieji Lietuvos žvejų žvejybos rajonai buvo Mauritanijos Islamo Respublikos, Gvinėjos, Senegalo išskirtinės ekonominės zonos (IEZ), Žvejybos šiaurės vakarų Atlante organizacijos (NAFO), Žvejybos šiaurės rytų Atlante komisijos (NEAFC) reguliuojami rajonai, Svalbardo žvejybos rajonas (Norvegijos IEZ).

Pietų Ramiajame vandenyne ir Maroko Karalystės IEZ, kur ankstesniaisiais analizuojamo laikotarpio metais Lietuvos žvejai sugaudavo daugiau kaip pusę visų tolimuosiuose vandenyse sugaunamų žuvų, 2012 metais nebuvo žvejojama.

2012 metais Mauritanijos Islamo Respublikos IEZ Lietuvos žvejai sugavo 23,2 tūkst. t pelaginių žuvų (daugiausia sardinelių, stauridžių, sardinių, afrikinių skumbrių), Gvinėjos ir Senegalo IEZ – atitinkamai 13,1 ir 12,6 tūkst. t, Žvejybos šiaurės vakarų Atlante organizacijos (NAFO) ir Žvejybos šiaurės rytų Atlante komisijos (NEAFC) reguliuojamuose rajonuose – atitinkamai 0,7 ir 3,7 tūkst. t žuvų. Svalbardo žvejybos rajone (Norvegijos IEZ) sužvejota 694 t krevečių.

Tolimuosiuose vandenyse sužvejotos žuvys parduodamos artimiausiuose uostuose arba perkraunant vandenyne iš laivų į kitų šalių laivus.

Žvejyba Baltijos jūroje. Lietuvai Baltijos jūroje ES skiria keturių žuvų rūšių – menkių, strimelių, šprotų ir lašių – žvejybos kvotas. 2012 metams skirta menkių sugavimo kvota sudarė 4317 t (vakarinėje Baltijos jūros dalyje – 499 t, o rytinėje – 3718 t), strimelių – 2289 t, šprotų – 11272 t, lašių – 1899 vnt. Palyginti su 2011-aisiais, skirta menkių kvota buvo 15 proc. didesnė, o strimelių, šprotų ir lašių atitinkamai 27, 22 ir 51 proc. mažesnė (3.15 lentelė).

3.15 lentelė. Lietuvai skirtos žvejybos Baltijos jūroje kvotos 2008–2012 metais, t
Table 3.15. Fish quotas in the Baltic Sea in 2008–2012, tonnes

Žuvų rūšys <i>Fish species</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2011,</i> %
Menkės / <i>Cod</i>	2631	2892	3300	3758	4317	15
Strimelės / <i>Baltic herring</i>	4456	4192	3689	3136	2289	-27
Šprotai / <i>Sprat</i>	22745	20015	19015	14451	11272	-22
Lašišos, vnt. / <i>Salmon, units</i>	5646	4799	4559	3875	1899	-51

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

2011 metais Lietuvos Baltijos jūros žvejybos laivynas sužvejojo apie 16,0 tūkst. t žuvų, iš jų apie 98 proc. – atviroje Baltijos jūroje, priekrantėje – tik 0,3 tūkst. t (2 proc.). 2012 metais sugauta 16,8 tūkst. t žuvų, arba 5,2 proc. daugiau nei 2011-aisiais, bet 28,4 proc. mažiau nei 2008-aisiais (3.16 lentelė).

3.16 lentelė. Žuvų sugavimas* Baltijos jūroje 2008–2012 metais, t
Table 3.16. Fish catches in the Baltic Sea in 2008–2012, tonnes*

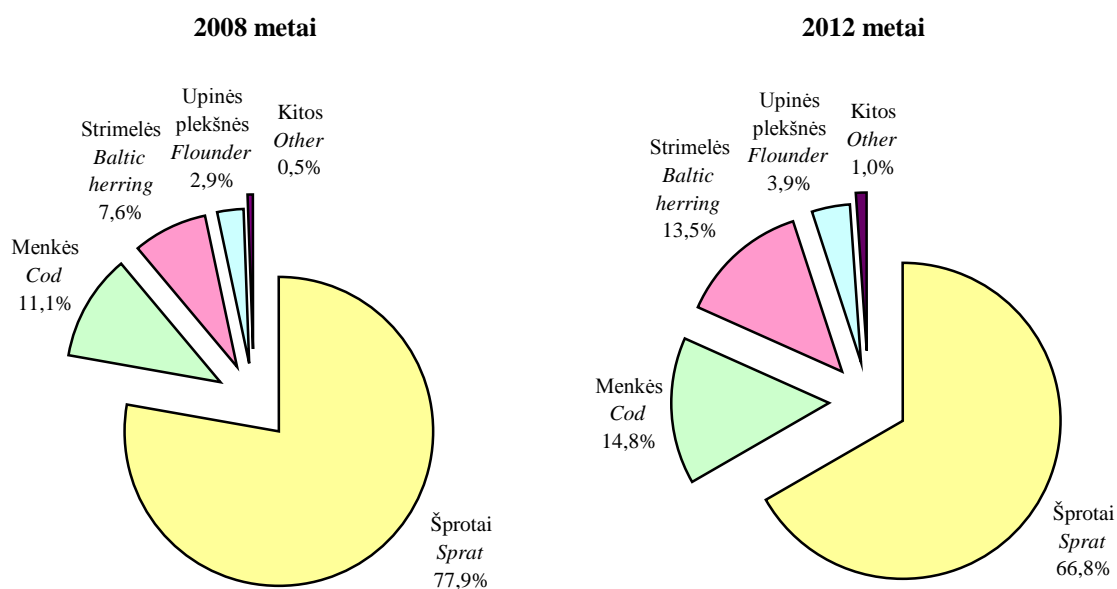
Žuvų rūšys <i>Fish species</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to,</i> %	
						2011	2008
Iš viso / <i>Total</i>	23486	26792	15537	15990	16827	5,2	-28,4
iš jų: / <i>of which:</i>							
menkės / <i>cod</i>	2614	2818	3199	3057	2483	-18,8	-5,0
strimelės / <i>Baltic herring</i>	1793	3807	1557	2655	2276	-14,3	26,9
šprotai / <i>sprat</i>	18296	19515	10223	9730	11245	15,6	-38,5
plekšnės / <i>flounder</i>	665	498	501	452	648	43,4	-2,6
kitos / <i>other</i>	118	153	56	92	175	82,3	48,3

* Gyvojo svorio / *Live weight.*

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Baltijos jūroje, ypač rytinėje jos dalyje, 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, menkių sugavimas sumažėjo beveik penktadaliu – 18,8 proc., tačiau sugautų žuvų struktūroje jų dalis sumažėjo 4,3 proc. punkto, o palyginti su 2008-aisiais – padidėjo 3,7 proc. punkto.

2008–2012 metų laikotarpiu pakito Baltijos jūroje sugaunamų žuvų struktūra: 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, sumažėjo sugautų šprotų dalis, bet padidėjo menkių, strimelių ir upinių plekšnių. 2012 metais Baltijos jūroje sugautų žuvų struktūroje didžiausią laimikio dalį – 66,8 proc. – sudarė šprotai, 1,0 proc. punkto padidėjo upinių plekšnių, kurių žvejyba Baltijos jūroje nėra kvotuojama (3.27 pav.).

3.27 pav. Baltijos jūroje sugautų žuvų (gyvojo svorio) struktūra 2008 ir 2012 metais

Fig. 3.27. Structure of fish catches (live weight) in the Baltic Sea in 2008 and 2012

Šaltinis: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Priekrantėje sugaunama daugiau nei 20 rūšių žuvų. Didesnę verslinę reikšmę turi menkės, karšiai, žiobriai, sterka ir lašišos.

Pirminis žuvininkystės produktų pardavimas ir supirkimas. Pagal ES bendrosios žuvininkystės politikos nuostatas, siekiant užtikrinti žuvų išteklių naudojimo apskaitą ir kontrolę, pirmą kartą po iškrovimo sugautos žuvys turi būti parduodamos registruotiems pirminiams žuvininkystės produktų supirkėjams, aukcione arba gamintojų organizacijoms. 2012 m. gruodžio 31 d. Lietuvos Respublikoje buvo įregistruota per 200 pirminių žuvininkystės produktų supirkėjų, iš jų 35 nauji pirminių žuvininkystės produktų supirkėjai įregistruoti 2012 metais. Pirminio supirkimo ir pardavimo metu šalyje dažniausiai parduodamos Lietuvos žvejybos įmonių Baltijos jūroje sugautos ir Klaipėdos uoste iškrautos žuvys.

2012 metais pirminiam pardavimui pateikta 2400 t (gyvojo svorio) menkių, 503 t upinių plekšnių, 887 t strimelių, 124 t šprotų. Didžioji sugautų šprotų ir strimelių dalis buvo iškrauta ir pirmą kartą parduota ne Lietuvos teritorijoje.

Vidaus vandenų žuvininkystė
Inland fisheries

Vidaus vandenų žuvininkystei didelę įtaką daro šalies geografinė padėtis. Didžioji šalies teritorijos dalis yra vidutinių platumų klimato šiaurinėje dalyje.

Vidaus vandenys – tai Kuršių, Kauno marios, kitos vandens talpyklos, ežerai, upės, įvairūs tvenkiniai, polderiai ir akvakultūros tvenkiniai. Vidaus vandenų bendras plotas – 2,6 tūkst. kv. km, t. y. 4 proc. šalies teritorijos.

Neišnuomotuose valstybinio fondo vandens telkiniuose žvejojama pagal leidimus, išnuomotuose – pagal nuomos sutartis.

Didžiausią reikšmę verslinei žvejybai turi Kuršių ir Kauno marios, Nemuno žemupy. Daugelis upių yra svarbios žuvų migracijai, praeivių ir sėsliųjų žuvų reprodukcijai, rekreacinei žuvininkystei.

2012 metais vidaus vandenyse sugauta 5212 t žuvų – 13,1 proc. daugiau nei 2008-aisiais. Daugiau kaip pusė (69,0 proc.) visų vidaus vandenų žuvų išauginta akvakultūros tvenkiniuose. Natūraliuose vidaus vandenyse 2012 metais buvo sugauta 1619 t žuvų, daugiausia – Kuršių mariose (59,1 proc.), upėse (27,1 proc.), Kauno mariose (3,3 proc.). Ežeruose sugaunama nedaug žuvų (2012 m. – 71,8 t). Kiti vidaus vandens telkiniai (ypač ežerai) svarbesni mėgėjiškai žūklei (3.17 lentelė).

3.17 lentelė. Vidaus vandens telkiniuose sugauta verslinių žuvų 2008–2012 metais, t
Table 3.17. Commercial fish catches in inland waters in 2008–2012, tonnes

Sugavimo vietos <i>Place of catch</i>	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / <i>Change</i> 2012, palyginti su <i>compared to 2008,</i> %
Vidaus vandens telkiniai <i>Inland waters</i>	4610	4429	4470	4764	5212	13,1
Kuršių marios <i>Curonian Lagoon</i>	1240	886	926	1138	955	-23,0
Kauno marios <i>Kaunas reservoir</i>	148	122	73	69	54	-63,5
ežerai / <i>lakes</i>	24	43	36	68	72	3,0 k.
upės / <i>rivers</i>	172	209	166	141	437	2,5 k.
polderiai / <i>polders</i>	10	43	49	44	84	8,4 k.
kiti natūralūs vandenys <i>other natural water bodies</i>	8	6	4	16	14	75,0
versliniai tvenkiniai* <i>commercial ponds*</i>	3008	3422	3216	3288	3596	19,5

* Realizuota produkcija / *Fish sold.*

Šaltiniai: LR aplinkos ministerijos, Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenys.

Kuršių mariose sužvejojama daugiau žuvų nei visuose kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose (kartu paėmus). Įregistruotos net 58 Kuršių mariose gyvenančių žuvų rūšys – daugiausia gėlavandenių ir praeivių žuvų. Kuršių marios yra gėlavandėnės, tik šiaurinėje dalyje, pučiant šiaurės ar šiaurės vakarų vėjams, druskingumas gali pasiekti 2–3 promiles. Pakilus vandens druskingumui, į vandens

telkinį iš Baltijos jūros įplaukia daugiau jūros žuvų: strimelių, menkių, plekšnių, šprotų (brėtlingių).

Kuršių marių baseino verslinės žuvis sąlyginai skirstomos į tris ekologines grupes: praeives, pusiau praeives ir vietines sėsliąsias. Pirmajai grupei priklauso lašišos, jūriniai sykai, žiobriai, unguriai. Pusiau praeivės – vėgėlės ir sterkai – telkiasi Nemuno deltos atšakose ir prie intakų žiočių neršto metu. Trečiajai – gausiausiai ekologiškai grupei – priklauso lydekos, karšiai, lynai, kuojos, karosai. Šios žuvis nuolat gyvena Kuršių marių akvatorijoje, marių įlankose.

Vertingų rūšių žuvų išteklių Kuršių mariose yra palyginti stabilūs. Metinė verslinė produkcija 2008–2012 metų laikotarpiu sudarė 955–1240 t. Siekiant Lietuvos Kuršių marių dalyje gerai išnaudoti žuvų išteklius, jos suskirstytos į žvejybos barus. Lietuvai priklausančioje Kuršių marių dalyje kasmet sužvejojama 30–50 kg/ha žuvų, t. y. daugiau nei kituose natūraliuose vidaus vandens telkiniuose.

Kiekvienais metais nustatomi karšių, sterkių ir stintų sugavimo limitai. Dėl padidėjusio vandens sūrėjimo iš šiaurinės Kuršių marių dalies žuvis traukiasi į pietinę Rusijos Federacijai priklausančią Kuršių marių dalį, todėl šiaurinėje dalyje šių žuvų sugaunama mažiau nei anksčiau.

Kauno mariose verslinės žvejybos metų limitas – 140–160 t, daugiausia sugaunama kuojų, karšių, plakių, sterkių, ešerių, karosų, Nemuno žemupyje – stintų. 2008–2012 metais Nemuno žemupyje buvo sužvejota 158–413 t stintų. Upėse sugaunama ir ungiurių, karšių, ešerių, ežeruose – kuojų, ungiurių, ešerių ir kitų žuvų (3.18 lentelė).

3.18 lentelė. Verslo įmonių natūraliuose vidaus vandenyse sugauta žuvis 2008 ir 2012 metais, t

Table 3.18. Commercial fish catches in natural inland water bodies in 2008 and 2012, tonnes

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Kuojos Roach	2008	398,3	84,1	4,4	0,7	1,4	3,2	492,1
	2012	259,3	26,7	13,0	0,2	4,9	4,8	308,9
Karšiai Bream	2008	345,9	12,2	1,2	2,5	2,6	1,3	365,7
	2012	359,9	3,7	7,3	8,7	47,3	2,1	429,0
Sterkai Pikeperch	2008	81,9	8,6	0,1	0,2	0,0	0,8	91,6
	2012	63,9	3,0	0,6	0,0	–	0,5	68,0
Stintos Smelt	2008	37,8	–	–	157,8	–	–	195,6
	2012	39,4	–	–	413,7	–	–	453,1
Žiobriai Vimba	2008	161,1	0,0	–	0,1	–	–	161,2
	2012	56,9	–	–	0,0	–	–	56,9
Ešeriai Perch	2008	57,1	5,9	2,1	0,0	0,1	0,3	65,5
	2012	47,1	2,5	7,3	–	0,8	0,3	58,0
Karosai Goldfish	2008	20,4	4,4	0,2	0,0	1,8	0,0	26,8
	2012	11,4	3,3	0,1	4,2	3,0	0,1	22,1
Lydekos Pike	2008	14,1	1,3	1,1	0,1	1,5	0,1	18,2
	2012	11,9	0,3	3,1	–	3,9	0,1	19,3
Karpiai Carp	2008	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,6
	2012	0,2	2,0	0,3	–	6,3	0,2	9,0

Žuvis Fish species	Metai Year	Vandens telkiniai / Water bodies						Iš viso Total
		Kuršių marios Curonian Lagoon	Kauno marios Kaunas water reservoir	ežerai lakes	upės rivers	polderiai polders	kiti other	
Unguriai Eel	2008	6,8	–	1,5	5,2	–	–	13,5
	2012	1,7	–	1,4	4,8	–	–	7,9
Kitos Other	2008	116,5	31,1	13,3	5,4	2,6	1,7	170,6
	2012	103,4	12,1	38,7	5,2	17,3	5,5	206,7
Iš viso Total	2008	1240,1	147,8	24,1	171,9	10,0	7,4	1601,4
	2012	955,1	53,6	71,8	436,8	83,5	13,6	1614,4

Šaltinis: LR aplinkos ministerijos duomenys.

Per analizuojamą laikotarpį kai kurių rūšių žuvų sugavimo versliniais įrankiais apimtys sumažėjo. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, žiobrių sugauta net 58,9 proc. mažiau, kuojų – 33,5 proc., lydekų – 30,3 proc., ungiurių – 24,2 proc., sterkių – 2,8 proc. mažiau.

2012 metų pradžioje Kuršių mariose žvejojo 48, Kauno mariose – 5 žvejybos įmonės.

Pastacius Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę, sudarytas dirbtinis aukštutinis 306 ha dydžio baseinas. Jame gyvena apie 30 žuvų rūšių, vyrauja kuojos, karšiai, plakiai, ešeriai, sterki. Verslinė žvejyba pradėta 1999 metais, žvejybos metų limitas – 7–11 t.

Žuvų įvairovė ir gausa priklauso nuo upių dydžio, biotopinės struktūros, ekologinių veiksnių. Įvairių dydžių upių žuvų bendrijų biomasė svyruoja nuo 2 iki 250 kg/ha. Populiariausia – verslinė migruojančių stintų žvejyba Nemuno žemupyje.

Upėse ir ežeruose vis labiau griežtinama verslinės žvejybos tvarka: ribojamas galimų sugauti žuvų kiekis, didinamas leidžiamų naudoti tinklų akių dydis, nustatomas žvejybos laikotarpis. Pagal žvejybos kvotų vidaus vandenyse skyrimo taisyklės mažesniuose kaip 200 ha vandens telkiniuose (išskyrus upes) žvejybos kvota skiriama tik vienam naudotojui.

Daugelį metų vidaus vandenių žuvininkystėje prioritetas buvo teikiamas verslinei žvejybai ir akvakultūrai. Tačiau dėl ežerų, upių ir kitų įvairaus dydžio ir gylio vandens talpyklų gausos šalyje sąlygos patrauklios ir mėgėjiškai žvejybai. Daugiausia mėgėjai sugauna lydekų, kuojų, ešerių, karšių, karosų, raudžių, karpių, lynų, plakių, vėgelių, aukšlių ir kt. Perspektyvus mėgėjiškos žūklės objektas – vėžiai, plintantys daugumoje Lietuvos vidaus vandenių.

Žuvinivaisa. Šalyje skiriamas didelis dėmesys žuvų ištekliams atkurti. Migracijos takų priežiūrai, žuvų įveisimui nenuomojamuose vandens telkiniuose ir kitoms priemonėms valstybė skirdavo iki 9 mln. Lt per metus. Žuvų išteklių atkūrimo darbus nuo 2010 m. balandžio 1 d. vykdo Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvinivaisos skyriaus Laukystos, Rusnės, Simno, Žeimenos, Trakų Vokės poskyriai ir Vidaus vandenių ir akvakultūros skyriaus Šilavoto poskyris, žuvininkystės bendrovės ir individualūs (fiziniai asmenys) vandens telkinių nuomininkai.

Įgyvendinant žuvų įveisimo į valstybinės reikšmės vandens telkinius programas, į minėtus telkinius išleidžiama žuvų jauniklių. Kad šis procesas vyktų efektyviau, modernizuojamos žuvinivaisos įmonės, įsisavinamas vertingų, vidaus ir užsienio rinkose paklausių žuvų ir vėžių veisimas ir jų jauniklių auginimas, didinamas vertingų žuvų

(sykų, peledžių, lynų), ypač plėšriųjų (lydekų ir starkių) bei laišinių žuvų veisimo mastas, taip pat vyresnių amžiaus grupių žuvų jauniklių, įskaitant ungurius, įveisimas.

Lietuvoje sukaupta vertingų verslinių laišinių šeimos žuvų – vaivorykštinių upėtakių auginimo patirtis. Upėtakiai auginami Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM Žuvivaisos skyriaus Žeimenos ir atnaujintame Trakų Vokės poskyriuose bei kituose objektuose. Zarasų rajone UAB „Vasaknos“ pastatytas modernus upėtakių ir eršketinių žuvų veisimo cechas ir auginimo baseinai.

Žuvis auginamos ir uždaroje recirkuliacinėse sistemose. Pastatyti sterktų, šamų ir kai kurių kitų vertingų žuvų jauniklių paauginimo minėtose sistemose centrai Žeimenos, Simno, Rusnės poskyriuose, prekinių ungurių auginimo – UAB „Aukšinis unguris“ (Švenčionių r.) ir kai kuriose kitose vietovėse. Kol kas uždaroje recirkuliacinėse sistemose auginama nedaug žuvų, bet tikėtina, kad augantis vartotojų domėjimasis ir teikiama parama padidins ir minėtų žuvų jauniklių pasiūlą ir paklausą. 2012 metais uždaroje sistemose buvo auginami kiršliai, margieji upėtakiai, šlakiai, laišos.

2012 metais Žuvininkystės tarnyba prie ŽŪM tęsė žuvų įveisimo darbus valstybiniuose neišnuomotuose vandens telkiniuose. Pagal žuvų ir vėžių gaudymo žuvivaisai 2012 metų planą 16 rūšių žuvis įveistos 58 upėse, 145 ežeruose ir 35 tvenkiniuose bei vandens saugyklose. Atlikti siauražnyplių ir plačiažnyplių vėžių perkėlimo bei lydekų, paprastųjų karosų, margųjų upėtakių, kiršlių, sterktų ir šamų reproduktorių gaudymo darbai. Vykdyti eršketų migracijos stebėjimai bei atkūrimo darbai. 2012 metais į Neries ir Šventosios upes paleista daugiau kaip 380 žuvų metinukų, 10 dvišarčių ir 6950 šiųmetukų.

Vykdamas europinių ungurių (*Anguilla anguilla* L.) išteklių valdymo Lietuvoje plano (Europos Komisijos patvirtinto 2009 m. gruodžio 22 d.) 2012 metų darbus, liepos ir rugpjūčio mėnesiais į 110 Lietuvos ežerų išleista 44 tūkst. paaugintų europinių ungurių jauniklių, kurių dalis paženklinta, kad Lietuvos ir kitų šalių mokslo darbuotojai galėtų stebėti ungurių migraciją. Šie darbai numatyti įgyvendinant ES Tarybos 2007 m. reglamentą Nr. 1100/2007, kuriuo nustatomos priemonės europinių ungurių ištekliams atkurti, todėl finansuojami Europos žuvininkystės fondo ir Lietuvos Respublikos lėšomis.

Pagal 2011–2017 metų Valstybinės aplinkos monitoringo programos 2012 metų planą įvairiuose vandens telkiniuose buvo vykdoma specialioji žvejyba mėginiais paimti.

Verslinė tvenkinių žuvininkystė. Tvenkinių žuvininkystė – ūkio šaka, turinti ekonominės, socialinės ir rekreacinės reikšmės, padedanti plėsti žuvų asortimentą, įdarbinti kaimo žmones. Tvenkiniuose žuvis augina 20 akvakultūros bendrovių ir apie 100 ūkininkų.

Akvakultūros tvenkinių projektinis pajėgumas – apie 5,0 tūkst. t prekinių žuvų per metus. Lietuvos tvenkinių žuvininkystėje vyrauja mažos įmonės. Dėl ribotos produkcijos paklausos rinkoje išnaudojama tik dalis pajėgumų, tačiau pastebima jų didėjimo tendencija.

Apie 95 proc. tvenkinių produkcijos sudaro karpiai. Akvakultūros bendrovėse žuvų asortimentas plečiamas. Auginami upėtakiai, eršketai, šamai, lydekos, karosai, lynai, augalėdės žuvis, laišos, šlakiai ir kt. Daugiausia žuvų parduodama šalies vidaus rinkoje, dalis eksportuojama. 2008 metais buvo išvežta 26,6 proc., 2009-aisiais – 40,2 proc., 2010-aisiais – 45,6 proc., 2011-aisiais – 44,6 proc., 2012-aisiais – 35,0 proc. akvakultūros bendrovėse išaugintų prekinių gyvų karpių ir kitų žuvų (3.19 lentelė).

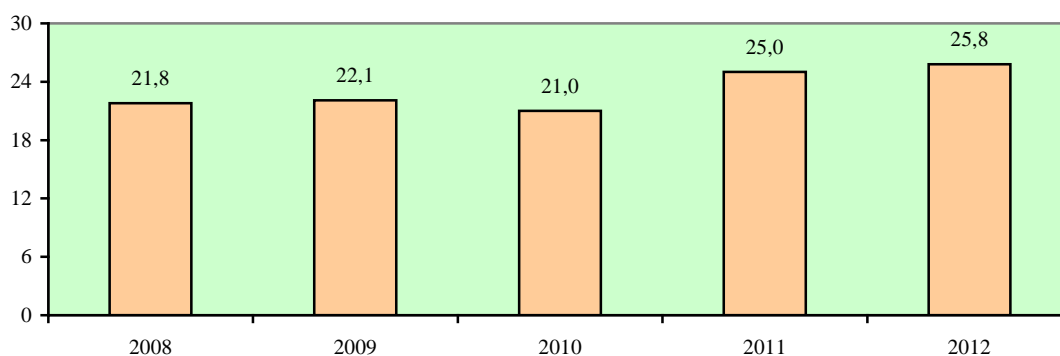
**3.19 lentelė. Akvakultūros bendrovių žuvų pardavimo apimtys ir kainos
2008–2012 metais**

Table 3.19. Amounts and prices of fish sold by pond farms in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2008	2009	2010	2011	2012	Pokytis / Change 2012 palyginti su 2008, %
Parduota žuvų, t / Fish sold, t	3008	3422	3216	3288	3596	19,5
vidaus rinkoje / domestic market	2207	2046	1748	1848	2338	5,9
eksportuota / export	801	1376	1468	1490	1258	57,1
Gyvų karpių vidutinė didmeninė kaina, Lt/t Average wholesale price of live carp, Lt/t	7461	6228	6541	6880	6813	-8,7
Gyvų karpių vidutinė mažmeninė kaina, Lt/kg Average retail price of live carp, Lt/kg	9,59	10,50	9,89	11,32	11,62	21,2

Šaltiniai: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM, Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos ir Statistikos departamento duomenys.

2008–2012 metais žuvų pardavimo didmeninė kaina svyravo nuo 6,2 iki 7,5 tūkst. Lt/t, o vidutinė savikaina – nuo 3,2 iki 6,9 tūkst. Lt/t. Tvenkinių žuvininkystės produkcijos savikainai įtakos turėjo materialinių išteklių kainos, darbo užmokestis, įžuvinimo išlaidos. Pašarai sudarė vidutiniškai 32–35 proc., įžuvinimo medžiaga – 16–28 proc., darbo užmokestis – 13–14 proc. sąnaudų. Tvenkinių žuvų prekinės produkcijos vertė (faktinėmis pardavimo kainomis) 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, padidėjo 2,6 proc., o palyginti su 2008-aisiais – 18,3 proc. (3.28 pav.)

3.28 pav. Tvenkinių žuvų prekinė produkcija 2008–2012 metais, mln. Lt
Fig. 3.28. Production of pond fishery in 2008–2012, LTL million

Šaltinis: Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Pagal Europos Komisijos reglamentą (EB) Nr. 736/2008 valstybės narės gali kompensuoti dalį išlaidų, susijusių su aplinkos, gamtos išteklių, genetinės įvairovės apsauga, ekologinės akvakultūros kokybės gerinimu ir pan. Aplinkai palankių gamybos metodų taikymas buvo akcentuotas ir 2010 metais patvirtintoje Europos akvakultūros darnios plėtros strategijoje. Nepaisant to, parama ekologiškai žuvininkystei pagal

galiojančią valstybės paramos gamtos išteklių apsaugai žuvininkystės tvenkiniuose gerinti tvarką didėjusi iki 2009 metų, 2010-aisiais, palyginti su 2009-aisiais, sumažėjo daugiau kaip 2 kartus, iki 970 tūkst. Lt per metus. Tokia išliko ir vėlesniais metais. Tai turėjo neigiamą poveikį ekologinės žuvininkystės plėtrai. 2009 metais buvo sertifikuotas didžiausias ekologinių tvenkinių plotas (5856 ha), tačiau dėl pasikeitusios paramos tvarkos jau 2010 metais ekologinių tvenkinių plotai sumažėjo (3.20 lentelė).

3.20 lentelė. Ekologinių tvenkinių plotas ir juose išauginta žuvų prekinė produkcija 2008–2012 metais

Table 3.20. Certified pond area and fish marketable production in 2008–2012

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2010	2011
Plotas, ha / Area, ha	5161	5856	5275	5440	5329
Produkcija, t / Production, t	1410	1900	1300	1377	1800
dalis nuo visos tvenkinių žuvų prekinės produkcijos, proc. <i>share in total pond marketable fish production, %</i>	46,9	55,5	40,4	41,9	50,1
dalis nuo visos vidaus vandenų žuvų produkcijos, proc. <i>share in total fish production in inland waters, %</i>	30,6	42,9	29,1	28,9	34,5

Šaltiniai: Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM ir Nacionalinės akvakultūros ir žuvų produktų gamintojų asociacijos duomenys.

Mažėjo ir ekologiškos žuvų produkcijos dalis iš visos tvenkiniuose išaugintų žuvų prekinės produkcijos. 2009 metais ji sudarė 55,5 proc., o 2010–2011 metais sumažėjo iki 40–42 proc., bet 2012-aisiais vėl išaugo iki 50 proc.

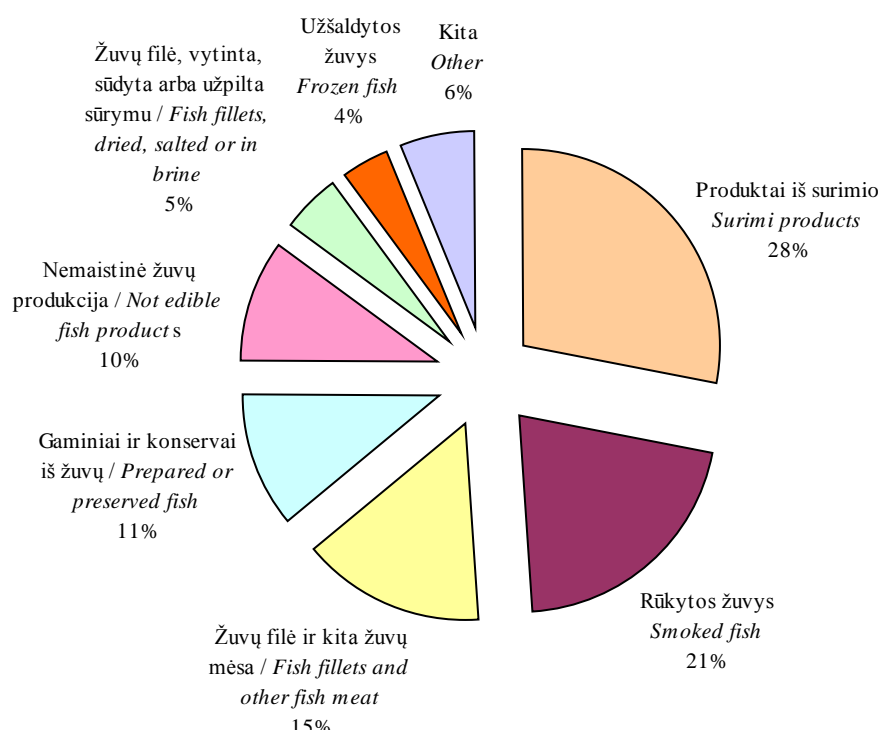
Tolesnę ekologinės žuvininkystės plėtrą riboja ir nedidelė dėl santykinai aukštų kainų ekologiškos žuvų produkcijos paklausa, ekologiškų pašarų trūkumas.

Siekiant sudaryti prielaidas ekologinės žuvininkystės plėtrai ir paskatinti ekologinę gamybą, reikalinga atitinkama valstybės parama. Siekiant racionaliau panaudoti valstybės paramos lėšas, ekologiškai akvakultūrai remti skiriamas išmokas tikslinga labiau susieti su užauginamos produkcijos kiekiu ir patirtomis išlaidomis.

Žuvų perdirbimas, užsienio prekyba. 2012 metais Lietuvos žuvų perdirbimo sektoriuje žuvų ir jų produktų prekybos tendencijos išliko nepakitusios – didžioji dalis žaliavų importuojama, o didžioji dalis pagamintų žuvų produktų eksportuojama. Žuvų žaliavų importas yra svarbus, nes šalies žvejų sugautų ir parduotų žuvų nepakanka žuvų perdirbimo pramonės poreikiams patenkinti. Daugiausia perdirbamos jūrų žuvis.

Žuvų perdirbamoji pramonė gamina plataus asortimento produkciją: atšaldytus, sušaldytus, sūdytus ir marinuotus, rūkytus, džiovintus ir vytintus, aromatizuotus žuvų produktus, kulinarinius žuvų gaminius, žuvų konservus.

2012 metais žuvų perdirbimo įmonės (išskyrus perdirbimą laivuose) pagamino 95,4 tūkst. t produkcijos, t. y. 41,1 proc. daugiau nei 2008-aisiais. Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenimis, pagamintos produkcijos struktūroje didžiausią dalį (28 proc.) sudarė produktai iš surimio, 21 proc. – rūkytos žuvis, 15 proc. – žuvų filė ir kita žuvų mėsa (malta arba nemalta), 11 proc. – gaminiai ir konservai iš žuvų (išskyrus surimio produktus).

3.29 pav. Žuvų perdirbimo įmonių pagamintos produkcijos struktūra 2012 metais

Fig. 3.29. Structure of fish products produced in 2012

Šaltinis: Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centro duomenys.

Išankstiniais Žuvininkystės tarnybos prie ŽŪM duomenimis, 2012 metais žuvų perdirbimo įmonės eksportavo žuvininkystės produktų už 1046,6 mln. Lt, importavo žuvų žaliavos už 957,2 mln. Lt. Žuvininkystės produktų užsienio prekybos balansas buvo teigiamas.

REZIUMĖ

2012 metais žemės ir maisto ūkio sektoriui teko 8,7 proc. Lietuvos ūkyje sukurtos bendrosios pridėtinės vertės, daugiau kaip 18 proc. visos šalies užsienio prekybos apyvartos, buvo užtikrintos darbo vietos beveik dešimtadaliui dirbančių gyventojų.

Siekiant didinti žemės ūkio konkurencingumą, palaikyti žemdirbių pajamas, mažinti socialinę atskirtį tarp kaimo ir miesto gyventojų, tausoti aplinką, ūkio subjektams teikiama ES ir nacionalinio biudžeto parama. 2012 metais lėšų dalis, skirta žemės ūkiui finansuoti, sudarė 2791 mln. Lt, o tai 2,3 proc. daugiau nei 2011-aisiais.

2012 metais iš Lietuvos eksportuota žemės ūkio ir maisto produktų už 14632 mln. Lt (26,9 proc. daugiau nei 2011-aisiais), importuota už 11244 mln. Lt (17,4 proc. daugiau). Užsienio prekybos žemės ūkio ir maisto produktais balansas nuo 2004 metų, kai Lietuva tapo ES nare, teigiamas. 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, jis padidėjo 1391 mln. Lt – iki 3388 mln. Lt.

Žemės ūkio subjektų pagal kategorijas skaičius per 2008–2012 metus kito netolygiai. 2012 metais, palyginti su 2008-aisiais, registruotų ūkininkų ūkių skaičius išaugo 5,3 proc., o palyginti su 2011-aisiais – 2,4 proc. Per minėtus penkerius metus ŽŪN deklaravusių ŽŪB ir kitų žemės ūkio įmonių padaugėjo 32,2 proc., o gyventojų asmeninių ūkių sumažėjo 21,3 proc. Žemės ūkio subjektų, deklaravusių ŽŪN, vidutinis ūkio dydis buvo 17,5 ha, t. y. 7,4 proc. didesnis nei 2011-aisiais ir 21,5 proc. – nei 2008-aisiais.

Lietuvoje 2012 metais sertifikuotas ekologinės gamybos plotas buvo 163 tūkst. ha, arba 3,0 proc. didesnis nei 2011-aisiais. Vidutinis sertifikuoto ūkio dydis (įskaitant žuvininkystės ūkius) išaugo nuo 60,8 ha 2011 metais iki 64,8 ha 2012-aisiais.

Žemės fondo sudėtis pagal tikslinę paskirtį beveik nekito. Didžiausią jo dalį sudarė žemės ūkio paskirties (60,4 proc.) ir miškų ūkio paskirties (30,3 proc.) žemė.

Svarbiausiu pastarųjų metų įvykiu Lietuvos kaimo gyvenime reikėtų laikyti esminį kaimo gyventojų užimtumo struktūros pokytį. 2008 metais tik 24,3 proc. kaimo dirbančiųjų dirbo žemės ūkyje, miškininkystės ir žuvininkystės sektoriuose, tačiau dėl ekonominės krizės jau 2009 metais ši dalis padidėjo iki 29,9 proc. Pastaruoju metu, pagerėjus ekonominei situacijai, dirbančiųjų žemės ūkyje dalis vėl mažėja didėjant dirbančiųjų paslaugų sektoriuje daliai. 2012 metais žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės sektoriuje dirbo 28,2 proc. užimtų kaimo gyventojų.

MVĮ kaime skaičius 2012 metais, palyginti su 2011-aisiais, išaugo 4,2 proc. 2012 metais jų buvo beveik 10 tūkst. (iš jų 78 proc. – labai mažos įmonės). Jose dirbo 96 tūkst. darbuotojų, t. y. ketvirtadalis visų užimtųjų kaime.

Tolesnės vystymosi perspektyvos žemės ūkio ir maisto sektoriui yra palankios. Augant pasaulyje žemės ūkio ir maisto produktų paklausai ir kainoms, didėja suinteresuotumas plėsti gamybos apimtis. Prielaidas tam sudarytų didesnės investicijos į ūkių modernizavimą, darbo našumo kėlimą, veiklos ir produktų pateikimo vartotojiui optimizavimą.

SUMMARY

In 2012 the agricultural and food sector accounted for 8.7% of the gross value-added created in the Lithuanian economy, comprised more than 18% of the total foreign trade turnover, guaranteed workplaces for nearly one tenth of the employed population.

Aiming to increase the competitiveness of agriculture, to support farmers' income, to reduce social disjuncture between rural and urban population, to save the environment, the economic entities are supported from the EU and national budgets. In 2012 the funds for agriculture made up LTL 2,791 million i. e. 2.3% more than in 2011.

In 2012 the export of agricultural and food products totalled LTL 14,632 million (26.9% more than in 2011), while the import amounted to LTL 11,244 million (17.4% more). Starting 2004 (when Lithuania joined the EU) the balance of foreign trade of agricultural and food products was positive. In 2012, as compared to 2011, it increased by LTL 1,391 million and reached LTL 3,388 million.

In 2008–2012 the number of agricultural entities by category was changing unevenly. In 2012, as compared to 2008, the number of registered family farms went up by 5.3% and, as compared to 2011, increased by 2.4%. With reference to the data of declarations, over the abovementioned 5-year period the number of agricultural companies and other enterprises increased by 32.2%, while the number of holdings went down by 21.3%. The average farm size of agricultural entities that declared UAA in 2012 was 17.5 ha, or by 7.4% larger than in 2011 and by 21.5% more than in 2008.

In 2012 the certified organic area in Lithuania occupied 163 thousand hectares, or by 3.0% larger than in 2011. The average size of certified farm (including fishery farms) increased from 60.8 ha (in 2011) to 64.8 ha (in 2012).

The total land area by land category was almost stable. The largest share in the total land area made up land used for agricultural purposes (60.4%) and the area of forestry land (30.3%).

Recently the most important changes were going in the structure of rural population employment. In 2008 only 24.3% of rural working population were employed in agriculture, forestry and fisheries, but due to the economic crisis this share increased up to 29.9% already in 2009. Lately, when the economic situation has improved, the share of population employed in agriculture is going down while the share of population involved in services is going up. In 2012, 28.2% of the employed rural population were involved in agriculture, forestry and fisheries.

In 2012, as compared to 2011, the number of SMEs in rural areas increased by 4.2% and reached nearly 10 thousand (of which 78% made up micro-enterprises). Rural SMEs employed 96 thousand or one fourth of the total number of rural working population.

Prospects for further development of the agricultural and food sector are favourable. The growth in world demand for agricultural and food products and higher prices increase the interest to expand production capacity. Significant investments in modernisation of farms, raising of labour productivity, optimisation of performance and food supply to consumers should make the preconditions for an increase in production amounts.

SANTRUMPOS / ABBREVIATIONS

- AB – akcinė bendrovė
BPV – bendroji pridėtinė vertė
BŽŪP – Bendroji žemės ūkio politika
EK – Europos Komisija
ES – Europos Sąjunga
EŽŪGF – Europos žemės ūkio garantijų fondas
ES-12 – šalys, į ES įstojusios 2004 ir 2007 m.
ES-15 – ES šalys senbuvės
ES-27 – visos ES šalys narės 2007 m.
IEZ – išskirtinė ekonominė zona
JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos
KN – kombinuotoji nomenklatūra (angl. *CN – Combined Nomenclature*)
KPP – Kaimo plėtros programa
LAEI – Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
LR – Lietuvos Respublika
MVĮ – mažos ir vidutinės įmonės (angl. *SMEs – small and medium-sized enterprises*)
NAFO – Žvejojimo šiaurės vakarų Atlante organizacija (angl. *North-West Atlantic Fisheries Organization*)
NEAFC – Žvejojimo šiaurės rytų Atlante komisija (angl. *North-East Atlantic fisheries Commission*)
NMA – Nacionalinė mokėjimo agentūra
PNTI – papildoma nacionalinė tiesioginė išmoka
PPO – Pasaulio prekybos organizacija
PVM – pridėtinės vertės mokestis (angl. *VAT – Value-added tax*)
RRP – rinkos reguliavimo priemonės
SD– sąlyginis darbuotojas (angl. *AWU – annual working unit*)
SVV – smulkusis ir vidutinis verslas
UAB – uždaroji akcinė bendrovė
UNESCO – Jungtinių Tautų Švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (angl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*).
ŪADT – Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VĮ – valstybės įmonė
VšĮ – viešoji įstaiga
ŽŪB – žemės ūkio bendrovė
ŽŪIKVC – VĮ Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras
ŽŪM – Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
ŽŪMPRIŠ – Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema
ŽŪN – žemės ūkio naudmenos (angl. *UAA – utilized agricultural area*)